

ספר

שולחן ערוך

ה מ ב ו א ר

זה השולחן אשר ערך מופת הדורות רבן של כל ישראל
החכם השלם כמוהו"ר יוסף קארו זצ"ל
לדעת המעשה אשר יעשון על פיו יצאו ויבואו
ועליו הובטח מן השמים בחסד עליון שבו תמלא הארץ דעה את ה'
הקטנים עם הגדולים תלמיד עם מבין חכם חרשים ונבון לחש
ופרש בגדלו כמוהו"ר משה איסרליש זצ"ל מפה על השולחן
להיות כל איש מחזיק במנהגי ופסקי אבותיו ורבותיו המיוסדים על אדני פז.
והיה תכלית החיבור גם על מנת שיהגו בו בשינון מבלי פלפולי הטעמים והשיטות
למען תהיה תורת ה' תמימה שגורה בפי כל איש ישראל
הלכה פסוקה באין אומר ואין דברים

*

ולתחזיר העטרה ליושנה לטען ההלכה בהבנה קמו אנשי חיל לייסד

מכון הפוסקים היומי

בראשות הגאון רבי בצלאל גלינסקי שליט"א
לבאר ההלכה בלשון צה ונקי והיה הקצר אמיץ
ובאיזהו מקומן נוספו בהערות שיטות יסודיות נוספות לפסק ההלכה
לדעת מוצאי ומובאי הדברים להיות שואל כענין ומשיב כהלכה
ואין לקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה

*

וב"ה חניף ידו בשמינית

בחלק חושן משפט

הלכות נחלות – שאלה [סינים רעו – שמו]

*

פיעה"ק ירושלם תובב"א

שולחן ערוך המבואר

מבון "הפוסקים היומי"

ראש המערכת ועורך ראשי
הגאון רבי בצלאל גלינסקי

ביקורת
הגאון רבי נתן פיישר

ביקורת, ייעוץ הפקת חז"ל
הרב ישראל גברא

עמוד
הרב שאול חיים יודי

*

לפניות הערות והארות:

טל' 0504117476

מייל 4117476@gmail.com

טלפון להשיג את החוברות

0527644889

©

כל הזכויות שמורות

דבר המערכת

אמר רבי זירא (ברכות ו' ע"ב), אגרא דפרקא רהטא. וברש"י: עיקר קיבול שכר הבריות הרצים לשמוע דרשה מפי חכם, היא שכר המרוצה, שהרי רובם אינם מבינים להעמיד גירסא ולומר שמועה מפי רבן לאחר זמן, שיקבלו שכר לימוד!!! ולהלן: אמר רבא, אגרא דשמעתא סברא, וברש"י: שהוא יגע וטורח ומחשב להבין טעמו של דבר!!!

בעמדינו בתחילת הקונטרס השמיני לחושן משפט, אשר מבוארים בו הלכות נחלות, וכל דיני ארבעה שומרים, והלכות שכירות פועלים הנוגעים הרבה למעשה, על גדות הלב צפים רגשי קודש של הודאה עצומה לבורא עולם, אשר זיכנו במתנת חיים לבוא עד הלום, לערוך בגוף השולחן ביאור משולב קצר ותמציתי על דברי השו"ע והרמ"א, עד שכל הרואה אומר ברקאי וממש קילורין לעיניים ומבוארים בטוב טעם ודעת בידי **הגה"ח רבי בצלאל** (בהגר"י זצ"ל) **גלינסקי שליט"א** בביאור השווה לכל נפש, ובכך לתת ללומד כלי עזר "להבין טעמו של דבר" כנ"ל, אשר גם מי שאין לו יד ושם בענינים החמורים של חושן משפט, או שטרוד ואין שעתו להתייגע להבין, יוכל להבין ולהעמיד גירסתו.

בזאת יוכל כל הרוצה להצטרף לסדר לימוד של **"פוסקים יומי"** אשר נתייחד עי"י זקני אנ"ש ו**בראשם הגה"צ רבי יעקב מאיר שכטער שליט"א** במסגרת ב' סעיפים ליום בחלקי השו"ע יור"ד, אהע"ז, חו"מ, כדי לקיים רצון צדיק **אדמו"ר מוהר"ן מברסלב זי"ע** שציווה ללמוד את כל השו"ע מתחילתו ועד סופו, וכמו שכתב בשו"ת ה"ר (כ"ט) 'ללמוד פוסק מידי יום ביומו חק ולא יעבור' בלימוד כל הארבעה חלקי שולחן ערוך כסדרו. ואף רצון קדשו של אור שבעת הימים **מון הבעש"ט הק' זי"ע** (בכתר שם טוב) היתה שנלמד כסדר דייקא את השולחן ערוך והרמ"א, ורבים וטובים אשר היה כל חפצם לקיים לימוד קדוש זה, ונמנע מהם לקיים זאת עקב חוסר ההבנה בשו"ע ובפרט בחלקי שו"ע אבהע"ז וחושן משפט, ובזכות ביאור זה עלתה בידם לקיים רצונם מאז ומתמיד לזכות להתחיל לעבור על כל השו"ע בהבנה.

ועל כך מחובתינו להודות ולברך את נותן התורה שזיכנו ונתן חלקנו בין מזכי הרבים וכפי שידענו נכונה, שאלפים ממש **זכו בפעם ראשונה בחייהם להתחיל ולסיים סימנים רבים על הסדר בשולחן ערוך יורה דעה אבן העזר וחושן**

חושן משפט, ועל זאת נודה ונהלל לשמו הגדול ית' שמהקונטרס הראשון של חושן משפט והלאה הוכפלה הכמות לקרוב לאלפיים קונטרסים, וזאת עקב הביקוש הגובר ותגובותיהם הנלהבות של הלומדים אשר רבו מספור, שזכו להתקרב לשלחן ה' הערוך ומלא בכל מיני מטעמים משיבי רוח ונפש, וב"ה כל הכמות אזלה. והיה זה שכרנו לתת לנו משמאי כח לעסוק בזכות הרבים בענין זה, **ואלמלא לא אתינן לעלמא דין אלא להיות חלקנו בדבר זה לבד, דיינו!!!**

והנה עד עתה זכינו להוציא על כל חלק אבן העזר, ערוכים בששה קונטרסים, כשבתקוותינו להוציאם לאור בשני כרכים מכובדים לטובת רצון לומדי התורה.

חוברת זו היא השישית בסדרה שכבר יצאה על ידינו עד עתה בחלק חושן משפט הכולל את כל חלק א' וכל חלק ב' של חושן משפט, וכבר עומדים באמצע חלק ג' של חושן משפט, וכעת אנו שמחים להגיש בפניכם קונטרס זה: השנים עשר בסדרה, אשר מטבע הדברים קשים הם יותר משאר חלקי השולחן ערוך "כי כל הרוצה להחכים, יעסוק בדיני ממונות", והנושאים הנלמדים בו אינם קרובים לכל אחד די הבנתו וצריכים יותר עמל ויגיעה להבנתם, ולאידך גיסא הרבה מהנושאים הנלמדים בחושן משפט שייכים לכל אחד ואחד לא כמו עניני אבהע"ז שנוגע רק לדיינים ומורי צדק, ומשום כך קונטרס זה מהווה בשורה משמחת וחוליה נוספת לכל הרוצה להכנס לשעריהם כדי שיזכה להבחין ולהחכים בתורת ה' כשאיפתו הטהורה.

כאן המקום להביא ברכת תודה לכל המסייעים והשולחים הערותיהם והארותיהם כי הם לנו לעיניים להוציא מידינו דברים מתוקנים ואף נבקש מכלל המעיינים בקונטרס ביאור זה, לתת ליבם לכל הכתוב בו ובאם ימצאו שגיאה או כל הטעון תיקון, לא ישאירו בליבם, וישביעון מטובם לאחרים לתקן זאת במהדורות הבאות ויזכו בכך לתת כבוד לתורתנו הקדושה ותחול עליהם כל הברכות הכתובות בתורת משה.

בברכת התורה

מערכת הפוסקים היומי

נ.ב. מי שברצונו ליטול חלק בזיכוי הרבים וליקח חלק בהוצאות הרבות של הדפסת קונטרס זה, יפנה למס' 0504117476 ושכרו ישולם מן השמים בכפליים כפליים.

קריאת קודש מהגה"ח רבי יעקב מאיר שכטער שליט"א

YAAKOV MEIR SHECHTER

Rav Yeshivas Hamekudolim
"Shaar Hashomayim"

President "Keren Or" Institutions
JERUSALEM

21 Shimon Rokach St. Tel. 972-2-6264619

יעקב מאיר שכטער

רמ"י ישיבת המקובלים "שער השמים"

נשיא מוסדות "קרן אור"

בניין ירושלים תלבי"א

רח' שמעון דוקח 21 י"ם סל. 02-6264619

בעזה"ש ירחא תליתא סיון תשע"ט

הנה ידוע רצון רבינו הקדוש זי"ע שהזהיר מאד ללמוד פוסק בכל יום חק ולא יעבור, ומהרג"ת ז"ל הוסיף על זה שרצון רבינו היה שלמדו את הארבעה חלקי שולחן ערוך כולם על הסדר דייקא, וחזור חלילה, כך כל הימים.

והנה בעינינו אנו רואים שרבים קובעים את עצמם בלימוד הפוסקים רק בחלק אורח חיים (כי בהם רואים הם צורך לדעת הלכות דבר יום ביומו ושבת בשבת וכו') ואילו החלקים האחרים שגם בהם יש הלכות ודינים נחוצים מאד נשארו מונחים, זאת גם מסיבת העדר פירושים מבוררים עליהם, עם כל זה מתי נזכר ללמוד, ותורה גדולה וארוכה זו מה תהא עליה.

אמנם זה שבעה עשר שנה שקמו אברכים והגו ברוחם הטהור קביעת לימוד גם בשלשה החלקים האחרים, ולפי המלצתי דאז, נקבע לימוד של שני סעיפים ליום חק ולא יעבור, וכבר זכר לגמור פעם אחת כל החלקים האלו (מלבד לימודם גם בחלק אורח חיים) ובר"ח אב הבע"ט הם עומדים לסיים חלק יורה דעה, וזה מלימוד שני סעיפים ליום בלבד, ומקימים בעצמם "קובץ על ידי ירבה", וכרשת חז"ל בזה.

ומכאן שלוחה הברכה להני אברכים החשובים שלקחו על עצמם דבר חשוב ונשגב זה, להפוך לימוד זה לנחלת הכלל ומעוררים ומזריזים את אחב"י ובפרט את ציבור אנ"ש להתחזק בלימוד, ואף הגדילו לעשות אונייים לתורה, והשתדלו בעריכת פירוש משולב ומבורר על כל שלוש החלקים האלו כדי להקל את הלימוד לכל בר ישראל ויוכל לעבור עליהם בהבנה ובמרוצה. והפירוש הוא מעשי ידיו של ידי"נ הגאון הרב בצלאל גלינסקי שליט"א, וממש קילורין הם לעיניים, ומעתה יוכל כל אחד להצטרף ללימודים אלו בכל ארבעה חלקי השולחן ערוך, מידי יום ביומו.

ומכאן קריאתנו תצא לכלל אנ"ש היקרים שבוודאי חפצים לקיים רצון צדיק, וקושי הבנת הדברים מנע מהם, שמעתה כל אחד יוכל ללמוד לימוד זה הקבוע לשני סעיפים ליום, ובתחילת חודש מנחם אב שמתחילים ללמוד במסגרת זאת שולחן ערוך חלק אבן העזר ראוי לכל אחד להצטרף למסגרת זאת.

וכל מי שבידו להביא להפצת לימוד זה תבוא עליו ברכת טוב וסגולת הלימוד הזה תגן עליו לברר את הטוב מהרע ולהמתק מעליו כל הדינים ולזכות להגדיל תורה ולהאדירה, וגם לקיים רצון צדיק ללמוד פוסק בכל יום חק ולא יעבור.

ח"ש לכבוד התורה ולומדיה

קריאת קודש מהגה"ח רבי שמואל משה קרמר שליט"א

SHMUEL MOSHE KREMER

Author Of Mayanim B'Nechalim

President, Talmud Tora BRESLOV

Rosh Kollel OR HANELAM

8 Yochanan Mitzachi St. Tel: 972-2-5829514

JERUSALEM

שמואל משה קרמר

מחבר מעיינים בנחלים

נשיא מוסדות תורה והציונות

ברסלב

ירושלים-בית שמש

דרכי אור הנעלם ברסלב

עורך ירושלים תובאב

ראש חודש תמוז תשע"ט

בס"ד

ברוך אלוקינו שבראנו לכבודו והבדילנו מן התועים ונתן לנו תורת אמת להתעסק בה כל ימי חיינו ובכך נסיר כל דרך עיקש ופתלתול מאיתנו.

וברוב טובו וחסדו ית' הנחיל לנו את ארבעת חלקי השולחן ערוך ונושאי כליו אשר דרכם נוכל לדעת ולעשות רצונו בקיום כל מצוותיו כראוי ובשלמות בכל פרטיהם ודקדוקיהם ועיי"ב נזכה להדבק בו ית' כל ימי חיינו.

והנה כמה פעמים גילה רבינו"ק הנגמ"ח זיע"א דעתו הקדושה וצויה לנו ללמוד פוסק מדי יום ביומו ואמר שהוא חייב על כל בר ישראל והזהיר על הלימוד הזה מאד מאד ביותר מכל הלימודים ומהרה"ת ז"ע הודיענו (עיי' שיחות הר"ן אות כ"ט ואות ע"ו) שחייב זה מוסב על לימוד ארבעת חלקי השולחן ערוך מרישא לגמריא וכסדרו דייקא וחזור חלילה.

ומה מאד שמח לבי בראותי שהגו כמה מיקירי אנ"ש שיחיו מסגרת מיוחדת ללימוד יומי זה, לפי סדר מיוחד בכל השלושה חלקים של השולחן ערוך, המחולק לשני סעיפים ליום וכבר זכו לסיים פעם אחת את כל השלושה חלקים ובעת עומדים לסיים ביום ר"ח אב הבעל"ט בפעם השנייה חלק יורה דעה ולהתחיל למחרתו מחדש חלק אבן העזר.

ויגל כבודי כי אף הגדילו עשות אוזניים לתורת המחבר והרמ"א בפירוש צח הלשון ומאיר עיניים על החלקים של יור"ד והחלו זה עתה גם על חלק אהע"ז ובס"ד במחשבתם לערוך את השולחן גם בחלק חו"מ והוא פירוש משולב (באותיות אחרות) בגוף הספר למען יקל על הלומד בהם להבין פירושו הפשוט, כל זאת ערוך ומבואר בטוב טעם בידי ידידי הנכבד והנעלה האי גברא רבה שיראתו קודמת לחכמתו הגאון רבי בצלאל גלינסקי שליט"א.

ומעתה ראי לחפץ לימוד יומי זה בישראל למען יחפץ לנחלל חבלל ולקיים בכך צוואת רבינו הקדוש הנגמ"ח זיע"א שצונו על כך ישם זאת עלינו כחובה באופן מפורש כג"ל ואף הודיענו שעל ידי לימוד זה בקביעות נזכה לבשר הרע מחטוב ונזכה להגיע לתכליתנו הנרצת.

הכותב וחותם לכבוד רבינו הקדוש ולכבוד התורה ולומדיה

קריאת קודש מהגה"ח רבי נתן ליברמנש שליט"א

בס"ד חודש תמוז תשע"ט

הנני בזה כיהודה ועוד לקרא לחזק ולהתחזק בקיום הוראת אדמו"ר מוהר"ן זיע"א לכל בר ישראל ללמוד שולחן ערוך מידי יום ביזמו ומרישא לגמירא על הסדר דייקא ואף הזהירנו על כך יותר מכל הלימודים וגילה לנו שעל ידי כן נזכה לברך את הטוב מהרע והרי כל מגמתנו היא לזכות לכך ומי לא יחוש לדברי רבינו ז"ל על כך ואין מזרזין אלא למזרזין.

וכיום שזכינו שכמה מיקורי אנ"ש שיחיו יסדו והתקינו זה כמה וכמה שנים מסגרת מיוחדת ללימוד כל החלקים של השו"ע לפי שני סעיפים לכל יום, כדי שאלו שאינם מצליחים לקבוע עליו שיעור קבוע מעצמם, יוכלו אף הם להתחיל ולסיים לימוד מחוייב זה ואכן כבר סיימו פעם אחת את כל החלקים וכעת עומדים לסיים חלק יורה דעה בר"ח אב הבעל"ט ולהתחיל למחרתו חלק אבן העזר.

בנוסף לכך שמחתי מאוד לראות שהם מושתדלים בעריכת פירוש מבואר על גוף השו"ע מחבר עם רמא, הערוך על כל סעיף בטוטו"ד בידי ידידי המופלג מאד נעלה הגה"ח רבי בצלאל גלינסקי שליט"א וזאת כדי שיוכלו להבין כפשוטו את החומר הנלמד, ללא כל קושי מיוחד, הרי שחל עלינו משנה חובה להתחזק בהוראה זאת של לימוד פוסק כל יום ויום.

ולכן אף אני מצטרף לחזק את כלל אנ"ש ואת כל מי מאחב"י הרועה לזכות בסגולה נפלאה זאת של בירור הרע מהטוב, יבוא ויצטרף אף הוא למסגרת לימוד זה של שני סעיפים מידי יום בשולחן ערוך על הסדר וכעת שביום ב' אב הבעל"ט מתחילים חלק אבן העזר ראוי מאוד לקיים בכך רצון רבינו ז"ל ללמוד פוסק בכל יום חק ולא יעבור.

באתי על החתום

הלכות נחלות

סימן רעו

סדר נחלות כיצד הוא

ובו ו' סעיפים

כז טבת

א סדר נחלות כך, מי ראובן שמת, בנו פלוא יורשו. לא נמצא לו בן שמת כבר בנו, רואים אם יש לבן זרע, בין זכר בין נקבה עד סוף כל הדורות, עומד זרעו של פלוא במקומו ויורש הכל לפני כל יורש אחר. לא נמצא זרע לבן, אם יש לו לראובן בת תירשנו. לא נמצא לו בת, אם יש לה לבת ראובן זרע, בין זכר בין נקבה עד סוף כל הדורות, יורש הכל מכה בתו של המת. לא נמצא לה זרע, תחוד תירשה לאביו של מת יעקב. ואם אין אביו קיים, תחוד לזרעו של יעקב שהם אחי המת. אם יש לו לראובן אח שמעון, יורש הכל. לא נמצא לו אח, אם הניח האח זרע עד סוף כל הדורות עומד במקומו לירש. לא נמצא לו אח ולא זרע ממנו, תחוד תירשה לאחות המת דינה או לזרעה עד סוף כל הדורות. לא נמצא לו אחות ולא זרע ממנה, תחוד תירשה לאבי אביו של מת שהייו יצחק. ואם אינו קיים, חוזר לזרעו של יצחק שהם אחי אבי המת עשוי, אם יש לו אחים, או לזרעם עד סוף כל הדורות. ואם אין אחים לאבי המת, ולא זרע מהם, חוזרת לאחות אבי המת אחותו של יעקב או לזרעה עד סוף כל הדורות. ואם אין אחות לאבי המת ולא זרע ממנה, חוזרת לאבי אביו של מת אברהם. ואם אינו חי, מורישו לזרעו שהם אחי אבי אביו של מת ישמעאל או לזרעם עד סוף כל הדורות. לא נמצאו אחי אבי אביו של מת ולא זרעם, חוזרת לאחות אבי אביו של מת אחותו של יצחק או לזרעה עד סוף כל הדורות. ועל זה תדרוך נחלה ממשימשת למעלה עד ראובן נקט ראובן ולא יעקב, כי גמירי ששבת לא יכול להתכלות לגמרי.

כח טבת

ב מי שמת יעקב והניח בת דינה ובת הבן סרח בת אשר, אפלו בת בת הבן עד סוף במה דורות, היא סרח או זרעה קודמת לדינה ותיירש הכל כי היא מגיעה מכה בן, ולכן אין לבת בלום. והוא תדון לבת האח עם האחות

שבת האח תירש הכל, ולבת בן אחי אביו עם אחות אביו, וכן כל ביוצא בזה תמיד זרע הבן א"פ שהוא בת נחשב כמותו וקודם לבת שנגד הבן.

ג מי יעקב שחיו לו שני בנים ראובן ושמעון, ומתו שניהם בחייו, והניח האחר ראובן שלשה בנים והשני שמעון לא הניח אלא בת אחת, ואחר כך מת הזקן הסבא שהוא יעקב, בת הבן שמעון יורשת חצי הנכסים, ושלשת בני הבן האחר ראובן יורשים החצי האחר, שאני רואים באלו הבנים ראובן ושמעון קנמים ויורשים בשנות, וכל אחד מוריש לבניו חלקו. ועל דרך זה חולקים בני האחים, ובני אחי האב, עד ראש הדורות.

כט טבת

ד משפחת האם אינה קרויה משפחה, לענין שאין האם יורשת את בנה ולא את בתה. ואחין שהם אחים רק מאם ולא מאב אין יורשים זה את זה, אלא כל אחד, משפחת אביו יורש אותו היינו אם מת ואין לו בנים או בנות או אחים מאב, רק אחים מאם, אין אחים אלו יורשים אותו אלא אביו או אחי אביו. ואפלו שתוקי שאין יודע מי הוא אביו, ולכן אין לו יורשין מן האב כלל, מ"מ אין משפחת אמו יורשין אותו אלא הרי הוא כגד ונכסיו הפקר^א (מרומת הדסן סימן ט"ז). אבל האיש יורש את אמו, וכן הבת את אמה אם אין לה בן, שדינה של הבת כנכסי האם כמו כנכסי האב, ששניהם הבן והבת יורשים אותה, אלא שבהן וזרעו קודמין לבת.

ה אין הבן יורש את אמו רחל בקבר להנחיל לאחיו מהאב ראובן. ונפקא מינה שאם מת יוסף בניה של רחל בלי זרע ואחר כך מתה רחלם, אין אומרים אלו היה עודנו חי היה יורשה והיה מוריש אח"כ לאחיו מן האב, עכשיו גם כן יירש אותה בקבר, ואם אין לו זרע, אחיו מאביו יעמרו במקומו לירש אותה, אלא תחזור ירשתה למשפחת בית אביה ביון שאין לבנה זרע. אבל אם מתה האם בחייו של בנה, ואחר כך מת הוא, אפלו היה קטן בן יומא, הואיל וחי אחריה אפלו שעה אחת, יורשה ומנחיל היורשה ליורשיו ממשפחת אביו. הגה: ודוקא שגולד הקטן ואח"כ מתה אמו, דיורשה ומוריש לאחיו מן האב, אבל עבר אינו יורש אמו, לענין שאם מתה בשהיא מעברה, להנחיל ליורשיו מאביו כיון שהוא עובר וחיותו קטנה, הוא מת קודם לאמו^ב (טור).

א. ובפתי תשובה הביא בשם החוות יאיר דנכסיו אינם הפקר, אלא יהיו מונחים עד שיבוא אליהו ויאמר מיהו אביו, ובנתיבות סק"ב העתיק דברי הרמ"א בסתמא.
ב. דעת הסמ"ע דרך במתה מאליה, הוא מת קודם לאמו, אבל בנהרגה, היא מתה

א' שבט

ו כל הקרובים אפי' בעברה יורשים כבשרים. כיצד, היה לו אח או בן ממזר שבא אביו על חייבי כריתות והוליד בן, הרי זה יורש כבשר. וכן שאר כל היורשים. אבל בן משפחה או גויה, אינו בן לדבר מהדברים ואינו יורש כלל דבאופן כזה הבן מתייחס רק אחר אמו והוא עבד או גוי, ואין נחשב כלל כבנו. הגם: אין היורשין יורשין דברים שאין בהם ממש כגון אויר בית, והיינו כשזה נמצא ביד אחרים, אבל אם זה בידם, ודאי יורשים אותו (סגרות מרדכי סוף ג"צ), או טובת הנאה בעלמא שאינו ממון כגון שהפריש תרומות ומעשרות שזה כבר שייך לכהנים או ללוויים, או שהפריש כסף לצדקה, שרק זכותו להחליט למי לתת אותו, וזה רק טובת הנאה, ואין היורשים יורשים זכות זו' (מהרי"ק שש קס"א ומור"ס פדוואה סימן ס"ה).

סימן רעז

הבכור נוטל פי שנים, ואיזה הוא בכור לנחלה

וספק בכור

ובו ט"ו סעיפים

א הבכור נוטל פי שנים כמו שני אחים בנכסי אביו. כיצד, הניח חמשה בנים ואחד מהם בכור כיון שהבכור נוטל כשני בנים, מחשבים כאילו יש שש בנים, ומחלקים את הנכסים לשש חלקים, וכיון שהבכור מקבל שני חלקים, לכן הבכור נוטל שליש הממון, וכל אחד מהארבעה פשוטים נוטל שתות חלק שישית. הניח תשעה בנים מחשבים כאילו יש עשר בנים, ומחלקים את הנכסים לעשר חלקים, וכיון שהבכור מקבל שני חלקים, הרי האחד הבכור נוטל חמישית, וכל אחד מהשמונה פשוטים נוטל עשירית. וכן על דרך תחלקת הואת חולקים לעולם.

קודם ויורש את אמו. ובנתיבות חולק דבנהרגה אין וודאות שהיא מתה קודם, רק יתכן שיהיה כן, ומספק אי אפשר להוציא את הירושה מחזקת יורשי האם. ג. ואם כספי הצדקה נמצאים תחת יד היורשים, לשיטת הש"ך יש להם טובת הנאה ליתן למי שירצו, ולשיטת השל"ה והקצות אין להם זכות זו וצריכים לתת כל כסף הצדקה לעני הבא ראשון.

ב' שבת

ב אלו שני חלקים נוטל אותם באחד במצר בגבול אחד ואין יכולים להכריחו לקבלם בשני מקומות נפרדים.

ג בכור שגולד אחר מיתת אביו כגון שהניח אשתו מעוברת וילדה תאומים אחר מיתתו, או שהניח שתי נשים מעוברות, וילדו אחר שמת, אינו נוטל פי שנים דבחלק בכורה כתיב 'כיר', ודורשים שנוטל רק כשאביו הכיר. ואם יצאה רוב פדחתו מצחו בתי אביו, אף על פי שלא יצא כל ראשו לאויר העולם אלא לאתר מיתת אביו אע"פ שעדיין אי אפשר להכירו הכרה גמורה, מ"מ כיון שבאופן זה נחשב כילוד לכל דבר הרי זה נוטל פי שנים. יש אומרים דאם נולד קשהוא כשהאב גוסס אינו נוטל פי שנים כיון דאינו בר הכרה [ובשו"ע מיירי שיצאה פדחתו כשלא היה גוסס ומת פתאום] (נמוקי יוסף גסס המוספות ולאג"ד).

ג' שבת

ד בכור שגולד מטמנים שיש לו כיסוי ואין ידוע אם הוא זכר או נקבה ואחר כך נקדע הכיסוי ונמצא זכר, אינו נוטל פי שנים דכתיב 'והיה הבן הבכור', עד 'שיהיה' ידוע שהוא בכור בשעת הויה, דהיינו בשעת לידה. וכן [בן פשוט שנקרע ונמצא זכר] אינו ממעט בחלק בכורה, שגאמר 'וילדו' לו בנים (דברים כא, טו), עד שהיה בן מבכר משעת לדה ורק בן כזה מחשבים על פיו את חלק הבכורה. ביצד אינו ממעט בחלק בכורה, הרי שהיה לו בן בכור ושני פשוטים וזה המטמנים שנקרע ונמצא זכר דהיינו שיש ד' בנים, בכור וג' פשוטים שבתוכם כלול הטומטום והבכור, ואם הטומטום היה מתחשב כבן רגיל, הרי היו מחשבים כאילו יש חמש בנים, וחלק הבכורה היה חמישית מהנכסים, אבל הדין הוא שכלפי חישוב חלק הבכורה אין מחשבים את הטומטום, ומתייחסים כאילו יש רק שני בנים ובכור, וממילא כלפי חלק בכורה מחושב כאילו יש ד' בנים, ולכן הבכור נוטל רביע המזמן [בחלק הבכורה] וכאלו אין עמו אלא שני פשוטים בלבד, והשלישה רביעים הנשארים חולקים אותו שני הפשוטים עם הנקרע ועם הבכור בשוה דכלפי

ד. לעיל סימן קע"ד סעי' ג' כתב הרמ"א ז"ל: וי"א דדוקא שהיו החלקים שווים, אבל אם היה אחד טוב מחבירו, אפי' בכור אינו נוטל חלקו ביחד. וכן אם היה לפשוט שדה במצר אלו השדות. ופירש שם סמ"ע כגון שיש להן ב' שדות, האחת ב' ידות על חברתה, והפשוט מצרן להגדולה, יכול לומר אחלוק עמך כדי שיגיע חלקי קרוב לשדה שלי.

ה. בטור כתב רוב פדחתו, והב"ח והשב שמעתתא ורעק"א סוברים שצריך כל פדחתו כדי שיהיה בר הכירא.

חלוקת חלק הפשוט של הבכור מחשבים כאילו יש ארבעה בנים וכל א' מקבל רבע מהשלשה רביעים שנשאר.

ה קָזַן בֶּן יוֹם אֶחָד אַע"פ שלא חי אלא יום אחד, נחשב כבן גמור וּמִמַּעַט בְּחֶלֶק בְּכוֹרָה ואם יש עמו עוד בכור ופשוט, מחלקים את הנכסים לד' חלקים, והבכור נוטל ב' חלקים, ומשני החלקים הנשארים, נוטל הפשוט חלק א', וחלק הבן יום א' שמת, חולקין בו הבכור והפשוט בתורת ירושת אח שמת, אָבֵל לֹא תַעֲבֹר דַּע"פ שעובר יורש את אביו, מ"מ אינו ממעט בחלק בכורה דדורשים וילדו לו בנים, דרך מי שנולד בחייו ממעט בחלק בכורה, ודינו כמו בטומטום. ולא רק עובר שמת ולא נולד אינו ממעט בחלק בכורה, אלא אף בן שְׁנוּלָד אַחֵר מִיתַת אָבִיו אֵינוֹ מִמַּעַט בְּחֶלֶק בְּכוֹרָה.

ד' שבת

ו תָּבֵא אַחֵר נִפְלִים היינו שנולד קודם ט' חדשים, אֵף עַל פִּי שֵׁצִיטָא רֹאשׁ הַנֶּפֶל בִּשְׁהוּא חִי, תָּבֵא אַחֲרָיו בְּכוֹר לְנִחְלָה. וְבֶן בֶּן ט' שֵׁצִיטָא רֹאשׁוֹ מֵת, תָּבֵא אַחֲרָיו בְּכוֹר לְנִחְלָה, שֶׁזֶה שֶׁנֶּאֱמַר רֹאשִׁית אוֹנוֹ (דברים כא, ז) שהנולד ראשון הוא הבכור, ולא מי שכבר נולד אחר לפניו, הוא דווקא כְּשֵׁלֵא נולד לו קֶדֶם לוֹה [יֶלֶד] שֵׁצִיטָא חִי לְאִוִיר הַעוֹלָם אבל יצא מת, או בן ח' שדינו כמת, כיון שאין לבו של אביו מצטער עליו לא נחשב בכור לענין זה, וזה דורשים מ'ראשית אונו', מי שאבין מתאונן עליו. לְפִיכָךְ בֶּן ט' שֶׁהוֹצִיָא רֹב רֹאשׁוֹ חִי אַע"פ שאח"כ מת, כיון שבהוצאת רוב ראשו נחשב כילוד תָּבֵא אַחֲרָיו אֵינוֹ בְּכוֹר.

ז יוֹצֵא דָפֶן שנולד ע"י ניתוח וְתָבֵא אַחֲרָיו שְׁנֵיהֶם אֵינֶם בְּכוֹרִים, הַרְאֵשׁוֹן לְפִי שֵׁלֵא נולד דרך רחם, וְנֶאֱמַר 'וְיָלִידוּ' לוֹ בָּנִים, (דברים כא, טו), וְהַשְּׁנִי שֶׁהָיָה קֶדְמוֹ אַחֵר בן קיימא של אביו דווח עליו, וממילא השני לא נחשב לראשית אונו.

ה' שבת

ח בְּכוֹר לְנִחְלָה הוא הַנּוֹלָד לָאֵב רֹאשׁוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר בִּי הוא רֹאשִׁית אוֹנוֹ (דברים כא, ז) דהיינו שהכל נקבע לפי ראשית אונו של האב, וְאֵין מַשְׁתַּחֲוִיתִין עַל

ו. וה"ה אם נולד כולו חי ומת בתוך ל' יום, הבא אחריו בכור לנחלה [סמ"ע ושר"ך].
דלא כתשובת שארית יוסף וב"ח. ובפתחי תשובה הביא בשם שער המשפט דכל זה בודאי שלא כלו לו חדשיו, אבל בספק, כיון שע"פ רוב היולדות ולד חי הוא ולד מעליא, אע"פ שמת בתוך ל', הו"ל ספק בכור, וממילא הבא אחריו אין יכול להוציא מהירשים מספק חלק בכורתו, ויתכן דבודאי אינו בכור עיי"ש.
ז. דעת הגר"א הובא בקול אליהו וכ"כ החכמת שלמה בשם רבי חיים וואלאזינער שאם היו לו ב' נשים ואחת התעברה קודם, אע"פ שהשניה ילדה לפניו, מ"מ בנה

האם, אפילו ילדה בָּמָה בָּנִים מאנשים אחרים, הואיל וְזֶה ראשון לְאָבִיו, יוֹרֵשׁ פִּי שְׁנִיִּם.

מִי הִיָּה לוֹ בָּנִים בְּנֵיאוֹתָו וְנִתְּנָה, אֵין לוֹ בְּכוֹר לְנִתְּחָלָה כִּיוֵן שְׁבִיעִיתוֹ בֵּן זֶה הִיָּה מִיוֹחַס אַחֲרָיו, דְּבִגְיוֹ בְּנָיו מִתִּיַּחֲסִים אַחֲרָיו, לִכֵּן הֵבֵן הַנוֹלָד אַח"כ בְּגִירוֹתוֹ לֹא נִחְשָׁב ראשית אֹנוּהִי. אֲכָל יִשְׂרָאֵל שֶׁהִיָּה לוֹ בֵּן מִהַשְׁפָּחָה אוֹ מִהַגִּזְיָה, הוּאִיל וְאֵינֶנּוּ קָרוֹי בְּנֵי דָאִין מִתִּיַּחֲסִים אַחֵר הָאֵב אַחֵר הָאֵם וְאֵינוּ בְּנוֹ, לִכֵּן הֵבֵן תְּכַא לֹא אַחֲרָיו מִהַיִּשְׂרָאֵלִית בְּכוֹר לְנִתְּחָלָה, וְנוֹמָל פִּי שְׁנִיִּם.

ר' ש"ב

י הִיָּה הַבְּכוֹר מְמוֹרָ שְׁנוֹלָד מִחִיבֵי כְרִיתוֹת, מ"מ נוֹמָל פִּי שְׁנִיִּם, שְׁנָאֹמֵר 'כִּי אֵת הַבְּכוֹר בֵּן 'הַשְּׁנוּאָה' יִכִּיר' (דְּנִרִּים כ"א, יז), זֶה שְׁשִׁנּוּאָה בְּנִשְׁוֹאִיָּה הֵיִינוּ שְׁאִין קִידוּשִׁין תּוֹפְסִין בָּהּ, וְאֵעִפ"כ נֹאמֵר בַּפְּסוּק שְׁדִינוּ כְּבֹכּוֹר, מִשּׁוּם שֶׁסּוּף סוּף מִתִּיַּחֲסִים אַחֲרָיו, וְאֵין צָרִיךְ לִזְמֵר אֵם הִיָּה בֵּן גְּרוּשָׁה אוֹ בֵּן חִלּוּצָה שֶׁהוּא רַק חִיבֵי לֹאִין וְקִידוּשִׁין תּוֹפְסִין בָּהּ, שׁוּדָאִי דִינוּ כְּבֹכּוֹר.

יֵא מִי שְׁנִסְתַּמַּךְ לָנוּ אֵם הוּא בְּכוֹר אוֹ פְּשׁוּט, בְּגִזְזֵי שְׁנִתְּעָרְבָ עִם אַחֵר שִׁילְדוֹ שְׁתֵּי נִשְׂוִי יַחַד וְאֵין יְדוּעַ לָנוּ מִי נֹלָד ראשון, אֵינֶנּוּ נוֹמָל פִּי שְׁנִיִּם דָּאִין יִכּוֹל לְהוֹצִיא מִשְׁאֵר יוֹרֵשִׁים בְּלִי רֹאִיָּה שֶׁהוּא הַבְּכוֹר. וְכִיצַד עוֹשִׂין, אֵם הַכָּרוֹ וְלִבְסוּף נִתְּעָרְבוּ שְׁבַעֲשֶׁת מַעֲשֶׂה הִיָּה נִכְר מִי הַבְּכוֹר וּמִי נֹלָד אַחֲרָיו, וְרַק אַח"כ נִתְּעָרְבוּ, א"כ חָל עָלָיו תּוֹרַת כְּבוֹר כְּלָפִי הַיּוֹרֵשִׁים, רַק כִּיוֵן שֶׁכָּל אֶחָד מִהַתְּעָרְבוּת אֵין יִכּוֹל לְתַבּוֹעַ לְבָדוּ מִשְׁאֵר הַיּוֹרֵשִׁים, לִכֵּן בּוֹתְבִים שְׁנֵי הַסְּפִיקוֹת תְּרַשָּׁאָה זֶה לָזֶה וְנוֹמָלִים חֲלָק בְּכוֹרָה מִהַיּוֹרֵשִׁים, וּמִתְחַלְקִים בֵּינֵיהֶם, וְאֵם לֹא הַכָּרוֹ, בְּגִזְזֵי שִׁילְדוֹ בְּמַחְבּוּאָה אִמָּת וּמִיד נִתְּעָרְבוּ וְלֹא הִיָּה יְדוּעַ אֵף פַּעַם מִי הָרֵאשׁוֹן, אֵין נוֹמָלִין חֲלָק בְּכוֹרָה דְּכִתְיִב וְהִיָּה הֵבֵן הַבְּכוֹר, שִׁיְהִיָּה יְדוּעַ שֶׁהוּא כְּבוֹר בְּשַׁעַת הוּיָה. הִסֵּס: נִתְּאֻלְמְנָה אוֹ נִתְּגַרְשָׁה וְלֹא הִמְתִּינָה ג' חֲדָשִׁים וְנִשְׁאֵת לְאַחֵר וְיִלְדָה אַחֵר ז' חֲדָשִׁים, וְכַעַת הֵבֵן הוּא סֶפֶק בֵּין מַעֲשֶׂה חֲדָשִׁים לְרֵאשׁוֹן אוֹ בֵּין שְׁבַעֲשֶׁת חֲדָשִׁים לְאַחֲרֵון, אֵינֶנּוּ יוֹרֵשׁ כָּלֵל אֶחָד מֵהֶן כִּי הַיּוֹרֵשִׁים שֶׁל כָּל אֶחָד יִדְחוּהוּ וְיֹאמְרוּ לוֹ שְׁמָא אַתָּה בֵּן שֶׁל הַשְּׁנִי, וְתַכָּא אַחֲרָיו אֵינֶנּוּ נוֹמָל חֲלָק בְּכוֹרָה אֲפִלּוּ בְּתִרְשָׁאָה מִן הַסֶּפֶק כִּיוֵן שֶׁלֹּא הוֹכֵר בְּשַׁעַת לִידָה שֶׁהוּא כְּבוֹר וְדָאִי (טוֹר).

שֶׁל הָרֵאשׁוֹנָה הוּא הַבְּכוֹר כִּיוֵן שֶׁהוּא ראשית אֹנוּהִי. ה. אֲבָל גּוֹי שִׁישׁ לוֹ בֵּן מִיִּשְׂרָאֵלִית, כִּיוֵן שְׁאִין מִתִּיַּחֲסִים אַחֲרָיו, אֵם נִתְּגִיֵּיר וְנוֹלָד לוֹ בֵּן, הוּא כְּבוֹרו לְנִתְּחָלָה [נִתְּיִבּוֹת].

ז' שבט

יב שְׁלֹשָׁה נְאֻמִּים עַל הַבְּכוֹר לומר שהוא הבכור, ואלו הן: חֵיהֶּה המילדת, אִמּוֹ ואָבִיו. חֵיהֶּה מֵיָד כָּל זֶמֶן שלא יצאה מהחדר, שְׁאֵם אִמְרָה זֶה יֵצֵא ראשון, נְאֻמָּתָה. אִמּוֹ כָּל שִׁבְעַת יָמֵי הַלְדָּה, נְאֻמָּתָה לומר זהו הַבְּכוֹר כיון שעד אז הוא נמצא תחת אמו, ורק אחר שבעת ימים מוסרתו לאביו כדי למולו. אָבִיו נאמן עליו לְעוֹלָם. אִפְלוֹ אִמֶּר הָאֵב עַל מִי שֶׁלֹּא הִחֹזֵק כִּבְנוֹ בְּלָל, ואמר עליו בְּנִי הוּא וּבְכוֹרִי הוּא, נְאֻמָּן. וְכֵן אִם אִמֶּר עַל הַמִּחֻזֵּק לָנוּ שֶׁהוּא בְּכוֹרוֹ וְאִמֶּר שְׁאִינוֹ בְּכוֹר, נְאֻמָּן שְׁנֵאמֹר 'יכיר' ודרשינן יכירו לאחרים. הִגֵּס: מִיָּהוּ, אִם אִמֶּר פַּעַם אַחַת עַל אֶחָד שֶׁהוּא בְּכוֹר, לֹא יוֹכֵל לומר אַחֵר כִּף עַל אַחֵר שֶׁהוּא בְּכוֹר (טור נגס הרמז"ן וזית יוסף נגס הר"ן וי"י פרק י"ג).

יג שְׁמַעְיָ עֲדִים שְׁאִמֶּר 'פְּלוֹנִי בְּנִי בְּכוֹרִי' הוּא, נוֹטֵל פִּי שְׁנֵים דְּכוּנַת דְּבָרֵיו לומר שהוא בכורו. אבל אם אמר פְּלוֹנִי בְּנִי בְּכוֹר הוּא, אִינוֹ נוֹטֵל פִּי שְׁנֵים, שְׁמַא בְּכוֹר לְאִמּוֹ הוּא דְקָאִמֶּר כיון דלא אמר 'בכורי'. וְאִם אִמֶּר דְּבָרִים שְׁמוֹכִיחִים שֶׁנִּתְבָּרַן לומר שֶׁהוּא בְּכוֹר לְאֵב, נוֹטֵל פִּי שְׁנֵים, כְּגוֹן שְׁאִמֶּר פְּלוֹנִי בְּנִי בְּכוֹר הוּא, וְרָקוּ מְרַפָּא חֲלֵי הָעֵינַם, דְּנִמְרִי כִי יֵשׁ קְבֵלָה בִּידֵיו דְּרָק שֶׁל בְּכוֹר לְאֵב מְרַפָּא וְלֹא שֶׁל בְּכוֹר לְאֵם וכיון שאמר שרוקו מרפא, בהכרח שכוונתו שהוא בכור לאב. וְהוּא הָדִין אִם מֵת הַבְּכוֹר וְהִזְכִּיר עָלָיו בְּהִסְפָּדוֹ 'הוֹי עַל בְּנִי בְּכוֹרִי' אַע"פ שֶׁלֹּא אָמַר בְּדֶרֶךְ הוֹדָאָה וְהִכְרָה (מהרי"ק ש"ס קמ"א).

ח' שבט

יד הָאֵב שֶׁנִּשְׁתַּתַּק ואין יכול לדבר, ואין יודעים אם הוא בדעה צלולה, בּוֹדֵקִין אוֹתוֹ בְּדֶרֶךְ שְׁבוֹדֵקִין לְגַמְיָן כִּפִּי שֶׁנִּתְבָּרַר בִּאֲבָהָע"ז סי' קכ"א סעי' ה"א, וצורך

ט. עי' בט"ז אבהע"ז סי' ד' סק"כ דמה"ת צריך ב' עדים או אביו נאמן מדין יכיר, ורבנן הקילו שחיה נאמנת מיד, ואמו עד ז' ימים כיון שבדרך כלל אביו אין מצוי אצלו עד הברית, ואחר ז' ימים שבדרך כלל יוצא מרשות אמו, לא לאמינו לאם, ולכן אף בבת או שנדחה הברית, אַע"פ שֶׁלֹּא שִׁיךְ סְבֻרוֹת אֵלוֹ, לא פלוג.
י. היינו שלא החזק כבנו או כבכור, אבל אם החזק שאינו בכור, כגון ע"י עצמו, שאמר כמה פעמים שאינו בכור, ודאי אין נאמן להכחיש דברי עצמו וכמ"ש הרמ"א בסוף הסעיף, ואם החזק ע"י עדים שאינו בכור, כגון שמעידים שנולד מאשה זו מאיש אחר, או שנולד מאשה אחרת, ודאי שאין נאמן נגד עדים [סמ"ע]. וכל זה הוא לשטת הרמב"ם והרא"ש, אבל שיטת רשב"ם ותוס' שהאב נאמן רק במוחזק שהוא בנו לומר שהוא בכור, אבל אם אינו מוחזק כבנו, אין בזה נאמנות של יכיר, וכן הכריע בקצות.

יא. וז"ל שם: מי שנשתתק, ושאלוהו אם רוצה שיכתבו גט לאשתו, והרכין בראשו לומר הן, בודקין אותו בדברים אחרים בסירוגין, חד הן ותרין לאו, חד לאו ותרין הן, אם הרכין בראשו על לאו ולא ועל הן הן, הרי אלו יכתבו ויתנו: הגה וי"א דבודקין

הבדיקה היא אם רָמְזוּ אוֹ כָּתַב שְׁזָה בְּנֵי כְבוֹד לֹכְן צָרִיךְ לְבוֹדְקוֹ אִם הוּא הוּא בֵּר דַּעַת, וְאִם נִמְצָא שֶׁהוּא בִּדְעָתוֹ נוֹטֵל פִּי שְׁנִיִּם.

מִזֵּי מִי שֶׁחָיו לֹא שְׁנֵי בָּנִים, כְּבוֹד וּפְשׁוּט, וּמִתּוֹ שְׁנֵיהֶם בְּחִיּוֹ וְהִנִּחוּ בָּנִים, אֵע״פ שֶׁהַכְּבוֹד הִנִּיחַ בֵּת וְהַפְּשׁוּט הִנִּיחַ בֶּן, מ״מ הָרִי הֵבֵן הַפְּשׁוּט יוֹרֵשׁ בְּנִכְסֵי הַזֶּקֶן שְׁלִישׁ חֵלֶק אָבִיו כְּמוֹ שֶׁאָבִיו הִיהָ אִמּוֹר לְרֵשֶׁת, וְכֵת הַכְּבוֹד יוֹרֵשֶׁת שְׁנֵי שְׁלִישִׁים, שֶׁהוּא חֵלֶק אָבִיהָ שֶׁהִיהָ אִמּוֹר לִיטוֹל שְׁנֵי חֲלָקִים, דֹּאע״פ שֶׁהִיא בֵּת, מ״מ עוֹמֶדֶת בַּמָּקוֹם אֲבִיהָ.

סימן רעח

אֵין הַכְּבוֹד נוֹטֵל פִּי שְׁנִיִּם לֹא בַּמְלֻחָה וְלֹא בַּשֶּׁבֶת, וְאִם
מִכָּר חֵלֶק בְּבוֹרָה
וְכוֹי סְעִיפִים

ט' שבט

אֵין הַכְּבוֹד נוֹטֵל פִּי שְׁנִיִּם אֶלָּא בְּנִכְסֵי הָאָב, אֲכָל לֹא בְּנִכְסֵי הָאִם דְּכַתִּיב 'לֹא מִשְׁפַּט הַבְּכוֹרָה', וְדִרְשִׁינוּ לֹאִישׁ וְלֹא לְאִשָּׁה, אֲפֹלֹ אִם הוּא כְּבוֹד לְאָב וְלָאִם, מ״מ בְּנִכְסֵי הָאִם אֵין לוֹ עֲדִיפוֹת וְחֻלְקִים בְּנִכְסִים, הוּא וְהַפְּשׁוּט, בְּשֻׁנָּה. בִּמְי שְׁמֵת וְהִנִּיחַ בָּנִים וְאֶלְמָנָה, וּמִתָּה הָאֶלְמָנָה קָדָם שְׁנִשְׁבָּעָה עַל בְּתוּלָתָהּ, כִּיּוֹן שֶׁלֹּא נִשְׁבָּעָה עַל כְּתוּבָתָהּ, לֹא זָכָתָה בַּמָּמוֹן זֶה, וְלֹכְן כָּל הַנִּכְסִים בְּחֻזְקַת הַיּוֹרְשִׁים מִכָּר יְרוּשָׁת הָאָב וְלֹא מִכָּר יְרוּשָׁת הָאִם, וְלֹכְן נוֹטֵל בָּהֶם הַכְּבוֹד פִּי שְׁנִיִּם.

י' שבט

גֵּאֵין הַכְּבוֹד נוֹטֵל פִּי שְׁנִיִּם בְּנִכְסִים הֶרְאוּיִים לְבֹא לְאַחֵר מִיתָת אָבִיו וְזֶה הִנְקֵרָא 'רְאוּי', אֶלָּא בְּנִכְסִים הַמְחֻזְקִים לְאָבִיו שֶׁכָּבֵר בָּאוּ לְרִשְׁתוֹ בְּשַׁעַת מִיתָתוֹ, וְזֶה הִנְקֵרָא 'מוֹחֻזָּק', שֶׁנֶּאֱמָר בְּכָל אִשָּׁר 'מִצָּא' לוֹ רַק מִה שֶׁמִּצּוֹ אֲצִלוּ בְּשַׁעַת מִיתָתוֹ (דְּנִצִּים כֹּא, ז'). בִּיִּצְרָה, אֶחָד מִמּוֹרִישֵׁי אָבִיו כְּגוֹן אָבִי אָבִיו אוֹ אָחִי אָבִיו שְׁמֵת לְאַחֵר מִיתָת אָבִיו וְע״ז נִפְלָה לְאָבִיו יְרוּשָׁה שֶׁלֹּא הִיתָה קִיִּמֶת בְּשַׁעַת מִיתָתוֹ, כִּיּוֹן שֶׁהוּא רְאוּי וְלֹא מוֹחֻזָּק הַכְּבוֹד וְהַפְּשׁוּט יוֹרְשִׁים בְּאַחֵד וְאֵין נוֹטֵל בּוֹ פִּי

אותו על ידי פירות שאינם נמצאים אלא בקיץ ושואלין אותו בימות החורף (טור)
אם רוצה שילקטו לו מן האילן, או להיפך.

שניים^{יב}. וכן אם היתה לאביו מלוה וגבוהו מהלוה אחר מיתת האב, יורשים אותה באחד כיון שהאב לא נחשב מוחזק במעות כל זמן שלא גבו את החוב^{יג}.

ד הניח להם פרה משפרת בשכר קצוב ליום, או מחפרת שהבעלים מקבל חלק ממה שמרויח השוכר ע"י הבהמה, או שהיתה רועה באפר מקום עשבים שאין צריך להשקיע ממון עבור מאכליה, וע"ז השבחה^{יד} (פירוש, צעשז השדה, רש"ס), וילדה או שילדה, וזהו השבח, הבכור נוטל בה בשבח שהשבחה ע"י אכילתה ובוללה או בולדה אע"פ שהוא גוף חדש, מ"מ נוטל פי שנים כיון שהשבח הגיע ממילא ולא ע"י טירחת או ממון הוירשים. הגם: ויש חולקין שיטה זו ס"ל דרך כשהאילן התעבה וכדו' שלא השתנה גופו, רק בזה נחשב שבח דממילא דלא נחשב ראוי וכדלקמן סעי' ו', אבל רועה באפר וילדה, או פרה מושכרת או מוחכרת והשבחה גופה, ודאי נחשב ראוי ואין נוטל בהם פי שניים (עור צסס אזיו הלא"ס). הניח להן עבד או בהמה טמאה שאי אפשר לאוכלם אלא עומדים רק לעבודה, וא"כ כיצד יטול בהם פי שניים, הבכור נוטל שני חלקים והפשוט חלק אחד, דהינו שעובדים לבכור שני ימים ולפשוט יום אחד (מרדכי ר"פ מי שהיה נשוי ופרק קמא דנזק בתראה). [ועי' לעיל סימן קע"א ס"ח].

יא שבת

ה היה האב כהן ושחט אחד ממכירי אביו מי שרגיל לתת לאביו מתנות כהונה, ושחט בהמה, ואחר כך מת אביו, נוטל פי שנים במתנות של אותה בהמה דכיון שרגיל לתת לאביו, וכבר שחטה בחיי אביו, נחשב כאילו כבר זכה במתנות, ונחשב מוחזק, [ואע"פ שעדיין לא הפרישן מהבהמה, מתנות שלא הורמו כמי שהורמו].

ו אין הבכור נוטל פי שנים בשבח ששכחו נכסים לאחר מיתת אביו דנחשב לראוי, אלא מעלה מעריכים אותו השבח ברימים ונותן היתר לפשוט היינו שבנכסים עצמו נוטל הבכור שני חלקים, אבל את השבח חולקים בשוה, והבכור משלם אותו בדמים לפשוט. ומה שאמרנו ששבח נחשב ראוי הוא רק באופן שישתנו הנכסים, כגון ברמל שנגעשו שבלים שהיה שחת ונעשה שיבלים ובפניית תמרים

יב. ולא דמי למה שנתבאר בסי' רע"ז סעי' ט"ו דאף אם מת הבכור, בניו עומדים במקומו ליטול את חלק בכורתו, דשאני התם דברא כרעא דאבוה, וכשמת האב נחשב כאילו הבכור עומד ונוטל חלקו, אבל כשדנים כלפי נכסי האב, רק מה שקיימים בשעת מיתתו נחשב מוחזק [סמ"ע].

יג. וכן אם השאיר כסף בחשבון הבנק שלו, אין הבכור נוטל בו פי שניים דנחשב לראוי [פתחי חושן].

יד. אבל לענין דמי השכירות עצמן מבואר בקצות דודאי הוי ראוי דלא גרע ממלוה.

קטנים בתחילת גידולן בשיעור סמדר (פרוש, תמרים צעודן סמדר, רש"י) שַׁנְעִשׁוּ
 תְּמָרִים דנחשב כפנים חדשות והיו ראוי. אָבֵל שֶׁבָּחוּ מִחֲמַת עֶצְמָן וְלֹא נִשְׁתַּנּוּ,
 בְּגוֹן אֵילָן קָמָן שֶׁגִּדְלָל וְעָבָה שֶׁהָאֵילָן לֹא הִשְׁתַּנָּה אֲלֵא נַעֲשֶׂה עַב יוֹתֵר, וְאֶרֶץ
 שֶׁעָלְתָה שְׂרָטוֹן (פירוש, שנתקנץ העפר ודמה אמת המים שצטדה) ונודבלה ונעשית
 טובה יותר, הָרִי זֶה נוֹטֵל בְּשֹׁבָה פִּי שְׁנֵי דנחשב מצוי. וְאִם מִחֲמַת הוֹצֵאת
 הַשְּׁבִיחַ שֶׁבַח זֶה שֶׁנַּעֲשֶׂה הָאֵילָן עַב יוֹתֵר או קרקע יותר טובה, אֵינוֹ נוֹטֵל כִּיוֹן
 שֶׁהִשְׁבִּיחַ מִחֲמַת פְּעוּלַת הִיתוּמִים, אֶע"פ שֶׁנִּטְלוּ אֶת הַכֶּסֶף מֵהִירוּשָׁה עֲצָמָה. הַגֵּה:
 בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁאִם שֶׁבַח מִחֲמַת פְּעוּלַת הִיתוּמִים, אֵין הַבְּכוֹר נוֹטֵל בָּהֶם
 פִּי שְׁנֵי, שֶׁלֹּא מִחָ בָּהֶן שֶׁלֹּא יַעֲשׂוּ זֹאת, אָבֵל אִם מִחָ הַבְּכוֹר וְאָמַר אֵל
 תִּשְׁבַּיְחוּ הַבְּכִסִּים עַד שֶׁנִּחְלַק כִּי אֵין רוּצָה לְהִשְׁבִּיחַ אֶת שְׁנֵי חֻלְקִים שְׁלִי, וְלֹא
 שֶׁמֶצוּ אֵלָיו וְהִשְׁבַּיְחוּ, אִם לֹא עָשׂוּ בָּהֶן שְׁנוֹי כְּגוֹן שֶׁהָיוּ עֲנָבִים מִחוּבְרִים
 וּבְצֻרוֹם, דִּלֹּא נַעֲשֶׂה שׁוּם שְׁנוֹי בְּעֵצֵם הָעֲנָבִים, נוֹטֵל בְּשֹׁבָה פִּי שְׁנֵי דֵּאֵ"פ
 שֶׁאִם מוּחָה וְהֵם עוֹשִׂים נֶגֶד רִצּוֹנוֹ, נִחְשָׁבִים כְּגוֹלָנִים, מ"מ כֹּל זְמַן שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנָּה,
 נִחְשָׁב עֵדִיין בְּרִשְׁתּוֹ, וְשׁוֹל הַשְּׁבִיחַ, וְאִם עָשׂוּ בָּהֶן שְׁנוֹי כְּגוֹן שֶׁעָשׂוּ יֵין מֵהָעֲנָבִים,
 אֵינוֹ נוֹטֵל בְּשֹׁבָה דְּגוֹלָן קוֹנֶה בְּשִׁינוֹי וְאֵין נוֹטֵל בְּשֶׁבַח אֲלֵא כְּשֶׁעָת הַגְּזִילָה, דִּהְיִינוּ
 כְּמֹה שֶׁהָיָה שׁוּוֹה בְּשַׁעֲה שְׁמִיחָה בָּהֶם, וְלֹא בְּהֶפְסֵד כְּגוֹן שֶׁעָשׂוּ יֵין וְהַחֲמִיץ, או
 אִפִּי לֹא עָשׂוּ שְׁנוֹי, רַק חֲתָכוּ אֶת הָעֲנָבִים וְנִתְקַלְקַל, כֹּל הַהִפְסֵד עֲלֵיהֶם כְּדִין גּוֹלָן
 שֶׁחִיִּב בִּאֲחֵרִית (טור).

יב שבת

ז אֵין הַבְּכוֹר נוֹטֵל פִּי שְׁנֵי בְּמִלְוֹה שֶׁהָלוּה אֲבִיהֶם לֵאחֶר, אִף עַל פִּי שֶׁהָיָה
 בְּשֹׁטֵר וְעִ"ז יֵשׁ לוֹ שִׁיעֲבוֹד קִרְקָעוֹת וְאִף עַל פִּי שֶׁנָּבִי קִרְקַע בְּחֹב אֲבִיהֶם
 לֹא אִמְרִינוּ שֶׁאֲחֶר שֶׁגָּבוּ נִתְבָּרַר לִמְפָּרַע שֶׁקִּרְקַע זֶה הִיָּתָה בְּרִשְׁוֹת אֲבִיהֶם כְּשִׁמְתָה, דְּכִיוֹן
 שֶׁמְּחוּסֵר גְּבִיָּה, לֹא נִחְשָׁב מִצּוֹי בְּרִשְׁתּוֹ. הִזָּה לוֹ שְׁתַּפּוֹת עִם אֲחֵרִים, אֶע"פ שֶׁהִמְמוֹן
 נִמְצָא בְּיַד אֲחֵרִים, מ"מ מִקְרִי מִחֶזֶק דִּהְיִי פִּקְדוֹן (מֵהֵר"ק שֶׁשׁ קמ"ה). הִיָּתָה לְאָב
 מִלְוֹה בְּיַד הַבְּכוֹר שֶׁהַבְּכוֹר עֲצָמוּ לוֹה מֵאֲבִיו, וְיֵשׁ לוֹ קִרְקַע הַמְּשׁוּעֲבֵדָה לֵאבִיו, הָרִי
 זֶה כֶּסֶף אִם נוֹטֵל בָּהּ פִּי שְׁנֵי הוֹאֵיל וְיִשְׁנָה תַּחַת יָדוֹ וְהַבְּכוֹר מִתְּכוּוֹן לְהַקְטִינָהּ
 לֵאבִיו, כְּדִי שִׁיחֲשֹׁב מִצּוֹי בִּידוֹ וְיִטוֹל בָּהּ פִּי שְׁנֵי, או לֹא יִטֹּל הוֹאֵיל וּמִחֲמַת אָבִיו
 יִרְשָׁה וְעֵדִיין לֹא בָּאָה לְיַד אָבִיו וּמְחוּסֵרָה גְּבִיָּה, וְכִיוֹן שֶׁהִדְבֵּר סִפְק לְפִיכָּה [לֹא]
 יִטֹּל מִמֶּנָּה אֲלֵא חֲצִי חֻלְקָה בְּכוֹרָה דִּמְמוֹן הַמוֹטֵל בְּסִפְק, חוֹלְקִין. בְּמָה דְּבָרִים
 אֲמוּרִים שֶׁאֵין נוֹטֵל פִּי שְׁנֵי בְּמִלְוֹה, רַק בְּמִלְוֹה שֶׁלֹּא בְּמִשְׁכּוֹן שֶׁאֵין לֵאב מִשְׁכּוֹן
 עַל הַלוּוֹתָהּ זֶה. אָבֵל בְּמִשְׁכּוֹן נוֹטֵל פִּי שְׁנֵי, דְּכִמְחֻזָּק דְּמִי אֲפִלּוּ מִשְׁכְּנוֹ בְּשַׁעֲת
 הַלְוָאתָהּ שֶׁבֹּאוֹן כּוֹה אֵין לוֹ קִנְיָן גָּמוּר בְּמִשְׁכּוֹן, מ"מ נִחְשָׁב מוּחָזָק לַעֲנוֹן זֶה, כִּיוֹן שֶׁאֵין
 מְחוּסֵר גְּבִיָּה. וְיֵשׁ אֲמוּרִים דְּקָא בְּמִשְׁכּוֹן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, אָבֵל בְּמִשְׁכּוֹן שֶׁל גּוֹי

לא מקרי מחזק דאין קנין במשכון של גויי' אלא אם כן חלוט לו המשכון לגבות ממנו חובו (מהרי"ק קנ"ל). ראה בהערה י"א ואם תמלוך על משכונא של קרקע, באתרא דלא מסלקי כיון שאין הלואה יכול לסלק את המלוה עד זמן מסויים, נחשב מצוי בידו, ולכן שקיל בה פי שנים, והוא דלא מטא זמנא שלא הגיע הזמן שיכול לסלק בתיי' אביהם כי אם כבר הגיע, נחשב כמסולק רשותו ממנה. הגה: ואפי' קודם שהגיע הזמן, דנחשב מוחזק כלפי המלוה, מ"מ מקרי גם כן מחזק לגבי לזה, ובכור הלזה נוטל פי שנים בשחזור אח"כ לזה אע"פ שהלואה מת בתוך זמן זה, מ"מ נחשב ברשותו, ובנו בכורו נוטל בה פי שניים כשיחזור אח"כ לרשותו, דזה נחשב שלו רק משועבד למלוה (צ"ט יוסף נשם משנת הרשב"א).

ח בכור שפכר חלק בבזרה קדם חלקה, ממכרו קנים, מפני שיש לכבד חלק בבזרה קדם חלקה ולכן נחשב שמכר דבר שכבר שייך לו". לפיכך, אם חלק עם אחיו במקצת מהנכסים, בין בקרקע בין במטלטלין, ונטל בהם חלק בפשוט ויותר בהם על חלק בכורתו, ע"ז ותר בכל הנכסים ואינו נוטל בשאר אלא בפשוט דאמרינן כמו שמחל במקצת הנכסים, מחל גם בכל הנכסים, וזה מהני רק מכח שאמרנו שיש לו זכות אף קודם שחלק, דאל"ה לא היה מהני מחילתו על מה שלא חלק.

יג שבת

ט במה דברים אמורים שאם חלק בפשוט נחשב כמחילה בכל הנכסים, בשלא מחה. אבל אם מחה באחיו ואמר בפני שנים שני עדים ענבים אלו שאני חולק עם אחי בשוה ומחלתי בהם את חלק בכורתי, לא מפני שפחלתי חלק בבזרה בשאר הנכסים, תרי זו מחאה ולא ותר בשאר נכסים. ואפלו מחה בענבים בשוה מחברים דבשעה שהיו מחוברים הודיע בפני שני עדים שאינו מוותר על חלק בכורה ואח"כ בצירים וחלקום בשוה, לא ותר בשאר נכסים כיון

טו. והש"ך חולק, דכמו במשכון בשעת הלואתו נחשב מצוי, אע"ג דאין קונה משכון, ה"ה במשכון של גוי.

טז. יש אופן שהלואה נותן קרקע במשכון והמלוה אוכל פירות ומחשב מה שאוכל במחיר זול, ומנכה סכום זה מהחוב, ויש מקומות שנהגו שעד שנה או שנתיים אין הלואה יכול לבוא ולפרוע את חובו וליטול את הקרקע בחזרה, וזה נקרא אתרא דלא מסלקי, ויש מקומות שיש זכות ללוה לבוא בכל שעה ולפרוע חובו וליטול שדהו, וזה נקרא אתרא דמסלקי.

יז. ואע"פ שנתבאר לקמן סעי' י' שבכור יכול לומר שאינו רוצה בחלק בכורתו, משום ד'מתנה' קרייה רחמנא, ולא הוי שלו עד שמגיע לידו, מ"מ ה"מ כשמגלה דעתו שאין רוצה בה, אבל הכא שמכרה לאחר, מראה שחפץ בה, ולכן אמרינן שיש לו קודם חלוקה ומהני מכירתו [סמ"ע].

שענבים בצורים לא נחשבים למין אחר מענבים מחוברים, ממילא קיימת עדיין מחאתו הראשונה ואין הבצירה בשווה מפקיעה את מחאתו. **אָבֵל אִם דָּרְבָּנוֹם** עשו מהענבים יין וְחָלַק עִמָּהֶם בְּשׂוּהָ בֵּינוֹ, וְלֹא מִחָה בָּהֶם מִשְׁנַעֲשֵׂה יֵינִי, וְתָר (פירוט, ענין ותם, הוא השמיקה והמחילה על דבר שיש לו עליו טענה אם ילנה) **בְּשָׂאָר נִבְסִים** כי יין נחשב למין אחר ביחס לענבים, ובמין זה לא מיחה. **הָא לָמָּה זֶה דוּמָה, לָמִי שְׂמִיחָה בְּעֵנְבִים** וְאָח"כ חָלַק עִמָּהֶם בְּוִיתִים בשווה, שְׁעִיזוּ חָרִי וְתָר בְּכָל, וְכֵן כָּל בְּיוֹצֵא בּוֹח".

י יצא עליהם שְׂמִיר חֹב שבא המלוה לגבות מנכסי האב מה שחייב לו, בְּבֹר כִּיוֹן שְׂקִיבֵל פִּי שְׁנִיִּים מִנְכְּסֵי הָאֵב, פֶּוֹרֵעַ בּוֹ פִּי שְׁנִיִּים. וְאִם מִתְחִילָה אֵינִי רוֹצֶה לְמַל פִּי שְׁנִיִּים וְלֹא לְפָרֵעַ פִּי שְׁנִיִּים, רָשָׁא דְמִתְנָה קְרִיָּה רַחֲמָנָא, וְכֵל זְמַן שְׁלֹא בֹא לִידֹו לֹא זֹכֶה בֹּה, וְלִכְּן מִהֵנִי אִפִּי לְשׁוֹן סִילּוֹק שְׁלֹא יִזְכֶּה בֹּה. וְנִפְקָא מִנָּה וְהוֹרוּחַ שֶׁל הַבְּכוֹר בּוֹה, שְׂאֵם שְׂאֵר הַיּוֹרְשִׁים קְמָנִים, אוֹ אֵינֶם בָּאֵן, שְׂאֵין בְּעַל חֹב יָכוֹל לְנִבְּוֹת מִמֶּנּוּ אֱלָא כְּפִי תַחֲלֵק הַפְּשִׁיטוֹת כִּי אֵין יוֹרְדִים לִנְכְּסֵי קִטְנִים אוֹ לְמִי שְׁאִינוֹ נִמְצָא לְפִינוֹ. וְיִשׁ מִי שְׂאֹמֶר, שְׂאֵם אִמֵּר אֵינִי נוֹטֵל וְאֵינִי נוֹתֵן, אִם רוֹצֶה אַח"כ לְחַזֵּר בּוֹ לִיטוֹל פִּי שְׁנִיִּים וּלְשַׁלֵּם בַּחוּב פִּי שְׁנִיִּים, שְׂאִינוֹ יָכוֹל כִּיוֹן שֶׁכֵּבֵר וִיתֵר עַל הַזְּכוּת לִקְבֹּל מִתְנָה זו". הִנֵּה: הֵיוּ לוֹ קְרָקְעוֹת מִשְׁעָבְדִּים לְאַחֲרִים מְקָרִי מְחֻזָּק הִדּוּא נִקְרָא הַבְּעִלִּים, וְהַשִּׁיעֲבוֹד לְאַחֲרִים לֹא מִפְּקִיעַ מִמֶּנּוּ אֵת בְּעִלוֹתוֹ. אָבֵל אִי חִיבִים לְמַלְךְ מִכָּה מֶס, וְדָרְךְ הַמְּלִךְ לְקַח הַקְּרָקַע בְּעַד הַמֶּס, כִּיוֹן שְׁדִינָא דְמַלְכוּתָא דִּינָא, הָרִי הַמֶּלֶךְ נִחְשָׁב כְּמוֹחֻזֵּק בְּקִרְקַע, וּבְעַל הַקְּרָקַע הַפְּסִיד חֻזְקָתוֹ, וְלִכְּן אִפִּי אִם אַחֵר מִיתְּנוּ פֶּרְעוֹ הַבְּנִים אֵת הַחוּב לְמֶלֶךְ, מ"מ הַקְּרָקַע מְקָרִי רָאוּי. אָבֵל בְּמָקוֹם שְׂאֵין דָּרְךְ הַמְּלִךְ כֵּן לְקַחַת אֵת הַקְּרָקַע לְגַמְרִי, אֵלֹא מִשְׁכִּירוֹ לְכֹמֶה שְׁנִים עַד שֶׁנִּפְרַע הַחוּב, וְאַח"כ מִחֻזְרוֹ לְבְּעִלּוֹ, מְקָרִי מְחֻזָּק דְּהוּי רַק כְּמוֹשְׁעֵבֵד לְמֶלֶךְ וְהַבְּכוֹר נוֹטֵל בּוֹ פִּי שְׁנִיִּים (נִמּוּקֵי יוֹסֵף פֶּרֶק חֻקֹּת). הִנֵּה לוֹ

יח. הקשה הקצות כשאמר שיחלוק ענבים בשווה לא יוכל לחזור בו, וא"כ חייב לחלוק יין בשווה, ולמה יפסיד פי שניים בזיתים. ותירץ הנתיבות שאה"נ אם אמר כך לא הפסיד, רק מיירי שאמר שגם אם לא יקח פי שניים בענבים אין זה ויתור בשאר הנכסים, ובאופן כזה אח"כ כשהשיביו ועשו יין לא מגיע לו פי שניים ביין, אבל כיון כיון שזה דבר חשוב אם לא ייקח בחלק הענבים פי שניים או לא ימחה עוד פעם, ה"ז ויתור אף בזיתים.

יט. וכתב הקצות שה"ה בחיי אביו אם אמר הבכור איני רוצה בחלק הבכורה, לא יוכל לחזור בו. וביאר הקצות שבזה מיושב כיצד קנה יעקב את הבכורה מעשו הרי הו' דבר שלא בא לעולם, ולפי"ז מיושב שקנאו ע"י שעשו סילק עצמו ואמר 'למה זה לי בכורה'. [אה.ה. צ"ע מ"ט זכר יעקב עי"ז בשני שליש ולא זכו יעקב ועשו שווה בשווה.

לאב קרקע מהיום ול'אחר מיתה שאדם אחר נתנה לו לאב גוף מהיום ופירות לאחר שימות הנותן, ובשעה שמת האב עדיין לא מת הנותן, או שנגזל לו קרקע שהדין הוא שאינה נגזלת, ואפלו נגנבו לו ספרים שמשקמא אינו מ'אשם כי הגויים ודאי ימכרום רק ליהודים וסופם לחזור אליו, ולכן לא מתייאש מהם, מקרי מ'חזק (נמוקי יוסף ומדכי ריש פסק יש נוחלין).

סימן רעט

דין האומר זה בני או אחי או עבדי,

וחזר ואמר איפכא

ובו ו' סעיפים

יד שבת

א האומר זה בני ואו זה אחי, או זה אחי אבי, או שאר תיורשים אותו, אף על פי שהודה באנשים שאינם מחזקים שלא היה ידוע עד עכשיו שהם קרוביו, תרי זה נאמן, ויורשנו כמו שנתבאר לעיל סימן רע"ז סעי' י"ב דנאמן לומר על בן שהוא בכור מדין יכיר, ה"ה דנאמן לומר שהוא יורשו. בין שאמר ב'שהוא בריא, בין שאמר ב'שהוא שכיב מ'רע. אפלו נשתתק וכתב בכתב ידו שזה יורשו, בודקים אותו בדרך שבדקין לגמין כמו שנתבאר לעיל סימן רע"ז סעי' י"ד. הגה: ונאמן על כל נכסים, בין אלו שהיו לו בשעה שאומר כן, ובין נכסים שנפלו לו אחר אמירתו, ואפלו נכסים שיפלו לו ב'שהוא גוסס אע"פ שאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, וכן אין יכול להקנות כשהוא גוסס, מ"מ נאמן מדין יכיר"א (טור צ"ס הרא"ש).

ב תיינו מחזקין בזה שהוא אחיו או בן דודו ונחשב ליורשו, ואמר אינו אחי ואינו בן דודי וממילא אינו יורשו, אינו נאמן דרך על בנו האמינתו תורה מדין יכיר, ולא על שאר קרוביו, ומדין מגו שהיה יכול לתת את כל נכסיו לאחר, לא

ב. משמע שאם היו מוחזקים שאינם קרוביו, אינו נאמן לחדש נגד החזקה, ודעת הר"ה שנאמן אף בכה"ג הוא דעת יחיד [נתיבות]. והקצות הביא שאינו דעת יחיד אלא כן ס"ל להר"ן והמגיד משנה.

בא. והנתיבות כתב דטעם הנאמנות מדין מגו, שיכל לחייב עצמו בסכום מסויים, וממילא כל נכסיו משועבדים לחוב זה, אף מה שיגיע אחר"כ. אבל נכסים שנפלו אחר מיתתו, לא מהני לטעם זה.

מהני, כיון שזה נגד חזקה. **אָבֵל נֶאֱמָן הוּא עַל מִי שֶׁחֲתוּק שְׁהוּא בְּנוֹ לֹמֵר אֵינוֹ בְּנִי, וְלֹא יִירָשֶׁנוּ מִדִּין יָכִיר. וְאַפְּלוּ הָיוּ לְבָן בָּנִים, אֵף עַל פִּי שְׁבֹאוֹפִן זֶה שִׁשׁ לִבְנוֹ בָּנִים, אֵינוֹ נֶאֱמָן עָלָיו לֹמֵר אֵינוֹ בְּנִי, לְעֵינֵי יְהוֹם, וְאִין מַחְזִיקִין אוֹתוֹ מִמּוֹר עַל פִּי כִיוֹן שֶׁאֵין נֶאֱמָן לַעֲשׂוֹת אֶת בְּנֵי בְנוֹ לִמְזוֹרִים, וְאִי אִפְשָׁר שֶׁבְנוֹ יִהְיֶה מִמּוֹר, וּבְנוֹי לֹא יִהְיוּ מִמְזוֹרִים, מִ"מ נֶאֱמָן הוּא לְעֵינֵי יִרְשָׁה אֵף כְּשִׁישׁ בְּנֵי בָנִים, וְלֹא יִירָשֶׁנוּ כִּי בְנֵי בְנוֹ אֵין קָשֶׁר לִירוּשָׁה, וְגַם יִכּוֹל לַהֲפָקֶע נִכְסֵיו מֵהֶם ע"י שִׁיתָנָם אַחֲרָה. הַגִּסָּה: וְאִם מֵת הָבֵן וְאָמַר עַל בְּנֵי בְּנֵי אֵין אֵלֹו בְּנֵי בְּנֵי כִי לֹא הִיָּה אֲבִיָּהֶן בְּנִי, אֵינוֹ נֶאֱמָן אֵף עַל הִירְשָׁה, מֵאַחַר שֶׁאֵין בְּנוֹ קָיָם וְאֵין נֶאֱמָן לַפְסוֹל אֶת בְּנֵי בְנוֹ מִירוּשָׁה אֲלֵא מִחֲמַת שְׁפוּסֵל אֶת בְּנוֹ, וְכִיוֹן שֶׁאֵין נֶאֱמָן לַפְסוֹלָם, אֵין יִכּוֹל לַהֲפָקֶעם אֵף מִהִירוּשָׁה (הַמְּגִיד פֶּרֶק ד' דְּנִמְלוֹת).**

טו שבת

ג הָאוֹמֵר זֶה בְּנִי, וְחֹזֵר וְאָמַר עֲבָדִי הוּא, אֵינוֹ נֶאֱמָן אַע"פ שֶׁמִּבְּאֵר דְּבָרָיו שֶׁהִתְכוּוֹן שִׁמְשֻׁמְשׁוֹ כְּמוֹ בֵן, מִ"מ אֵינוֹ נֶאֱמָן, דֶּאִין אָדָם קוֹרֵא לַעֲבָדוֹ, בְּנוֹכֵי. אָמַר זֶה עֲבָדִי, וְחֹזֵר וְאָמַר זֶה בְּנִי, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא מְשֻׁמְשׁוֹ כְּעֶבֶד, נֶאֱמָן, שְׁזֶה שֶׁאָמַר עֲבָדִי, לֹמֵר שֶׁהוּא נֶאֱמָן לֹו וּמוֹכֵן אִפִּי לְשִׁמְשׁוֹ כְּעֶבֶד. וְאִם הָיוּ קוֹרִים לֹו עֶבֶד בֶּן אִמָּה אוֹ שְׁהוּא אָמַר עָלָיו עֲבָד שְׁשׁוּה מֵאָה זֶה, וְכִי־צֵא בְּדָבָרִים אֵלֹו שֶׁאֵין אוֹמְרִים אוֹתָם בְּיָחִיד אֲלֵא לְעֶבְדִּים, אֵינוֹ נֶאֱמָן לֹמֵר אַח"כ זֶה בְּנִי. ד הִיָּה עוֹבֵר עַל בֵּית הַמִּכְּס וּמִנְהַגָם הִיָּה לִתֵּן מִכָּס עַל עֲבָדִים וְלֹא עַל בָּנִים, וְאָמַר בְּנִי הוּא זֶה, וְחֹזֵר אַחֲרָיָה וְאָמַר עֲבָדִי הוּא, נֶאֱמָן, שְׁלֹא אָמַר בְּנִי, אֲלֵא לְהַכְרִיחַ מִתְּמַכָּם. אָבֵל אִם אָמַר בְּבֵית הַמִּכְּס עֲבָדִי הוּא, וְחֹזֵר וְאָמַר בְּנִי הוּא, אֵינוֹ נֶאֱמָן דֵּלֵא הִיָּה אוֹמֵר עַל בְּנוֹ שְׁהוּא עֲבָדוֹ אַע"פ שֶׁשִּׁמְשֻׁמְשׁוֹ כְּעֶבֶד, כִּיוֹן שְׁזֶה מַחְיִיבוֹ בְּמִכָּס. וְהָיָה מִלֵּי שִׁישׁ אוֹפְנִים שֶׁנֶּאֱמָן לֹמֵר זֶה עֲבָדִי, דֵּלֵא אֶתְחִזֵּק אִמָּה בְּבֵית יִשְׂרָאֵל, אָבֵל אֶתְחִזֵּק אִמָּה בְּבֵית יִשְׂרָאֵל לֹא בֶל כְּמִינָה לֹמֵר עֲבָדִי הוּא כִי רָק בִּבְנוֹ הֵאֱמִינָתוֹ תוֹרָה לַפְסוֹלוֹ, אֲבָל אֵין נֶאֱמָן לַהֲחִזִּיק בֵּת יִשְׂרָאֵל כְּשֶׁפָּחָה וּלְפַסּוֹל בְּנִיָּה.

טז שבת

ה הָעֲבָדִים וְהַשְּׁפָחוֹת אֵין קוֹרִין לָהֶם 'אָבָא פְּלוֹנִי' וְ'אִמָּא פְּלוֹנִית', שְׁלֹא יָבֹא מִתְּדַבֵּר תִּקְלָה שְׁזֶה שְׁקוֹרָא לַשְּׁפָחָה אִמָּא, יֹאמְרוּ שְׁזֶה אִמּוֹ, וּמִמִּילָא הוּא עֲבָד, וְכֵן כְּשְׁקוֹרָא לַעֲבָד אֲבָא, יֹאמְרוּ שְׁזֶה אֲבִיו, וְאַע"פ שֶׁאִם אִמּוֹ יִשְׂרָאֵלִית, אֵינוֹ עֲבָד,

כב. וכל זה רק באמר אחר כדי דיבור, אבל אם אמר זה בני ותוך כדי דיבור אמר זה עבדי, נאמן. ודדוקא כשאומר שזה בנו שנולד מן השפחה, ולכן נאמן לפסולו, אבל לומר סתם זה עבדי אינו נאמן וכדלעיל סעי' ב' [סמ"ע].

מ"מ הוי פגם לבן, ונמצא זה הבן נפגם. לפיכך, אם היו העבדים והשפחות חשובים ביותר ויש להם קול, וכל הקהל מכירים אותם ואת בניו ועבדי אדונייהם, בגזן עבדי הנשיא, הרי אלו מתר לקרות להם אבא ואמא כי זה לא יביא תקלה.

ו מי שהיה לו שפחה והוליד ממנה בן וניה נהג בו מנהג בנים, או שאמר בןי הוא ומשתחררת היא אמו, אם האב תלמיד חכם הוא או אדם בשר שהוא בדיק בדיקדוקי מצוה ולא חשוד שעבר על האיסור לבוא על שפחה, הרי זה יירשנו דודאי שחררה ובנו הוא. ואף על פי כן חזקה זו מהני רק לענין ממונות, ולא לענין ירושה, ולכן אינו נושא בת ישראל עד שביא ראיה שנשתחררה אמו ואחר כך ילדה, שהרי החזקה שפחה בפנינו ולא ידעין שנשתחררה רק על פי דיבורו. ואם אדם זה משאך הדיוטות הוא, ואין צריך לומר אם היה מהמפקדין עצמם לכהן, לא מהני מה שנוהג בו מנהג בנים, וגם לא מהני מה שאמר ששחררה, והרי בן זה בחזקת עבד לכל דבר בתורת ודאי, ואחיו מאביו מוכרים אותו כי הם ירשו אותו. ואם אין לאביו בן חוץ ממנו, אשת אביו מתנבמת דנחשב בתורת ודאי שמת בלי בנים, כי בנו משפחה שהוא עבד לא פוטר מיבום. הגה: ויש אומרים דחולצת ולא מתנבמת דבאיסורא חוששין לפחות שייחשב כספק, ולכן אסורה להתייבם, ואם בן זה קידש אשה, צריכה גט מספק (טור). ועין באבן העזר סימן קנ"ו. ויש אומרים דלענין ממון, המוציא מחברו עליו הראיה היינו שאמנם אין יורש את אביו, כי שאר היורשים נחשבים מוחזקים, אבל מ"מ אין יכולים למוכרו, כי הוא מוחזק בעצמו, והרוצה למוכרו עליו הראיה (טור), וכן נראה לי.

בג. דעת הסמ"ע דרק לדיעה זו אין יורש דהממע"ה, אבל לדעת י"א קמא רק לענין איסור מחמירים דחולצת ולא מתייבמת, אבל לענין ירושה אכן יורש. ודעת הש"ך לתירוץ ראשון דלדעת י"א קמא אם אין לו רק בן זה, יורש, ואם יש לו עוד בן, אין יורש אלא רק הבן הודאי, דהו"ל כספק ובני יבם בנכסי יבם, אבל אם יש ספק זה ואחי המת, כיון שאף אחד לא מוחזק, חולקין ביניהם. וע"ז חולק הי"א בתראי דאף כשאין בן אחר אינו יורש, וגם כשיש אח, אין יורש כלל. ולפי ת"ב ב' בש"ך ל"א קמא אפי' כשיש רק בן זה אינו יורש כלל, וגם כשיש אח אין יורש כלל. ולפי הי"א בתרא כשיש רק בן זה יורש הכל, וכשיש אח חולקין.

סימן רפ

אמר אחד זה אחינו,

או שבא אחד ואמר אני אחיך

ובו י"ב סעיפים

יז שבת

א כל תיורשים, יורשין בחזקתן היינו אפי' שידוע שהם יורשים רק מכח חזקה בלבד. כיצד, עדים שהעידו שזה מחזק לנו שהוא בנו של פלוני או אחיו, אף על פי שאינם עדי יחוס שאינם באים להעיד על יחוסו ולא ידעו אמתת היתוסים רק הם מעידים שידוע להם שמוחזק שזה בנו של פלוני או אחיו, תרי אלו יורשים בעדות זו דרך לענין יוחסין צריך עדות גמורה, אבל לענין ממון די בחזקה.

ב יעקב שמת ונתיב בנים ראובן ושמעון, ולא החזק שיש לו עוד בן אלא רק שניהם, ואחר מיתת האב תפס הבן ראובן את לוי מהשוק, ואמר לאחיו שמעון גם זה אחינו הוא וצריך ליטול בירושה עמנו, ושמעון אומר איני יודע, תרי שמעון נוטל חצי הממון כיון שהחזק עד כעת שמגיע לו חצי מהממון, והודאת ראובן אינה יכולה לחייבו לתת מחלקו ללוי, ולוי לא יכול להוציא ממנו, דהוא מוחזק והמוציא מחבירו עליו הראיה, וראובן נוטל שלישי, שתי הודות שהם שלשה אחים ולדבריו מגיע לו רק שלישי מהנכסים, ולוי נוטל שתי הודות מהשלישי של ראובן לחצי מהנכסים. ואם אח"כ מת לוי, יתיר השתות לראובן כיון שראובן הוא יורשו של לוי. נפל ללוי נכסים אחרים חוץ מהשתות שנטל בנכסי אביו, ויחלקו אותם ראובן ושמעון, שתי ראובן מודה לשמעון שלי זה אחיהם ושמעון לא הכחישו, רק אמר איני יודע, ולכן מקבל חלק בנכסיו מכח הודאת ראובן. הסג: וכל זמן שהנכסים שלי לקח מראובן הן בעין, או שאר נכסים הבאין מחמתן היינו שמכר מה שקיבל מראובן וקנה בהם נכסים אחרים^כ, נוטל ראובן בראש שכל מה שהגיע ללוי מראובן, חוזר כולו לראובן, וכנ"ל. אבל אי ליתנהו להגי

כד. ואע"פ שראובן הודה שגם שמעון הוא אחיו של לוי, מ"מ אינו נוטל חלק בשתות זה, כי ראובן יאמר לו, כבר נטלת חלקו של לוי בשתות שלא נתת לו, ובעצם זה היה שלו, והשתות שאני נתתי לו, אקחנו כעת בתורת ירושה.
כה. לדעת הסמ"ע צריך שיהיה ידוע בודאי שנכסים אלו באו מכח נכסי האב, אבל

נכסים בעין ולא הבא מחמתן אלא יש לו נכסים שבאו מכח נכסי עצמו, אין ראובן נוטל כלום בראש, אלא חולק עם שמעון בשווה מחמת הודאתו, ואין לראובן זכות לטעון כלפי שמעון, הרי יש בידך שתות ממה שלא נתת לו, וא"כ יש לי זכות ליטול בראש כנגד זה, דאמרינן 'קם דינא', היינו שכבר נפסק שמה ששמעון קיבל, הרי זה שלו, וכעת באים לדון בנפרד על הנכסים שלוי השאיר (טור נ"ט הרמ"ה).

יח שבט

ג השבטים השתות מאליו בלי שלוי השקיע בו כספים^כ, ואחר כך מת לוי, אם שבת המניע לכתבים הוא, בגזון ענבים שהגיעו להבצר, כיון שכבר א"צ לקרקע, הרי זה כדבר בפני עצמו ואינו קשור לקרקע, ולכן הרי השבט זה בנכסים שנפלו מאחריים, ויחלקו בהם בשווה. ואם עדיין לא הגיעו להבצר הרי הם נחשבים כחלק מהקרקע, וכיון שעצם הקרקע שייך רק לראובן, ה"ה שגם השבח הרי הם של ראובן לבדו.

ד אמר שמעון בוודאות אין לוי זה אחי, ונטל לוי רק בחלק ראובן כמו שנתבאר בסעי' א', ואחר כך מת לוי, לא יירש שמעון ממנו כלום כיון שהודה שאינו אחיו, אלא ראובן לבדו יירש השתות עם שאר נכסים אחרים שהייתה לו אע"פ שראובן הודה ששמעון גם אחיו של לוי, וממילא יש לו חלק בנכסיו, מ"מ יש כנגדו הודאת שמעון, ולכן אין נוטל כלום.

יט שבט

ה והוא תדין בכל היוזשים שידו מקצתם היוזשים אחרים שלא יודו מקצתן כגון אח המת שהודה שיש לו אח נוסף, והאח השני לא יודע, או שטוען שבוודאות אינו אחיו, שהדיו כנ"ל.

ו הרי שיושב בנחלתו שירש מאביו, ובא אחד ואמר לו אחיך אני חלק עמי, וזה אומר לו איני מכירה, נאמן, ואפלו שיצא קול שיש לו אח במדינת הים מ"מ אין ריעותא במה שאומר שאינו מכירו, כמו שמצאנו ביוסף שאחיו לא הכירוהו.

בספק, אין ראובן נוטל מהם בראש, ודעת הש"ך שאפי' בספק מקבל ראובן, ורק כשידוע בודאי שאינם מכח אלו, חולקים בשווה. כו. ואם לוי השקיע בו טירחא ועדיין לא הגיע להיבצר, דעת הסמ"ע דהשבח שייך לראובן, ולדעת הנתיבות חולקים ביניהם.

כ שבט

ז כשיש שני יורשים שאחד מהם הוא ודאי יורש והשני הוא רק ספק יורש, אין לספק כלום, לפיכך מי שמת והניח בן וממנו או אגדרונינום שהם ספק בת ואין לבת במקום בן כלום, לכן תרי תבן יורש את הכל, ששםמטום ואגדרונינום ספק. הגה: וכן כל ודאי וספק, אין ספק מוציא מידי ודאי (רמב"ם רפ"ה וטור), ולכן ראובן שצא בנו למדינת הים ואין יודעים אם הוא חי או לא ומת ראובן, ואין לו כאן בנים נוספים, אין אחי ראובן יורדין לנחלה בנכסי ראובן, שמוקמין בנו על חזקתו שהוא חי וממילא הבן נחשב ליורש ודאי והאחים לספק, ואין לספק במקום ודאי כלום. אכל אם ראובן ואשתו יצאו למדינת הים ולא היה לו כאן בנים, ונתברר שראובן ואשתו מתו, וספק אם נתן להם בן, לא תישנין שמא ילדו כי מעמידים אותם על חזקתן הראשונה שלא היו להם בנים, ואחי ראובן יורשינן את ראובן (תרומת הדשן סימן שמ"ט).

ח הניח בנות וממנו או אגדרונינום, יורשות בשנה ותרי הוא פאחת מהבנות ממה נפשך אם הוא בן, כל הנכסים שלו, ואם הוא בת, חולק עם הבנות בשווה. ודעת הרמ"א בזה יתבאר בסעיף הבא.

כא שבט

ט ראה הקדמה לסעיף זה בהערה^כ מי שמת והניח בנים ובנות וממנו או אגדרונינום דעת השו"ע שאגדרונינום הוא ספק זכר ספק נקבה, ודעת הרמ"א להלן שהוא בריה בפני עצמו, בזמן שהנכסים מרבים הבנים יורשים את הכל וזנים את הבנות מחמת התחייבות אביהם בכתובת אמן ודוחים את הממנום אצל הבנות ונזון כמותן דממה נפשך מגיע לו מונוות דאם הוא בן מגיע לו ירושה, ואם הוא בת, מגיע לו מונוות. ובזמן שהנכסים מועטים דהדין הוא שהבנות ניונות והבנים מחזרין על הפתחים, הבנות דוחות את הממנום אצל הבנים ואמרות לו שמה זכר אתה ואין לך עמנו מונוות דהם ודאי במונוות, והוא ספק, והמוציא מחבירו עליו הראיה. הגה: ויש אומרים דבת וטמטום שכתב המחבר לעיל שהטמטום חולק בשווה עם הבת, והיא חולקים וס"ל דאם הנכסים מרבים הממנום נוטל

כו. ואירי בנכסים מרובים, שבאופן זה הבן יורש הכל וזן את הבת מהירושה [סמ"ע]. כז. דין נכסים מרובים ומועטים נתבאר באה"ע סימן ק"ב סעי' יא, דנכסים מרובים היינו שיש בעזבו דאביהן בשעה שמת כדי שיונו הבנות עם הבנים עד שיבגרו הבנות, ואז הדין שיוורשינן הבנים הכל ולוקחין הממון בידיהן והם מפרנסים להבנות עד שיבגרו, וכל שבשעת מיתת אביהן לא היה בעזבו כ"כ, מיקרי נכסים מועטים, והדין בו שהבנות נוטלים הנכסים כדי צורך פרנסתן ונתפרנסין ממנו, ואם יחסר להבנים ישאלו על הפתחים.

שְׁלֹשָׁה חֲלָקִים וְהַבַּת רְבִיעִית דְּחָצִי מֵגִיעַ לוֹ גַּם אִם הוּא בַת, וּבְחָצִי הַשְּׁנִי יֵשׁ סֵפֶק שְׂמֵא הוּא בֶן וְכוּלּוֹ שְׁלוֹ, וְכִיוֵן דִּהוּי סֵפֶק חוֹלְקִין בְּחָצִי זֶה, וּמִמִּילָא נוֹטֵל ג' חֲלָקִים, וְאֵם הַנְּכָסִים מוֹעֵטִים, אֵין לְטַמְטוֹם בָּלוֹם שְׂמֵא הוּא בֶן, וְהוּמוֹצִיא מִחִבְרֹו עֲלֵיו הָרֵאִיהֶם. וְאֵם יֵשׁ בַּת וְאֶנְדְּרוּגִינוֹס וְהַנְּכָסִים מְרֻבִּים, חוֹלְקִין בְּשָׁנָה דִּאֶנְדְּרוּגִינוֹס אִינוֹ סֵפֶק אֵלֵא בְּרִיה בְּפִנִי עֲצָמָה, וְלִכֵּן כֵּאֵן לֹא שִׁיךְ לוֹמֵר שִׁמְגִיעַ לוֹ ג' חֲלָקִים, וְלִכֵּן חוֹלֵק בְּשׁוּה עִם הַבַּת, דִּלֵּא גֵרַע מִבַּת, וּבַנְּכָסִים מוֹעֵטִים אֵין לְאֶנְדְּרוּגִינוֹס בָּלוֹם כְּמוֹ בְּטוֹמְטוֹם וּבַת. הִיּוּ נְכָסִים מוֹעֵטִים שְׂבַכְנִים וּבְנוֹת, אֵין לְבָנִים כְּלוֹם וְהַכֵּל לְבְנוֹת וְהַיָּחִי בֶן וְטַמְטוֹם, הַטַּמְטוֹם נוֹטֵל שְׁלֹשָׁה חֲלָקִים וְהַבֶּן רְבִיעִית דָּאֵם הוּא בֶן מֵגִיעַ לוֹ חָצִי, וְכִיוֵן שִׁישׁ סֵפֶק שְׂמֵא הוּא בַת וְהַכֵּל שְׁלוֹ, לִכֵּן חוֹלֵק בְּחָצִי הַשְּׁנִי, וְנוֹטֵל ג' חֲלָקִים, הִיּוּ נְכָסִים מְרֻבִּין הַבֶּן יוֹרֵשׁ הַכֵּל, וְהַטַּמְטוֹם נִזְוֹן כְּבַת דִּהוּא לִפְחוֹת כְּמוֹ בַת, אֲבָל אֶנְדְּרוּגִינוֹס אֵין לוֹ בָּלוֹם בְּמִקְוָם בֶּן, בֵּין בְּנָכָסִים מְרֻבִּים אוֹ מוֹעֵטִים דְּכִיוֵן שֶׁהוּא בְּרִיה בְּפִנִי עֲצָמָה לֹא תִקְנוּ בּוֹ דִּין נָכָסִים מוֹעֵטִים, וְלִכֵּן גַּם בְּנָכָסִים מוֹעֵטִים כִּיוֵן שֶׁהוּא סֵפֶק בַּת, אֵין נוֹטֵל כְּלוֹם בְּמִקְוָם בֶּן (טור).

י נִפְלַל הַבִּית עָלָיו וְעַל אִמּוֹ דִּבְן יוֹרֵשׁ אֵת אִמּוֹ אִם מֵתָהּ בְּחִיּוֹ, אֲבָל אִם מֵת בְּחִי אִמּוֹ, אֵין הִבֵּן יוֹרֵשׁ אֵת אִמּוֹ בְּקִבְרָה כְּדִי לְהַנְחִיל לְקִרְבּוֹ מִן הָאֵב וּכְדִלְעִיל סִי רַע"ו ס"ה, יוֹרְשֵׁי הַבֶּן אוֹמְרִים הָאֵם מֵתָה תִּחְלָה וְיִרְשֶׁה הִבֵּן, וְכִשְׁמַת אַח"כ הֵם יוֹרְשִׁים אוֹתוֹ, וְיוֹרְשֵׁי הָאֵם אוֹמְרִים הַבֶּן מֵת תִּחְלָה וְאֵין יוֹרֵשׁ אֵת אִמּוֹ בְּקִבְרָה כְּנ"ל, וּמִמִּילָא שֶׁאֵר יוֹרְשִׁיהַּ יוֹרְשִׁים אוֹתָהּ, וְכִיוֵן דִּהוּי סֵפֶק מִי מֵת תִּחְלָה, מְעַמְּיִדִים נְכָסֵי הָאֵם בְּחֻקְתָּ יוֹרְשִׁיהָ, שְׁהֵם יוֹרְשִׁים וְדָאִים דְּבַחִיָּה וְדָאֵי הַנְּכָסִים הִיוּ בְּחוֹזְקָהּ, וְלִכֵּן מִשְׁאִירִים אוֹתָם בְּחוֹזְקָהּ, וְיִרְשִׁיהַּ יוֹרְשִׁים אוֹתָהּ. וְהוּא תִּדְּיוֹן לְנִפְלַל הַבִּית עָלָיו וְעַל בַּתוֹ נְשׁוּאָהּ, וְאֵין יוֹדֵעַ אֵיזָה מִהֶם מֵת תִּחְלָה דָּאֵם הָאֵב מֵת תִּחְלָה, בְּתוֹ יִרְשֶׁתוֹ, וְכִשְׁמַת אַח"כ, בַּעֲלָהּ יוֹרְשֶׁהּ, אֲבָל אִם הַבַּת מֵתָה תִּחְלָה וְאַח"כ מֵת הָאֵב אַח"כ, הו"ל רָאוּי כִּלְפֵי הַבַּעַל, וְאֵין הַבַּעַל יוֹרֵשׁ בְּרָאוּי, וּמַחְמַת סֵפֶק זֹכִים יוֹרֵשִׁי הָאֵב, מִשּׁוֹם שֶׁנְּכָסֵי הָאֵב בְּחֻקְתָּ יוֹרְשֵׁי הָאֵב, וְאֵין הַבַּעַל יוֹרֵשׁ בָּהֶם בָּלוֹם.

כט. הקשה הנתיבות מה הטעם שבנכסים מועטים בבן וטומטום, הבן נוטל רבע, וא"כ הכא נמי יטול הטומטום רבע, ועוד קשה כיון שאם הטומטום הוא בת לא מטיל עליו לפרוע מזונות לבת השניה, ולמה יתחייב מספק, ולכן סובר הנתיבות שבת וטומטום חולקים ביניהן. ל. הנתיבות תמה כיון שחיוב מזונות זה רק חוב, א"כ אי אפשר לתבוע את הבן מספק, ומ"ט מקבל רק רבע, ולכן מסיק דהדין כדעת השו"ע שבכה"ג חולקין הבן והטומטום בשווה.

כב שבט

יא נפל הבית עליו ועל בן בתו, ואין ידוע איזה מהם מת תחלה ואם האב מת תחלה, בן בתו יורשו, ומוריש אח"כ לאחיו מאב, ואם הנכד מת קודם, ואח"כ מת הסבא, כיון שהירושה לנכד עוברת דרך אמו, אין הבן יורש את אמו להנחיל לאחיו מן האב, וכיון דהוי ספק נחלקו יורשי האב עם יורשי בן הבת דכאן לא אמרינן נכסים בחזקת האב, דאפי' אם הנכד מת קודם, כשמת האב עוברת הירושה לבת, רק כיון שאין לה למי להוריש חזרת הירושה לאב ולקרוביו, ונחשב שיצאת הירושה מחזקת האב, ולכן חולקים. וכן הדין אם נשבע האב ומת בשבועה, ומת בן בתו כאן, או שנשבע בן בתו ומת בשבועה ומת אבי אמו כאן, ואין ידוע איזה מת קודם. יש אומרים דגם באופנים שבסעיף זה הנכסים בחזקת יורשי האב כמו בנפל הבית עליו ועל אמו בסעיף הקודם (עור נשם הר"ר ישעיה וסוזנא רש"א סימן תשכ"ו).

יב נפל הבית עליו על הבן ועל אביו או על אחד ממורישיו אחיו או דודו, ואין ידוע איזה מהם מת תחלה, והיתה עליו על הבן בתבת אשה ואו בעלי חובות שלו, ואין לו מהיכן לפרוע להם, אלא ממה שירש כעת, והבעלי חובות טוענים שהאב מת קודם וירשו בנו ואח"כ הבן מת, וממילא יש לנו לגבות מנכסים אלו שהיו ברשותו בשעת מיתתו, והיורשים אומרים שהבן מת קודם ואח"כ מת האב והנכסים נחשבים ראוי, ואין בע"ח גובה מראוי"ל, הנכסים בחזקת היורשים ואין לאשה ולבעל חוב כלום דהיורשים הם ודאי, כי גם אם האב מת קודם, הם יורשים את הבן, רק הנכסים משועבדים לבעלי החובות, והבעלי חובות הם ספק, ואין ספק מוציא מיד ודאי. ועוד דמעמידים את הנכסים בחזקתו שהיו של האב. הגה: ראובן ואשתו עם ארבע בנותיהן של ראובן ואשתו שהיו בבית, ונפל עליהם הבית ומתו, יורשי ראובן אומרים שקרא ראובן או אחד מבנותיו מתו באחרונה, והם יורשין הכל כי אם ראובן או אחת הבנות מתו באחרונה, הרי הנכסים מגיעים ליורשי ראובן או בנותיו, ויורשי האשה טוענים שהאשה מתה באחרונה, וכיון שבעלה מת לפני התחייב לה כתובה, והיא מתה אחרי כל הבנות, וממילא אין בת שתירש את האשה אלא שאר קרוביה, אפלו הכי חולקין עם יורשי האשה, דכל קבוצה על מחצה דמי ולכן לא אזלינן בתר רוב שירשי הבעל הם רוב מכח הבעל וד' בנותיו, וכיון דהוי כמחצה על מחצה, כמו שהנכסים בחזקת

לא. כ"כ הטור והסמ"ע. והש"ך כתב דהטור לשיטתו בסי' ק"ד דאין בע"ח גובה מראוי, אבל כמה פוסקים חולקים עליו שם, ולדבריהם צ"ל דטענת היורשים, שאם הבן מת קודם, הרי הם יורשים את האב ישירות ולא דרך הבן, וממילא אין יכולים לגבות חובם מנכסים אלו.

ראובן, אף הכתובה בחזקתה, ולכן חולקין. אַבְל אִם הִבְנוֹת נְשׂוּאוֹת וְכֹא בַעַל שֶׁל כָּל אֶחָד וּמִבְקֵשׁ חֶלְקוֹ שְׂכַל בַּעַל טוֹעֵן שֶׁהָאִשָּׁה מוֹתָה לִפְנֵי הַבְנוֹת, וִירָשׁוּ כָל הַבְנוֹת אֶת כְּתוּבָתָהּ, חוֹלְקִין הִמָּמוּן עַל שֶׁשָּׂהָ חֶלְקִים, אַרְבַּע חֶלְקִים לְבַעְלֵי הַבְנוֹת, וְחֶלֶק אֶחָד לְיֹרְשֵׁי רֹאוּבֵן, וְחֶלֶק אֶחָד לְיֹרְשֵׁי הָאִשָּׁה^{יב} (מַדְרִי פֶרֶק מִי שְׁמַת).

סימן רפא

המעביר נכסיו מבניו ליתנם לאחד

ובו י' סעיפים

כג שבט

א אֵין אָדָם יָכוֹל לְהוֹרִישׁ מִי שְׂאִינֹו רְאוּי לְיֹרְשׁוֹ כְּגוֹן בֵּת בַּמָּקוֹם בֵּן, וְהֵינּוּ כְּשֹׂאוֹמֵר זֹאת בַּלְשׁוֹן יְרוּשָׁה, שֶׁהוּא יִירָשׁוּ, וְלֹא לְעֶקֶד הִתְרָשָׁה מִהִיּוֹרֶשׁ כְּשֹׂאוֹמֵר עַל יוֹרְשׁוֹ שֶׁלֹא יִירָשׁוּ, בֵּין שְׂעֻזָּה וְהוּא בְּרִיא בֵּין שְׁחִיָּה שְׂכִיב מְרַע, בֵּין עַל פֶּה בֵּין בְּכָתֵב וְהַטַּעַם בְּכָל זֶה דִּהְיוּ כְּמִתְנַה עַל מָה שְׂכָתוּב בְּתוֹרָה שֶׁאֵין דְּבָרָיו כְּלוּם. לְפִיכָךְ, הָאֹמֵר אִישׁ פְּלוֹנִי בְּכוֹרִי לֹא יִחַל פִּי שְׁנִים, אוֹ שֶׁאֵמַר אִישׁ פְּלוֹנִי בְּנִי לֹא יִירָשׁ עִם אֶחָיו, לֹא אֶמַר בְּלוּם. וְכֵן אִם אֵמַר אִישׁ פְּלוֹנִי אִדָּם זֶר יִירָשֶׁנִּי, בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ לוֹ בֵּת, אוֹ שֶׁאֵמַר בְּתִי תִירָשֶׁנִּי, בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ לוֹ בֵּן, לֹא אֶמַר בְּלוּם, וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בָּזָה כִּי בֹא לַעֲקוֹר דְּבַר תּוֹרָה. אַבְל אִם הָיוּ לוֹ יוֹרְשִׁים רַבִּים, כְּגוֹן בָּנִים רַבִּים אוֹ אֲחִים אוֹ בָנוֹת, וְאֵמַר בְּשֵׁהוּא שְׂכִיב מְרַע פְּלוֹנִי אֲחִי יִירָשֶׁנִּי כֹל נִכְסֵי מִבְּלָל אֲחִי, אוֹ בְּתִי פְּלוֹנִית תִּירָשֶׁנִּי מִבְּלָל בָּנוֹתִי, אוֹ שְׂרָבָה לְאֶחָד וּמַעַט לְאֶחָד (טוֹר) דְּבָרָיו קִיָּמִים דִּילִפְטִין מִמָּה דְּכַתִּיב 'וְהָיָה בְיוֹם הַנְּחִילוֹת אֶת בְּנֵיו', שֶׁהַתּוֹרָה נִתְּנָה לוֹ כֹּחַ לְבַחֲרוֹר אֶחָד מִיּוֹרְשָׁיו וּלְהַנְחִילוֹ כֹּל נִכְסָיו, וְזֶה רֶק בְּמִי שְׂכָבֵר יוֹרְשׁוֹ, דִּיכּוֹל לְהַרְבוֹת חֶלְקוֹ אוֹ לִתֵּן לוֹ כֹּל נִכְסָיו, וְלֹא בְּמִי שֶׁאֵינוֹ כַּעַת בְּכָלִל יוֹרְשִׁי, וּבִשְׂאֵר יוֹרְשִׁים כְּגוֹן אֶחָד בֵּין הָאֲחִים אוֹ בֵּת בֵּין הַבְנוֹת, דִּין זֶה הוּא בֵּין שְׂאֵמֵר עַל פֶּה בֵּין שְׂאֵמֵר בְּכָתֵב. אַבְל אִם אֵמַר פְּלוֹנִי בְּנִי יִירָשֶׁנִּי לְבָדִי מִתּוֹךְ שֶׁאֵר הַבְּנִים, בּוֹה יֵשׁ חִילוֹק, דָּאִם אֵמַר עַל פֶּה דְּבָרָיו קִיָּמִים מִטַּעַם הַנ"ל. אַבְל אִם כָּתֵב כָּל נִכְסָיו לְבָנוֹ, לֹא עֲשָׂאֹ אֱלָא אֲפוּטְרוֹפּוּם שֶׁרָצָה לְכַבְּדוֹ שְׂכַל בְּנֵיו יִהְיוּ

לב. צ"ע דבסעיף י' בנפל הבית עליו ועל בתו נשואה ואין ידוע מי מת תחילה, דאין הבעל יורש כלום, ואולי הרמ"א חולק על מה שכתוב שם וצ"ע [נתיבות].

כפופים לו, וזה שייך רק בכך ולא בשאר יורשים, כמו שנתבאר בסימן רמ"ו סעי' ד' וסעיף ו'.

ב אמר פלוני בני יירש חצי נכסי ושאָר בני החצי, דבריו קנינים כמו שכתב הרמ"א בסעיף הקודם שאם ריבה לאחד ומיעט לאחר דבריו קיימים, ובלבד שיהיה בלשון חיובי ולא בלשון שלילי וכמו שיתבאר להלן.

כד שבת

ג אמר פלוני בני לא יירש אלא כך וכך פחות מחלקו המגיע, או שאמר ראובן בני יירש חלקו וחלק שמעון דמשמעותו ש"י ששמעון לא יירש יקבל ראובן יותר, ונחשב כאילו אמר ששמעון לא יירש, או שאמר לא יירש שמעון אלא ראובן, לא אמר כלום כי התורה לא נתנה לו זכות לקחת מיושר חלקו המגיע כשאומר זאת בלשון שלילה. אבל אם אמר ראובן בני יירשני כל נכסי, אע"פ שעי"ז שאר הבנים לא יקבלו, מהני כי עושה זאת בלשון חיובי, או שאמר יירש כל נכסי ולא יירש שמעון, דבריו קנינים כיון שלא תלאן זה בזה, שלא אמר ששמעון לא יירש אלא ראובן, אלא אמר שני דברים נפרדים, וממילא מתייחסים רק למה שאמר שראובן יירשנו. הגה: וכן אם אמר לא יירש שמעון וראובן יירש הכל, דבריו קנינים אע"פ שהתחיל ששמעון לא יירש, מ"מ כיון שלא תלה ירושת ראובן במה ששמעון לא יירש, מהני (המגיד פרק ו' דנחלות).

ד במה דברים אמורים שיכול להרבות לאחד אע"פ שעי"ז ממעט מאחר, בפשוטים. אבל בבכור אין יכול למעט ממנו חלק בכורתו, כיון שנאמר 'לא יוכל לבכר', ולכן אם אמר ראובן בכורי יירש בפשוט, או שאמר לא יכל פי שנים, או לא יירש פי שנים, לא אמר כלום, שנאמר 'לא יוכל לבכר את בן האחובה' (דברים כ"א, טז). הגה: ואפלו במקום שנהגו שאין הבכור נוטל פי שנים, אין לילף אחר המנהג הואיל והוא נגד דין תורה (מהרי"ק ש"ס ח').

לג. זו היא דעת השו"ע לעיל סי' רמ"ו סעי' ד' וז', דדין עשאו אפוטרופוס הוא רק בכך ולא בשאר יורשים, וכן דעת השו"ע שם דאין חילוק אם כתב בלשון מתנה או ירושה, דתמיד אמרינן דעשאו אפוטרופוס. אולם דעת רמ"א שם בסעי' ד' דדין זה הוא דווקא בכתב בלשון מתנה ולא בכתב בלשון ירושה, ובסעי' ו' כתב שם הרמ"א דדין הוא גם בבת בין הבנות, וכאן לא הגיה כלום דסמך על מה שכתב שם [סמ"ע]. לד. קשה דבלשון שלילה כמו שכתב כאן המחבר לא מהני אף בפשוט, ולא רק בבכור, ואף בפשוט כשיש לו שני פשוטים ואומר בני זה יטול שלישי מנכסי, לא מהני דהוי כממעט בלשון שלילה, וא"כ כשאומר בכורי יטול כפשוט, לא מהני לשון זה אף בפשוט, וצ"ל דקמ"ל אף כשמסיים ששאר הבנים יטלו המותר, דבפשוט מהני כמו בסעיף ג', וקמ"ל דבכור לא מהני [נתיבות].

כה שבת

ה אם היה בריא, אינו יכול להוסיף ולא לגרע, לא לבכור ולא לאחד משאר יורשים דמה שלמדנו מביום הנחילו את בניו, שהתורה נתנה לו כח לעשות בן אחד יורש יותר משאר בנים, היינו בשכיב מרע ולא בבריא, והיינו כשאומר בלשון ירושה, אבל בלשון מתנה עם קנין ודאי מהני.

ו שכיב מרע שיש לו בכור ראובן ופשוטים שמעון ולוי, ורבה לאחד מהפשוטים בלשון ירושה, כגון שאמר פלוני שמעון בני יורש כך וכך יקבל חצי מנכסי, לא אמר כלום דכיון שכלפי הבכור אי אפשר למעט חלקו, א"כ שמעון צריך לתת מחלקו לבכור כדי שיקבל פי שניים, וכיון שלא נתקיים כלפי שמעון מה שאמר בדיוק, ממילא בטל לגמרי מה שאמר. ויש אומרים שחלקת הפשוטים קנימת, ומקצצים מכלם לפי חשבון ומשלימים לבכור דדין הבכור כלפי האחים כמו בעל חוב שאם בא לגבות מהם חובות אביהם, לוקח מכל אחד כפי מה שירש מאביו, וממילא לוקח משמעון יותר ממה שלוקח מלוי^ה, ונחשב שדברי האב מתקיימים.

כו שבת

ז אין כל הדברים תללו שאין יכול למעט חלק הבכור, או שאין יכול לתת למי שאין ראוי ליורשו אמוזים אלא בשאמר לשון ירושה, אבל אם אמר בלשון מתנה, דבריו קנימים. לפיכך, המחלק נכסיו על פי בשהוא שכיב מרע, ורבה לאחד ומעט לאחד אפי' כשאמר בלשון שלילה, ואו שהשנה להם הבכור דבלשון ירושה לא מהני אפי' בלשון חיובי, או שנתן למי שאינו ראוי לירשו, דבריו קנימים כיון שהמתנה חלה מחיים, וזה לא נחשב שעושה נגד התורה. ואם אמר בשום ירושה, לא אמר כלום. ואם כתב בין בתחלה בין באמצע בין בסוף בשום מתנה, אף על פי שהזכיר לשון ירושה בתחלה ובסוף, דבריו קנימים. כיצד, אם אמר או כתב נתתן שדה פלונית לפלוני בני וירשנה, או שאמר יירשנה ונתתן לו וירשנה, או יירשנה ונתתן לו, הואיל ויש שם לשון מתנה, אף על פי שהזכיר לשון ירושה בתחלה ובסוף, דבריו קנימים. וכן

לה. אה. יל"ע כיצד מחשבין חשבון זה. ראשית יש לדון במה דאי אפשר לבטל חלק בכורה, אם הוא רק חלק בכורה ידידה, אבל חלק פשוט שלו אפשר כן לבטל, או דגם חלק פשוט ידידה א"א להפסידו, ונחלקו בזה הראשונים, דדעת הרא"ה דגם חלק פשוט א"א להפסידו, ודעת הריטב"א וכ"פ הב"ח ריש סימן זה דיכול להפסידו חלק פשוט. ויל"ע לפי כל שיטה כיצד מחשבין את חלק הבכור כדי למלאות חלקו מנכסי שמעון ולוי.

אם היו שלש שדות לשלשה יורשים, ואמר יורש פלוני שדה פלונית, ותנתן לפלוני שדה פלונית, ויורש פלוני שדה פלונית, קנו, אף על פי שזה שאמר לה בלשון ירשה אינו זה שאמר לה בלשון מתנה דהלשון מתנה שאמר לאחר מועיל גם לאחרים, והוא שלא ישהה בין אמירה לאמירה כדי דבור, אבל אם שעה, צריך שיהיה לשון המתנה מערב בשלשון שיאמר פלוני ופלוני ופלוני ירשו שדה פלונית ופלונית ופלונית שנתתי להם במתנה וירשום, וזוהי מהני אפי' באופן ששהה בין לשון הירשה ללשון המתנה יותר מכדי דיבור. הגם: במה דברים אמורים שאחר כדי דיבור לא מהני לשון מתנה שאמר לאחר עבור אדם אחר שאמר לו בלשון ירשה, בשלש שדות לשלשה בני אדם, אבל אם נתן לאדם אחד, או שדה אחת לשלשה בני אדם, כיון שיש כאן דבר שמאחד ביניהם, כגון ששלש השדות לאדם אחד, או שדה אחת לשלשה בני אדם, אפילו לאחר כדי דבור מהני (טור). ויש אומרים דמה שמועיל לשון מתנה באמצע, הוא דוקא שאמר 'ותנתן, בוי"ו שהוי"ו מחבר את לשון המתנה ללשון ירשה שלפניו או לאחריו. אבל אם אמר 'ותנתן' בלא וי, לא מהני עבור לשון ירשה שלפניו דאין כאן דבר שייחבר ביניהם (נמוקי יוסף גסס רס"ז). הכותב לבתו שתקח לאחר מותו בחצי חלק זכר, דינו כירשה בעלמא היינו אע"פ שאין בע"ח וכתובה גובין ממטלטלין שנתנו במתנה לאחרים, מ"מ כאן אינו נחשב כמתנה אלא כירשה, ולכן בעל חוב וכתבה קודמין למתנה זו, וכן עשור נכסי הבת שהאב מחוייב לתת אחר מותו עישור מנכסיו כדי להשיא בתו, וגם זה אינו נחשב כאילו כבר נתן, ולכן בע"ח קודם לבת, וכל ימי חיי הנותן יכול למכור הנכסים, אף על פי שכתב לה מהיום ולאחר מיתה כיון שכתב לה שתקבל כחצי מהבנים, ומהבנים יכול לסלק נכסים אלו ע"י מכירתו, ה"ה מהבת, ובהכרח כוונתו מהנכסים שהיו בשעת מותו, ודן נוסף שאין הבת נוטלת אלא בנכסים שהיו לו בשעת נתינה, אבל לא אחר כך, דאין אדם יכול להקנות דבר שלא בא לעולם, וכל כוחה הוי ממה שנתן לה, ואינו יכול לתת מה שאינו ברשותו בזמן הנתינה (מרדכי פרק יש נזילין). ראה בהערה הקדמה להמשך הסעיף¹² מיהו,

לו. מי שרוצה לתת לבתו חלק בירושה, יכול לתת לה בתורת מתנה שתזכה בו קודם מיתתו, אמנם זה מועיל רק לנכסים שנמצאים ברשותו בשעת מתנה, ולא לנכסים שבאו אח"כ דאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, וכמו שכתב הרמ"א קודם לכן. וכדי לפתור ענין זה ועוד ענינים נהגו באופן אחר, שהאב מודה שהתחייב לבתו סך גדול מאוד, והתחייבות היא בתנאי שאם היורשים יתנו לה כמו חצי זכר, ייפטר מהתחייבות זו, ולוירשים משתלם לקיים תנאו כדי שלא יצטרכו לשלם לה את הסכום הגדול [ובאופן שבנתיים התעשר מאוד והחצי זכר הוא סכום גדול, פעמים

נראה לי, דמה שנוהגין עכשיו לכתב שטר חוב לכתב שמתחייב לה בו סכום גדול מאוד ולהתנות שאם היוורש יתן לכתב חלק חצי זכר ופטר מן החוב, צריך לתן לה בכל אשר לו גם מנכסים שלא היו בשעת ההתחייבות, דעקר הוא החוב. ולכן צריך לקיים תנאו לתת לה כחצי זכר בכל נכסיו או ישלמו החוב כי חוב נגבה גם מנכסים שלא היו בשעת ההתחייבות, וכן המנהג. כתב לכתב שטר חצי זכר, וכתב שמתחייב לה 'יוצאי חלציה', בנותיה ובניה נוטלין בשוה, הואיל ולא כתב 'יורשיה' יוצאי חלציה שאם היה כותב כך, היה מוכח שכוונתו באמירת 'יוצאי חלציה' היינו כפי דיני ירושה, ובנות אינם יורשים במקום בנים, אבל כשלא כתב 'יורשיה' התכוון לכל מי שנחשב יוצאי חלציה והיינו לבנות ולבנים בשוה^ל (פסקי מהרי"ל). התנה שלא יהא חלק לכתב בספרים היינו שחצי זכר שתקבל, לא תקבל מהספרים שהיו ברשותו, אלא הכל יהיה לבנים, והלזה מעות לאחר על הספרים שהלוה משכן לו ספרים, אין בעל חוב קונה משכון ואין לאב קנין בהם, אלא יש לו רק תביעת חוב על הלוה, ולכן יש לבת חלק בהן. אבל אם החלטו הספרים בידו שהוסכם בין הלוה למלוה שאם לא יפרעו עד זמן פלוני יהיה המשכון שלו למפרע, והגיע הזמן ולא פרע וגובה חובו מהספרים, אין לבת חלק בהן כי כעת החוב הוחלף בעד הספרים, והאב אמר שבספרים לא יהיה חלק לבת (מהרי"ו סימן ק"ט).

שלא שווה להם לתת כחצי זכר, אלא את הסכום הגדול שהתחייב לה]. ובאופן זה אינה באה לקחת בתורת מתנה או ירושה, אלא באה לקבל חוב שהאב חייב לה, והיורשים נותנים לה כחצי זכר כדי להיפטר מחוב זה. לי. מיהו אם יש בעלי חובות נוספים, יגבו הם קודם, כיון שלבסוף נותנים לה חצי זכר ועיי' פוקע החוב, ולכן הבעלי חובות קודמים לבת [סמ"ע] לח. אם יש רק בן בכור ובת, נחלקו האחרונים אם יש לבן דין בכור, וממילא הבת שמגיע לה חצי פשוט תקבל 20%, או שבאופן שאין פשוט אין לו דין בכור, ותקבל שליש מהנכסים, דעת השבות יעקב שמקבל 20% ודעת השב יעקב שמקבלת שליש [פתחי תשובה].

לג. ודווקא אם מתה הבת בחיי האב, אבל אם היתה בעולם כשמת האב, הרי חלה ההתחייבות רק לבת עצמה, וכשמתה עובר ההתחייבות ליוצאי חלציה מדין ירושה שלה, וזוהי שרק הבנים מקבלים [קצות]. ועיי' בקצות שהקשה כיצד חלה ההתחייבות ליוצאי חלציה, הא אין אדם מקנה לדבר שלא בא לעולם, ועיי' בנתיבות מה שמיישב בזה.

ז. שיטת הסמ"ע דלא במשכנו בשעת הלוואה שאינו קונה משכון, אלא אפי' במשכנו שלא בשעת הלוואה אינו קונה לגמרי אלא רק לקדש בו את האשה, וממילא הבת נוטלת בחוב זה. אולם דעת הש"ך דקיי"ל דקונה לגמרי, ואפי' אי נימא דהוי מחלוקת ראשונים, מ"מ היורשים מוחזקים ויכולים לטעון כהשיטות שקונה לגמרי, ואין הבת נוטלת בהם.

ח לשון 'יחזיק' בנכסים, הוי לשון מתנה. וכן לשון 'יחלקו', הוי לשון מתנה ולכן אפי' הזכיר גם לשון ירושה, כיון שהזכיר גם לשון מתנה, מהני וכמו שנתבאר בסעיף הקודם.

כז שבת

ט חלק כל נכסיו לאחרים בלשון מתנה, אף על פי שלא שיר כלום לירש, דבריו קיימים דמתנת שכיב מרע בכל נכסיו, מהני אף בלשון מתנה אם לא הבריא מחוליו, כדלעיל סי' ר"נ סעי' ב'.

י מי שיקי לו בני אחיות וכן אח, ונתן מתנה לכן אח וכתב שבאותה מתנה סלק ממנו כל חלק וזכות מכל ירשתו, ומת, אותו בן האח יירש חבל כיון שלא אמר ששאר נכסיו יהיו לבני האחיות, א"כ רק נתכוון לסלקו מזכות ירושתו, ולא מהני דהוי מתנה ע"מ שכתוב בתורה. הגם: ארבע אחיות שיקי להן אח שאינו נוהג בשורה ולא היה להם בנים, וממילא היורש שלהם זה אותו אח, ורצו להכריח הירשה ממנו, ולכן כתבו שטר שקל אחת מהן נותנת כעת את כל נכסיה לשלש אחיותיה, אין פאן מתנה כלל, כי באופן כזה חזר כל הממון להיות של ארבעתן כבתחלה וכל אחת כשמתה יורש אותה אחיה. ואם היו כתוב באופן שהמתנות יחולו שעה אחת קדם מיתתן, דכל אחת התכוונה להוריש רק למי שיהיה חי בשעת מיתתה, וא"כ כשמתה אחות א', עבר כל נכסיה לג' הנשארות, וכשמתה הב' עברו כל נכסיה כולל מה שקיבלה מאחות א' לשני אחיותיה, וכשמתה אחות הג' עברו כל נכסיה כולל מה שקיבלה מב' אחיותיה לאחות הד', ואין האח יירש פי אם אחר מיתת האחרונה כי אין לנכסיה למי לעבור, כי הקנתה הכל לאחיותיה רק קודם מיתתה, והן אינן כעת בעולם, וממילא האח יירש כעת את הנכסים של כולן, וא"כ נתנה את נכסיה לאדם אחר בחייה, ולא אָזְלִינָן פֶּתֶר אֲמִדָּנָא בְּהַאי גִּזְזָא לומר שלא יקבל כלום, דהרי יש אומדנא דמוכח שרצו שלא יקבל נכסיהן, דאין בכח אומדנא אלא לבטל את המעשה שעשו, וא"כ אף אם נבטל את מתנתן, הרי הנכסים יישארו שלהן, ויירש אותן. לעיל כתב הרמ"א שאם נתנו כל אחת את נכסיה לאחיותיה חזר הכל כבראשונה, אמנם זה רק אם נעשה הכל בבת אחת, אבל ואם פתוב בפטר שהראשונה נתנה לשלש אחיותיה ואחר כך נתנה השנית לשלש אחיותיה את נכסיה כולל מה שקיבלה מהראשונה, ואחר כך השלישית ואחר כך הרביעית א"כ היא נשארה בלי כלום כי נתנה לג' אחיותיה כל מה שקיבלה, אבל כל הקדמת חזרה וזכתה בנכסים שחזרו ונתנו להן היינו שכל אחת מהראשונות זוכה בחזרה מהאחיות שאחריה שחזרו וזיכו להן חלק בנכסים, ולכן אם האחרונה נשארה בחיים, הרי כשמתו השלשה הראשונות זכה האח בכל הנכסים, ואם הג' נשארה בחיים, ומתה

גם הרביעית, זוכה האח בכל הנכסים חוץ מהחלק של האחות הג' שקיבלה מהרביעית שליש בנכסי כולן (הלא"ש כלל פרק ד' סימן ד').

סימן רפב

שלא להעביר נחלה ממי שראוי לירש ובו סעיף אחר

כח שבט

א כל הנותן כלל נכסיו לאחרים והנתיח תיורשים, אף על פי שעשה כן משום שאין תיורשים נזהגים בו בשורה, מ"מ אין רוח חכמים נוחה תימנו שמו יצא מבניו זרע שמתנהג כראוי, ואין להפקיע מהם ממון זה, ואעפ"כ זכו האחרים בכל מה שנתן להם דמה שנתן נתן. ומדת חסידות שלא להעיד בצנאה שמעבירין בה תרשה מהיורש, אפלו מבן שאינו נזהג בשורה לאחריו חכם ונזהג בשורה אפי' שגם השני יורש כמוהו, מ"מ מעביר נחלה ממי שראוי לירש. הגם: מי שצוה לעשות בנכסיו 'הטוב' שאפשר לעשות, יתנהו לירשיו, כי אין טוב מזה (מרדכי פרק מי שמת).

סימן רפג

דין ירושת גוי, וגר, וישראל משומד ובו ג' סעיפים

א הגוי יורש את אביו דבר תורה כי לומדים ממה שכתוב כי לבני לוט נתתי את ער ירושה^כ, והגר אינו יורש את אביו גוי מדאורייתא, כי גר נחשב כקטן שנוול, אלא מדבריהם חז"ל תקנו לו שייירש בשחיטה, אם יפסקו שאינו יורש את

בא. בתשב"ץ כתב דאם משייר ד' דינרים שבזה יתקיים ירושה דאורייתא, רוח חכמים נוחה הימנו, ולכן נהגו בטופסי שטרות של צוואות לכתוב שמשיר ד' דינרים [קצות]. והרבה מהאחרונים חלקו ע"ז וס"ל דצריך לשייר סכום חשוב כדי שרוח חכמים תהיה נוחה הימנו ע"י בפתחי חושן.
בב. ורק בן יורש מד"ת, אבל שאר יורשים לא מצאנו שנוהג רק בישראלים, ולכן בגויים תלוי במנהגן [רעק"א].

אביו שָׁמַא יַחְזוֹר לְמִדְרָו לַהֲתַנְהַג כְּמוֹ גּוֹי כְּדִי לִרְשֹׁת [אע"פ שאינו יכול באמת לחזור מגרותו]. ואע"פ שבכל ירושה אין האב יכול להתנות שכן מסויים לא יירשנו וכדלעיל סי' רפ"א סעי' א', כֹּאן תִּנְאִי מוֹעִיל בִּירְשָׁה זוֹ אִם הָאֵב הִגִּי הֲתַנָּה שֶׁכֵּן זֶה לֹא יִירָשְׁנוּ, הוֹאִיל וְאִין הִנּוּ מְחִיב לַעֲמֹד בְּתַקְנַת חֻכִּים. וְלֹא הִנּוּ יוֹרֵשׁ אֶת אָבִיו הַגֵּר, וְלֹא גֵר אֶת גֵּר כְּשֶׁהָאֵב גַּם הִתְגַּיֵּר לֹא מְדַבְּרִי תוֹרָה וְלֹא מְדַבְּרִי סוֹפְרִים דְּכֹאן לֹא חוֹשְׁשִׁין שְׁמֹשׁ כִּי יַחְזוֹר לְמִדְרָו, וְלִכֵּן לֹא תִקְנוּ שְׂיוֹרֵשׁ, אֲפִלּוּ הִנָּה לוֹ בֵּן שְׁלֵלָתוֹ בְּקִדְשָׁה שְׁנוּלָד אַחֵר שֶׁנִּתְגַּיֵּירוּ אָבִיו וְאִמּוֹ, מ"מ מֵאַחֵר שֶׁהוֹרָתוֹ שְׁלֵלָה בְּקִדְשָׁה שֶׁהוֹרֵתוֹ קוֹדֵם שֶׁנִּתְגַּיֵּירוּ, לִכֵּן אֵינּוּ יוֹרֵשׁ אֶת אָבִיו, וְלֹא אָבִיו יוֹרֵשׁוֹ. הֵגֵה: וַיִּשְׂרָאֵל שֶׁהִיהָ חֵיב לְגוֹי וְנָתַת הִגּוּי, אִם אֵין גּוֹיִים יוֹדְעִין מִזֶּה אֵינּוּ חֵיב לְפָרַע לְיוֹרְשָׁיו דִּהִפְקַעַת הַלוֹוֹאָתוֹ מוֹתֵר בְּגוֹי דִּלֹּא נִחָשֵׁב גּוֹל, אֲבָל אִם יוֹדְעִים מוֹזֵה, חֵיב לְפָרַע מִשּׁוּם חִילוּל ה' [ט"ז, וְלֹא כִסְמ"ע] (מַרְדְּכִי פֶרֶק קַמָּא דְקִדּוּשִׁין).

כט שבת

ב וַיִּשְׂרָאֵל שֶׁהִמִּיר לַע"ז, מ"מ יוֹרֵשׁ אֶת קְרוֹבָיו הַיִּשְׂרָאֵלִים בְּשִׁהִיָּה דִּילְפִינָן מַעֲשִׂיו שֶׁקִּיבַל אֶת שְׂעִיר יְרוּשָׁה אַע"ג דְּנִחָשֵׁב לִישְׂרָאֵל מוֹמֵר. וְאִם רָאוּ בֵּית דִּין לְאַבְדָּא אֶת מְמוֹנָו וְלִקְנֹסָו שְׁלֵלָה יוֹרֵשׁ, שְׁלֵלָה לְחֻזַּק יְדֵי הָרַשָּׁעִים, תְּרֻשׁוֹת בְּיָדָם דִּהִפְקַר ב"ד הַפֶּקֶר. וְאִע"פ שֶׁכִּלְפֵי זְכוּת יְרוּשָׁת הַמוֹמֵר אֶת מוֹרִישׁוֹ, הִפְקִיעוּהוּ מִתּוֹרַת יִשְׂרָאֵל בְּמִקּוֹם הַצּוֹרֵר, מ"מ אִם יֵשׁ לָהֶם לְמוֹמֵר בְּנִים בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁמִּתְנַהֲגִים בְּתוֹרַת יִשְׂרָאֵל, תִּנְתֵּן יְרֻשָׁת אֲבִיהֶם הַמוֹמֵר לָהֶם אִם מֵת אֲבִיהֶם יוֹרְשִׁים אוֹתוֹ, כִּי אוֹתָם לֹא קִנְסוּ. הֵגֵה: וְאֲפִלּוּ בֵּית הַמִּשְׁמָד הַנִּכְסִים שִׁירֵשׁ מֵאֲבִיו לְאַחֲרִים, אֵין בְּמִתְנַתָּו כְּלוּם, דְּמִקְדָּ שְׁמַת אָבִי הַמוֹמֵר נִפְלֹו נִכְסֵיו חֵלֶק הַמוֹמֵר בִּירוּשָׁת אָבִיו קָמִי יוֹרְשָׁיו וְאֵין לוֹ כֶּחַ בֵּהֶן כִּי הִפְקִיעוּ מִמֶּנּוּ זְכוּתוֹ. וַיֵּשׁ אוֹמְרִים שְׂאֵף בְּמִקּוֹם הַצּוֹרֵךְ שְׁלֵלָה לְחֻזַּק יְדֵי הָרַשָּׁעִים, אֵין מִפְקִיעִין מִמֶּנּוּ לְגַמְרֵי אֶת הַירוּשָׁה, אֲלֹא מִנִּיחִין הַיְרָשָׁה בְּבֵית דִּין, וְאִם יַחְזוֹר בְּתֻשׁוּבָה נוֹתֵנִין לוֹ וְכֹל זֶה בְּמִקּוֹם שְׂרׁוּאִים שִׁישׁ סִכּוֹי שְׁעִי"ז יַחְזוֹר בְּתֻשׁוּבָה, אֲבָל אִם אֵין סִכּוֹי כֹּזֵה נּוֹתֵנִים חֵלְקוֹ לְיוֹרְשָׁיו כְּשִׁטַּת הַשּׁו"ע (הַכֵּל צִטוֹר ס"ה צִסס תְּשׁוּבָה הֲרָא"ש). וַיִּשְׂרָאֵל יוֹרֵשׁ קְרוֹבֹו הַמִּשְׁמָד כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הַשּׁו"ע שֶׁבְּנוֹ בִּישְׂרָאֵל יוֹרְשִׁים אוֹתוֹ, (עוֹר ס"ד צִסס הֲרָא"ש) אֲפִלּוּ הַפֶּקֶד הַמְּמוֹן בְּיַד יִשְׂרָאֵלִים אַחֲרִים אֵין יוֹכִילִים לַעֲכַב אֶת הַפֶּקֶדוֹן לַעֲצָמָם, אֲלֹא צְרִיכִים לְתַת לְיוֹרְשָׁיו דְּנִכְסֵיו לֹא נַעֲשִׂים הַפֶּקֶר, וְכִשְׁמַת זְכוּ בָהֶם יוֹרְשִׁיו, וְאֲפִלּוּ הֵיוּ לוֹ בְּנִים בְּגִיּוֹתוֹ הֵינּוּ שְׁנוּלָדוּ מִנְּכַרִּית, אֵינֶם יוֹרְשִׁים אוֹתוֹ וְלֹא אִמְרִינָן דְּכִין שְׁדִין הַמוֹמֵר כְּגוֹי, וְגוֹי יוֹרֵשׁ אֶת אָבִיו דְּבֵר תּוֹרָה, דְּסו"ס אֵין נִחָשֵׁב כְּבָנוּ וְכִדְלַעִיל ס' רע"ז סעי' ט'. אֲבָל אִם הַנִּפְקָדִים שְׁלַחוּ יָד בְּמְמוֹן הַפֶּקֶדוֹן בְּחַיֵּי הַמִּשְׁמָד שֶׁנַּעֲשׂוּ עִי"ז כְּגוֹלָן, אוֹ שֶׁבִּקֵּשׁ הַמִּשְׁמָד הַמְּמוֹן וְלֹא רָצוּ לְתַנּוּ לוֹ, וַיֵּשׁ לָהֶן עֲדִים עַל זֶה דַּע"י כְּפִירְתָן נַעֲשִׂים כְּגוֹלָן, זְכוּ בָּמָה שֶׁבִּדְנָן וְאֵין יוֹרְשָׁיו יוֹכִילִין לְהוֹצִיא מִיַּד הַנִּפְקָד, הֵן בְּחַיֵּי הַמִּשְׁמָד הֵן לְאַחֵר מוֹתוֹ, דְּכָל

המחזק בנכסיו וכול לזכות בהן כל זמן שהוא חי דמותר לגנוב ממון מומר, אבל באופן שלא שלחו יד, הרי בנתיים הממון של המומר, וכשמת, זכו בהן מיד יורשיו הכשרים, ושוב אסור לנפקד לגונבו" (מרדכי פ"ק דקדושין גסס רע"י). וישראל משמך שמתה לו אמו ויש לו קרובים מן האב דאין יכולים לקבל ירושתה אא"כ זה עובר דרכו, אם המשמך גדול שראוי לקנסו בירשתו, גם יורשיו אינן יורשין כיון שאין הירושה עוברת דרכו, ונמילא נשארה הירשה לשאר יורשי האם. ואם המשמך קטן שנולד כשאביו כבר היה משומד שאינו ראוי לקנס, אע"פ שאין נותנין לו את הירושה כל זמן שהוא מומר, מ"מ כיון שאין ראוי לקונסו, מהני עכ"פ שיעבור דרכו ויורשיו, יורשין את אמו. ובעל יורש במקום אשתו המשמך, אף על פי שמת אביה לאחר שהשתמדה ומתה אחר כך, הבעל יורש, מאחר דידו בידה, אין שיער קנס דמיד שמת אביה נחשב שהירושה באה לבעל וא"צ לעבור דרך האשה, כיון שידו בידה (מרדכי פרק הנ"ל ומ"ה סימן שמ"ט).

ג' לאה נשפית ואמה קבצה מעות לפדיונה, ואחר כך שמעה שהמירה ונתמעה בין הגוים ואי אפשר לפדותה, והיא ודאי לא זכתה במעות דאדעתא דהכי לא נתנו, ולכן מדינא היה צריך להחזיר לכל אחד מה שנתן, ואם אי אפשר להחזיר לכל אחד מה שנתן כי אין יודעים מי נתן או שהוצאות ההשבה יהיו יותר ממה שאספו, יהיה הקרן קנים לפדיון שבויים אחרים. ואם יתכן לפדות באחרית הימים אותה שבוייה שתרצה לשוב ליהדות, תפדה בהם. וצ"ע ביו"ד סימן רנ"ג סעיף ז' שם נתבאר דד"ן זה הוא אפי' אם אספו קודם שהמירה דתה, מ"מ אמרינן שאדעתא דהכי לא נתנו.

סימן רפד

**אין צריך עדות ליורש שהוא קרוב
וצריך עדות שמת
ובו ד' סעיפים**

ל' שבת

א' הגה: כל היורשין יורשין בתזקה לבד, דהיינו שהעידו העדים שהחזק להן שהוא בן פלוני. אף על פי שאינן יודעים אמתת יחוסו שאין יודעים

אם באמת הוא בנו של פלוני, רק יודעים שכך הוחזק. והוא הדין בשאר יורשין (טור). מי שהוא מזוהך באחד שהוא קרוב המת, ואין אנו יודעין אם יש קרוב יותר ממנו, הרי זה יורשו, ולא חישבין שמה יש קרוב יותר ממנו כל זמן שלא יודעין (הרא"ש כלל פ"ו סימן ט' ולאגדה). וענין לעיל סימן ר"פ סעיף ז'. ולא מורדין קרוב לירשה על פי עד אחד שאומר שהוא יורשו של המת (רי"ס סימן מ"ו).

ב אין חיוורשים נחלים עד שביאו ראיה שמת מורישין. אבל אם רק שמועז בו שמת, או שבאו גוים מסיחים לפי תמום ואמרו שמת, אף על פי שמשאין את אשתו על פיהם דרך לענין זה סמכו על הגויים דאין האשה סומכת עליהם אא"כ מברר בירורים נוספים משלה, כי יודעת שאם לבסוף יבוא בעלה יהיו לה הרבה קנסות, וכיון שיכולה להינשא אף נוסלת את בתבתה דהבעל התחייב לה כתובתה כשתהיה מותרת להינשא, אבל לענין ירושה לא מהני לתת ליורשים, וכן האשה שבאה ואמרה מת בעלי, אף על פי שהיא נאמנת מטעם שנתבאר ונתנשא ותמל בתבתה, מ"מ אין חיוורשים נכנסים לנחלה על פיה.

א' אדר

ג אמרה מת בעלי, ונתבקשה דנאמנת אף לענין להתיר ליבם לייבמה, תרי יבמה נכנס לנחלה על פיה, שנאמר יקום על שם אחיו המת שהיבם יורש נכסי אחיו המת (דברים כה, ו) ותרין קם ולכן נכנס לנחלת המת.

ד מי שטבע במים שאין להם סוף שבמקום עמידת העדים אין רואים את שפת המים מכל הצדדים, ובאו עדים שטבע בפניהם ואמרו אבד וקר, אף על פי שאין משאין את אשתו לבתחלה כי חז"ל חששו שמה יצא במקום רחוק והעדים לא ראוהו, תרי חיוורשים נחלים על פיהם כי יש רוב שודאי טבע, רק לענין לינשא חששו אף למיעוט כזה, ולענין הירושה לא חששו לזה. וכן אם באו עדים שגפל לגוב אריות ונמרים, או שראוהו צלוב תלוי וקעוץ אוכל בן, או שנגדק במלחמה ומת, או נחרג ולא הכירו פניו אבל היו לו סימנים מבהקים בגופו לא סימנים מובהקים לגמרי, שבזה אף מותר לה להינשא וקבירו

ממון מומר, וכיצד סתם כאן הרמ"א לא כן. והברוך טעם תירץ שבמסור יש טעם שמה ייצא ממנו זרע כשר, ולכן אסור לבזבז ממנו, משא"כ במומר שבניו מומרים כמותו, מותר לאבד ממנו. ובמין לכו"ע גופו וממונו הפקר. אך אם שמעו מעד אחד שמת המוריש, דעת רעק"א שאין מורדין לנכסיו דע"א מהני רק לינשא לשוק ולא לענין ירושה. ודעת החכמת שלמה שמורדין על פיו לנכסים.

אותן, בכל אלו הדברים וכוונתם הם אם אבד זכרונם אחר כך וע"ז שמעו בו שמת וכדלהלן, יורדים לנחלה בעדות זו, אף על פי שאין משיאין את אשתו. שלא תחמירו בדברים אלו אלא מפני אסור ברת דכיון שחזקתן למיתה חששו שהאשה לא תברר היטב, כי תסמוך על חזקה רוב זה, ולכן החמירו בזה, אבל לענין זמן, אם העידו העדים בדברים שחזקתן למיתה, והעידו שראו אותם הדברים, ואבד זכרו, ואחר כך נשמע שמת, הרי אלו נחלים על פיהם.

סימן רפה

שבו שברה וחיוצא לדעת, מה יעשו בנכסים

ובו י' סעיפים

ב' אדר

א שבו שנשבעת, ונשמע שמת ולכן ירדו יורשיו לנחלה וחלקו אותם ביניהם בתורת ירושה כבעלות גמורה, אין מוציאין אותם מידם כיון שיתכן באמת שמת, אבל לכתחילה אין מורידין אותם לירושה וכדלעיל סי' רפ"ד ס"ב, אלא בתורת אריס וכמו שיבאר בסעיף ב'. וכן הבורח מחמת סכנה ושמעו בו שמת, דינו כנ"ל. אבל חיוצא לדעת ששמעו בו שמת וירדו יורשיו לנכסיו וחלקום, מוציאין מידם עד שיביאו ראיה שמת מורישן והטעם דכיון שקודם ששמעו שמת, מורידין קרוב לנכסיו להתעסק בהם, לכן כששמעו שמת עולים דרגא ואין מוציאין מידם, אבל ביוצא לדעת דאין מורידין קרוב לנכסיו להתעסק בהם וכדלקמן, כששמעו שמת, וירדו מעצמן בתורת ירושה מוציאין מידם, דאין עולה שתי דרגות, אבל אם ירד בתורת אריס אין מוציאין מידו, דמעלין דרגא אחת.

מה. ושיעורו נראה שהוא י"ב חודש, כדכתיב 'נשכחתי כמת מלב' [ערוך השלחן]. מה. הקשה הכסף משנה דלעיל כתוב דאבד זכרו סגי, ומ"ט כאן הצריך שגם נשמע שמת, והסמ"ע תירץ שאבד זכרו מסתמא מיירי ששמעו שמת, ובאמת תמיד צריך תרתי. והט"ז תירץ שכאן הכוונה אבד זכרו או ששמעו בו שמת, ומה שכתב 'ואח"כ', הכוונה או אח"כ.

מה. היינו שהלך מדעת למקום רחוק וסכנה ואין שיירות מצויות ויתכן שלא יוכל לחזור ולא יוכל לצוות מה יעשו בנכסיו, והיה עליו לצוות קודם שיצא מה יעשו בנכסיו, וכיון שלא צוה רואים שאין רצונו להוריד אחרים לנכסיו, ולכן אין ב"ד מורידין אדם להתעסק בנכסיו, אבל יצא למקום קרוב, אמרינן מה שלא צוה כי היה סבור שיחזור היום או מחר, ואם לא חזר בהכרח שנשבע, ודינו כדן שבו, וראה להלן ברמ"א סוף סעי' ד' [סמ"ע].

ב שְׂבוּי שְׁנֵשֶׁבֶה וּבִזְרָח מִחֶמֶת סִכְנֵת נִפְשׁוֹת שֶׁאֵין יָכוֹל לְצוּוֹת עַל טִיפּוֹל בְּנִכְסֵיו קוֹדֵם שְׂבוּרָה, וְלֹכֵן ב"ד מְצוּוִין לְהוֹדֵק לְנִכְסֵיו שְׁלֵא יִפְסְדוּ, חֲנִיכִים בֵּית דִּין לְהִתְעַסֵּק בְּנִכְסֵיהֶם. בִּיצֵר עוֹשִׂין, כָּל הַמְּטַלְמְלִים שְׁלֵא שִׁיד לְהַשְׁקִיעַ בָּהֶם שִׁיזְצִאוּ פִּירוֹת, וְהָיוּ מִפְּקָדִים בֵּין נֶאֱמָן עַל פִּי בֵּית דִּין, וּמוֹרִידִין לְתוֹךְ הַתְּרַקְעוֹת קְרוֹכִים הָרְאוּיִים לִירֵשׁ, כְּדֵי לַעֲבֹד הַתְּרַקְעוֹת וּלְהִתְעַסֵּק בָּהֶם, עַד שִׁיִּדְעוּ שְׁמָתוֹ וְאִז הֵחֵל יִהְיֶה שְׁלֹו אִז עַד שִׁיבֹאוּ וְיִטּוֹל פִּירוֹת כְּפִי הַשִּׁטּוֹת שִׁיתְבָּאָר בַּהֲמִשָּׁךְ. וְהִטְעֵם שְׁמוֹרִידִין דּוּקָא קְרוֹב הָרְאוּ לִירֵשׁ, דְּסַתֵּם אֲרִיס יֵשׁ לְחֹשֶׁשׁ שִׁיעֲבוֹד עִם הַקְּרַקַּע יוֹתֵר מֵהָרְאוּ לֵה כְּדֵי שִׁיְהִיָּה לוֹ יוֹתֵר פִּירוֹת, מִשָּׂא"כ קְרוֹב יַעֲבוֹד כְּרָאוּ דִּידוּעַ שִׁיתֵּכֵן שְׁלִבְסוּף זֶה יִגִּיעַ אֵלָיו בְּתוֹרַת יְרוּשָׁה, וְאִף אִם יַחֲזוֹר יִקְבַּל פִּירוֹת מִהַשְׁדָּה. וְעוֹד דְּכִיּוֹן שִׁיתֵּכֵן שְׁכַבֵּר מֵת, לְמָה לְהַפְסִיד לְקְרוֹב הָרְאוּ לִירֵשׁ מִהַשְׁמִיעוֹ. הֵגֵס: הָיוּ כָּאֵן יוֹרְשֵׁין הַרְבֵּה, קָצְתָן עוֹבְדֵי אֲדָמָה בְּעַצְמָן וְקָצְתָן אֵינָן עוֹבְדֵי אֲדָמָה אַע"פ שִׁישׁ לֵהֶם נִכְסִים וּמַעֲמִידִין אֲרִיס לְטַפֵּל בְּנִכְסֵיהֶם, אֵין לְתוֹת לֵהֶם כְּדֵי שִׁיתֵּנוּ לְאֲרִיס שְׁלֵהֶם, אֲלֵא מַעֲמִידִין בֵּין אֵלוֹ שְׁהוּ עוֹבְדֵי אֲדָמָה שִׁיעֲבָדוּ בְּעַצְמָן (טוֹר נֶסֶס הֶרָא"ש). וְכִשְׁבֹּאוּ הַשְּׂבוּי וְהַבִּזְרָח שְׁמִין אֵלֹו הַתְּרַקְכִים שִׁהוֹרִידוּ מִהַשְׁעֲשׂוֹ וּמִהַשְּׂאֲכָלָו, כְּמִנְהַג כָּל הָאֲרִיסִים שֶׁל אוֹתָם מְדִינָה הֵיינו שְׁמִקְבֵּל בְּמָה שִׁהַשְּׁבִיחַ אֵת עֵצֶם הַקְּרַקַּע וּבִפִּירוֹת כְּמִנְהַג הָאֲרִיסִין שְׁבִאֲתוֹ מְקוֹם, וְשִׂאָר הַפִּירוֹת יִהְיֶה לְבַעַל הַקְּרַקַּע. הֵגֵס: וְיֵשׁ אוֹמְרִים דּוּקָא בְּשִׁבְחָה שֶׁל גּוֹף הַקְּרַקַּע שְׁמִין לוֹ כְּאֲרִיס, אֲבָל פִּירוֹת נִוְטֵל הַכֹּל (טוֹר נֶסֶס ר"י וְהֶרָא"ש). וְאִם שְׁמִיעוֹ שְׁמָת קוֹדֵם שִׁהוֹרִידוֹהוּ, וְאַחֵר כֶּף כָּאוּ, אֵין לוֹ בְּשִׁבְחָה כְּלוּם, אֲלֵא מִהַשְּׂאֲכָל אֲבָל וּמִהַשְּׁהוֹצִיא הוֹצִיא דְּרַק כְּשְׁמוֹרִידִין אוֹתוֹ קוֹדֵם שִׁשְׁמַעוּ שְׁמָת, דִּידוּעַ שִׁיתֵּכֵן שְׁלֵא מֵת, וְלֹכֵן אִם לֹא יִקְבַּל חֲצִי בִשְׁבַח וּבִפִּירוֹת כָּל חֵד כְּדִאִית לִיָּה, חוֹשֶׁשִׁין שִׁיעֲבוֹד בְּקְרַקַּע יוֹתֵר מִדָּאִי וּפִסִּידָהּ, אֲבָל כְּשִׁירָד מוֹשׁוֹם שִׁשְׁמַעוּ שְׁמָת, הָרִי אֵין חֹשֶׁשׁ שִׁיפְסִיד אֵת הַשְׁדָּה, וְלֹכֵן לֹא תִקְנוּ לוֹ כְּאֲרִיס, כִּי לֹא יֵרָד עֲבוֹר הַשְּׁנִי, וְלֹכֵן רַק מִהַשְּׂאֲכָל אֲכַל (נֶסֶס נֶסֶס הֶרָא"ש). וְלִמָּה מַעֲמִידִין קְרוֹב שְׁנוּטֵל פִּירוֹת וְגַם אֵין מִי שִׁיפְקָח עָלָיו וְלִמָּה לֹא יַעֲמִידוּ אֲפּוֹטְרֹפּוֹס לְעוֹלָם בֵּין כְּמִטְלָטְלִין בֵּין בְּתְרַקְעוֹת שְׁהוּ יוֹרִיד אֲרִיס וְהוּא יִפְקָח עָלָיו, וְיִשְׁמֹור כְּרָאוּ אֵת חֵלֶק הַפִּירוֹת שֶׁל הַבְּעָלִים עַד שִׁיבֹאוּ הַבְּעָלִים אוֹ עַד שִׁיִּדְעוּ בּוֹדָאִי שְׁמָתוֹ, לְפִי שְׁאֵין בֵּית דִּין חֲנִיכִים לְהַעֲמִיד אֲפּוֹטְרֹפּוֹס לְגְדוּלִים שֶׁהֵם בְּנֵי דְעֵת כִּיּוֹן שִׁקְשָׁה לְמַצוֹא מִי שִׁיִּסְכִּים לְהוֹיֵת אֲפּוֹטְרֹפּוֹס בְּחִינָם עֲבוֹר אָדָם גְּדוֹל, אֲבָל עֲבוֹר יְתוּמִים אֲפִשֵׁר לְמַצוֹא, כִּי אֲנָשִׁים מְרַגִּישִׁים שׁוֹה מַצוֹה לְעוֹזֵר לְקַטְנִים. הֵגֵס: מִיָּהוּ, אִם הָיָה כָּאֵן מִי שִׁרְצָה לְהוֹיֵת אֲפּוֹטְרֹפּוֹס לְתִקְנַת הַשְּׂבוּי, מַעֲמִידִין אוֹתוֹ, וְאֵין תִּקְנָה גְדוּלָה מִזֵּו כִּי הַבְּעָלִים מְרוּיָחִים בְּאוֹפֵן זֶה יוֹתֵר וְכִמוֹ שְׁנִתְבָּאָר, מִיָּהוּ, הִיִּירֵשׁ יָכוֹל לְמַחֲוֹת שְׁלֵא לְמַנּוֹת אֲפּוֹטְרֹפּוֹס כִּיּוֹן שְׁלֵא מוֹטֵל עַל הַב"ד לְחַפֵּשׁ אֲפּוֹטְרֹפּוֹס, וְאִם יִמְנוּ

אפטרופוס הרי הוא מפסיד זכותו בשדה זו, לכן יכול למחות שיתנו לו ולא לאפטרופוס (טור גסס ה"ט ו"י פרק המפקיד). ויש אומרים דאין היורש יכול למחות כיון שזה לטובת הבעלים (המגיד פ"ו דמלה ומדמי פרק המפקיד). שוטה דינו בקטן, ומעמידין לו אפטרופוס (בית יוסף גסס ה"ט א').

ג' אדר

ג נשבע השבוי וכרח המסכן, והניח קמה לקצר וענבים לבצר, תמרים לגדר וזיתים למסק, דכיון שפעולות אלו אין בהם מירחא יתירה ואפשר למצוא מי שיסכים להיות אפטרופוס על עבודות אלו, לכן בית דין יורדים לנכסיו ומעמידים להם אפטרופוס, וקוצר ובוצר וגידר ומוסק ומוכר את כל הפרות שהוריד ומניח דמיהם עם שאר המטלטלים בבית דין, ואחר כך מורדין הקרוב לנכסיו שיעבוד בקרקע כדי שיוציא עוד פירות. שאם ירד הקרוב תחלה, שמה יתלש אלו הפרות שהם בתלושים ויאכל אותם ולא ישאר לבעלים את חלקם. והוא הדין בתצרות ופונדקאות ותניות העשויות לשכר, ואינם צריכים עבודה ולא מלח, ואין אדם נותן אותם באריסות כיון שאין בהם טורח רב, אין נותנים אותו לאריס ליטול חצי בשבח, ולכן אין מורדין להם יורש, שהרי גובה השכר של מקומות אלו ואוכל. אלא ביצר עושיין, בית דין מעמידין להם גבאי אפטרופוס שיטפל בהשכרתן וגביית השכירות, ויהיה השכר מנה בבית דין עד שיביא הקרוב ראיה שמת ויכנס לנכסיו, או עד שיביא הבעלים וימל שול. ואין מורדין הקרוב לעולם, אלא לשדות ונגזות וכרמים וביצא בהם, שיהיה בהם באריס כדי שלא יפסדו ונמצאו בורים (פירוש, שוממים) ונשמים (פירוש, מענין והאכל הנשמה יחזקאל לו, לד), והם שמוט נקדפים לאפוקי מטלטלין או קרקעות שלא עומדים להוציא פירות, אין מורדין לתוכן קרוב, דאין מכך שום רווח לבעלים.

ד מי שניצא לדעת הגדרתו ראה בהערה בסעיף א' והניח נכסיו, ואין ידוע להיכן חלה, ולא מה ארע לו, אין מורדין קרוב לנכסיו, ואם ירד מסלקין אותו דאין לו רשות לירד בלי רשות הבעלים. ואין בית דין צריכים להטפל בו ולהעמיד לו אפטרופוס, לא לקרקע ולא למטלטלין, שהרי לדעתו יצא והניח נכסיו ואם רצונו שיטפלו בנכסיו היה לו בעצמו להעמיד מי שיטפל בנכסיו. וביצר ויהיה דין נכסי זה, מטלטלין המופקדים ביד אחר יעמדו ביד זה שהם תחת ידו עד שיביא זה הבעלים ויתבע, או עד שיומות ויתבעו תלושים את המטלטלין. ותקרקעות, מי שהניחו הבעלים שכן בהן אם הבעלים הניחו ביד אחד שישתמש בו בשכירות, אין לוקחין ממנו שכר כי אנו אחראים לגבות דמי שכירות, וישנה או פרם שהיה בהן אריס שמינהו הבעלים וישארו כמז שהניחם עד

שִׁבְיָא^א או עד שידעו שמת ויתבעוהו הקרובים, וְשָׂרָה או בָּרָם שֶׁהֵנִיחָם בּוֹרִים וְשָׂאָרוּ בּוֹרִים, שֶׁהָרִי הוּא בְּרִצּוֹנוֹ אֲבָר מְמוֹנוֹ, וְאֶבְרָה לְדַעַת אֵין אָנוּ מִצּוֹן לְתַחֲוִירָה כְּדִלְעִיל ס' רס"א סעי' ד'. הַגֵּה: מִיָּהוּ, אִם נָפְלוּ לוֹ נִכְסִים בְּכָאן שְׁלֹא יָדַע בָּהֶן כִּי הֵם נָפְלוּ לְרִשּׁוֹתָיו אַחֵר שֶׁכֵּבֵר יֵצֵא, דִּינֹו בְּנִכְסֵי שְׁבִי אַע"פ שֶׁעַל הַנִּכְסִים שֶׁנִּמְצְאִים כָּאן לֹא צִוָּה מִה לַעֲשׂוֹת עִמָּם, מ"מ כִּלְפֵי הַנִּכְסִים שֶׁנָּפְלוּ אַח"כ וּצ"ל לֹא גִילָה דַעְתּוֹ שֶׁאֵין חֶפֶץ שִׁיטְפֵלוּ בּוֹ, וְלִכֵּן דִּינוֹ כְּשֶׁבִי שֶׁהִב"ד מִטְפֵּל בְּנִכְסָיו (דַּנְטוֹ יוֹחֵס נִכ"ו ח"צ). וְכֵן אִם הָלַךְ שְׁלֹא בְּמָקוֹם סִפְנָה, וְהָשֵׁב לְחֹזֶר וְלֹא חֲזָר כִּי נֹאנֵס או נִשְׁבָּה, הָרִי כְּמִי שֶׁיֵּצֵא שְׁלֹא לְדַעַת כִּי הִסִּיבָה שְׁלֹא צִוָּה עַל נִכְסָיו, כִּי הִיָּה בְּטוֹחַ שְׁעוֹמֵד לְחֹזֶר בְּקֶרֶב וּלְבִסּוֹף נֹאנֵס (צִיט יוֹסֵף צֶסֶס הַרְמַז"ן וְהֶלָּא"ש וי"י צֶסֶס הַרְשָׁ"ה).

ד' אדר

ח שְׁמָעוּ בּוֹ שְׁמַת זֶה שִׁינֵּא לְדַעַת, וְא"כ אִם זֶה נִכּוֹן, הָרִי יֵשׁ לַחוּשׁ לְפִסְדִּית הִיתוּמִים, וְלִכֵּן מוּטֵל עַל הַב"ד לְטַפֵּל בְּנִכְסִים, וְאֵין נוֹתֵנִים אוֹתָם לְיוֹרְשִׁים, שְׁמֵא הַשְׁמוּעָה לֹא נִכּוֹנָה, וְלִכֵּן תְּרִי בֵּית דִּין מוֹצִיאִין כָּל הַמְּטַלְמָלִים וּמַנְיָחִים אוֹתָן אֶצֶל נֹאמָן, עַל פִּיָּהֶם. הַגֵּה: וְדוֹקָא בְּתוֹרַת קְרֹב לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ כְּבִעִלִים אֵין נוֹתְנִין מִשְׁלֹטְלִין לִידֵּו, אֲבָל יָכוֹל לְהִיטֵל אֶפְסוּטְרופּוֹס כְּמֹו אַחֵר אִם הוּא אָדָם נֹאמָן (מִהַר"ם פְּדוּוֹהֶה). וְעַיֵן לְקַמֵּן סִימֵן ר"צ סְעִיף ב', וְלְקַמֵּן סִימֵן זֶה סְעִיף ח'). וּמוֹרִידִים חֲקֹרֹב לְשָׂדוֹת וְלִבְרָמִים בְּאָרִים, עַד שֶׁיִּבְכֶּה רֵאִיָּה בְּרוּרָה שְׁמַת, או עַד שֶׁיִּבְכֶּה וְאִי טוֹל הַקְּרֹב כְּמֹו אָרִיס וְכִדְלִיעִל סְעִיף ב' י"ב.

ו בְּשִׁמּוּרֵינִין קְרֹב לְנִכְסֵי שְׁבִי או בּוֹרַח אַע"פ שְׁלֹא שִׁמְעוּ בּוֹ שְׁמַת, או לְנִכְסֵי הַיּוֹצֵא לְדַעַת כְּשֶׁשְׁמָעוּ בּוֹ שְׁמַת, לֹא יוֹרִידֵי קָמָן, שְׁמֵא יִפְסִיד הַנִּכְסִים אִלָּא יוֹרִידֵי קְרֹב גְּדוּלָּה, וְאִם אֵין קְרֹב גְּדוּלָּה יַעֲמִידוּ אֶפְסוּטְרופּוֹס שְׁהוּא יֵתֵן לְאָרִיס לְצוּרֵךְ הַקָּטָן. וְאֵין מוֹרִידֵין קְרֹב לְנִכְסֵי קָמָן שֶׁנִּשְׁבָּה, שְׁמֵא יִטְעֵן וְיֹאמַר

מַה. וְחֵלֶק הַבְּעִלִּים מִשְׁאִירִים אֶצֶל הָאָרִיס שִׁיעֶשֶׂה עִם הַפִּירוֹת מִה שְׁרוּצָה, כִּיֵּן שִׁינֵּא לְדַעַת.

מ"מ. דַּעַת הַרְמ"א לְעִיל ס"ב דָּאָם שִׁמְעוּ בּוֹ שְׁמַת וּלְבִסּוֹף בֹּא אֵין נוֹטֵל כְּלוּם, וְכָאן לֹא הִגִּיהַ מִשְׁמַע שְׁמוּדָה בְּיוֹצֵא לְדַעַת דָּאָם לְבִסּוֹף בֹּאוּ הַבְּעִלִּים נוֹטֵל כְּאָרִיס, אֲבָל אֵין הַסְּבָרָה בְּרוּרָה, דִּמָּה הֵטַעַם לְחֵלֶק בֵּין שְׁבִי לְיוֹצֵא לְדַעַת [סמ"ע].

ג. א.ה. כ"ב בְּסַמ"ע, וּמִשְׁמַע דְּאִיירִי שִׁישׁ גַּם קָטָן, וְהָדִין שֶׁאֵין מוֹרִידֵין קָטָן אִלָּא אֵת הַגְּדוּלָּה. וְיִלְע"ע דְּבַש"ךְ הִבִּיא דְּבַרִי הַב"ח שֶׁאֵע"פ שֶׁלְקָמָן סְעִי' ט' מְבֹאֵר דֹּאֵין מוֹרִידֵין קְרֹב לְנִכְסֵי שְׁבִי כְּשִׁישׁ גַּם קָטָן, שְׁמֵא מֵת הַשְּׁבִי, הֵנִי מִלִּיל בֹּאשָׁה שֶׁשְׁכִּיחָא שְׁתַּמּוֹת וְלֹא בּוֹכֵר. וְהַש"ךְ כָּתַב דֹּאֵין אִלּוּ דְּבַרִי נְבִיאוֹת וּמוֹרִידֵין גְּדוּלָּה רַק כְּשֶׁאֵין קָטָן. וְצִי"ע דְּבַסְתִּימּוֹת דְּבַרִי הַסְּמ"ע מִשְׁמַע כְּהַב"ח. וְצִרִיךְ לְדַחוּק דְּכוּוֹנָת הַסְּמ"ע שְׁמוֹרִידֵין גְּדוּלָּה כְּשֶׁאֵין קָטָן, וְצִי"ע.

זה חלקי המגיע לי בירשתי שמת מורישם, וחלקו בין הגדול והקטן, וזה חלקו של הגדול. ואפילו קרוב מחמת קרוב אין מורידין יתבאר בסעיף הבא. ביצד אין מורידין קרוב לנכסי קטן, חיו שני אחים אחד גדול ראובן ואחד קטן שמעון, ונשבע הקטן או ברת, אין מורידין הגדול ראובן לתוך שדהו, מפני שהקטן אינו יכול למחות, ושם יחזיק זה האח, ולאחר שנים יאמר זה חלקי שהגיע בירשתי. ואפילו בן אחיו חנוך בן ראובן של זה הקטן שנשבע אין מורידין אותו לנכסיו, שם יאמר מחמת ראובן אבי ירשתי חלק זה.

ה' אדר

ז לעולם אין מורידין קרוב לנכסי קטן, ואפילו קרוב מחמת קרוב, כיצד, אפילו קרוב מחמת אחי האם של הקטן שאינם ראויים לירש כגון שלוי הוא אחיו של הקטן מאותו אמא, ויהודה הוא אחיו מאביו של לוי מאמא אחרת, ונמצא שיהודה אין לו שום קשר לשמעון הקטן, ומ"מ אין מורידים אותו, הרחקה יתירה היא זו דחוששין שמא יטעון יהודה שהאמא של שמעון ולוי מתה וחלקו לשמעון ולוי נכסיה, ומת לוי ואני ירשתי חלקו. ואפילו יש ביניהם שטר חלקה וברור שזה חלקו של הקטן, בין בביתם בין בשדות ולשטר יש קול, מ"מ לא ירד שמה ישתכח ברבות הימים. ואפילו אמר הקרוב שרוצה לירד לנכסי הקטן, כתבו עלי שטר אריסות שירדתי לנכסים אלו רק בתורת אריס, לא ירד, שם יאבדו השטרות ויארצו הימים, ויטעון ויאמר שזה חלק ירשתי לא לו מחמתו או מחמת מורישו. הגה: וכל זה שאין מורידין קרוב לנכסי קטן, הינו פשוט אינן סמוכין על שלחן אחד אע"פ שעדיין לא חלקו, מ"מ כיון שחלוקין בעיסתן יכול להיות להם נכסים משל עצמן, ויבוא לומר שזה נכסי עצמו, וכבר או שכבר חלקו אפי' סמוכין על שלחן אחד, כיון שכבר חלקו יש לכ"א נכסי עצמו, ויאמר זה נפל לחלקי, אבל אם לא חלקו האחין עדיין, וסמוכין על שלחן אחד, מעמידין קרוב לנכסי קטן כי לא יוכל לומר זה נפל לחלקי, כיון שעדיין לא חלקו ועדיין סמוכים על שלחן א' (נמוקי יוסף ורי"ש סימן קנ"ה וצ"י סימן רנ"ז בשם רש"י). ויש אומרים עוד, הא דאין מורידין קרוב לנכסי קטן, הינו פשוט הפירות דיש מקום לטעות ע"י אכילת הפירות שהקרקע שלו, אבל באפטרופוס בעלמא, שאין לו הנאה מהם, מותר דכולם יודעים שהוא אפטרופוס על נכסי הקטן (צ"ת יוסף בשם הרשב"א). וכן אם לא היו הנכסים מירשת הקטן אלא נכסים פרטיים של הקטן, מותר להוריד קרוב כי אין חשש שיאמר שזה נכסיו שבא לחלקו, כיון שנכסים אלו אינם מחמת ירושה (צ"ת יוסף בשם רצ"ו ירושם נכ"ו).

ח הא דאין מורידין קרוב לנכסי קטן, דוקא במקרקעי, אבל מעות של קטן, ממינים עליהם אפילו קרוב דבברים אלו אף כשמוסרם ליד אחר יש חשש

שיכול להעלימם, ובהכרח שצריך אדם נאמן ונותנים לו בב"ד בכתב ובפירות החפצים והסכומים, וא"כ באופן כזה גם בקרוב אין חשש הפסד. הגם: וְאִדְרָבָא עֲדִיף טָפִי בְּקָרֹב מִבְּרֹחוֹק כִּי יֵשׁ לוֹ עֲנִין לִשְׁמוֹר עֲלֵיהֶם כִּי יִתְכַּן שֶׁלִּבְסוּף יִגְעִינָה לִידּוֹ בְּתוֹרַת יְרוּשָׁה, וְלִכֵּן אִם יֵשׁ בֵּהֶן לִפְנֵינוּ אִפְשָׁרוּת לַתֵּת לְקָרֹב אוֹ רְחוֹק, וְשִׁנְיָהֶם נֶאֱמָרִים בְּשׁוּהָ, הַקָּרֹב קוֹדֵם וּמַעֲמִידִין אוֹתוֹ. אָבָל אִם הַקָּרֹב אֵינוֹ נֶאֱמָר כְּמוֹ הֶרְחוֹק, מַעֲמִידִין רְחוֹק הַנֶּאֱמָר (הַגְּהוֹת מִדְּכִי פֶרֶק הַמַּפְקִיד וּמֵהֶר"ס פְּדוּוֹלָה). וְכֵן קָטָן שֶׁיֵּשׁ לוֹ מִמּוֹן קֶרֶקַע שִׁירָשׁוֹ מֵאֲבִי אִמּוֹ אוֹ מִמָּקוֹם אֲחֵר בְּאֹפֶן שֶׁשִּׁיד לוֹ וְלֹא לֵאבִיו, וְאֲבִיו חֵי, אֵין נוֹתֵנִין הַנִּכְסִים לְיַד הָאֵב, דָּאֵין מוֹרִידִין קָרֹב לְנִכְסֵי קָטָן הֵינּוּ אִפִּי קָרֹב מִחֻמַּת קָרֹב וְכַדְלֵעִיל רִישׁ סֵעִי ז', אֲלֹא בֵּית דִּין מַעֲמִידִין לוֹ אִפּוּטְרוֹפּוּס. וְאִם הֵם מְטַלְטְלִין, וְאֲבִיהֶן רָאִי לְהִיֹּת אִפּוּטְרוֹפּוּס עֲלֵיהֶן, נוֹתֵנִין לְיָדוֹ וְכְמוֹ שֶׁכָּתַב הַמַּחֲבֵר דְּבַמְטַלְטְלִין מוֹרִידִין קָרֹב נֶאֱמָר (הֶרָל"ט כֻּלָּל פ"ב סִימָן ז' וּב"י סִימָן ר"ז צֵס הֶרָש"ב). וְיֵשׁ אוֹמְרִים דָּאֵין בֵּית דִּין מְחַבְּבִין לְחַקֵּר בְּקִטְנִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶן אֵב וְאִפִּי בִּקְרַקְעוֹת, אֵין הַב"ד צָרִיךְ לְהִתְעַרֵּב לִמְנוֹת אִפּוּטְרוֹפּוּס אִם הָאֵב מְטַפֵּל בָּהֶם, וְסוֹמְכִין עֲלָיו, אֲלֹא אִם בֶּן אֲבִיהֶן מְחַזֵּק שְׂאִינוֹ הוֹלֵךְ בְּדֶרֶךְ טוֹבִים (צִית יוֹסֵף סִימָן ר"ז צֵס הֶרָמ"ז וְהֶרָל"ט).

ו' אדר

ט מַעֲשֶׂה פֶּאֶשָׁה אַחַת שֶׁהָיָה לָהּ שְׁלֹשׁ בָּנוֹת, וְנִשְׁבְּתָה הַזְּקֵנָה אִם הַבְּנוֹת וְכֵן אַחַת, וּמֵתָה בֵּת שְׁנֵינָה וְהַנִּיחָה בֶּן קָטָן וְנִשְׁאָרָו לִפְנֵינוּ הַבַּת הַשְּׁלִישִׁית וְהָבֵן הַקָּטָן שֶׁל הַבַּת הַשְּׁנֵינָה, וְאָמְרוּ חֲכָמִים אֵין מוֹרִידִין אֶת הַבַּת הַנִּשְׁאָרָה לְנִכְסִים, נִשְׁמָא מֵתָה הַזְּקֵנָה וִירְשׁוּהָ ג' בְּנוֹתֶיהָ, וְנִמְצָאוּ שְׁלֹשׁ נִכְסִים אֵלּוֹ לְקָטָן שִׁירָשׁ חֶלֶק אִמּוֹ, וְאִפִּי אִם הַבַּת הַשְּׁבִיבָה חָיָה יֵשׁ לוֹ עַכ"פ שְׁלֹשׁ בְּנִכְסִים, וְאֵין מוֹרִידִין קָרֹב לְנִכְסֵי קָטָן, וְכֵן אֵין מוֹרִידִין לָזֶה הַקָּטָן שִׁיטַּפֵּל בְּנִכְסֵים, שְׁמָא עֲרֹן הַזְּקֵנָה בְּחַיִּים וְאֵין מוֹרִידִין קָטָן לְנִכְסֵי שְׁבִיב, בִּיצֵר עוֹשִׂים, מֵתוֹךְ שֶׁצָּרִיךְ לְהַעֲמִיד אִפּוּטְרוֹפּוּס לְחֻצֵי שָׁל קָטָן דִּלְהַצֵּד שֶׁהִשְׁבִּיבָה מֵתָה, יֵשׁ לוֹ חֲצִי בְּנִכְסִים, מַעֲמִידִים אִפּוּטְרוֹפּוּס עַל כָּל נִכְסֵי הַזְּקֵנָה לְתוֹעֵלַת הַשְּׁבִיבָה, וְאֵע"פ שֶׁאֵין מוֹצִאִים מִי שִׁסְכִּים לְהִיֹּת אִפּוּטְרוֹפּוּס לְגְדוּלִים וְכַדְלֵעִיל, הֵכָא שָׁגַם הַקָּטָן נִהְיָה מִכָּד, יִמְצָאוּ מִי שִׁסְכִּים לְהִיֹּת אִפּוּטְרוֹפּוּס עַל הַכֹּל. אַחֵר זָמַן שֶׁמָּעוּ שְׁמֵתָה הַזְּקֵנָה וּמִמִּילָא יֵשׁ לְקָטָן וְדָאִי שְׁלֹשׁ בְּנִכְסִים, וְלִבַּת שֶׁנִּמְצָאָה כָּאֵן יֵשׁ שְׁלִישׁ, וְהַשְּׁלִישׁ הַנִּשְׁאָר הוּא נִכְסֵי שְׁבִיב, וְלִכֵּן אָמְרוּ חֲכָמִים תִּרְדַּד הַבַּת הַנִּשְׁאָרָה לְשְׁלֹשׁ מִנְּכָסִים שֶׁהָיָה

נא. ואת דבלא"ה אין ממנין אשה לאפוטרופוס, וי"ל דה"ק שאפילו הוא איש אין ממנים אותו, דאין מורדין קרוב לנכסי קטן [טז]. ועוד י"ל הכא כיון שהיא צריכה לטרוח הרבה עבור חלקה, אפשר למנות אפי' אשה עבור חלק הקטן [סמ"ע].

חלק ירשתה, ויורד הקטן לשליש שהוא חלקו מנכסי הוקנה באופן שיוודע לטפל בנכסיו, והשליש של בת השבויה השנייה מעמידים לה אפטרופוס ולא בידי הבת הקיימת, אע"פ שמורידין קרוב לנכסי שבו, מ"מ מפני חלק הקטן, שפא מתה גם הבת השבויה ויש לזה הקטן חצי השליש ממילא אין מורידין קרוב לנכסי קטן, ומתוך שצריך להעמיד אפטרופוס על חצי השליש של הקטן, מעמידים אותו על כל השליש. וכן כל ביוצא בזה.

י שבויה שהמירה ונשאת לגוים, ויש לה כאן כרעויות ומפלגות, מתנהגים בנכסים כדון נכסי שבו שלא המיר דכיון שנשנית ומחמת כן המירה דתה, אין נחשבת כמומר להכעיס שממונו הפקר, אלא דינה כשבו שנכסיו ברשותו, ויכולה כל חייה לתת מממונה לכל מי שתחפוץ.

סימן רפו

יתומים גדולים וקטנים היאך ניוונים מנכסיהם

ובו ה' סעיפים

ז' אדר

א מי שמת בלי עשיית צוואה והניח בנים גדולים וקטנים או בנות גדולות וקטנות, והגדולים צריכים להוציא יותר מלבושים והקטנים צריכים להוציא יותר במוזנות, אין גוונים ולבושים מן האמצע אינם רשאים להוציא כל צרכיהם מהקופה המשותפת, כיון שאין כאן חלוקה שווה, אלא חולקין את כל נכסי האב בשווה וכל אחד ילבש ויוזן משלו. ודוקא בשמחו הגדולים על הקטנים או להיפך, שאינם רוצים שישתמשו בלי לחלוק, ומחאה מהני אפלו בלם גדולים שמוציאין הוצאה שווה, מ"מ אם חלק מהיורשים אינם רוצים להמשיך להשתמש מהקופה המשותפת, יכולים לכוף לחלוק (המ"מ פ"ט מהלכות נחלות). אבל בסתם כל זמן שלא מיחו, גוונים ומתפרנסים אלו עם אלו, דסתמן שתפין נינהו ומחלים זה לזה. ויש מי שחולק בזה דלא נחשב מחילה אפי' על מה שכבר השתמשו, ויכולים לתבוע לעשות חשבון כל מה שכ"א השתמש ולחלק הכל בשווה.

ב במה דברים אמורים שהקטנים יכולים למנוע מהגדולים לקנות בגדים מהקופה המשותפת, כשאין תועלת לקטנים במה שלובשים הגדולים. אבל גדול האחים הנושא ונותן בנכסים, ויש תועלת לקטנים במה שהוא מלכדש

יפה, כדי שיהיו דבריו נשמעים, הרי זה לוכש מתפסית הבית, ואם מחו בידו, ה'רשות בידו'.

ח' אדר

ג נשאו גדולים לאחר מיתת אביהם הוציאו מהקופה המשותפת סכום מסויים לצורך הנישואין, וישאו הקטנים גם כן בסכום הזה מפלל הנכסים ואחר כך יחלקו. אבל נשאו הגדולים בחיי אביהם שאביהם הוא שנתן להם ממון לצורך הנישואין, ואמרו הקטנים לאחר מיתת אביהם הרי אנו נושאים בדרך שנשאנו אתם, אין שומעין להם, אלא מה שנתן להם לגדולים אביהם נתן וכעת חולקין הירושה בשווה. הגה: מי ששדך בנו וקצב לתן נדוניא ומת קדם שנכנס להפה, אין נוטלין הנדוניא אלא מחלקו, שהרי לא זכה בה בחיי אביו דההתחייבות היתה רק לתת לו כשינשא, ועדיין לא נישא בחיי האב ולא חלה עדיין התחייבותו (משנת מהרי"ו סימן ק"י). מי שפדא אביו מן התפיסה, מנפין לו אחר כך מחלק ירשתו, ולא אמרינן שאביו נתן לו מתנה, רק הלזה לו וכמו דאיתא לעיל סי' רמ"ו סעי' י"ז דהאומר לחבירו בוא ואכול עימי, יכול אח"כ לתבוע ממנו דמי המזונות, אלא אם כן יש אמרן דעת שהאב נתן במתנה (שם סימן ק"י).

ד ראה בהערה הקדמה לסעיפים הבאים²² השיא האב את בנו ועשה לו משתה, והיתה ההוצאה משל אב, ונשתלחה שושבינות מתנות לזה הבן בחיי האב ע"י חבריו של הבן, והיינו שהממון הגיע לידי האב, כיון שהוא הוציא את הוצאות הנישואין, וע"ז התחייב האב להחזיר לחברי בנו כשינשא, כשהיא חוזרת לאחר מיתת האב בנישואי חבריו, חוזרת מן אמצע מקופת הירושה, כיון שנכסי האב מחויבים להחזיר חוב זה. אבל אם הוציא הבן במשתה משלו שהוצאות הנישואין היה על חשבון הבן ולא על חשבון האב, א"כ הבן הוא שנהנה מהמתנות, והחוב להחזיר חלה עליו, לכן אינה חוזרת אלא [מחלק] הבן שנשתלחה לו בלבר.

גב. ואע"פ שגם באח שאינו גדול הבית נתבאר בסעיף הקודם שיכול בסתם לקנות בגדים, מ"מ נפ"מ כשכבר קנה ועדיין הבגדים קיימים, דבסתם אחים, יכול למחות ושמין הבגדים שעליו, משא"כ בגדול הבית דיכול למחות רק קודם שקונה, אבל אם כבר קנה אין שמין מה שעליו [פ"ת בשם שער משפט].

גז. בימיהם היו נוהגים שכשאחד היה מתחתן, חבריו היו באים לשמחו ונותנים לו מתנות כדי לשמחו, וזה על דעת שגם כשהם יינשאו יבוא הוא לשמחו עמם ולתת להם מתנה אותו סכום שהם נתנו לו, ויכול להוציא ממון זה בב"ד, ובשו"ע אבהע"ז סי' ס' כתב שלא האריך בפרטי דין זה, כי לא נהגו לתבוע ממון זה בב"ד.

ט' אדר

ה **הָאֵב** שֶׁשָּׁלַח שְׁשִׁיבִינֹת לַחֲבֵרוֹ שֶׁל בְּנוֹ כְּשֶׁהִתְחַתֵּן בְּשֵׁם אֶחָד מִבְּנֵי שְׁפִירֵט לַחֲתָן שֶׁהִמְתֵּנָה מִתִּיַּחֶסֶת לְבֵן מִסּוּיִים, בְּשִׁתְּחֹדֶר הַשְּׁשִׁיבִינֹת לְאוֹתוֹ תִּבְּן כִּשְׁהוּא יִינָשׂא, הָרִי הָיָא שָׁלֹו כִּי לֹכַן הִקְפִּיד הָאֵב לִיַּחֵס אֶת הַשְּׁשִׁיבִינֹת לְבֵן זֶה, כְּדִי שֶׁהוּא יִקְבַּל כְּשִׁינָשׂא. אֲבָל אִם שָׁלַח הָאֵב בְּשֵׁם בְּנֵי קָתָם, בְּשִׁתְּחֹדֶר תִּחְדֹּד לְאִמְצָע לְכֹלָם בְּשׁוּה, וְאִין זֶה שְׁנִשְׁתַּלַּח לֹו חֵיב לְהַחְזִירָה אֶת כָּל הַסְּכּוּם שְׁקִיבֵל מֵהָאֵב עַד שִׁשְׁמָחוּ בֹו בָּלָם עַד שֶׁכָּל הָאֲחִים יִשְׂאוּ נָשִׁים וְיִשְׁמַח עִם כֹּלָם, שְׁתִּרִי בָּלָם שְׁשִׁיבִינִים, שְׁבָשָׁם בָּלָם נִשְׁתַּלַּחָה. לְפִיכָךְ, אִם שָׁמַח בְּמִקְצָתָם שֶׁרַק חֶלֶק מֵהֶם נִשְׂאוּ נָשִׁים, מִחְזִיר חֶלֶק זֶה שְׁשִׁמַּח עִמּוֹ בְּלִבָּד הַסְּכּוּם מִתְּחִלָּה לְפִי מִסְפֵּר כָּל הָאֲחִים, וְאִם נִשְׂאוּ רַק חֲצִי מֵהָאֲחִים, מִשְׁלֵם רַק חֲצִי מִמָּה שְׁקִיבֵל, וְהָרִי הוּא לְאִמְצָע וְהַחֲצִי שִׁשִּׁילֵם מִתְּחִלָּה בֵּין כֹּלָם בְּשׁוּה.

סימן רפז

מי שמת והניח בנים גדולים וקטנים

ובו ג' סעיפים

א **מִי שֶׁמָּת בְּלִי צְוָאָה וְהִנִּיחַ בָּנִים גְּדוֹלִים וְקָטָנִים** וְעִדְיִין לֹא חִלְקוּ אֶת הַנִּסְכִּים, וְהַשְּׁבִיחוֹ הַגְּדוֹלִים אֶת הַנְּכָסִים אִפִּי שֶׁהִשְׁבַּחָה נַעֲשֶׂתָה ע"י הוצאת ממון מכיסם, כָּל הַשְּׁבִיחַ לְאִמְצָע לְכָל הַיּוֹרְשִׁים וְאִפִּילוֹ שְׁבַר עַמְלָם לֹא יִמְלֹו כִּיּוֹן שֶׁלֹא הִתְנוּ מֵרָאשׁ שְׂרוּצִים שֶׁהִשְׁבַּח יִהְיֶה לַעֲצָמָם, בַּהֲכָרָה מִחֻלּוֹ, וְהִתְכוּוֹנוּ לְהִשְׁבִּיחַ לְאִמְצָע, אוֹלָם מִה שֶׁהוֹצִיאוּ יָקְבִּלוּ. [וה"ה בגדולים וגדולים וחלק השביחו בלי להתנות מראש].
וְאִם אָמְרוּ בְּתַחִילָה רָאוּ מַה שֶׁתִּנִּיחַ לָנוּ אֲבָא, הָרִי אָנוּ עוֹשִׂים וְאוֹכְלִים, הַשְּׁבִיחַ שָׁל מְשִׁבִּיחַ גַּם מִה שֶׁהִשְׁבִּיחוּ בְּחֶלֶק שֶׁל שְׂאֵר הַיּוֹרְשִׁים, וְהוּא שִׁיחָה הַשְּׁבִיחַ מִמַּחֲמַת הוֹצָאָה שְׁהוֹצִיָא הַמְשִׁבִּיחַ מִשְׁל עֲצָמוֹ, אֲבָל שְׁבַחוּ נְכָסִים מִמַּחֲמַת עֲצָמָן דִּהִינּוּ שֶׁהוֹצִאָה הִיתָה מִמִּמּוֹן הַיְרוּשָׁה, אִפִּי אָמְרוּ רָאוּ, מ"מ הַשְּׁבִיחַ לְאִמְצָע כִּי הִשְׁבַּח נּוֹצֵר מִמַּחֲמַת מִמּוֹן הַשּׁוֹתְפוֹת. וְכֵן אִם הָיְתָה אִשְׁתּוֹ שָׁל מֵת הָיָא חַיּוּרְשָׁתָּה בְּכָלֵל אַחִיוּתָהָ כְּגוֹן רָאוּבֵן שֶׁנִּשְׂא אֶת בֵּת שְׁמַעוֹן, וְלֹא הָיוּ לְשִׁמְעוֹן בָּנִים רַק בְּנוֹת, וּמֵת שְׁמַעוֹן וְאִח"כ מֵת רָאוּבֵן בְּלִי יוֹרְשִׁים, דְּבִנּוֹת שְׁמַעוֹן וְאִשְׁתּוֹ רָאוּבֵן כְּכֻלָּן יוֹרְשִׁים אֶת רָאוּבֵן אוֹ בְּכָלֵל בְּנוֹת דֹּדֶיהָ אוֹ שֶׁלֹא הָיוּ לָהּ אֲחִיוֹת אֲבָל יֵשׁ לָלוּי וְיִהוּדָה אֲחִי רָאוּבֵן בְּנוֹת, וְכִשְׁמַת רָאוּבֵן, יוֹרְשִׁים אוֹתוֹ בֵּת שְׁמַעוֹן וּבְנוֹת לִי וְיִהוּדָה, וְהַשְּׁבִיחָה הַנְּכָסִים, הַשְּׁבִיחַ לְאִמְצָע כִּיּוֹן שֶׁלֹא אָמְרָה לָהֶם 'רָאוּ', נִתְכוּוֹנָה לְמַחֲוֹל, וְאִם אָמְרָה רָאוּ מַה שֶׁתִּנִּיחַ לִי בְּעָלִי הָרִינִי עוֹשָׂה וְאוֹכְלָתָה, וְהַשְּׁבִיחָה הַנְּכָסִים מִמַּחֲמַת

הוציאה משל עצמה, השבב שלה וקמ"ל שלא אומרים באשה כיון שאין דרכה לטרוח, אע"פ שלא אמרה 'ראו', ה"ז כאילו שאמרה, והו' דעת הרמב"ם לברור ולא מצינו לו חבר. אבל דעת הכל, שהו' שאמרנו ברישא שאם השביחו גדולים את הנכסים השביחו לאמצע, הינו דוקא בפשיטתו הנכסים מחמת עצמן, דהינו ששכרו פועלים ממון תפיסת הבית, או שגשאו ונתנו בסחורה של הירושה בלי להוציא הוצאות משלהם ובלי טירחא בגופם, דשכירת פועלים או מכירת סחורה לא נחשב טירחא בגופם, ולכן נחשב שמחלו, אבל אם השביחו על ידי שהוציאו הוצאות משלהם, או שפירחו בגופם לחפור ולבנות, השבב לעצמן אפילו לא אמרו 'ראו'. ואם השביחו בדרך שאם היו מודיעים לקטנים גם הם יכולים לעשותו, כגון לשמור וביוצא בו, השבב לאמצע אף על פי שפירחו בגופם, כיון שלא הודיעו תחלה ואפי' בקטנים השוכבים בעריסה, כיון שבשאר קטנים ראויים לשמור. ואם אמרו 'ראו' מה שהניח לנו אבא חרי אנו עושים ואוכלים, כל השבב שהשביחו בכל הנכסים, אפילו בחלק האחים, הוא של עצמם כיון ששתקו ולא מחו בהם, נתכונו למחול להם מה שישביחו אפי' בחלקם, ואפילו השביחו מחמת נכסים שהוציאו את ההוצאות מקופת הירושה. הגם: ואם האחים גדולים, אין צריך לאומרו בבית דין, רק בפני עדים ומהני אפי' שלא בפני האחים, כי חברך חברא אית ליה והדבר הגיע לאוני האחים. אבל אם יש בהן תומכים קטנים, צריך שיאמר אותו בפני בית דין כי הם אביהן של יתומים וכשיאמרו בפניהם אולי יחוסו עליהן וימצאו מי שישביח את חלק היתומים (טור נסס הרא"ש והמגיד פ"ט דנחלות וצ"ח יוסף נסס הר"ן). וכל זה באחין שגזיני יחד בזה נחשב כיווד ברשות, ותלוי בחילוקים הנ"ל, אבל אם אין גזיני יחד, אפילו השביח מחמת עצמו שהוציא משלו, אינו נוטל רק בפשאר יורד שלא ברשות לנכסי חברו שמקבל רק את ההוצאות או את השבב אם הוא פחות מההוצאות (טור נסס הרא"ש ד). אחד מן האחין שהיו לו בנים הרבה והשביחו הנכסים והוציאו את הממון מקופת הירושה, אינו יכול לומר תנו לי מה שהוריתו בני דהם נחשבים כמוהו, וכמו שאם אח משיב מקופת הירושה ולא אמר 'ראו', השבב לאמצע, ה"ה בהשביחו בניו, וכן האחרים אינן יכולין לומר תן לנו מה שאכלו בניך, אלא הפל מן האמצע (המגיד פ"י דנחלות). אחד מן האחין שנתן מתנה לאחרים, וראו האחין ושתקו, הוי מחילה (נמוקי יוסף פ"ק דנ"ק).

י' אדר

ב אחד מהאחים שלקח מעות מקופת הירושה ועשה בהם סחורה או שטרח בהם בגופו, אם היה תלמיד חכם גדול שאינו מניח תורתו שעה אחת אא"כ להרויח לעצמו כי יפה תורה עם דרך ארץ, לכן תרי השכר שלו, שאין זה

מניח תורתו ומתעסק לצדק אחיו והרי זה כאילו אמר ראו, שאם שתקו מחלו לו על הרווח שהרווח, והרי זה לעצמו²⁷.

ג מי שירש את אביו, והשכית הנכסים ונמסע וקנה, ואחר כך נודע שיש לו אחים במדינה אחרת, אם קמנים הם, השבח לאמצע דכיון שנתברר שירד שלא כדין דהא אין מורידין קרוב לנכסי קטן, לכן אין שמין לו כארס וכל השבח לאמצע, ואם היו גדולים, הואיל ולא נודע שיש לו אחים וא"כ ירד ברשות, לכן שמין לו בארס ונטל בפירות כמנהג הארסין במקום זה. וכן אם שירד לנכסי קטן והשכית, אין שמין לו בארס, אלא השבח לאמצע, שחרי לא ברשות ירד דאין מורידין קרוב לנכסי קטן.

סימן רפח

היאך שמין מה שעל בניהם ובנותיהם בשחולקים ובו ב' סעיפים

יא אדר

א האחים שחלקו וקודם שחלקו קנו בגדים לעצמם או לבניהם ובנותיהם, כשחלקו שמין מה שעליהם כדי שייחשב לחלקם, ויש אומרים דגדול האחין אין שמין מה שעליו דנחא לאחים שמלו בש יפה וכדלעיל סי' רפ"ו סעי' ב' (טור), אבל מה שעל בניהם ובנותיהם שקנו להם מתפיסת הבית, אין שמין, וכן מה שעל נשותיהן, שכבר זכו בהם לעצמם היינו שאחים מחלי זה לזה, כיון שזה גנאי להביא את הבנים או את האשה לב"ד כשבגדיהן עליהן כדי לשומם. במה דברים אומרים, בבגדי חול ששייך טעם זה, אבל בבגדי שבת ומועד שאין לבושים בזה כעת, ואפשר להביא רק את הבגדים עצמן, שמין מה שעליהם את הבגדים שהם בעין, משא"כ בגדים שכבר בלו, אין שמין לא את הבגדים של הבנים ולא של האחים עצמם.

נד. כתב הנימוק"י דבזה"ז אין ת"ח לענין זה, והביאו ב"י וכתב דאין דבריו נראין, ובדרכ"מ הביא דברי הנימוק"י ומסיק כדבריו [סמ"ע]. ובברכי יוסף כתב דמדלא השיג הרמ"א כאן על דין זה ע"כ ס"ל דשייך גם בזה"ז, מבאר דברי הדרכ"מ שאין ראייה מדבריו עי"ש.

ב מי שצוה בשעת מיתתו שיתנו לפלוני דקל או שדה מנכסיו, וחלקו האחים ולא נתנו לו כלום, החלקה במלה, ויתנו לו מה שצוה מורישו, ואחר כך חוזרים וחולקים בתחלה חלוקה מחדש. הגם: ואם ירצה אחד לקים את החלקה הראשונה ולתן לו משלו דקל וחברו יתן לו מעות המגיע לו לפי חלקו, הרישות בידו דלא נחשב לחלוקה בטעות, כיון שהאחים ידעו מראש שהם צריכים לתת לו דקל אחד, ודעתם היה לסלקו במה שאפשר, וכיון שאחד האחים מסכים לתת לו דקל, הוי כאילו הסכימו ע"י מתחילה (טור שסס ה"ט).

סימן רפט

אחים גדולים וקטנים ורוצים לחלק

ובו ה' סעיפים

יב אדר

א מי שהניח יתומים, מקצתן גדולים ומקצתם קטנים, ורצו הגדולים לחלק בנכסי אביהם כדי שימלו הגדולים חלקם ויכולו להשביח חלקם, וכל השבח יהיה שלהם, מעמידים בית דין אפוטרופוס לקטנים" וכו' וז"ל להם החלק תיפה שגם חלק הקטנים יהיה יפה כמו של הגדולים. ויש אומרים דצריכים לחלק בגורל ובבית דין (טור). ואם הגדילו אינם יכולים למחות לבטל החלוקה, שחרי על פי בית דין חלקו להם. ואם נתברר שטעו בית דין בשומא ופחתו שותות, יכולים למחות אפילו בקטנות וחוזרים וחולקים חלקה אחרת, אחר שהגדילו אע"פ שתמיד שתות קנה ומחזיר אונאה, ביתומים החמירו שבטל לגמרי. הגם: אבל אפוטרופוס לבדו, אפלו מנהו אבי יתומים, אינו יכול לחלק בלא בית דין אלא אם כן נתמנה בפרוש לכך לחלק את הנכסים (משנה הרא"ן סימן ס'). ואין לבית דין רשות לחלק בדרך דשיף בה גזר או אגוד דבר שאין בו כדי חלוקה יכול אחד לומר לשני או קנה ממני חלקי או שאני אקנה ממך חלקך, ובחלוקת ירושה בין קטנים לגדולים, אין אפשרות לב"ד לחלק באופן כזה, דנחשב כמכירה, ואין לב"ד כח למכור נכסי הקטנים כמו שאפוטרופוס לא יכול למכור וכדלקמן סי' ר"צ סעי' י"א, אא"כ רואים שיש בזה תועלת ליתומים וכדלקמן שם

נה. ואם אשתו מעוברת, מעמידים אפוטרופוס גם עבור חלק העובר, עד שיוודע אם הוא זכר או נקבה, אבל לא חוששים שתלד תאומים [רעק"א בשם רשב"א].

סעי' י"ג (טור וכ"כ המוס' בפרק ז' דקדושין והרא"ש זצ"ל אלמנה זונת). ויש חולקין ומתירין דכח ב"ד יפה יותר משל אפוטרופוס (נמוקי יוסף פרק ה"ל ומרדכי שמי הדעות). והיו האחים כלם קטנים, אין חולקין להם עד שישגדילו דעדיף שישאר כעת הכל ביד אפוטרופוס, דגם אחר שנחלק נצטרך להעמיד נכסיהם ביד אפוטרופוס, אלא אם כן נראה לבית דין שיש להן תועלת בחלוקה (זית יוסף נסח הרא"ש והר"ן). וכל שהגיעו הקטנים לי"ג שנה יכולים לחלק בעצמן בלי ב"ד, דחלוקה לא הוי כמקור דאם היה נחשב כמכור אין יכול למכור בנכסים שירש מאביו עד שיהיה בן כ' שנה וכדלעיל סי' רל"ה סעי' ח"י (ר"י נכ"ו ח"ז).

ב אם לא היו כאן כל האחים אלא חלקם נמצאים במקום אחר, ואותם שפצקאן מבקשים לחלק, או שחלקו ובא אח או בעל חוב ונזיל חלק אחד מהם, נתבאר בסימן קע"ה סעיפים א-ד.

יג אדר

ג אחר מהאחים שירד לאמנות או חלה או רוצה לילך ללמד, נתבאר בסימן קע"ו דין ירד לאומנות נתבאר בסעיף א' שם עיי"ש. ושאר הדינים נתבאר בסעיפים ב-ד.

נו. הקשה הגר"א דבגמ' נפסק דאחים שחלקו לקוחות הם, א"כ איך יכולים לחלוק לפני גיל כ', וצ"ע. ותירץ בערוך השלחן כיון שהאיסור למכור לפני גיל כ' הוא מדרבנן, לא רצו חכמים לעכב חלוקת הירושה עד שכולם יהיו בני כ'.
נז. ז"ל שם: א. לא היו כאן כל האחים, ואותו שלפנינו מבקש לחלוק, חולק בפני שלשה, אפילו הם הדיוטות, ובלבד שיהיו נאמנים ובקיאים בשומא. ואם חלק בפחות משלשה, לא עשה כלום. ואם היו מעות, וכולם מטבע אחד ושויים, א"צ שלשה, אלא שנים, לראיה בעלמא: הגה - וכן אם היו הנכסים מופקדים ביד אחר, ובאו מקצת האחים, נותנין להן חלקן בדרך הנזכר. ב. אם אחר שחלק זה בפני שלשה שלא בפני אחיו ובא אחיו ואמר: אותו החלק שוה בעיני יותר ואני מוסיף דמים יותר ממה ששמתם אותו, שומעין לו לבטל החלוקה. אבל אם בא לבטל החלוקה בלא טענה, ולומר: נפיל גורל אחר, אין שומעין. ג. שני אחים שחלקו ואחר כך בא אח שלא היו יודעים בו, בטלה החלוקה. ואפילו שהיה להם שלשה שדות ונטל כל אחד מהם אחת מהן, והשלישית חלוקה ביניהם, וכשבא האח השלישי נפל חלקו באותה שחלקו ביניהם, לא נאמר ישאר כל אחד מהם בשלו, אלא אי זה מהם שירצה יכול לבטל כל החלוקה, ופילו גורל אחד לכולם. ואפי' נתרצה האח השלישי ליטול מעט מזה ומעט מזה בלא גורל, אפילו הכי יכול כל אחד מהשנים לבטל החלוקה, כיון שהיתה בטעות. ד. וכן אם בא בעל חוב של אביהם וגבה חובו מחלקו של אחד מהם, כגון שעשאו אפוטיקי, בטלה החלוקה וחולקין חלוקה אחרת.

נה. ז"ל שם: ב. חלה אחד מהם, אם בפשיעה כגון שהלך בחורף או בחום בימות החמה וכיוצא בזה, אם יש קצבה לרפואתו, מתרפא משלו; ואם אין לה קצבה, מתרפא מן האמצע. אבל אם חלה באונס, אפילו יש לה קצבה, מתרפא מן האמצע.

ד אחר מהאחים שהיו שטרות יוצאים על שמו, ומוען שלי הם, נתבאר
בסימן ס"ב סעי' א"ט.

יד אדר

ה יורשים שקצתם לקחו מנכסי מורישים בלא חלקה וקצתם לא לקחו, ויש
ביד אחר מנכסי חמת ורוצים לקחת מנכסים אלו לצורך הקבורה, אם
היורשים שלא לקחו עדיין מהירושה מערערים שלא למל ממה שביד אותו
אחר לקבורה, תדין עמהם כי ע"ז יפסידו, כי רק הם נתנו לקבורה ואלו שכבר נטלו
חלק המגיע לא נתנו כלום מחלקם לצורך הקבורה, ולכן צריך שיבואו לחשבון, וכל
אחר מהאחים יתן חלקו המגיע לו לצורך הקבורה.

וקודם שנתרפא יכולים לומר לו: חלוק עמנו: הגה - וי"א בהפך, דפשיעה בכל ענין
אינו מתרפא מן האמצע, ובחלה באונס דוקא רפואה שאין לה קצבה מתרפא מן
האמצע. ג. במה דברים אמורים שמתרפא מן האמצע, כשהוא לבדו מתעסק באומנות
והשאר בטלים ונוטלים חלק בריוח. אבל שני שותפים שמתעסקים באומנות או
בסחורה, וחלה אחד מהם, אפילו באונס, מתרפא משל עצמו: הגה - ודוקא שאינם
ניזונים מן השותפות, אבל ניזונים מן השותפות וחלה באונס, כל רפואה שאין לה
קצבה כמזונות דמיא. ואם שותף חייב לפדות חברו. ד. אחד מהאחים השותפים
שרצה לילך ללמוד תורה או אומנות, ישומו כמה יגיעו לחלקו בהוצאתן כשהם ביחד
וכן יתנו לו, אף על פי שצריך יותר כשהוא לבדו.

נט. ז"ל שם: וכן אחד מהאחים שנושא ונותן בתוך הבית, ושטרות עשויים על שמו,
ואומר: שלי הם שנפלו לי מבית אמי, או: מציאה מצאתי, או: מתנה ניתנה לי, עליו
להביא ראיה בעדים. ואם מת והניח יתומים, אז צריכים האחים להביא ראיה בעדים.
הגה - ודוקא בדבר שאינהו ידוע שהיה של אחין, אבל בדבר ידוע שהיה של אחין,
על היתומים להביא ראיה. ואם היו חלוקין בעיטתן או בשום דבר, על האחים להביא
ראיה, ואפילו בחייו, משום דאימור מעיטתו קמץ. ואפילו אומר: מבית אבי אמה
נפלו, נאמן במיגו: הגה - ודוקא שהשטרות כתובין על שמו, אבל כתוב על שם
האחין או על שם אביהם, לא יוכל לומר ששלו הוא. ואפילו מת, על היתומים להביא
ראיה בעדים.

הלכות אפוטרופוס

סימן רצ

דין אפוטרופוס, מי ימנו, וכיצד יתנהג,

ובל משפטיו

ובו כ"ח סעיפים

א מי שמת ונהנית יורשים קטנים, או שאשתו מעברת ועתידה לילד אחר מיתתו, או שהנית קטנים וגדולים ואין הגדולים מעונינים לטפל בחלק הקטנים, צריך מורישם למנות להם אפוטרופוס שיתעסק בשכיל הקטנים עד שיתגדלו. ואם לא מנחו האב, בית דין חייבים להעמיד להם אפוטרופוס עד שיתגדלו, שפית דין הוא אביהם של יתומים. הנה: ואם הבית דין בעצמן רוצים להתעסק בצרכי היתומים במקום למנות אפוטרופוס, הרשות בידן (רס"ז ס"א סימן תתקע"ד). מיהו, אם צריכים לחלק או לטען עם אחרים מחמת היתומים, יש אומרים דצריכין להעמיד אפוטרופוס שלא יהיו נראין כעורכי הדינים כיון שהם גם הטוענים וגם הדיינים בענין זה, וצ"ע לקמן סעיף ח' (ר"ן פרק ג' דקדושין). והא דבית דין אביהם של יתומים, הינו רק ביתומים קטנים (ר"ן ר"פ שור שנגז' ד' וס'). ובית דין הינו הממנה בעירו שקיבלוהו עליהם בני העיר או גדולי הדור, אבל אין ביד שלשה בעלמא שייעשו עצמן בית דין על היתומים (הרא"ש כלל פ"ה סימן ה' ו'). ואם צוה המוריש שיתנת חלק הקטן ויעשה בו מה שירצה, הרשות בידו דיכול אדם לעשות בשלו ככל שירצה. וכן אם מנה המוריש אפוטרופוס על הקטנים, קטן או אשה או עבד, הרשות בידו מטעם הנ"ל. הנה: אחד שאמר לשכיב מרע רצונך שאהיה שליט בנכסך, ואמר הן, הרי זה לשון מינוי אפוטרופוס (רי"ז ס"א סימן ע' וזית יוסף נסח ריטב"א). מי שהיה לו אפוטרופוס על נכסיו בחייו ומת, אין מניחין אותו אפוטרופוס על היתומים אם אינו ראוי לכך, אלא בית דין מעמידין הראוי, ולא מקרי מנהו אבי יתומים אלא בשמנהו סמוך למיתתו אבל מה שסמך עליו בחייו, אין זה ראיה שסמך עליו אף אחר מיתתו, כי ידע שבחייו לא יוכל להעני כנגדו (הרא"ש ריש כלל ס"ב). ואין מניחין לאדם שאינו ראוי להיות אפוטרופוס, אף על פי שמחזק בנכסים ובאו לידו מאבי היתומים, עד שביא ראיה שמנהו אבי יתומים (מרדכי ר"פ הנזקין).

טו אדר

ב' אע"פ שכתבנו שאבי היתומים יכול למנות קטן או עבד אֶבֶל אֵין בֵּית דִּין מְמַנִּים אֶפּוֹטְרוֹפּוֹס, לֹא אִשָּׁה כִּי אֵין דְּרָכָה לְצֵאת וּלְבֹא לֹא עֶבֶד שְׁאִינוּ נֶאֱמָן וְלֹא קָטָן שְׁאִינוּ בֶר דַּעַת, וְלֹא עִם הָאָרֶץ שֶׁהוּא בְּחֻקַּת חֲשׁוֹד עַל הַעֲבֵרוֹת דֹּאֵין עִם הָאָרֶץ חֲסִיד וּמוֹרָה הֵיטֵר לְנַפְשׁוֹ כִּיּוֹן שְׁטוּרָה בְּנַכְסֵיהֶם, אֱלֹא בּוֹדְקֵין אָדָם נֶאֱמָן וְאִישׁ חֵיל, וְיִזְדַּע לְחַפְּדָּה בְּזֻכּוֹת הִתּוּמִּים, וְשׁוֹעֵן מַעֲנֵתָם, וְיֵשׁ לוֹ בֶּחַ בְּעִסְקֵי הַעוֹלָם, כְּדִי לְשַׁמֵּר הַנְּכָסִים וּלְתַרְוִיחַ בָּהֶם, וּמַעֲמִידִים אוֹתוֹ עַל הַקְּמָנִים בֵּין שְׁיִתְּהָ רַחוּק בֵּין שְׁיִתְּהָ קְרוֹב לְקָטָן, אֱלֹא שֶׁאִם הָיָה קְרוֹב לֹא יִדָּר לְקַרְקָעוֹת, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּסִימָן רפ"ה סעי' ו-ח, וְאִם מֵינְהוּ הָאֵב בַּחֲיוּ, יִכּוּלִין הֵב"ד לִמְנוּתוֹ. וְיִכּוּלִין בֵּית דִּין לְמַנּוֹת קְרוֹב שְׁלֵהֵן לְאֶפּוֹטְרוֹפּוֹס, אִם רְאוּי לְכָף כִּיּוֹן שְׁאִינִם צְרִיכִים לְדוֹן לֹא לְזֻכּוֹת וְלֹא לְחֻבּוֹת הָאֶפּוֹטְרוֹפּוֹס (צ"ת יוסף נסס הרשנ"ב).

ג' בְּשִׁמְנוֹ אוֹתוֹ, צְרִיכִין בֵּית דִּין לְחַשֵּׁב עִמּוֹ וּלְכַתֵּב חֶשְׁבֹּן הַמַּטְלָלִין וְחַקְרָקָעוֹת וְהַחֻבּוֹת וְכָל דְּבַר שְׁמוֹסְרִים בְּדָו, דִּהָא עַל מַעֲנַת כְּדִי מַשְׁבִּיעֵין לָהּ, לְכָף צְרִיךְ שִׁידְעוּ מַה שְׁמַקְבֵּל וּמַה שְׁמַחְזִיר וּמִכָּן זֶה יִכּוּל לְטַעֵן כְּגֹדוֹ טַעֲנַת בְּרִי. וְכֹתְבִים שְׁנֵי שְׁמֹרוֹת אוֹת כָּאוֹת, אֶחָד לְאֶפּוֹטְרוֹפּוֹס וְאֶחָד בְּדֵר בֵּית דִּין בְּשִׁבְלֵי הִתּוּמִּים.

טז אדר

ד' רִשְׁאֵי הָאֶפּוֹטְרוֹפּוֹס לְלִבֵּשׁ בְּגָדִים נָאִים מְנַכְסֵי הִתּוּמִּים, לְתוֹעֲלָתָם, כְּדִי שִׁיחִיו דְּבָרֵיו נִשְׁמָעִים, וְהוּא שִׁיחִיהָ לִיתּוּמִּים הִנָּא מְנַכְסֵיהֶם בְּהִיּוֹת דְּבָרֵיו נִשְׁמָעִים וּמ"מ רִשְׁאִים הִתּוּמִּים לְמַחֲוֹת בּוֹ שְׁלֹא יִקְנֶה בְּגָדִים מְנַכְסֵיהֶם, וּכְדִלְעִיל ס' רפ"ו סעי' ב' לַעֲנִין גְּדוֹל הָאֲחִים.

ה' בֵּית דִּין שֶׁהֶעֱמִידוּ אֶפּוֹטְרוֹפּוֹס וְאִח"כ שְׁמָעוּ עָלָיו שֶׁהוּא אוֹכֵל וְשׁוֹתָה וּמוֹצִיא הוֹצָאוֹת יוֹתֵר מִדְּבַר שְׁחִיָּה אִמּוֹד בּוֹ שִׁישׁ לוֹ מִשְׁלֹן, יֵשׁ לָהֶם לְחוֹשׁ לוֹ שֶׁמָּא מְנַכְסֵי יְתוּמִים הוּא אוֹכֵל, וּמַסְלֵקִין אוֹתוֹ וּמַעֲמִידִים אַחֵר. אֶבֶל אִם מְנַהוּ אִבִּי יְתוּמִים, אֵין מַסְלֵקִין אוֹתוֹ אַע"פ שְׁנֵרָא לָהֶם שְׁאוּכֵל מְנַכְסֵי

א. משמע מדברי הרשב"א שאף במטלטלין אם יש צורך למנות אפוטרופוס, לא ימנו קרוב [ט"ז].

ב. ואע"פ שאירי במינוי של ב"ד והב"ד יכולים להשביע אף בטענת שמא, וכדלקמן סעי' ט"ז, מ"מ בזה בענין טענת שתי כסף ופרוטה משא"כ בטענת ברי, וכדלקמן סעי' י"ט [סמ"ע]. והנתיבות תירץ ע"פ הט"ז בסי' צ"ג דאין משביעין אא"כ יש להם סיבה לחשוד בו, וע"י הכתב יהיה להם מקור לחשדם.

היתומים, ומוטל עליהם לדאוג לממונם, מ"מ כיון שלא הם שמיניהו, יש לומר שפא
מציאה מצא אבל במינוי של הב"ד, מוטל עליהם לדאוג שיהיה ברור שאין נזק
ליתומים, ולכן לא תולים כזו תלייה. אבל אם באו עדים שהוא מפסיד נכסי
היתומים, אף במינהו אביהם, מסלקין אותו ומשביעים אותו, הואיל והוא
מפסיד נכסי היתומים, אבל אם העדים לא יודעים שהוא מפסיד את נכסי היתומים,
אע"פ שרואים שמבזבז הרבה כסף, י"ל דעדיין הוא שומר על תפקידו כדי לשמור על
שמו כנאמן. הגם: ויש חולקין, דאף בשמנהו בית דין אין מסלקין אותו
דתולים שמצא מציאה אלא אם כן באו עדים שהוא מפסיד נכסי היתומים (טור
נשם הרא"ש). אפוטרופוס שמלוה מעות תומים לאחרים באופן שלא היה לו
להלוות להם, בית דין מוציאין מיד הלוה ומחזירין ליתומים, דמאחר דיכולין
לסלק האפוטרופוס, כל שכן שיכולים לסלק את הלוה שקבא מחמתו (משנות
מימיו סוף ספר משפטים).

יו אדר

והוא הדין לאפוטרופוס שמנהו אפילו אבי היתומים, והיתה שמועתו מוכה
והיה ישר ורודף מצות, וחור ונהפך להיות זולל וסובא והולך בדרך
חשד, או שפיר בנדרים ובאבק גזל, בית דין תביא לסלק אותו ולהשביעו
ולמנות להם אפוטרופוס בשר. וכל הדברים אלו כפי מה שיראה לדון,
שכל בית דין ובית דין הוא אביהם של יתומים.

ו בשמעמידים בית דין אפוטרופוס ליתומים מוכרים לו כל נכסי הקטן,
הפרקע והמטלטלים שלא נמכרו להלן סעי' ט' מבואר דסתם
מטלטלין מוכרין אותם כדי להשקיע את הכסף, רק יש אופנים שלא מוכרים משום שבה
המשפחה, ובמטלטלין כאלו איירי כאן, והוא מוציא ומכנים ובונה וסותר ושוכר
ונמנע וזורע ועושה כפי מה שיראה שזה טוב ליתומים, ומאכילן ומשקן
ונותן להם כל תועלת מה שצריכים להוצאותם כפי הקמון שהשאיר להם

ג. נחלקו הראשונים אם זה נחשב כעדות על גוף האפוטרופוס, וממילא צריך להעיד
בפניו, או שזה עדות כלפי היתומים וממילא א"צ שיעידו בפני האפוטרופוס
[רעק"א].

ד. ואם אי אפשר להוציא מיד הלוה, חייב האפוטרופוס דנחשב פשיעה אע"פ שהוא
אדם נכבד והגון [סמ"ע וש"ך]. וכתב הנה"י דאירי באפן שידוע שלוח יותר ממה
שיש לו בנכסיו, כיון שאין לאפוטרופוס להלוות אלא על אחריות נכסים, אבל באופן
שלא היה ידוע כ"ז, לא נחשב פשיעה.

אביהם וכפֿי תראוי לָהֶם לפי מה שהורגלו בבית אביהם. וְלֹא יְרוּיחַ לָהֶם יוֹתֵר מֵדָאִי וְלֹא יִצְמָצֵם עֲלֵיהֶם יוֹתֵר מֵדָאִי.

יח אדר

ח מַעוֹת שֶׁל יְתוּמִים שֶׁהֵנִיחַ לָהֶם אֲבִיהֶם, אֵינֶם צָרִיכִים אֶפּוֹטְרוֹפּוֹס שִׁיחֶשׁ אדם נאמן להשקיע אצלו וכדלהלן, הֵגֵס: וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּגַם בְּמַעוֹת מַעֲמִידִים אֶפּוֹטְרוֹפּוֹס והוא יחפש אדם נאמן לתת לו להתעסק במעות אלו עבור היתומים, שְׂיֹתֵר יִשְׁתַּדֵּל הוּא בְּהֵן לַחֲפֹשׁ אדם מתאים לכך, יוֹתֵר מִבֵּית דִּין אבל גם לשיטה זו יתן את הממון לאותו אדם בב"ד כדי שיחול דין הפקר ב"ד שיוכלו לתת לו באופן שקרוב לשכר ורחוק להפסד וכדלהלן (טור סס). אֵלֶּא פִּיֶּצֶד עוֹשִׂים בָּהֶם, הִב"ד בּוֹדֵקֵין מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ נְכָסִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶם אֲחֵרִיּוֹת קרקעות, וְיִהְיוּ עֲדִית שְׂעִי"ז יהיה ביטחון לממון היתומים, וְיִהְיֶה אִישׁ נֶאֱמָן וְשׂוֹמֵר דְּבָרֵי תוֹרָה וּמַעֲוָלִם לֹא קָבַל עָלָיו נְדוּי, ואז נותנים אותם המעות לו בבית דין, קְרוֹב לְשֹׁכֵר שאם ירויח מהמעות יתחלקו בזה כפי שיפסקו וכדלהלן, וְרָחוֹק מִתְּפַסֵּד שאם יהיה הפסד, הִכֵּל עָלָיו. וְעֵינֵי בִּזְהָ בִּיּוֹ"ד סִימָן ק"ס סעי' י"ח, שאע"פ שיש בזה ריבית מדרבנן, מ"מ ביתומים לא גזר". וְאֵם אֵין לוֹ קְרָקַע, וּבִמְקוֹם זֶה נִתֵּן לָהֶם מִשְׁכּוֹן וְהָב מִשְׁכָּר שֶׁאֵין בּוֹ סִימָן דָּאָם יֵשׁ בּוֹ סִימָן שְׂמָא כִּלִּי זֶה שִׁינִי לֹאחַד שֶׁהִפְקִידוֹ אֲצִלוֹ, וְיִבּוֹא וִיתֵן סִימָן וְיִטְלֵנוּ, וכשנותן משכון זה, נּוֹתֵנִין לוֹ הַמַּעוֹת קְרוֹב לְשֹׁכֵר וְרָחוֹק לְתִפְסֵד, וְיִפְסְקוּ בְּשֹׁכֵר כְּפִי מַה שִּׁנְאוּ הַרְיָנִים, אוֹ שְׁלִישׁ הַשְּׁכָר לִמְכַּל אוֹ חֲצִי, וְאִפְּלוֹ רִבְעֵי הַשְּׁכָר לִיתוּמִים, אִם רָאוּ שׂוֹא תִמְנָה לָהֶם, עוֹשִׂים. לֹא מִצְוָה אֲדָם שִׁיתֵּנוּ לוֹ הַמַּעוֹת קְרוֹב לְשֹׁכֵר וְרָחוֹק לְתִפְסֵד, הָרִי אֵלָיו מוֹצִיאִים לְמוֹנוֹת מַעֲט [מַעֲט], עַד שִׁיקְנוּ לָהֶם בְּמַעוֹת קְרָקַע וְיִמְסְרוּ אוֹתוֹ בְּיַד אֶפּוֹטְרוֹפּוֹס שֶׁיַּעֲמִידוּ לָהֶם. הֵגֵס: וְיֵשׁ אוֹמְרִים כְּמוֹ שֶׁאֶפּוֹטְרוֹפּוֹס יִכּוֹל לְתַנֵּם לְאַחֲרִים, כֵּךְ יִכּוֹל לְקַבֵּל הַמַּעוֹת לַעֲצֻמוֹ שֶׁהוּא יתעסק בהם ויטול חלק בשכר, וּבְלִבֵּד שֶׁיַּעֲשֶׂה בְּבֵית דִּין, מִשּׁוֹם לְזוֹת שְׂפָתֵים שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ שְׁלֹקָה לַעֲצֻמוֹ יוֹתֵר רוּחוּחִים מִהֶרְגִיל אוֹ פָחוֹת בִּהְפָסִדִים מִהֶרְגִיל (טור צסס רלצ"ד וכ"כ נ"י צסמו צפ' מי שמת וצסס הריצ"ב א').

ט בַּל מִמַּטְלָמִלִין שֶׁל יְתוּמִים שָׂמִים אוֹתָם וּמוֹכְרִים אוֹתָם בְּבֵית דִּין כִּדי להשקיע את המעות ולהרויח בהם, וכמו שנתבאר בסעיף הקודם. הֵגֵס: וְזֶה

ה. לשיטת רש"י והמרדכי אין בזה איסור ריבית, כיון שנותנים בב"ד, הפקר ב"ד הפקר, ולא שיר שום ריבית. [א.ה. ולפי"ז הוא רק בב"ד שיש בכוחו לעשות הפקר ב"ד]. והרמ"א כתב ביו"ד שהמנהג לתת אף שלא בפני ב"ד. והש"ך שם כתב שכשנותנים שלא בפני ב"ד המנהג לתת עם היתר עיסקא.

שאמרנו שמוכרים את המטלטלין כשזה לטובתם, דוֹקָא שְׁלֵא נְתַמְנָה עֲלֵיהֶן אֲפּוֹטְרוֹפּוֹס ורוצים להשקיע את ממונם. אָבֵל אם הב"ד מינה אֲפּוֹטְרוֹפּוֹס, עוֹשֶׂה בְּלֹא בֵּית דִּין כֹּל מִה שְׁנִדָּאָה בְּעֵינֵי טוֹבֵת הִיתוּמִים וכדלעיל סעי' ז' (טור). וְכִי שֶׁהִיָּה בִּידוֹ מַעוֹת הִיתוּמִים וְהִלָּה אוֹתָן עַל מַשְׁכּוֹנוֹת שֶׁל גּוֹיִם, וְאַחֵר כִּף בֶּא אֲפּוֹטְרוֹפּוֹס שֶׁל יְתוּמִים וְאָמַר לְהוֹלִיכֵן הַמַּשְׁכּוֹנוֹת לְמָקוֹם שֶׁדָּרִין הַיְתוּמִים, כִּי יוֹכֵל לְמַכְרֵן שֵׁם בִּיקָר וּלְפָרוע מֵהֶם חוֹבוֹת הַגּוֹיִם, וְהַמִּלָּה אוֹמַר שֶׁמִּתְּנִידָא מַעֲלִילוֹת מִן הַגּוֹיִם בַּעֲלֵי הַמַּשְׁכּוֹנוֹת שִׁיבּוּאוֹ אַח"כ וִידַרְשׁוּ מִמֶּנּוּ שִׁישִׁיב לָהֶם מַשְׁכּוֹנִים וְלֹכֵן רוֹצֶה לְתֵן בָּהֶם מַכִּיסוּ מִה שְׁשׁוֹיֵן בְּמָקוֹמוֹ וְלִהְשֹׁאִיר אַצִּלוֹ אֶת הַמַּשְׁכּוֹן שִׁיכּוֹל לְהַחְזִירָם לַגּוֹיִם, וְהַאֲפּוֹטְרוֹפּוֹס רוֹצֶה לְהוֹלִיכֵן לְמָקוֹם אַחֵר כִּי שֵׁם שׁוּיִם יוֹתֵר, הָדִין עִם הַיְתוּמִים כִּי פָשַׁע שֶׁהִלּוּה לַגּוֹיִם אֲלֵמִים שְׁאִין רוֹצִים לְפָרוע חוֹבָם, וְהַמַּשְׁכּוֹן קוֹנֵי לִיתוּמִים' (מרדכי פֶּרֶק אֶלְמָנָה נוֹנֵת). וְאִם הָיָה הַשּׁוֹק קְרוֹב לְמִדָּנָה שֶׁשֵּׁם נִמְצָאִים הַמַּטְלָטִלִּים, מוֹלִיכִים אוֹתָם לְשׁוֹק כִּי שֵׁם אֲפִשֶׁר לִמְכּוֹר בַּמַּחֲזִיר יוֹתֵר טוֹב, אֲבָל אִין הַשּׁוֹק קְרוֹב, אִין לֹקַחִין אוֹתָם לְמוֹכֵרִם בְּשׁוֹק, שְׁמַא יֵאָנְסוּ בַּדֶּרֶךְ, אֲלֵא מוֹכֵרִים אוֹתָם בְּמָקוֹמָם, וּמוֹכְרִים אוֹתָם, וְיִצְמָרְפוּ דְמִיָּהֶם עִם הַמַּעֲוֹת שֶׁל יְתוּמִים וַיַּעֲשׂוּ בָהֶם כְּמוֹ שְׁעוֹשִׁים בְּשֹׂאֵר הַמַּעֲוֹת. מִי שֶׁהִיָּה בִּידוֹ יוֹן אוֹ שֶׁכֶּר שֶׁל יְתוּמִים, אִם יִנְחָנוּ בָּאֵן עַד שִׁימְכֹר שְׁמָא יַחֲמִיךָ, וְאִם יוֹלִיכֵנוּ לְשׁוֹק שְׁמָא יִתְּרֵנוּ אִנֶּם בְּדֶרֶךְ, הֲרִי זֶה עוֹשֶׂה בּוֹ בְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בְּשֵׁלוֹ. וְכֵן כֹּל בְּיוֹצֵא בָּזָה.

יט אדר

י אִין שׁוֹלְחִים מַטְלָטִלִּים אוֹ סְחוֹרָה שֶׁל יְתוּמִים בְּדֶרֶךְ יָם, וְלֹא בְּדֶרֶךְ שִׁישׁ בָּהֶם סֶפֶק אִנֶּם אַע"פ שְׁעוֹשֶׂה כֵן בְּשֵׁלוֹ, אֲלֵא שֶׁכֶּר שְׁאֵם יִשְׁאִירָנוּ כֹּאן יֵשׁ בּוֹ חֲשֵׁשׁ שְׁמָא יַחֲמִיךָ כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר. וְכֵן כֹּל בְּיוֹצֵא בָּזָה.

יא יֵשׁ רְשׁוּת לְאֲפּוֹטְרוֹפּוֹס לְמַכֵּר בְּהֶמָּה וְעֶבְדִּים, שְׂדוֹת וּבְרִמִּים, כְּשֶׁעוֹשֶׂה זֹאת כְּדִי לְהַאֲכִיל לַיְתוּמִים. וּמוֹכְרִים בְּהֶמָּה קֶדֶם לְעֶבְדִּים כִּי מִצּוֹי יוֹתֵר לְקוֹנֵת בַּהֲמָה מִעֶבְדִּים, וְעֶבְדִּים קֶדֶם לְבָתִּים כִּי עֶבְדִּים יִכּוֹלִים לְמוֹת מוֹשָׁא"כ קֶרֶק, וְהַכֵּל לְפִי רְאוּת הָאֲפּוֹטְרוֹפּוֹס שֶׁהוּא תוֹעֵלֶת הַיְתוּמִים (טור). אָבֵל אִין הָאֲפּוֹטְרוֹפּוֹסִין מוֹכְרִין וּמַנִּיחִים הַמַּעֲוֹת שְׁמָא יִגְנוּ אוֹ מוֹשֵׁם שֶׁבַח בֵּית אֲבִיהֶם. וְאִין

- ו. וְדוֹקָא כְּשִׁאִין רוֹצֶה לְפָרוע כֹּל הַקֶּרֶן וְהַרִיבִית, אֲבָל כְּשִׁמְסִכִּים לְפָרוע, מִה לִי שְׁפָשַׁע, הֲרִי מוֹכֵן לְשֵׁלִם מִה שְׁגָרָם הִיזָק [נְתִיבוֹת].
- ז. וְדוֹקָא בְּה"ג שֶׁכֶּל יֵשׁ שִׁיעֶשֶׂה יֵשׁ חֲשֵׁשׁ הַפֶּסֶד, וְלֹכֵן יַעֲשֶׂה כְּמוֹ שְׁעוֹשֶׂה בְּשֵׁלוֹ, אֲבָל כְּשִׁישׁ רַק צַד אֶחָד שֶׁל הַפֶּסֶד, כֹּתֵב הַטּוֹר דָּאִין יִכּוֹל לַעֲשׂוֹת כְּמוֹ שְׁעוֹשֶׂה בְּשֵׁלוֹ, אֲלֵא יַעֲשֶׂה ע"פ ב"ד אִי"כ הוּא אֲפּוֹטְרוֹפּוֹס, וְכְמוֹ שִׁתְּבָאֵר בְּסִיעִיף י' [סמ"ע].

מוכרים שדות לקח עבדים שמא ימותו, ולא עבדים לקח שדות, שִׁמָּא לֹא יִצְלִיחַ ולא יוציאו פירות, אי נמי שמא יהיה ערעור עליהן ויטרפום. ויש מתירין למכור עבדים ולקנות שדות כי יש להם יותר קיום (טור גסס הרא"ש והרמ"ה). אֲבָל מוכרים שדה לקח שוורים לעבודת שדות אחרות, שִׁחְשֹׁנִים הם עקר כל נכסי שדות. ואינו רשאי למכור אפלו שדה רעה והרחוקה כרי לקנות בדמיה שדה טובה וקרובה, שִׁמָּא לֹא יִצְלִיחַ זה שקנה. אין אפטרופוס יכול להקנות מעות יתומים במעמד שלשה כיון שקנו זה הוא חידוש, לא תיקנו לאפטרופוס קנין זה כשבוה מפקיע מהם ממון. אֲבָל אם אחר מקנה ליתומים במעמד אפטרופוס, קנו שהוא נחשב קונה כמו היתומים (מרומת הדשן סימן שמ"ו).

כ אדר

יב היה לאדם תביעה אצל גדר היתומים, אין לאפטרופוס למען בשבילם לדין עמו, שִׁמָּא יתחייב בדין ואין לו כח לחייבם בגללו, וממילא לא יחול הפסק דין. אֲבָל בדיעבד אם ירד עמו לדין ויטען בשבילם ויזכה, תדין קנים אבל לכתחילה לא יירד לדין על דעת שרק אם יזכה יהיה הדין דין, דא"כ לקתה מידת הדין כלפי התובע, ומ"מ אם התובע מוכן לירד לדין באופן כזה, הדין דין רק באופן שזכו היתומים. הגה: והאפטרופוס נאמן לומר שהלוה לא פרע אע"פ שהלוה מכחיש וטוען שפרע, אם ידוע ע"פ הודאת הלוה שהמעות של יתומים והלוה האמין לאפטרופוס כמו שליש, לכן נאמן בלי שבועה, שִׁחְרִי האפטרופוס אינו נוגע בדבר ולכן יוכל להעיד (מרדכי פרק אלוה נשך), בְּדִלְעִיל סִימָן ל"ז סעיף ח' שאפטרופוס כשר לעדות. אף על גב דאין בית דין טוענין ליתומים מלתא דלא שכיחא לגמרי, אף על גב דאבוהון הוי מצי למטען, מקל מקום אם טען אפטרופוס, טענתה טענה ובלבד שלא יהיה לא שכיח כלל, וגם אם יודע שטענה זו ודאי אינה נכונה, אין לו לטעון כן (הרא"ש ריש כלל פ"ו וצ"ח יוסף גסס הרש"ן). והא דאמרין טוענים ליורש, הני מלי בשמא שהיורש לא טוען כלום נגד הטענה שהב"ד רוצים לטעון עבורו, אֲבָל אם הוא היורש טוען כרי נגד טענה זו, אין דינן אלא על פי טענותיו, ולכן אין טוענין לה עד שישומעין טענותיו תתקלה (צ"ח יוסף גסס הרש"א ורבינו ירושם נ"א ח"ב).

ה. דווקא באופן שיש ספק תועלת, אסור למכור, אבל באופן שיש ודאי תועלת ליתומים, יכול למכור [רעק"א].

ו. עיין במרדכי דאירי באופן שיש משכון ביד האפטרופוס, ונאמן מטעם שליש, ואין אדם חוטא ולא לו.

יג אין האפוטרופוסין רשאים להוציא עבדים לחרות בלי דמים, דאין האפוטרופוס בעלים רק על דמיו, ולכן יכול למוכרו, אבל כדי לשחררו צריך שיהיה בעלים על גופו, והגוף שייך רק ליתומים ולא לאפוטרופוס, ואפילו לזקנה מהעבד דמים שקיבל מאחרים ע"מ שאין לרבו רשות בהן שציצא לחרות לא מהני, דאחרים יחשבו ששחררו בחינם, אבל מוכרים אותם לאחרים כשזקוקים לכסף כדי לזון את היתומים ולזקתים מהם הדמים אפי' שאותם אחרים קונים את העבדים על מנת שציצאוהו לחרות, וטעם ההיתר כי אותם האחרים הם שמשחררים אותם. וכל זה לא מזרי אלא בלא רשות בית דין, אבל אם נטל רשות מבית דין, מתר לעשות כל מה שירצה אפי' למכור קרקעות אם יש מכר ריוח ליתומים (טור גסס הר"ן ור"ן פרק המוקין).

כא אדר

יד האפוטרופוסין, תורמין ומעשרין נכסי יתומים, כדי להאכילן, והטעם שרשאים לעשר כיון שאין מאכילין את היתומים דבר האסור. אבל לא יעשרו ולא יתרמו כדי להניח פרות מתקנים למוכרן מתוקנים, אלא ימכרו אותם מכל.

טו האפוטרופוסין, עושים לקטנים לולב וסכה וציצית ושופר וספר תורה ותפילין ומוזוות ומגלה. כלל של דבר כל מצות עשה שיש לה קצבה כמה ההוצאה לקיומה, בין שהיא מדברי תורה בין שהיא מדברי סופרים, עושים להם, אף על פי שאינם חייבים במצוה מכל אלו המצוות, אלא עושים כך רק כדי לחנכן. אבל אין פוסקים עליהם צדקה, אפילו לפדיון שבונים שהיא מצוה גדולה עד למאד, מפני שמצות אלו אין להם קצבה. מיהו, אם פסק עליהם צדקה לאחשוכניהו כדי שציצא עליהם שם טוב, והם אמורים לכך שכפי האומד יש להם מספיק כסף להוצאה זו, שפיר דמי כיון שיש ליתומים מכר הנאת כבוד. ומי שנששתמה או נתחרש, בית דין פוסקין עליו צדקה אם היה ראוי כיון שנכסיו משועבדים לעשותם מהם צדקה". ועין לעיל סימן קס"ג סעיף ד'.

י. משמע שאם רוצים להניחם מתוקנים לצורך היתומים כשיגדלו, רשאים. אבל י"א דגם זה אסור, כיון דכשיגדילו טובת הנאה שלהם להחליט למי לתת את המעשרות, ורק כדי להאכילם כעת, רשאי לעשר [סמ"ע].

יא. א.ה. משמע בקצוה"ח דאפי' ממון שהרויח אחר שנשתטה פוסקין ממנו צדקה, מטעם שממונו משועבד לצדקה. וצ"ב מה החילוק בין שוטה לקטן שבקטן אין פוסקין, ובשוטה פוסקין, ואפשר לומר ע"פ הפמ"ג ששוטה חייב במצוות רק אין מענישין אותו כיון שהוא אנוס, משא"כ קטן פטור לגמרי מן המצוות, ולכן כשלוקחים צדקה מממונו של השוטה, ה"ז מקיים מצוה, משא"כ בקטן.

כב אדר

מז כְּשֶׁנִּדְּלָלוּ הִתְּוִמִּים, נֹתֵן לָהֶם הַאֲפּוֹטְרוֹפּוֹס אֶת כְּמוֹן מוֹרִישָׁן הַנִּשְׁאָר בִּידוֹ, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת לָהֶם חֲשׁוֹנוֹת מִה שֶׁהַכֶּנִּים וְהוֹצִיא, אֲלָא אוֹמֵר לָהֶם זֶה הַנִּשְׁאָר, וְנִשְׁבַּע בְּנִקְיֻת חֶפְזָן שֶׁלֹּא יִגָּלֵם כָּלוּם. בְּמֵה דְבָרִים אֲמוּנִים שֶׁצָּרִיךְ לְהִישָׁבַע, כְּשֶׁמְנַהֵהוּ בֵּית דִּין כִּיוֹן שׁוּא כְבוֹד בְּשִׁבְלוֹ שֶׁב־דְּסוּמְכִים עָלָיו, לֹא יִמְנַע מִלְּהַסְכִּים לְמִינוּיו אִפִּי יִידַע שֶׁיִּצְטָרֵךְ לְהִישָׁבַע לְבִסּוּף. אֲבָל אֲפּוֹטְרוֹפּוֹס שֶׁמְנַהֵהוּ אֲבִי הִתְּוִמִּים, וְכֵן אִם מֵינְהוּ שֶׁאֵר הַמּוֹרִישָׁן, אֵין נִשְׁבָּע עַל מַעֲנֵת סֶפֶק כִּי אִם יִידַע שֶׁיִּצְטָרֵךְ לְהִישָׁבַע לְבִסּוּף, יִמְנַע וְלֹא יִסְכִּים לְהִתְמַנּוּת. הַגֵּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּהוּאִיל וְאֵינוֹ נִשְׁבָּע, צָרִיךְ לִתֵּן חֲשָׁבּוֹן, בְּמִנְהַה אֲבִי יְתוּמִים מִשְׁאֵ"כ בְּמִינוּהוּ ב־ד, כִּיוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע, אֲ"צ לִתֵּן חֲשָׁבּוֹן עַל מֵה שֶׁהוּצִיא (מַרְדְּכִי פֶרֶק הַנוֹקֵן נֶשֶׁם הַעַמּוּר), וְהָכִי יֵשׁ לְנִהַג (מַהֲרָ"ס פְּדוּוּתָה סִימָן ל"ח). וְבִאֲוֹפֵן שְׁאֵין נִשְׁבַּע, עַכ"פּ מַחְרִימִין חֶרֶם סֶתֶם הַכוּוּנָה שֶׁלֹּא מַחְרִימִין לְנוֹכַח, שְׁאֵין הַחֶרֶם מִתְּיַחֵס אֵלָיו, אֲלֵא בִּאֲוֹפֵן כִּלְלִי שֶׁהַחֶרֶם יְחוּל עַל מִי שֶׁלָּקַח מִשְׁלַל יְתוּמִים שֶׁלֹּא כְּדִין (צִיט יוֹסֵף נֶשֶׁם הַרַשְׁנ"ו). רֹאיוֹבֵן שְׁאוֹמֵר שֶׁיֵּשׁ לוֹ בְּיָדוֹ מַעוֹת שֶׁל שְׁמַעוֹן, וְאוֹמֵר שֶׁשְׁמַעוֹן צִוָּהוּ לִתֵּן לְכֶנֶז, אִם רּוֹצֵה לִתֵּן לְכָל בְּנֵי בְּשׁוּה, אֵינֶן יְכוּלִין לְהִשְׁבִּיעוֹ, דְּהָרִי לֵה כְּאֲפּוֹטְרוֹפּוֹס שֶׁמְנַהֵהוּ אֲבִי יְתוּמִים שְׁאֵינוֹ נִשְׁבַּע. אֲבָל אִם רּוֹצֵה לִתֵּן לְקֶצֶתוֹ וְלֹא לְכָלֵן אוֹ רּוֹצֵה לִתֵּן לְאָדָם אַחֵר, אִם כֵּן לְפִי דְבָרָיו אֵינוֹ אֲפּוֹטְרוֹפּוֹס עֲלֵיהֶן כִּי לֹא נֹתֵן לָהֶם כָּלוּם מִנְכְּסֵי הַמֵּת, אַע"פ שֶׁטּוֹעֵן שֶׁכֵּךְ צִוָּהוּ אֲבִיהֶם שֶׁיַּעֲשֶׂה כֵךְ, וְיְכוּלִין הַבָּנִים שֶׁלֹּא קִיבְלוּ לְהִשְׁבִּיעוֹ שֶׁלֹּא עָכֵב כָּלוּם לַעֲצָמוֹ חוּץ מִהַמְמוֹן שֶׁמִּחֻלָּק. וְאִם הֵם קִטְנִים שְׁאֵין לָהֶם דַּעַת לְהִשְׁבִּיעוֹ, בֵּית דִּין מַעֲמִידִין לָהֶם אֲפּוֹטְרוֹפּוֹס וּמִשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ כְּדִין אֲפּוֹטְרוֹפּוֹס שְׁמִינוּהוּ ב־ד שֶׁנִּשְׁבַּע בְּטַעֲנַת שְׁמֵא, שֶׁלֹּא עֵיכֵב לַעֲצָמוֹ כָּלוּם (מַרְדְּכִי פֶרֶק הַנוֹקֵן). מֵה שְׁאִמְרֵנו שֶׁבְּמִינוּהוּ אֲבִי יְתוּמִים אֵין נִשְׁבַּע, הֵן מִלִּי בְּטַעֲנַת סֶפֶק שְׁאֵינִי יוֹדְעִים אִם עֵיכֵב לַעֲצָמוֹ מִשְׁלָהֶם, אֲבָל נִשְׁבָּע עַל מַעֲנֵת וְדָא כְּשִׁטּוּעִים הַיּוֹרְשִׁים כְּשֶׁגָּדְלוּ אוֹ הִב־ד שְׁיִוָּדַעִים שֶׁיֵּשׁ מִשְׁלַל הָאֵב אֲצִלוֹ וְהוּא מְכַחֵשׁ, דְּלֹא גִרַע מְכַל תְּבִיעַת מִמּוֹן בְּבִרִי וְהִנֵּתִבֵּעַ מְכַחֵשׁ, דִּהִנֵּתִבֵּעַ צָרִיךְ לְהִישָׁבַע. וְכֵן אִם אֲבִיר שׁוֹם דְּבָר מְנַכְּסֵי הִתְּוִמִּים שֶׁהוּא טוֹעֵן שֶׁנִּשְׁבַּע בְּטַעֲנַת שְׁמֵא, שֶׁלֹּא עֵיכֵב לַעֲצָמוֹ כָּלוּם (מַרְדְּכִי פֶרֶק הַנוֹקֵן). מֵה שְׁאִמְרֵנו שֶׁבְּמִינוּהוּ אֲבִי יְתוּמִים אֵין נִשְׁבָּע, הֵן מִלִּי בְּטַעֲנַת סֶפֶק שְׁאֵינִי יוֹדְעִים אִם עֵיכֵב לַעֲצָמוֹ מִשְׁלָהֶם, אֲבָל נִשְׁבָּע עַל מַעֲנֵת וְדָא כְּשִׁטּוּעִים הַיּוֹרְשִׁים כְּשֶׁגָּדְלוּ אוֹ הִב־ד שְׁיִוָּדַעִים שֶׁיֵּשׁ מִשְׁלַל הָאֵב אֲצִלוֹ וְהוּא מְכַחֵשׁ, דְּלֹא גִרַע מְכַל תְּבִיעַת מִמּוֹן בְּבִרִי וְהִנֵּתִבֵּעַ מְכַחֵשׁ, דִּהִנֵּתִבֵּעַ צָרִיךְ לְהִישָׁבַע. וְכֵן אִם אֲבִיר שׁוֹם דְּבָר מְנַכְּסֵי הִתְּוִמִּים שֶׁהוּא טוֹעֵן שֶׁנִּשְׁבַּע בְּטַעֲנַת שְׁמֵא, שֶׁלֹּא עֵיכֵב לַעֲצָמוֹ כָּלוּם (מַרְדְּכִי פֶרֶק הַנוֹקֵן). מֵה שְׁאִמְרֵנו שֶׁבְּמִינוּהוּ אֲבִי יְתוּמִים אֵין נִשְׁבָּע, הֵן מִלִּי בְּטַעֲנַת סֶפֶק, וְאִם יֵשׁ לְאֲפּוֹטְרוֹפּוֹס חֶלֶק בְּרוּחַ מִהַמְמוֹן שֶׁנִּמְצָא בִּידוֹ, אֲפִלּוּ מְנַהֵה אֲבִי הִתְּוִמִּים, נִשְׁבָּע אֲפִלּוּ עַל מַעֲנֵת סֶפֶק דְּלֹא יִמְנַע מִלְּהַסְכִּים לְהִתְמַנּוּת לְאֲפּוֹטְרוֹפּוֹס, כִּיוֹן שֶׁיֵּשׁ לוֹ רוּחַ מִמוֹנִי מִמִּינוֹי זֶה.

יז אף על פי שאין האפוטרופוס צריך לעשות חשבון כמו שנתבאר בתחילת הסעיף הקודם, מ"מ צריך לחשב בינו לבין עצמו לרקודק ולחזר תורה

דיתמים לאו בני מחילה נינהו, וצריך לחשוש מאכיהם של אלו היתומים שהוא רוכב ערבות, שנאמר 'סלו לרכב בערבות וכו' אבי יתומים ודין אלמנות אלקים במעון קדשו' (תהלים סט, ה ו). אפטרופוס שנתמנה על פי ערפאות של גוים, צריך לתן חשבון, כי הכי הוא בדיניהם כיון שעל פי חוקיהם, צריך הוא להישבע, ואם הסכים להתמנות על ידם, בהכרח שהסכים גם להישבע (רי"ט ע"ג סימן שכ"ד).

בג אדר

יח כיון שאמרנו שבמינוהו ב"ד נשבע, כי לא ימנע מלהסכים למינוי זה, לכן אין בית דין יכולים למנות אפטרופוס להאמינו בלא שבועה, אלא אם בן אינם מוצאים אדם הגון שירצה להיות אפטרופוס אם לא יאמינוהו בלא שבועה שבאופן זה כיון שכן נמנעים מלהתמנות רשאים למנות ע"ד שלא יישבע.

יט בפשיעין אפטרופוס שבועת המשנה היינו בטענת שמא, והיינו באופן שמינוהו ב"ד וכנ"ל, צריך שישמענוהו בית דין או היתומים, אפילו בטענת שמא תביעה של סכום של שתי כסף שתי מעות ופרוטה, ויכפר בשתי כסף ויודה בפרוטה כמו בטענת ודאי שאין נשבעים מדאורייתא אא"כ מכחיש שתי כסף ומודה בפרוטה. אבל אם מוענין אותו מענת ודאי שיש אצלו בשעור זה אין נשבע בספק², אבל אם מוענין אותו מענת ודאי שיש אצלו ממנום, והוא מכחיש, וממילא חייב שבועת היסת, ולכן נשבע הסת ומגלגל עליו שבועת שמא שלא עבב בידו משלו בלום אע"פ שאין להם תביעת שתי כסף בשבועה זו.

בד אדר

כ אפטרופוס, בין מנוהו בית דין בין מנוהו אבי יתומים, פטור מנגבה ואבדה וחיוב בפשיעה דדינו כשומר חנים³ ולא כשומר שכר⁴, וא"צ להישבע שלא פשע בה, דלא חוששין אא"כ יש טענה מצד היתומים, או שהוא

יב. עי' ש"ך סימן צ"ג סק"ג שסובר שא"צ הודאה בפרוטה, אלא סגי שחושדין אותו בשני מעות כסף, והוא כופר, דמשביעין אותו.
יג. הש"ך הביא כמה ראשונים שבמינוהו אבי יתומים פטור אף מפשיעה דאם יתחייב בפשיעה מימנע ולא יהיה אפטרופוס.
יד. הש"ך תמה דכ"ז לשיטות דלא פסקו כרב יוסף שהעושה מצוה בחפץ, הוי שומר שכר משום פרוטה דר", אבל לשיטות שפסקו כרב יוסף, א"כ ה"ה הכא האפטרופוס עושה מצוה, ופטור מנתנית צדקה כשעוסק בנכסי היתומים, וממילא הו"ל שומר שכר.

מודה שנאבד, דבכה"ג צריך להישבע שנאבד שלא בפשיעה וכדלעיל סעי' ט"ו. אפטרופוס ששטען בבית דין מה שלא היה לו לטען ועל ידי זה בא לזה שפנגד היתומים השבועה ונשבע ונפטר, ואילו טען בהגן היה מגיע ליתומים השבועה והיו נשבעים ונוטלים, לא מקרי פשיעה, דמי ימר דמשתבע וממילא ישלם, וממילא לא טען טענה שודאי יגרום נזק ליתומים. ולא מקרי פשיעה אלא אם מחמת טענתו נוטל זה בלא שבועה ואילו טען בהגן היו נוטלים היתומים בלא שבועה (מרדכי פרק המפקיד ומשונה רש"א סימן אלף ק"ו).

בא אפטרופוס של יתומים שפנה להם שור ולא היו לו שנים וממילא אינו יכול לאכול, וחייבים לשוחטו מיד, וכיון שלא ידע מכך נתנו לרועה, ונתנו הרועה עם השורים, ולא ידע שלא היה אוכל, וזאת אינה פשיעה לאפטרופוס, ופטר. וממי משתלמים היתומים, נתבאר בסימן רל"ב סעיף י"ח.

כה אדר

בב דין אפטרופוס שלוח לצהר היתומים, נתבאר בסימן ק"י סעיף ח"י.

בא אפטרופוס, בין מנהו אבי היתומים בין מנהו בית דין, עד שלא תחזיק בנכסי היתומים שעדיין לא באו לידו וגם לא נתעסק עדין בצרכיהם (רי"ט סימן תפ"ט) יכול לחזור בו ואין חייב משום נדר מצוה, דכל שכרוך בטירחא שבגופו לא מחוייב בו בתורת נדר מצוה דהוי כנדר ופתחו עמו, אבל משתחזיק

טו. ז"ל שם: המוכר דבר שיש בו מום שאינו נראה, ואבד המקח מחמת אותו המום, הרי זה מחזיר את הדמים. כיצד, המוכר לחבירו שור שאין לו טוחנות (פי' שיניים) והניחו הלוקח עם הבקר שלו והיה מניח המאכל לפני כולם ואוכלים, ולא היה יודע שזה אינו אוכל עד שמת ברעב, הרי זה מחזיר לו את הנבילה ויחזיר את הדמים; וכן כל כיוצא בזה. ואם היה המוכר ספסר (פי' קונה ומוכר בהמות בשוק, ביום שקונה מוכר, רש"י) שלוקח מזה ומוכר לזה ואינו משהה המקח עמו, ולא ידע במום זה, הרי הספסר נשבע שבועת היסת שלא ידע במום זה, ויפטר, מפני שהיה על הלוקח לבדוק השור בפני עצמו ולהחזירו לו קודם שימות, ויהיה הספסר מחזירו על הלוקח הראשון, והואיל ולא עשה כן הוא הפסיד על עצמו: הגה - ויש חולקין וסבירא להו דאפילו הסרסור צריך לשלם דאף על גב דהוא נתאנה אין לו להנות אחרים. והוא הדין בכל כיוצא בזה (טור והרא"ש). וכן נראה לי עיקר. טו. אם לזו בית דין או אפטרופוס של יתומים לצרכם, נזקקים לנכסיהם ומוכרים בלא הכרזה, ונפרעים בבינונית כמו משאר בעל חוב. וכן בי דינא דזבין אחריותא איתמי, אם טרפוה מהלוקח גובה בלא הכרזה, ודינו כשאר בעל חוב. אבל אם לזו היתומים עצמם בלא אפטרופוס, אין נזקקים לנכסיהם עד שיגדילו, ואין מעמידים להם אפטרופוס לקבל העדות

בנכסי היתומים שבאו לידו או התחיל להתעסק בצרכיהם אינו יכול לחזור בו. ודוקא אם נשאר בעיר חייב להתעסק בהם כיון שכבר החזיק בהם, אבל אם הולך מן העיר ולכן רוצה לחזור בו, ודאי שיכול לחזור בו דעל דעת כן לא הסכים לחייב את עצמו, ולכן מביא הנכסים לבית דין והם ממניין אחר (צ"ח יוסף גסס הרש"ף).

כו אדר

כד יתומים קטנים שסמכו אצל בעל הבית הם מעצמם דהיינו שבמציאות הוא עוזר להם בכל צרכיהם ומסייע להם בכל ענינם, ונשתדל בשלחם, ויש לו דין אפטרופוס לכל דבר. ואפלו סמכו אצל אשה אע"פ שאין ממנים אשה לאפטרופוס, מ"מ הם סמכו עליה ודינה כאפטרופוס. ויש אומרים שאין משגיחין אותו כדי מנהו אבי יתומים שאין נשבע, דאם יצטרך להישבע ימנע ולא יסכים, וכ"ש כשסמכו עליו מעצמם, ויש אומרים שמשגיחים אותו כי לא שייך כאן שיימנע, דמי ביקש זאת ממנו, ואם עשה זאת מחמת שריחם עליהם, לא ימנע מחמת השבועה, ואדרבא אם יהיה הדין שא"צ להישבע יבואו אנשים שאינם הגונים וימשיכו את היתומים אליהם כדי שישמכו עליהם, ויכלו את ממונם. הגה: וקטן שסמכו אצל אמו שתפרנס אותו מתוך ממון שהשאיר האב, וראו בית דין מחמת סיבות שונות להחמיר עליה שתתן חשבון או שאר חזקים, מותר, דליכא למיחש דממנע ולא עבדא, ודדאי אמו דעתה קרובה אצל בנה ולא תמנע משום זה (ריב"ט סימן תנ"ה).

כה יתומים שסמכו אצל בעל הבית וזו אותם משלו, וכעת תובע שיפרעו לו כל מה שהוציא עליהם, לא אמרינן שהנחת מעותיו על קרן הצבי והתכוון בתורת מתנה, אלא אמרים שהתכוון בתורת הלוואה וחייבים לפרוע לו. ועין ביוז'ה דעה סימן רנ"ג סעיף ה'. והוא הדין אחד שאמר שהלווה ליתומים ולא בתורת מתנה, שזכותו לתבוע מה שנתן להם (מרומת הדשן סימן שמ"ח). אבל

יז. לשיטת הרמ"ה רק בקטן בן ט' מהני סמיכתו אצל בעה"ב. ושיטת הרא"ש מהני אף בקטן ממש, ומסתמת השו"ע משמע כהרא"ש [פ"ת].
יח. ראה לעיל סימן רמ"ו סעיף י"ז, האומר לחבירו אכול עמי, צריך לשלם לו, ולא אמרינן מתנה קא יהיב ליה.
יט. ז"ל שם: מי שפירנס יתום, והיה מכוין למצוה, וכשהגדיל תבע ממנו מה שפרנסו, פטור. הגה. אפילו היה לו ליתום באותה שעה, אם לא שפירש שדרך הלואה פרנסו. ודוקא יתום, אבל אחר, אפילו בסתם, נמי אמרינן שדרך הלואה עשה מאחר שיש לו נכסים.

אם מודה שפרנסתם בתורת גמלות חסדים, פטורים (ספר המרומות שער ס"ה ור"י י"ט ח"ה).

כז אדר

כז קמן שהגדיל, אפלו היה אוכל ושותה יותר מדאי ומפסיד והולך בדרך רעה, אין בית דין מונעים ממנו ממונו ואין מעמידים לו אפוטרופוס כיון שהוא גדול וזכותו לאבד ממון עצמו, אלא אם בן צוה מורישו שלא יתנו לו מהירושה אלא אם יתנה בשר ומצליח, או שלא יתנו לו עד זמן מרבה. ואף על פי בן שלא מונעים ממנו לבזבז נכסיו, מ"מ מוכיחים אותו ומלמדין אותו ללכת בדרך ישרה וארחות צדיקים. הגה: מי שמנה אפוטרופוס לבניו הגדולים, יכולים בניו לומר אין אנו צריכין אפוטרופוס אי אפשר למנותו נגד רצונם, אלא אם בן יש בו משום מצוה לקיים דברי המת היינו באופן שהוציא את הממון בחייו ונתנו ליד שלישי לשם כך (רצנו ירוחם נכ"ו ח"ה). ועין לעיל סימן רנ"ב שם נתבאר פרטי הדין מתי אומרים מצוה לקיים דברי המת.

כז חשומה והחרש, דינם בקמנים, ומעמידים להם אפוטרופוס.

כח אדר

כח אפוטרופוס שמת, והוציא בנו פנקס אביו שכתוב בו שהוציא בפרנסת היתומים מנה, אין מוציאין מהיתומים בדרך, דשמן נתפרע ולא נמחק. אבל בעודו חי, נאמן על מה שאומר שהלזה להן, ונוטל בשבועה (רמב"ן סימן נ').

ב. משמע שאם בן האפוטרופוס מוחזק, אין מוציאין מידו, אולם הש"ך כתב דודאי אין יכול לתפוס מכח פנקס אביו, וכוונת השו"ע דאין יכול להוציא מחזקת היתומים, וגם כשהנכסים בידו נחשב שהנכסים בחזקתו.

הלכות פקדון

סימן רצא

דין שומר חנם, מאימתי מתחייב בשמירה,

וכיצד היא השמירה

ובו כ"ח סעיפים

א שומר חנם פטור בשבועה מנגבה ואברה שושבע שנגבה או אבדה ולא מחמת פשיעתו, ואינו חייב לשלם כי אם בפשיעה שנגבה או אבדה או אפי' נאנסה מחמת פשיעתו.

כט אדר

ב שומר חנם הוא שהפקיד אצלו כסף או כלים או בהמה או כל דבר לשומר, והוא קבל עליו לשומרו ולהלן סעי' ה' יתבאר אם צריך מעשה קנין כדי להתחייב בשמירה או די בהסכמתו. ואפילו לא קבל בפירוש שאמר בפירוש שמסכים להיות שומר, אלא שאמר לו 'הנח לפני' אמרין שכוונתו להיות שומר, ולכן הוא שומר חנם. אבל אם אמר לו 'הנח לפני' או 'הנח כאן', או 'הנח', סתם, או שאמר לו הרי הבית לפניך דאמרין שהתכוון תיכנס ותשמור עליו בעצמך² (רמז"ס פ"ז מה' שכירות וטור), אפילו שומר חנם לא הוי דאין כאן לשון של הסכמה לקבל שמירה ואינו חייב בשבועה כלל, אבל בעל החפץ מחזיר רשאי להחזיר על מי שלקח פקדון שלו ולא יחזירונו לבעליו. ומכל מקום, מי שהניח מהלך בדרך, ואמר לו חברו הולך עמך אל המנעלים, ואמר לו הניחם כאן על החמור דמצד הלשון נחשב כמו שאמר הנח לפניך דלא מקבל שמירה, והניחם שם ולא קבלם הנפקד בידו, אלא כמו שהניחם המפקיד על החמור כך הולכים ולא קשרם, ובדרך הלך לו מן הצד להסד רגליו והניח החמור על אם הדרך ונאבדו המנעלים, הוי שומר חנם והיה לה

א. ולשיטת לקמן סעי' ה' דבעינן קנין להתחייב בשמירה, או דאיירי בחצירו, או דאיירי בסימטא בתוך ד' אמותיו דהוי קנין [ש"ך].

ב. ואפי' הבטיח לו תשלום אם ישמור, ואמר לו הרי הבית לפניך, הרי התכוון לומר לו שאינו מוכן להיות שומר, ואם בכ"ז שילם לו, או הבטיח לו שכר אחרי אמירתו הרי הבית לפניך, הכוונה ששילם לו על השימוש בביתו [ש"ך].

פושע וחיב לשלם. הגה: דלא אמרינן דאם אמר הנח, סתם, לא הוי שומר חנם, אלא במקום המשתמר דבזה כשאמר לו הנח לפניך או הנח סתם, כוונתו שהבעלים עצמו ישמרו, אבל בדרך וכיוצא בו שהבעלים נשאר כאן והשומר הלך עם החפץ למקום אחר, ודאי קבל עליו שמירה (טור גסס משנת הר"ש). ויש חולקין וסבירא להו דאפלו במקום שאינו משתמר לא הוי שומר חנם, עד שיאמר הנח לפני ובסמ"ע כתב דלא מצא מי שחולק בזה שאם הולך והמפקיד נשאר כאן שהוא מתחייב (מרדכי פרק האמיניס ודעת עזמנו מגמרא דפרק האומנין אלנא דחכמיס).

ג בקש מחברו שיתן רשות להכניס בהמתו או פרותיו לחצרו, ונתן לו רשות ולא פרש כלום בשמירתו אם מתחייב בשמירתו או לא, אינו חייב בשמירתו כלל כי התכוון שמרשה לו להיכנס, אבל שהמפקיד ישמרו בעצמו. ומשמע שאף אם בהמת הנפקד הוציקה את בהמת המפקד, פטור. ויש חולקים דלענין זה עכ"פ קיבל שהוא אחראי שממונו לא ייק את ממון המפקד.

א' ניסן

ד אפלו בשקבל עליו ונעשה שומר, אינו חייב אלא כפי שווי החפץ שקבל עליו לשמור. שאם נתן לו לשמור דינר וחב, ואמר לו הנהר בו של כסף הוא, ופשע בו ונאבד, אינו חייב אלא בשל כסף, שיאמר לו לא קבלתי עלי אלא שמירת דינר של כסף. וכן כל כיוצא בזה. אבל אם הפסידו בידים כגון שורקו לנהר, משלם של וחב מדין אדם המזיק, כי לא היה צריך להשליכו לאיבוד, וכיון שהזיק חייב כפי מה שהוא באמת^ה. הגה: שמעון קבל ספרים מראובן להוליקן למקום אחר ונלקחו במקס, ושמעון אומר שראובן פשע

ג. כל זה כשביקש רשות להיכנס לחצירו, בזה אף כשנתן לו רשות, כוונתו שייכנס וישמור בעצמו, אבל ביקש רשות להכניס ל'ביתו', ודאי כוונתו שבעל הבית ישמור, ואם הסכים שיכניס, ע"כ הסכים לקבל שמירה [ש"ך].

ד. ואם אמר לו שהוא של כסף ואח"כ נודע לשומר שהוא של זהב, מ"מ אינו חייב בשל זהב, כיון שלא קיבל שמירה של זהב. ובשואל אם נודע לו שהוא של זהב ואח"כ השתמש בו, דעת הקצות שמתחייב בשל זהב, כיון שהשתמש בשל חבירו כשידע שהוא של זהב. ודעת הנתיבות דחייב רק בשל כסף, כיון שהמשיא נתן לו רשות להשתמש בו אע"פ שמתחייב בשעת קבלה כשל כסף.

ה. ודווקא כשהוא מוכיח שאכן זה היה של זהב, דבלא"ה אינו חייב לשלם אלא של כסף [סמ"ע], ואפי' למ"ד דתקנו תקנת נגזל במזיק שנשבע כמה הוזק ונוטל, שאני הכא שאמר בעצמו שהוא של כסף, אין נאמן אח"כ לישבע שהיה של זהב וליטול, ולפי"ז אם הפקיד סתם ואח"כ אמר שהיה של זהב והנפקד אומר אולי היה רק מזהב מבחוץ, נאמן המפקיד בשבועה ונוטל [ש"ך].

שְׁאָמַר לוֹ בִּשְׁעָה שְׁנָתָן לוֹ שְׁאִין נוֹתֵינִי מִכֶּסֶּס מִסְפָּרִים, וּבִלְאֵ כֵן לֹא הָיָה מִקְבָּל עָלָיו הַשְּׁמִירָה כִּי אֵין רְצוֹנוֹ לְטַרְח בְּדִבְרֵי הַמִּכְסָּה, הַדִּין עִם שְׁמִיעוֹן וְהוּא דוֹמָה לַנֹּתֵן לוֹ מִטְבַּע שֶׁל כֶּסֶף וְאָמַר לוֹ שְׁהוּא שֶׁל זֶהָ, שֶׁלֹּא קִיבַל שְׁמִירָה רַק לִפִּי מָה שֶׁאָמַר לוֹ (מַהֲרִ"ק שֶׁרֶט קנ"ה).

ה' וַיֵּשׁ מִי שְׁאֹמֵר, שֶׁהַשְּׁמִירָה הָיָה מִיָּד בְּשִׁקְבָּל עָלָיו לְשֹׁמֵר, אוֹ שְׁאֹמֵר הֵנָּה לְפָנָי, וְנִסְתַּלְקוּ הַבְּעָלִים מִשְּׁמִירָה כִּי אִם הִבְעִילִים נִשְׁאָרוּ שָׁם, מוֹטֵל עֲלֵיהֶם לְשֹׁמֵר, חֵיב עָלָיו אִם פָּשַׁע, אִם עַל פִּי שְׁלֹא מִשְׁדָּךְ דַּעַם קִבְּלָה הַשְּׁמִירָה מִחֻבִּיתָהּ. וַיֵּשׁ מִי שְׁאֹמֵר, שְׁאִינוֹ חֵיב עַד שְׁיִמְשֹׁד, וּבְמָקוֹם שֶׁשְּׁמִירָה קוֹנָה חֵיבוֹ שִׁמּוּשׁוֹ לַחֲצִירוֹ אוֹ בְּסִימָטָא, אֲבָל בְּרַה"ר לֹא מוֹעִיל מִשִּׁיכָה. וְהָיָה דְּמַהֲנִי שֶׁאֵר קִנְיִים כְּמוֹ הַגְּבֵהָה אוֹ סוֹדֵר, זֶה מַהֲנִי אִם בְּרַה"ר.

ב' נִיטָן

וֹ אִם פָּשַׁע בּוֹ וְלֹא שְׁמָרוֹ בְּרָאוּי לְעֵנֵן אַחֵר, אִם עַל פִּי שְׁלִבְסוֹף נֶאֱבָד בְּאֵנֶם בְּעֵנֵן אַחֵר, מ"מ חֹשֵׁב פּוֹשַׁע וְחֵיב לְשִׁלּוֹם כִּי תַחֲלִיתוֹ בִּפְשִׁיעָה וְסוֹפוֹ בְּאוֹנֵס חֵיב. מִעֲשֶׂה בְּאֵחָד שֶׁהַפְּקִיד מַעוֹת אֵצֶל חֲבֵרֵי וְהִנֵּחֶם בְּמַחֲצָה שֶׁל קִנְיָם, וְהָיוּ טְמוּנוֹת בְּעֵבֵי הַמַּחֲצָה וְנִגְנְבוּ מִשָּׁם, וְאָמְרוּ הַקְּמִים אִם עַל פִּי שׁוֹ שְׁמִירָה מַעֲלָה לְעֵנֵן נִגְבָּה כִּי הָיוּ טְמוּנוֹת בְּעוֹבֵי הַמַּחֲצָה, וְלִשְׁמִירָתוֹ רִש"י כִּי גִבִּים לֹא מוֹגִיעִים לַחֲפֹשׁ מִמּוֹן בְּצִדֵּי שֶׁל קִנְיָם, מ"מ אֵינָה שְׁמִירָה בְּרָאוּי לְעֵנֵן הָאֵשׁ כִּי בְּמָקוֹם כֹּה שָׂכִיחַ שְׁרִיפּוֹת, וְנִחְשָׁב פְּשִׁיעָה כֻּלְּהִי שְׁרִיפָה, וּמֵאַחֵר שְׁלֹא מִכְּנֵנוּ בְּפִרְקָע אוֹ בְּכַתֵּל בְּנֵן שֶׁשֶׁם אֵין חֹשֵׁשׁ שְׁרִיפָה, פּוֹשַׁע הוּא, וְכָל שֶׁתַּחֲלָתוֹ בְּפִשְׁעָה וְסוֹפוֹ בְּאֵנֶם חֵיב, וְכֵן כָּל בְּיוֹצֵא בָּיָה וְכַתְּבוּ הָרִאשׁוֹנִים דְּדוֹקָא בְּאוֹפֵן שֶׁהָאוֹנֵס בֹּא מִחֻמַּת הַפְּשִׁיעָה, כְּגוֹן כֹּאן שֶׁלּוֹלָא שֶׁהִטְמִין בְּמָקוֹם זֶה וְהָיָה מִשְׁאִירוֹ בְּבִיתוֹ, לֹא הָיָה נִגְבָּה, אֲבָל בְּאוֹנֵס שֶׁאִינוֹ קְשׁוֹר לַפְּשִׁיעָה, כְּגוֹן שֶׁמֶתָה שֶׁם הַבְּהֵמָה, וְדָאֵי פְטוֹר.

ז הַמִּפְקִיד אֵצֶל חֲבֵרֵי בֵּין בָּלִים בֵּין מַעוֹת, וְאָמַר תֵּן לִי פְקִדוֹנִי, וְאָמַר לוֹ הַשְּׁמִירָה אֵינִי יוֹדֵעַ אֵינָה הִנְחֵיתִי פְקִדוֹן זֶה, אוֹ בְּאִיּוֹ מָקוֹם קְבֵרְתִּי הַקְּסָפִים, הִמָּתֵן לִי עַד שֶׁאֲבַקֵּשׁ וְאִמְצָא וְאֶחָדִיר לָךְ, כִּיּוֹן שֶׁאִינוֹ זוֹכֵר הֵיכָן הִנִּיחַ הָרִי זֶה נִחְשָׁב לַפּוֹשַׁע וְחֵיב לְשִׁלּוֹם מִיָּד וְאִ"צ לְהַמְתִּין עַד שֶׁיִּחְפֹּשׁ שְׁמָא יִמְצָאוּ (מַהֲר"ם פֶּקֶד הַמִּפְקִיד).

ו. לדעת המחבר חייב משום שנחשב לפושע, וא"כ אם היה השמירה בבעלים, ה"ז פטור. ולדעת הנתיבות החיוב מטעם מזיק, דהוי כנכנס לבית חבירו ולקח משם כסף וקברו באדמה ואין זוכר היכן קברו, דחייב אפי' שנתכוון לטובת חבירו, וכיון שנחשב מזיק חייב אפי' היתה השמירה בבעלים.

ג' ניסן

ח באו עליו גנבים ונגנבו הפקדון, ואלו צוה היו באים בני אדם להציל ולהוציא מיד הגנבים, חב, דכיון שלא צוה, פשע. ואפלו אם באו אנשים גולים בפרהסיא, שכאן לא מהני סתם אנשים שיוציאו מידם, אלא צריך להילחם עימם, מ"מ צריך לצעק ולבקש אנשים שיצורוהו לעמד בנגדם. ואם היה אפשר לו לעשות כן ולא עשה, חב. ודוקא אם היה משיג אנשים שיעזרוהו בתנאים חייב על מה שלא עשה כן, אבל אם לא היה מוצא מי שיבא לעזרו אלא בפעך, פטור אבל שומר שכר חייב אף להשיג עזרה בשכר וכדלקמן סי' ש"ג סעי' ח'.

ט פשע השומר ולא שמר בהקמה בראוי, ויצאה לאנש ומתה שם בדרך, פטור, אף על פי שתחלתו בפשיעה לענין ואכיל ונגנבים ולכן אם נרמה ואב או נגנבה משם היה חב, מ"מ עכשיו שמתה בדרך פטור, שלא נרמה לה יציאתה וכיון שהאונס לא בא מחמת הפשיעה, אע"פ שתחלתו בפשיעה, כיון שסופו באונס פטור. אבל אם נגנבה נגב מהאנש ומתה בדרך בבית הנגב, חרי השומר חב אף על פי שהוא שומר חנם ופטור על האונס, ומתה באונס שלא מחמת הפשיעה, מ"מ חייב, משום שאפלו לא מתה חרי היא אכזרה ביד הנגב, ויצאתה נרמה לה להנגב ומיד שנגנבה נתחייב השומר מחמת פשיעה, ולכן לא מהני לפוטרו מה שאח"כ מתה באונס, וכן כל כיוצא בזה.

ד' ניסן

י העלה השומר את ההקמה לראש החר ונפלה ומתה, חרי זו פשיעה וחייב, אע"פ שהעלה אותה כדי לרעות שם, מ"מ כיון שיכול לרעותה למטה, חייב. מתה שם בדרך, פטור דאין האונס מחמת הפשיעה.

יא עלתה מאלה ונפלה, אפלו לא עלתה בעל ברחו, אין זו פשיעה, אלא דומה לנגבה דאין חייב לאוחזה בונבה כל שעה, ופטור שומר חנם ואירי שנמצא שם לשומרה מגניבה ואבדה, דאל"ה הו"ל תחילתו בפשיעה, וחייב כדלעיל סעי' ט'.

ה' ניסן

יב שומר חנם שהניח בהקמה ונגנב לעיר, ובא ארי ודרסה, ואב ונרמה, אם נגנב בפשיעה שדרך בני אדם לבגס, פטור, אפלו אם היה יכול להציל אם היה שם כי שומר חנם רשאי להיכנס לעיר בשעה שדרך בני"א להיכנס, דזה נחשב שמירה ראויה, משא"כ שומר שכר חייב אף בכה"ג, ואם נגנב בפשיעה שאין דרך בני אדם לבגס, רואים, אלו היה יכול להציל אם היה שם, חב,

וְאִם לֹא, פְּטוּר אַע"פ שֶׁתְּחִילָתוֹ בִּפְשִׁיעָה לַעֲנִין גְּנִיבָה וְאִבְדָּה, מ"מ הָאוֹנוֹס לֹא בֹא מִחֲמַת הַפְּשִׁיעָה, כִּי אִפִּי הִיָּה שֵׁם לֹא הִיָּה יָכוֹל לְהַצִּיל.

יג בַּיָּצֵד דֶּרֶךְ חֲשׂוֹמְרִים שְׁחִיב לִשְׁמֹר כֵּן, הַבֵּל לְפִי סוּג הַפְּקָדוֹן. וְשֶׁפְּקָדוֹן שֶׁדֶּרֶךְ שְׁמִירָתוֹ לְהִנְיָחוֹ בְּבֵית שַׁעַר בִּמְקוֹם שֶׁהָרִבִּים וְנִכְסִים וְיוֹצֵאִין שָׁם, בְּגִזְזוֹת הַקְּדוּרוֹת וְהָאֲבָנִים כִּיוֹן שֶׁמִּחֲמַת כּוֹבֵדִין אֵין דֶּרֶךְ לְגוֹנֵב, וְלֹכֵן מְנִיחִים אוֹתָם בִּמְקוֹם כּוֹה. וְיִשְׁשֶׁ פְּקָדוֹן שֶׁדֶּרֶךְ שְׁמִירָתוֹ לְהִנְיָחוֹ בְּחִצְרָה שֶׁהוּא יוֹתֵר שְׁמֹר מִבֵּית שַׁעַר, וּמ"מ אֵינוֹ שְׁמֹר כְּמוֹ בֵּית בְּגִזְזוֹת חֲבִילוֹת פְּשָׁטָן הַקְּדוּלוֹת וְכִיּוֹצֵא בְּהֵן. וְיִשְׁשֶׁ פְּקָדוֹן שֶׁדֶּרֶךְ שְׁמִירָתוֹ לְהִנְיָחוֹ בְּבֵית, בְּגִזְזוֹת שְׁמֵלָה וְמִלִּית אַע"פ שֶׁאֵין שׁוֹמְרֵם בִּאֲרָגוֹ. וְיִשְׁשֶׁ פְּקָדוֹן שֶׁדֶּרֶךְ שְׁמִירָתוֹ לְהִנְיָחוֹ בְּתֵבָה אוֹ בְּאֲרָז וְנוֹעַל עָלָיו, בְּגִזְזוֹת בְּגָדֵי מִשִּׁי וְכִלֵּי בָּסֶף וְכִלֵּי זָהָב הֵינּוּ בְּגָדִים שִׁישׁ בְּהֵם חוּטֵי זָהָב אוֹ כִלֵּי זָהָב כְּפִשּׁוּטוֹ בְּאֹפֶן שֶׁאֵין הַדֶּרֶךְ לְשׁוֹמְרֵן בִּקְרָקַע וְכִיּוֹצֵא בְּהֵם. הִגֵּה: יִשְׁשֶׁ אוֹמְרִים דִּקְתָּם תְּבוֹת חֲתוּרוֹת אֲצֵל עֲכָבְרִים כְּשִׁישׁ בְּתִיבָה מֵאֲכֹלָה, וְלֹכֵן כְּדִי לְשׁוֹמְרֵם צְרִיף לְהַשִּׁים בְּגָדִים וְכִדּוּמָה עַל גֵּס עֲמוּד, וְלֹא לְהִנְיָח בְּתִיבָה (מִרְדְּכִי פֶרֶק כִּלְד הַרְגֵל). וְהַבֵּל הוּא לְפִי הָעֲנִין (הִגֵּהוֹת אֶלְפָּסִי הַמְּדַשִּׁים פֶּרֶק הַמִּפְקִיד).

ר' ניסן

יד חֲשׂוֹמֵר שֶׁהִנִּיחַ הַפְּקָדוֹן בְּמְקוֹם שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לוֹ, וְנִגְנֵב מִשָּׁם אוֹ אֲבָה, אֲפִלּוּ נִגְנֵב שָׁם, בְּגִזְזוֹת שֶׁנִּפְלָה דִּלְקָה וְשַׁרְף כָּל חֲבִית, חֲרִי זֶה פּוֹשֵׁעַ וְנִחְשָׁב שֶׁהָאוֹנוֹס בֹּא מִחֲמַת הַפְּשִׁיעָה, דָּאֵם הִיָּה מְנִיחוֹ בִּאֲרָז כְּדִינוֹ, הִיָּה מִשִּׁים לֵב יוֹתֵר לְהַצִּילוֹ מִהַשְׁרִיפָה, וְתִיב לְשֵׁלֶם. וְאִתָּה עַל פִּי שֶׁהִנִּיחַ הַפְּקָדוֹן עִם שְׁלֹו, דּוּקָא אִם הַמְּקוֹם שֶׁהִנְיָחוֹ שָׁם רָאוּי לְשְׁמִירָה, פְּטוּר, וְאִם אֵין הַמְּקוֹם רָאוּי לְשְׁמִירָה, תִּיב, אַע"פ שֶׁהוּא מְנִיחַ אֶת שְׁלֹו, דְּבִשְׁלֹו הוּא רִשְׁאִי לַעֲשׂוֹת מִה שְׁרוּעָה, וְאֵינוֹ רִשְׁאִי בְּשֵׁל אֲחֵרִים.

טו הַבְּסָפִים מִטְּבַעוֹת כֶּסֶף וְחֲדָיָנִים מִטְּבַעוֹת זָהָב וְלִשְׁנוֹנוֹת שֵׁל זָהָב וְשֵׁל בָּסֶף חֲתִיכוֹת שֶׁל זָהָב אוֹ כֶּסֶף הַעֲשׂוּיוֹת כֻּלְשׁוֹן וְאֲבָנִים מְזֻכָּרוֹת, אֵין לָהֶם

ז. אִף שְׁדַעַת הָרֹאב"ד דְּנִחְשָׁב שֶׁהָאוֹנוֹס בֹּא מִחֲמַת הַפְּשִׁיעָה, כִּי אִילוּ הִיָּה שָׁם, שְׁמָא הִיָּה מִתְקִיִּים בּוֹ 'וּמוֹרָאֵם וְחִיתָכֶם יִהְיֶה עַל כָּל חֵית הָאָרֶץ', אוֹ שְׁמָא הִיָּה מִתְקִיִּים בּוֹ כְּמוֹ דּוֹד שֶׁהָכָה אֶת הָאִרִי וְאֵת הָדוֹב, וְכֵן הוּא דַעַת הַטּוֹר, מ"מ הַשׁו"ע פֶּסֶק כְּדַעַת הָרִי"ף וְהַרְמַב"ם שֶׁלֹא אוֹמְרִים כֵּן, וְלֹא נִחְשָׁב שֶׁהָאוֹנוֹס בֹּא מִחֲמַת הַפְּשִׁיעָה [סמ"ע]. וְהַש"ךְ הִבִּיא שְׁדַעַת הַתּוֹס' כְּדַעַת הָרֹאב"ד, וְאִף הַרְמ"א הִבִּיא דַעַת הָרֹאב"ד בְּסִי ש"ג סע"י י', וְלֹכֵן פֶּסֶק דִּהֲמַמְע"ה.

ח. וְאִם יֵשׁ מִיָּם בְּסִמּוֹן לְתִיבָה, אֵין דֶּרֶךְ עֲכָבְרִים לְקַלְקֵל, כְּשִׁמוּצָאִים בְּסִבִּיבָה זֶה מִיָּם [ש"ך].

שְׁמִירָה אֵלָּא בְּקִרְקַע כִּי הִבְתִּים שִׁלְהֵם לֹא הִיוּ שְׁמוּרִים, וְנָח לִגְנוּב מִשָּׁם, וְלִכֵּן לֹא נִחָשֵׁב שְׁמִירָה אֵלָּא בְּקִרְקַע [אֲבָל בְּבֵתִים שֶׁלֵּנוּ דִּי שְׁנוּעַל אוֹתָם כְּרָאוּ], וְיִתְּנָן עֲלֵיהֶם מִטַּח עָפָר. אוֹ יִטְמִינֵם בְּכֶתֶל בְּמִטַּח תַּתְּחַתּוֹן הַסְּמוּךְ לְקִרְקַע אוֹ בְּמִטַּח הַסְּמוּךְ לְקִרְקַע כִּי שֵׁם לֹא מִגְשָׁשִׁים הַגִּנְבִּים לְבִדּוֹק אִם הוּטְמָן שָׁם דְּבָרִים, וְכִשְׁמִנִּיחַ בְּטַח הַסְּמוּךְ לְקִרְקַע אוֹ לְקוֹרָה אִפְּלוּ לֹא יִתְּנֵם בְּאִמְצַע עֵבִי הַכֶּתֶל כִּשְׁהַכּוֹתֵל רַחֲב הַרְבֵּה, א"צ לְהַעֲמִיק הַרְבֵּה בְּתוֹכוֹ וּשְׁם לְהַטְמִין, אֵלָּא דִּי רַק שְׂנֵיבָנִים מִטַּח בְּתוֹכוֹ, אֲבָל לֹא יִטְמִין אֶת הַכֶּסֶף בְּאִמְצַע הַכֶּתֶל, כִּי דֶרֶךְ הַגִּנְבִּים לְגַשֵּׁשׁ ע"י דְּפִיקוֹת וְלוֹחֵשׁ הֵיכָן הַטְּמִינוּ בְּכוֹתֵל, וְשָׂמָּא יִחְפְּרוּ הַגִּנְבִּים וְיִגְנְבוּ. וְכִיוֵּן שֶׁאִמְרָנוּ שְׁאִין שְׁמִירָה אֵלָּא בְּקִרְקַע, אִפְּלוּ נַעַל עֲלֵיהֶם בְּרָאוּי בְּתִבְתָּה, אוֹ הִחֲבִיא אוֹתָם בְּמָקוֹם שְׂאִין אֲדָם מְכִירוֹ וְלֹא מְדָנִישׁ בּוֹ, הָרִי זֶה פּוֹשֵׁעַ וְחֵיב לְשַׁלֵּם.

ד' ניסן

מִזֵּי הַמַּפְקִיד אֵצֶל חֲבֵרוֹ בְּכֶסֶףִּים עָרַב שְׁבֶת סְמוּךְ לְבֵין הַשְּׂמֻשּׁוֹת וּ"א דה"ה מַחְצוֹת הַיּוֹם כִּבְר אִינוּ חַיִּיב לְטְרוּחַ וּלְקוֹבֵרֵם, אִינּוּ חֵיב לְמַרְחֵ וּלְקַבֵּד אוֹתָם עַד מוֹצָאֵי שְׁבֶת דַּעַל דַּעַת זֶה הַפְּקִיד אֲצֵלוֹ שְׁלֹא יִהְיֶה חַיִּיב לְטְרוּחַ וּלְקוֹבְרוֹ סְמוּךְ לַשְּׁבֶת, וְלִכֵּן אִם נִתְאַחַר לְמוֹצָאֵי שְׁבֶת שִׁיעוּר זְמַן בְּדִי לְקַבֵּרֵם, וְלֹא קַבְּרֵם, וְנִגְנְבוּ אוֹ נֶאֱנָסוּ, חֵיב דַּפְשַׁע שְׁלֹא קִבְּרֵם, וְאִם תִּלְמִיד חֵקֶם הוּא הַמַּפְקִיד וּמַפְקִיד לְהַבְדִּיל בַּעֲצָמוֹ עַל הָיִין וְלֹא יוֹצֵא בְּהַבְדִּלָּה שְׁעוֹשֵׁין בְּבִיחַכְנָ"ס, הַשּׁוֹמֵר אִינּוּ חֵיב לְהוֹדֵרוֹ וּלְקוֹבְרוֹ עַד שִׁישְׁתָּא אַחֵר שְׂנֵיבְדִּיל הַמַּפְקִיד בְּדִי לְקַבֵּרֵם כִּי יִתְּנָן פַּעֲמִים שְׁלֹא יִהְיֶה לוֹ יֵין וְיִצְטָרֵךְ מַעוֹת לְקִנּוּת יֵין. וְזֶשׁ אוֹמְרִים דְּהוּא הִדִּין אִם הַנֶּפֶקֶד תִּלְמִיד חֵקֶם אַע"פ שֶׁהַמַּפְקִיד אִינוֹ ת"ח, מ"מ כִּיוֵּן שֶׁהַנֶּפֶקֶד ת"ח, סְבוּר הוּא שֶׁהַמַּפְקִיד מַפְקִיד לְהַבְדִּיל עַל הָיִין כְּמוֹתוֹ, וְשָׂמָּא יִצְטָרֵךְ מַעוֹת לְהַבְדִּלָּה, וְלִכֵּן מִמַּתִּין מִלְּקוֹבְרוֹ שִׁיעוּר זְמַן לְהַבְדִּיל (טוֹר נֶשֶׁם הַרַאז"ד).

יז הַתֵּנָה הַנֶּפֶקֶד עִם הַמַּפְקִיד עַל מְנַת שְׁלֹא אִמְמָנֵם בְּקִרְקַע, וְכֵן כָּל דְּבָר וְדְבָר אִם הַתֵּנָה שְׂנִיחֵנוּ עִם שְׁלוֹ, הַכֵּל לְפִי תִנְאוּ.

ח' ניסן

יח בְּמַה דְּבָרִים אֲמוּרִים שְׂכֶסֶףִּים אִין לְהֵם שְׁמִירָה אֵלָּא בְּקִרְקַע, רַק בְּשַׁעָה שְׂנֵיבָנִים מְצוּיִים וְאִנְשִׁים רְמָאִים, שְׂמַחֲפָשִׁים אַחֲרֵיהֶם. אֲבָל בְּמָקוֹם דְּלִיכָא כָּל חֲנִי, אִין צְרִיךְ לְכַסּוֹתָם בְּקִרְקַע, אֵלָּא מִנִּיחָם בְּמָקוֹם שְׂמִנִּיחַ מַעוֹתָיו, וּבְמָקוֹם הַמְשַׁמֵּר כְּפִי דֶרֶךְ הַמָּקוֹם וְכְפִי הַזְּמַן שֶׁהוּא מַפְקִיד (מַרְכִּי פֶרֶק הַמַּפְקִיד זי"י).

יט אִפְּלוּ בְּשַׁעָה שְׂנֵיבָנִים מְצוּיִים, לֹא אִמְרוּ בְּכֶסֶףִּים אִין לְהֵם שְׁמִירָה אֵלָּא בְּקִרְקַע, אֵלָּא בְּמַפְקִיד כֶּתֶם אֵצֶל חֲבֵרוֹ לְשִׁמְרָם. אֲבָל מַפְקִיד

מעות אצל חברו כדי להתעסק בהם ויריות עבדו, פשיטא דתוי כמו אמר לו בפדוש שאינו מצריכו לקבון בפרקע.

ט' ניסן

ב המפקיד בספים אצל חברו בדרך להוליכם לביתו, או ששלח עמו מעות במקום המקום ובאופן זה ודאי שלא שייך להטמינו בקרקע, וצריך לשומרו באופן הראוי לשומרון בדרך, או באופן של הסעיף הקודם שהפקידו בידו להתעסק בהם, ולכן צריכים שיהיו צדדים ומנחים בידו או קשורים בראוי על בטנו מנגד פניו, עד שגניע לביתו ויקברם בראוי. ואם לא קשרם בדרך הואת, אפלו נאנסו, חייב לשלם, שחר' תחלתו בפשיעה ואם הניח במקום שהניח מעותיו, פטור.

כא להלן סעי' כ"ו יתבאר שאסור לשומר למסור את השמירה לשומר אחר, כי המפקיד לא סומך על השומר השני. אבל כל המפקיד אצל בעל הבית, בין בלים בין מעות, על דעת אשתו ובניו ובני ביתו [הגדולים] של השומר הוא מפקיד כיון שידוע שרגיל לתת לבני ביתו לשומרם, כי אינו נמצא בבית כל הזמן, ועל דעת כן נתן לו לשמור, ולכן רשאי לעשות זאת ואין זה פשיעה. [ואף שומר שכר רשאי לעשות כן]. וכן אם הנפקד החזיר הפקדון לאשת המפקיד, פטור. (מרדכי פקד המפקיד). וצ"ע לקמן סימן ש"מ סעיף ח' שם נתבאר שאם החזיר לאשת המשאיל, חייב, ואולי שואל חמור יותר דכל הנאה שלו. [והש"ך הביא שיש חולקים על המרדכי, ומחייבים אף בשומר שהחזיר לאשת המפקיד]. וכל זה במסר לאשתו או לבני ביתו הגדולים שהם בני דעת ויכולים לשמור כראוי, אבל אם מסרם לבניו ובני ביתו קטנים שאין יודעים לשמור, או לעבדיו כנענים בין גדולים בין קטנים שחזקתן שהם גולנים [אבל עבד עברי דינו כבני ביתו], או אפי' שנתן לאחד מקרוביו שאינם שרויים עמו בבית ואין סומכין של שלחנו דלא נתן לו על דעת כן שימסרנו לו, דאינו מבני ביתו, ואין צריך לומר אם מסרם לאדם אחר שאינו קרובו, וכיון שמסר לאדם אחר חרי' זה פושע וחייב לשלם ודינו כשומר שמסר לשומר להלן סעי' כ"ו דלא האמין לשני בשבועתו, ולכן חייב הראשון, אלא אם כן הביא השומר השני דווקא כשהוא בן דעת ראיה בעדים שלא פשע כלל, דאם פשע בתחילה אף שלבסוף נאנס, חייב כדלעיל. וכן אם הניח אחרים לבנם במקום שהפקדון מנח, אף על פי שאינם בחזקת גנבים, אם נגנב חייב לשלם, דהרי פשיעה ואפי' טוען שמא נגנב קודם שנכנסו אנשים אלו (תמומה דהסן סימן של"ג).

י' ניסן

כב מי שהוא ידוע בודאי שאינו רגיל לשמר הפקדון אלא למסרו ביד אחר שאינו שרוי בביתו ואינו סומך על שלחנו, דינו כמסר לבני ביתו

כיון שהמפקיד ידע זאת, ועל דעת זה הפקיד אצלו, ובאופן זה אפי' פשע השני ואין לו לשלם, פטור הראשון אפי' לדיעה ראשונה בסעי' כ"ד שבאשתו ובני ביתו בכה"ג חייב.

בג מעשה באחר שהפקיד מעות אצל חברו, ונתנם השומר לאמו וזהבאיה אותם, ולא טמנה אותם בקרקע כפי הנדרש, וננבגו, ואמרו חכמים אין השומר חייב לשלם, מפני על כך שנתנם לאמו, משום שכל המפקיד על דעת בניו ובני ביתו הוא מפקיד ונתבאר בסעיף הקודם דלכן זה לא נחשב לפשיעה. ואף על פי שלא אמר להם פקדון הם, יש לו למען שלכן לא אמר לה שזה פקדון ולא שלו, דכל שכן שהיתה נזקרת בהם יותר אם היתה סבורה שהם שלישי והוא היה בטוח שתשמרם בקרקע כראוי. וכן אין אמו חייבת לשלם, שהרי לא אמר לה שהם פקדון ומה שלא טמנתם בקרקע, משום שהיתה סבורה שאין הבן מקפיד ע"ז כ"כ לשומרם דווקא בקרקע, דדווקא שומר של אחרים מחוייב בטירחא כו, אבל בחפץ של בנה, אינו מעוניין להטריחה בזה. וכל זה אם אמנם הדבר נכון שהוא מסר לאמו, והיא החביאה אותם כראוי כגון בארגו רק לא הטמינה בקרקע, ולכן אמרו חכמים ישבע השומר שבועת השומרים דאורייתא שאותם המעות עצמם הם שנתן לאמו ולא היו מעות אחרים, ונתשבע אמו שהחביאה אותם וננבגו ולא די שתישבע שנגנב, דשמא לא הניחתם כלל בארגו, ובכה"ג חייבת דפשעה^א, ויפטרו שניהם. וכן כל ביצא בזה. ודקא במקעות וביצא בזה בדבר שאינו מסים שיתכן שבאמת לא העביר לה מה שקיבל מהמפקיד, וממילא האמא לא יכולה להישבע על נקודה זו, ולכן צריכין שניהם לשבע, אבל אם הוא חפץ מסים שידוע איזה חפץ נתן לה, וא"כ ברור שמה שקיבל זה מה שהעביר לה, נשבע השני על הכל ולא הראשון והראשון לא צריך להישבע כלל (המגיד פ"ד דשאלה ונ"י גסס הר"ן).

ט. ודווקא שומר חנם פטור בסבא זו, אבל שומר שכר חייב [ש"ך]. ואפי' מסר לשומר שכר [נתיבות].

י. ואין המפקיד יכול להשביעה ע"ז שהבן לא אמר לה, כי אין משיעין על טענת ספק. אבל אם הבן אומר שאמר לה והיא מכחישתו, יכול המפקיד להשביעה על פיו [ש"ך]. והיינו לדעה לקמן סעי' כ"ד שאם אין לה לשלם פטור הראשון, דלדיעה שהראשון חייב, הרי הבן חייב כיון שמסר לה והיא כופרת ואינה משלמת, ואז הבן יכול להשביעה. אי נמי אף לדיעה השניה שהוא חייב, רק איירי שאין לבן לשלם ולכן המפקיד רוצה להשביעה [נתיבות].

יא. והיינו באופן שאמר לה 'תשמרי לי', דאל"ה לא נעשית שומר במה שקיבלה את המעות, וכיון שאמר לה תשמרי לי, הרי חייבת בשבועה מה"ת מדין שבועת השומרים [נתיבות].

יא ניסן

בד מִכָּאן אֵתָּה לְמַד, שֶׁהַשּׁוֹמֵר שֶׁמֶסֶר הַפְּקָדוֹן לְאִשְׁתּוֹ וּבְנֵי בֵּיתוֹ וְהוֹדִיעָם שֶׁהוּא פְּקָדוֹן מֵה שִׁנְט 'וְהוֹדִיעָם', הֵינּוּ כְּדֵי לְחַיִּיבם, אֲבָל הוּא נִפְטָר אִם לֹא הוֹדִיעָם, דַּעֲשֶׂה כֵן כְּדֵי שִׁישְׁמְרוּ יוֹתֵר טוֹב וּכְדִלְעִיל, וְאִם הוֹדִיעָם וְלֹא שִׁמְרוּ בְּדֶרֶךְ הַשּׁוֹמְרִים, שֶׁהֵם חֲבִיבִים לְשֵׁלֶם לְבַעַל הַפְּקָדוֹן, וּבַעַל הַבֵּית פְּטוּר, שֶׁכָּל הַמִּפְקִיד עַל דַּעַת אִשְׁתּוֹ וּבְנֵיו הוּא מִפְּקִיד. וְאִם אֵין לָהֶם לְשֵׁלֶם, יֵשׁ אוֹמְרִים דְּבַעַל הַבֵּית חֲבִיב לְשֵׁלֶם דַּל"כ כֹּל אָדָם שֶׁקִּיבֵל פִּיקְדוֹן, יִתֵּן לְבִנֵּי בֵּיתוֹ וַיֵּאֱכֹלֻם וְהֵם יִתְחַיִּיבוּ כִּי אֵין לָהֶם לְשֵׁלֶם, וְהוּא יִפְטֹר. [וְלִדְעָה זֶה בִּכְה"ג חֵיב אִם בְּלֹא הוֹדִיעָם] (טוֹר צִסֵּס ה'רל"ט וְצִסִּינ ע"צ צִסֵּס צ"ה). וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּפִטוּר דְּכִיּוֹן שֶׁכָּל הַמִּפְקִיד הוּא ע"ד שְׂיוּכֵל לְמַסּוֹר לְבִנֵּי בֵּיתוֹ, ה"ז נֶחֱשֵׁב כְּאִילוֹ הַבְּעֵלִים עֲצָמוֹ הַפְּקִיד בִּידֵם, וְנֶחֱשֵׁבִים שׁוֹמֵר שְׁלוֹ, וְאֵין שׁוֹם חֵיב עַל הָרֵאשׁוֹן בְּפִשְׁעֵתָם"ב (טוֹר צִסִּינ זֶה צִסֵּס ה'רמז"ט וְהַמְּגִיד פֶּקֶד ד' דִּשְׁאֵלָה).

בִּה מַעֲשֶׂה בְּאַחֵר שֶׁהַפְּקִיד בְּשׁוֹת מִזֵּן זֵרִיעִים שְׁעוֹשִׂים מִמֶּנּוּ שִׁיכָר אֶצֶל אֶחָד, וְהָיָה לְשׁוֹמֵר גַּם בְּשׁוֹת שֶׁל אֲחֵרִים, וְאָמַר לְשִׁמּוֹשׁ מִזֵּן הַבְּשׁוֹת הַשִּׁיר לִי תִשְׁלֹף לְתוֹךְ הַשֶּׁכֶר, וְהִלָּךְ הַשֶּׁמֶשׁ וְהַשְּׁלִיךְ מִכְּשׁוֹת שֶׁל פְּקָדוֹן כִּי לֹא יָדַע שֶׁכְּשׁוֹת זֶה אֵינוֹ שֶׁל הַבְּעֵלִים, אֲמָרוּ חֲכָמִים הַשֶּׁמֶשׁ פְּטוּר, שֶׁהָיָה לֹא אָמַר 'מִזֵּן תִּשְׁלֹף וּמִזֵּן אֵל תִּשְׁלֹף', וְדָמָה שֶׁמָּה שֶׁאָמַר לוֹ הַשֶּׁכֶר מוֹה, הוּא לֹא בְּדוּקָא אֲלֹא רַק הוּא מִרְאָה מְקוֹם וְאֵינוֹ מִקְפִּיד עַל זֶה שִׁיִּקַּח דּוּקָא מִמָּה שֶׁהָרָאוּ, וְהַהוֹכָחָה שֶׁלֹּא אָמַר לוֹ שֶׁלֹּא יִשְׁלֹף מִהַשֶּׁכֶר, וְכֵן בַּעַל הַבֵּית פְּטוּר, שֶׁהָיָה אָמַר לוֹ מִזֵּן תִּשְׁלֹף, וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא דְּמִי מֵה שֶׁנִּתְּנָה בְּלִבָּד כִּי הָרִיחַ שִׁישׁ לוֹ שִׁיכָר מִכְּשׁוֹת שֶׁל אֲחֵרִים. לְפִיכָךְ כִּיּוֹן שֶׁכָּל חֵיבּוֹ רַק מִדִּין שְׁנֵהֲנָה, אִם הִתְקַלְקַל וְנִעְשָׂה הַשֶּׁכֶר חֲמִין, פְּטוּר מִלְּשֵׁלֶם כִּי לֹא נִתְּנָה כְּלוֹם מִכְּשׁוֹת זֶה. בֵּין כֶּף וּבֵין כֶּף חֲבִיב הַשּׁוֹמֵר בְּשִׁבּוּעָה שֶׁכֶּךָ אֶרֶץ שֶׁאֵין אָמַר לְשַׁלֵּיךְ מִכְּשׁוֹת 'זֶה'. וְכֵן כָּל בְּיוֹצֵא מִזֶּה, וְאִם הָיָה בְּשׁוֹת הַפְּקָדוֹן רְחוּק מִמְּקוֹם הַמְּלֵת הַשֶּׁכֶר, וְשִׁלּוֹ קְרוֹב, וְשִׁתָּה הַשְּׁלִיחַ לְבֹא, וְהָיָה שֶׁם בַּעַל הַבֵּית וְלֹא אָמַר לֵה דָּבָר, חֲבִיב,

יב. וְאִם יָדוּעַ שֶׁאֵינוֹ מִשְׁמְרוֹ בְּעֲצָמוֹ רַק נוֹתֵן לְבִנֵּי בֵּיתוֹ, לְכו"ע פְּטוּר [ש"ך]. שׁוֹאֵל שֶׁמֶסֶר לְשׁוֹאֵל אִם בְּרִגְלִיל לְהַשְׁאִילוֹ, אִם אֵין לְשֵׁנִי לְשֵׁלֶם, לְכו"ע הָרֵאשׁוֹן חֵיב. וּבְשׁוֹמֵר שֶׁכָּר שֶׁמֶסֶר לְשׁוֹמֵר חִינָם, אִם נִגְבַּג מִהַשֶּׁנִּי הוּא פְּטוּר, הָרֵאשׁוֹן חֵיב לְכו"ע, וְאִם הַשֶּׁנִּי פָּשַׁע תְּלוֹי בְּמַחְלֻקָּת זֶה [נִתְיָבוֹת]. יג. וְכָל שֶׁכָּן אִם שְׁלוֹ רְחוּק וְהַפְּקָדוֹן קְרוֹב, וְהִגִּיעַ מֵהָר, שֶׁהָיָה לוֹ לְהַבִּין שֶׁהָבִיא מִהַפְּקָדוֹן, וְחֵיב [ב"ח וְסִמָּנ"ע]. וְהַשֶּׁכֶר חֻלַּק דְּכִיּוֹן שִׁישׁ קְרוֹב וְהוּא אָמַר לְשַׁלֵּיךְ לְהַבִּיא מִהַרְחֻק, הָיָה לְשַׁלֵּיךְ לְהַבִּין שֶׁאֵין לוֹ לְהַבִּיא מִהַקְּרוֹב, דְּלִמָּה שֶׁלְּחוֹ לְהַבִּיא מִהַרְחֻק, וְהוּיֵל כְּאִילוֹ אֵיל לְהַבִּיא מִזֶּה וְלֹא מִזֶּה, וְהַשְּׁלִיחַ חֵיב.

לפי שכתבנו אותנו שוהה עד שהביא את הכשות הנה לה להעלות על דעתו
 כדמ' שישלכנו לתוך השכר שהסיבה שהשתהה הוא משום שממקום רחוק
 הביאו ובהכרח שהביא את כשות הפקדון, וממילא היה צריך להימנע מלהשתמש בו,
 ונחשב לפשיעה. ואם היה שומר שכר, יש מי שאומר, שבין כך ובין כך חייב,
 שכינן שמוטל עליו לשמור יותר, הנה לה להפריש ולומר 'לא תשליך מזה'.

יב ניסן

כו שומר שמסר לשומר, חייב, אפילו אם הוא שומר חנם ומסר לשומר שכר
 שהוא שומר שמירה מעולה יותר, אפ"ה חייב, משום דאמר לה המפקיד
 לשומר הראשון את מחיצתו לי בשבועה היאך לא מחיצתו לי בשבועה וממילא
 אי אפשר לסמוך על שבועתו לומר שנאנס ועי"ז יפטר הראשון. ואפילו אם ידוע
 לכל שהשני טוב ונכשר יותר מהראשון מ"מ זכותו של הבעלים לומר שאינו סומך
 על שבועתו. הנה: מיהו, שומר שמסר לשומר לפני המפקיד, ולא מחה ה"ז
 הוכחה שהוא מסכים, ולכן פטור ואם הודיעו אחר שכבר מסר לשני, אם הסכים
 בפירוש מהני, אבל שתיקתו לא נחשבת כהודאה שמשכים (מרדכי פרק המפקיד).
 כיון שכל כח טענת הבעלים היא רק שאינו סומך על השני לפיכך אם הרהר הבעלים
 להפקיד תמיד דבר היינו דברים השווים כמו דבר זה אצל השומר השני,
 הרי זה הוכחה שהשני נאמן עליו, ולכן השומר הראשון פטור מלשלם כיון שמסרו
 למי שראוי לשמור. [ואם אין לשני לשלם, תלוי בשתי הדעות לעיל סעי' כ"ד], והוא
 שאלא מעט שמירתו שהשומר השני שמסר לו אינו בדרגא פחותה ממנו, אצל אם
 מעט שמירתו, כגון שהראשון היה שומר שכר והשני שומר חנם, או
 שהראשון שואל והשני שומר שכר, פושע הוא הראשון ומשלם כי אין
 הש"ש יכול לטעון אולי נאנס אצל השני, ואין השואל יכול לטעון אולי מתה מחמת
 מלאכה אצל השני, וכיון שאין יכול להישבע משלם, ואף על פי ששאל או שכר

יד. בגדר 'תמיד', י"א דצריך שכל פעם שהשני היה בהישג ידו היה מפקיד אצלו,
 ודעת הסמ"ע דא"צ 'תמיד', אלא סגי שרוב פעמים מפקיד אצלו. וכל זה אם לא חל
 אצלו שינוי, אבל אם נעשה חשוד או שהעני, לא מהני מה שהיה רגיל להפקיד אצלו
 [ב"י בשם הריטב"א].

טו. לכאורה צ"ל שוכר ולא שומר שכר, דבמאי איירי, אם מתה הבהמה, הרי ממילא
 שואל חייב באונסין, וחייב הראשון, ואם מתה מחמת מלאכה, ורוצה הראשון
 להיפטר כי אם מתה אצלו היה פטור, הרי אסור לשומר להשתמש בה, וע"כ הכוונה
 לשוכר [נתיבות].

טז. דהו"ל איני יודע אם פרעתין, דאמרינן מתוך [ש"ך]. ודעת הנתיבות דבדבר דלא
 הו"ל למידע ל"א מתוך, ולכן רק בהפקיד אצל מי שאסור לו להפקיד נחשב בזה פושע
 שגורם שלא יוכל לדעת, חייב משום מתוך, אבל בהפקיד אצל מי שהבעלים רגיל
 להפקיד, א"כ לא היה פושע בזה שלא הו"ל למידע מה קרה עם הפקדון, ול"א מתוך.

בבעלים דשאלה בבעלים פוטרת רק את הראשון ששאל בבעלים ולא את השני, והראשון מתחייב על מה שקרה אצל השני". **וְאִם יֵשׁ עֲרִים שְׁשֻׁמְרֵי הַשְּׁנַיִם בְּרֹאוֹי, נִפְטָר שׁוֹמֵר רֵאשׁוֹן** דהבעלים לא יכול לטעון שאינו סומך על שבועת השני דהרי יש עדים". **וְאִפְלוּ לֹא הָיוּ שְׁם עֲרִים, אִם הַשׁוֹמֵר הָרֵאשׁוֹן רָאָה וַיְכוּלֹּה הוּא לְשַׁבַּע** שמתה באונס", **הָרִי זֶה נִשְׁבַּע וְנִפְטָר. וְעֵין סִימָן ע"ב סְעִיף ל'.**

כּוּ בְּמֶה דְּבָרִים אֲמֹרִים שָׂאִין שׁוֹמֵר חָנֹּם חֵיב אֶלָּא בְּפִשְׁעָה, בְּסִתְּמָה שׁוֹמֵר. אֲבָל אִם הִתְנַה שְׂתִּתְחֵיב אֶף בְּאַנְסִים, חֵיב אֶף בְּדַבָּרִים בְּלֹא קִנְיָן כי יש לו הנאה שסומך עליו, ולכן חלה ההתחייבות אף בלי קנין.

י. וכתב הנתיבות דדוקא במקום דגרעיה לשמירה שלא היה לו רשות למסור לאחר, ולכן חייב על רשות השני, אבל אם בשעה ששאל הראשון מן הבעלים פירש ששואל או ששוכר כדי להשכירו לאחרים והיה אז בבעלים, פטור, כיון דלא נעשה קנין חדש בשעת שכירות להשני ומכח שאלה ושכירות הראשון הוא, וכיון שהיה אז בבעלים פטור.

יז. דעת הרמב"ם דעצם המסירה למי שמגרע בשמירתו נחשב פשיעה, ולכן דווקא אם מתה אצל השני, דאין האונס מחמת הפשיעה, פטור, אבל בכל אונס אחר, חייב הראשון, דהו"ל תחילתו בפשיעה וסופו באונס. אבל דעת שאר ראשונים דלא חשיב ממש פשיעה שייחשב תחילתו בפשיעה וסופו באונס, אלא רק לענין שלא ייחשב שהשני שומר של הראשון, ולכן אם יש עדים שאירע אונס אצל השני, ודאי דנפטור הראשון.

עוד נפ"מ ממחלוקת זו לענין אם נאמן השני בשבועתו שנאנס, דלדעת הרמב"ם הוי פושע שמיעט בשמירתו, וממילא לא תועיל שבועת השני, ולדעת שאר ראשונים מהני, וכתב הש"ך שכן עיקר. אמנם הנתיבות חולק וס"ל דלא מהני, דהסברא דברגיל להפקיד אצלו מותר, דאמרינן שאם היה כאן לפנינו גם היה מסכים לכך, ונחשב שהשני שומר של הבעלים, אבל במיעט בשמירתו א"א לומר שהבעלים היה מסכים, ולכן לא נחשב שהשני שומר של הבעלים, ולכן לא מהני שבועתו לפטור את הראשון, אבל עדים מהני.

יח. בסמ"ע כתב דצריך גם להישבע שהשני לא שלח בה יד. והש"ך כתב דתלוי במחלוקת בסי' רצ"ד אם עיקר השבועה היא רק על נאנסה, ושבועת שאינו ברשותו ולא שלח בה יד הוי רק מצד גלגול או לא, וכיון שקיי"ל שהוא רק מצד גלגול, אם הראשון יכול להישבע שנאנסה או שיש על כך עדים, שוב אין חובת שבועה על שליחות יד, והראשון נפטור. ובקצות הביא מחלוקת ראשונים אם הראשון מתחייב על שליחות יד דשני, ובנתיבות הכריע דודאי מתחייב, אבל בכ"ז א"צ הראשון להישבע על כך, דשליחות יד דשני הוי כגניבה חיצונית, ואין הראשון צריך להישבע שלא נגנב ע"י אדם אחר.

כ. בהתנה שומר חינוס להיות כשומר שכר, וטוען שנאנסה, נסתפק הש"ך אם יש עליו שבועת השומרים שנאנסה, או דיכול לומר שרק נתחייב לשלם אם ייגנב, אבל לא נעשה שומר שכר לגמרי אף לענין שבועה. והקצות מבאר דהספק של הש"ך רק כשיש עדים שלא פשע ואינו ברשותו, דאל"ה הרי צריך להישבע שאינו ברשותו וממילא יגלגלו עליו שישבע שנאנס. ולמעשה מכריע שתלוי אם אמר הריני שומר שכר, או הריני חייב בגניבה ואבדה.

יג ניסן

כח המפקיד אצל חברו, בין בחנם בין בשכר, או השאילו או השכירו, אם שאל השומר את הבעלים עם הדבר שלהם או שברם היינו שהבעלים עושה עבורו פעולה מסוימת ששומר לו על חפץ אחר או שעובד לו עבודה אחרת, הרי השומר פטור מכלום כ"א, אפילו פשע בדבר ששומר ואבד מחמת הפשיעה, הרי זה פטור, שנאמר 'אם בעליו עמו לא ישלם' (שמות כג, יד). במה דברים אמורים, בששאל הבעלים או שברו בעת שנמל החפץ, או שהיו שאולים או שבורים אצלו מן הדין לכן והמשיך שאלתם גם בשעה ששאל, כיון שהם עמו במלאכתו בשעה שנמל, אף על פי שלא היו עמו במלאכתו בשעה שנאבד, פטור. אבל אם נמל החפץ ונעשה עליו שומר תחלה, ואחר כך שבר הבעלים או שאלם, אף על פי שהיו הבעלים עמו במלאכתו בעת שנאבד, חייב.

סימן רצב

שלא לשלוח יד בפקדון, ואם שלח בו יד

ובו כ"ב סעיפים

א אין הנפקד רשאי לשלח יד להשתמש בפקדון. ואם שלח בו יד, אפילו אינו מכון לגזלו, אלא להשתמש בו, קם לה ברשותה נחשב כגולן עליו. ולכן חייב באגסים כגולן אף על פי שעדיין לא נשתמש בו, דשליחות יד אינה צריכה חסרון היינו אע"פ שעדיין לא חסרה, רק שיגביהנה כדי להשתמש בה בתשמיש שמהסרו, אז חייב באלו חסרו כיון שאסור לו לחסרו, מיד כשהגביהו לחסרו נעשה עליו גולן, וחייב אפי' החזירה לבסוף למקומו ולא השתמש בה, דגולן צריך דעת להודיע לבעלים שהחזיר כדי שייפקע ממנו שם גולן. אבל אם הגביהו לעשות בו תשמיש שאינו מהסרו, אינו חייב משעת הגביהה אלא משעת תשמיש, והטעם דאין חייב רק משיחסר, דחייבו לא משום שליחות יד שא"צ חסרון וחייב מיד כשהגביה, שהרי אינו שולח בו יד כיון שאינו מהסרו ושליחות יד היינו רק כשלוקח לעצמו ממון חברו, אלא חייב מפני שהוא שואל שלא מדעת דהיו

כא. היינו שפטור על פשיעתו, אבל צריך להישבע שאינו ברשותו ולא שלח בה יד, דנשאר עליו שם שומר [נתיבות]. והקצות נסתפק בזה.

בגזלן ושם שואל חל עליו רק משעה שהשתמש בה בפועל. הגה: ואם החזירה למקום שנטלה משם, חזר להיות דינו כשומר, הואיל ולא הרי עלי מתחלה רק שואל שלא מדעת בעלמא ולא גזלן, ועי' בהערה כ" (מרדכי פרק הנוזל נתרם). ובמעות כבי האי גונא לא מהני השבתן למקומן, כיון שמעות עומדים להשתמש בהם כל הזמן, לכן אע"פ שהחזירן למקומן, הרי אם יודמן לו קניית סחורה, ישוב להשתמש בהם, ולכן חייב באגסין ולא מהני השבתן למקומן (טור סי"א), וצ"ע לקמן סעיף ו' [גירסת הגר"א סעי' ו'].

יד ניסן

ב אם לא הגביה את החבית אלא רק הפה את החבית ונמל ממנה רביעית, ונשפרה, אינו חייב אלא ברביעית, כיון שלא הנביחה ממילא לא נעשה גזלן אלא רק על מה שלקה. אבל אם הנביחה כדי לטל ממנה רביעית, חייב על כל החבית, ואפילו לא נמל כיון שחבית יין מחמיץ כשאנו מלא, ממילא נחא ליה שהרביעית שעומד ליטול יישאר עם כל החבית שעי"ז יישמר יותר, ולכן נחשב שמשתמש בכל החבית, ונעשה גזלן על כולו. אבל אם הנביחה את הכים לטל ממנה דינר, וביצא בכים מדברים שאינם גוף אחד, הרי זה ספק אם נתחייב בקל הכים הגמ' מספק"ל אם גם באופן זה נח"ל שהדינר יישאר בכים עם שאר

כב. אע"פ שבשואל מדעת מתחייב באונסין משעת משיכה אף קודם שהשתמש, כיון ששאלה על דעת להשתמש בה בזמן הקרוב, נעשה שואל מיד, אבל כאן שהופקד אצלו ע"ד פקדון בלי שימוש, כיון שאינו עומד לשימוש כל זמן שלא נשתמש בה, עדיין ברשות בעלים קאי ושם שומר עליו ולא שואל. [משא"כ סתם שואל שלא מדעת ייחשב גזלן מיד כשהגביה] [סמ"ע]

כג. האחרונים הקשו בדגמ' מבואר להדיא דגם באופן זה לא מהני החזירה למקומה, אע"פ שחיובו רק מדין שואל שלא מדעת, מ"מ נחשב כגזלן [ויתכן לדעת השו"ע שכן אחר שכבר נשתמש חל עליו שם גזלן ולא יועיל להשיבו למקומן]. ובסמ"ע תירץ דאירי בשימוש שאין הבעלים מקפידין ע"ז, ולכן אינו נחשב לגזלן [רק הסמ"ע טוען שא"א ליישב דברי הרמ"א בכה"ג, כיון דקראו גזלן], והש"ך חולק עליו דנ"ל דגם בכה"ג נקרא גזלן כמו במעות להלן ברמ"א. והנתיבות מיישב את הסמ"ע בדבר שאין מקפיד עליו נחשב כשואל מדעת, ולכן מהני השבה למקומו, ולא דמי למעות דכיון דיכול להשתמש בהם ולהחזיר אחרים תמורתן קנה בהם קנין גמור, ולכן לא מהני השבה למקומו, משא"כ בשימוש בחפץ שהחפץ נשאר של הבעלים, לכן לא מתחייב במשיכה אלא בתחילת שימוש, דאז נעשה כשואל, ולכן מהני השבה למקומו, ומה שכתב השו"ע דהוי כגזלן, הכוונה בכ"ף הדמיון, שלכתחילה אסור להשתמש בלי רשות, אבל אינו גזלן גמור שייצטרך דעת בעלים בהשבה.

ובעיקר דברי המרדכי שהוא מקור דברי הרמ"א, כתבו הט"ז והש"ך שכונתו באופן אחר ממה שהבינו הרמ"א, אלא אירי שביקש רשות מהבעלים להשתמש בו, ולכן יכול להשיבו למקומו, וא"צ דעת בעלים כיון שאינו גזלן.

הדינרים דע"ז משתמר יותר טוב, ונעשה גזלן על כולו, או לא נתחייב אלא בדינר בלבד כיון שהם גופים נפרדים".

ג וכן אם הטא ונטל ממנה רביעית ותחמיצה, אע"פ שלא הגביהה, מ"מ חייב בקבלה, שמתחמת שהסרה תחמיצה ולכן אע"פ שלא נקרא גזלן על כל החבית, נחשב שהחמיצה בפשיעתו. במה דברים אמורים, בחבית של יין שדרכו לתחמין בשחוא חסר. אבל שאר פרות או מי פירות שישלח יד במקצתם ולא הנבירה אע"פ שנתקלקלו מקצתן, אין תולין שנתקלקלו מחמת שנטל מהם מקצת, ואינו מתחייב אלא בפי מה שנטל.

טו ניסן

ד אמר שרוצה לשלח יד בפקדון, אינו חייב, אף על פי שאומר בן בפני עדים דכל זמן שלא שלח יד בפועל או הגביהה לא מתחייב, ואע"ג דכתוב על כל 'דבר' פשע, אין הכוונה שחייב על דיבורו, אלא בא לרבות שיש שליחות בשליחות יד וכמו שיתבאר בסעיף הבא.

ה השולח יד בפקדון על ידו או על ידי שלוחו, חרי זה גזלן ונתחייב באנסיו, ונעשית הגזלה ברשותו, ומשלם אותה כדין הגזלנים שיתבאר בהלכות גזלה.

טז ניסן

ו המפקיד חבית אצל חברו, בין שיתחדו לה הפעלים מקום בין שלא יחדו לה מקום, ומלמלה לצרכו דהוי שואל שלא מדעת דהוי גזלן, ונשברה

בר. שיטת הנתיבות בזה דיש ג' סוגי פקדונות, חבית יין שכל החבית צריכה להיות שלם, דאל"ה יכול להחמיץ. כמה צאן שכל אחד פקדון בפני עצמו. ארנק עם כסף שזה ספק אם מקפיד שכולם יהיו יחד בארנק או לא. להלכה בשליחות יד א"צ חיסרון לא צריך שישתה את הרביעית שלקה, וכיון שכל החבית כגוף א' נחשב שליחות יד בכל החבית, ובארנקי כשנטל מקצת מהארנק הוי ספק אם הוי שליחות יד בכולו, ובצאן אפי' הכיש במקל לכולם חייב רק על האחת ששלח בה יד ולא בכולם, חוץ מאם התכוון לשלם על כולם, דאמרינן מדגילה דעתו שהשתמש באחד, מסתמא דעתו להשתמש בכולם, וחייב על הכל. דעת הש"ך וכו"ד הסמ"ע כפי שביאר הש"ך בדבריו, דהתורה לא ריבתה לפטור את השליח, אלא לחייב גם את המשלח, אמנם באופן שהשליח חייב כגון שידע שזה שליחות יד והוא בר חיובא ויש לו לשלם, ודאי שפטור המשלח, וכל מה שנתרבה שליחות לדבר עבירה בשליחות יד, היינו רק כשלא ידע השליח, או שאינו בר חיובא או שאין לו מה לשלם, דבזה התחדש שהמשלח חייב. אבל הנתיבות חולק דודאי הגבהת השליח נחשב כהגבהת המשלח, ובכל גווני מתחייב המשלח והשליח פטור. ואם אכלו השליח, רצה מזה גובה רצה מזה גובה.

בין קדם שהחזירה למקומה בין אחר שהחזירה למקום שיתרו לה, חייב לשלם דכיון שנעשה גזלן לא מהני החזרתה למקומה בלי דעת בעלים. ואם מלמלה לצרכה שהיתה מונחת במקום שאינו משומר כ"כ, וטלטלה להניחה במקום יותר משומר, בין שנשברה מתוך ידו בין שנשברה משהניחה במקום אחר, פטור דנתנון לצרכה, ולא נחשב לשואל, ולכן פטור אפי' קודם שהניחה במקומה. הגה: טלטלה לצורך מקומה שצריך להשתמש במקום שמונח שם החבית, ולא נתנון להשתמש בחבית, חייב בפשיעה אם לא שמר כראוי בזמן העברתה ופטור באונסין. ואם ארע האנס אחר שכבר הניחה במקום אחר מחמת שנוי המקום, אם יתרו לה הבעלים מקום, חייב אפילו משהניחה דהו"ל תחילתו בפשיעה כיון ששינה מהמקום שקבעו לו הבעלים, וסופו באונס שבא מחמת הפשיעה, ואם לא יתרו לה הבעלים מקום ממילא שינוי המקום לא נחשב פשיעה, ולכן פטור כשנאנסה משהניחה^כ (טור נכס הרמ"ה).

ז היה הנפקד שלחני שעוסק בפרישת מעות, ונצרך כל הזמן למעות או חנוני שנצרך מידי פעם למעות והנפקד אצלו מעות, אם אינם חתומים ולא קשורים קשר משנה, אף על פי שהם צוררים בקשר רגיל, מתיר לו להשתמש בהם כיון שהפקיד אצל אדם כזה שזקוק למעות ולא קשר בקשר מיוחד, מראה שדעתו שלא מקפיד שישתמש במעות^כ, לפיכך כיון שזכותו להשתמש במעות, די הנאה זו שנעשה עליהם שומר שכן וחייב בגנבה ואבדה, אפילו קדם שנשתמש בהם^כ, ואם כבר נשתמש בהם אפי' בחלק מהמעות, חייב גם באונסין דנעשה לוזה עליהם^כ אפילו אחר שהחזירם למקומם, עד שיחזירם לבעליהם אע"פ שכל שואל פוקע ממנו שם שואל כשמחזירו למקומו, שאני מעות שעומדים לסחורה,

כו. אבל קודם שהניחה כגון שנשברה מתחת ידו, יש תלות שמחמת כובדו נשבר ונחשב פשיעה וחייב, אבל אחר שהניחה פטור ול"ח תחילתו בפשיעה, כיון שכבר נסתלקה הפשיעה לגמרי אחר שהניחה [נתיבות]
כו. ואם בא המפקיד ורוצה מעותיו, יכול לתת לו מעות אחרים אפי' מעותיו עדיין בעין [ש"ך]. והחכ"צ והקצות חלקו עליו, והנתיבות מסכים עם הש"ך.
כז. ולא דומה לשואל שחייב באונסין מיד כשמשיך את המעות, וכן לא דמי למוכר אבידה שרשאי להשתמש במעות ועי"ז מתחייב באונסין אף קודם שנשתמש וכמו שנתבאר לעיל סימן רס"ז סעי' כ"ה. דשאני התם דבטוח שישארו אצלו זמן רב ויכול לקנות בהם סחורה לזמן ממושך, לכן הנאה זו עושה אותו לשואל, משא"כ הכא שהמפקיד יכול לבוא בכל יום ולדרוש השבת פקדונו, ל"ח הנאה כ"כ שייחשב לשואל אלא רק לשומר שכן [סמ"ע בשם הראב"ד]
כט. ואע"פ שגם בלי רשות היה חייב באונסים מדין שליחות יד, מ"מ יש הבדלי דינים בין לוזה לגזלן [ש"ך].

ואם יודמן לו סחורה, ייקחם שוב להשתמש בהם. ואם היו המעות צדורים וחתומים בחותם ע"ג הקשר, או קשורים קשר משנה שבוה מראה שמפקיד ואינו מסכים שישתמש במעות, לא ישתמש בהם, וכיון שאסור לו להשתמש במעות, אינו אלא שומר חנם, לפיכך, אבדו או נגנבו אינו חייב באחריותו. ואם הפקדו אצל בעל חנות, או אצל חנות, או אצל חנות, וממילא לא היה דעתו שישתמש בהם, לפיכך כל זמן שלא גילה דעתו בפירוש שמסכים אפילו הם מתירים, לא ישתמש בהם, לפיכך, אבדו או נגנבו אינו חייב באחריותו, והוא שישתמש בפקדו דאל"ה הוי פשיעה כמו שנתבאר (נסימן רצ"ב סט"ו). ובעל חנות [ובזמניו כל בעה"ב הוא כן] שרבו עסקיו בהלוואה פרבית לגויים, או בקניית סחורות, דינו כשולחן, לפי שצריך תמיד למעות ואין חילוק בין עשיר לעני, ובין מצויים תגרים או לא. הנה: ודוקא בהפקיד מעות ממש בזה מותר לו להשתמש בהם, אבל בגססא בחתיכת של כסף, לא. ומיהו, הכל לפי הענין. ואם הרויח השומר במעות, בין היה לו רשות להשתמש בהן שהוא שולחני או חנווני או לא שהוא בעה"ב, אין צריך לתת מן הרויח לבעל הפקדון דודאי התכוון לעשות לצורך עצמו. [ביש לו רשות הרווח שלו אפי' בסתמא שלא גילה דעתו בפירוש שעוסק לעצמו]. מיהו, אם בא בעל הפקדון ואמר תן לי פקדוני ואני ארויח בהן לעצמי והמעות עדיין בעין, ויהיה מעכב בידו והרויח בהן, חייב לתן למפקיד את הרויח מלא ויהא וההפסדים על השומר. אבל אם אמר הנפקד הוצאתים כבר בעסק, אם תצא קבל עליך העסק בין לשקר בין להפסד והמפקיד לא מסכים לקבל על עצמו את ההפסדים, ותובע מעותיו או את הרווחים שהיו ממעותיו, והנפקד לא החזיר לו מעותיו והמשיך להרויח באותו עסק, הדין עם הנפקד שכל הרווח שלו, כיון שבתחילת קניית העסק היו

ל. אבל אם רוצה לתת לו רשאי ואין בזה משום ריבית, כיון שלא באו אליו המעות בהלוואה.

לא. בהיה לו רשות, הרווח שלו אפי' בסתמא וא"צ שיגלה דעתו שעושה לעצמו. ובאין לו רשות, להסמ"ע והט"ז רק אם גילה דעתו שעושה לעצמו, אבל בסתמא תולים שאין דעתו לגזול, ועושה עבור בעל המעות, וא"כ כל הרווחים של המפקיד וההפסדים של השומר כיון שעשה שלא ברשות וכדלעיל סי' קפ"ג ס"ה. ודעת הנתיבות דאף בסתמא הרווחים לעצמו, דאטו בשופטני עסקינן שעושה עבור המפקיד וההפסדים יהיו עליו, ורק באופן שהמפקיד גילה דעתו שרוצה שירויח עבורו, בזה מסתמא כוונתו על דעת המפקיד, וא"כ גילה דעתו שעושה לעצמו, וזה כוונת הרמ"א בסוף הסעיף וכמו שביארנו שם בהערה.

לב. והש"ך הביא בשם רש"ל דפטור, דמבטל כיסו של חבירו פטור. והנתיבות כתב דשאני הכא דהרויח בהן, לכן הרווח לבעל המעות, משא"כ במבטל כיסו ולא יצא מהם שום רווח, דבזה פטור.

כל הרווחים שלו וכו"ל, וכשהציע לו לקבל לעצמו את הרווחים, לא הסכים, הרי הרווחים ממשיכים להיות של הנפקד, אבל ודאי שמחוייב להחזיר מיד מעותיו^ל (מרדכי פרק הגזול קמ"א וס"פ המפקיד). ואם מתחילה נחשק בזה לצרף בעל הפקדון, הרי זה שלו של המפקיד, ואין בזה כלל משום ריבית. ואם גילה דעתו ששקל לצרפו של בעל הפקדון, או במקום שאסור להשתמש^ל שמשקמא עסק בזה לצרף בעל הפקדון, אינו נאמן לומר לעצמי עסקתי, עד שיאמר בן לפני עדים (תשובת רש"א סימן תתקל"ח).

יו ניסן

ח המפקיד אצל חברו ממון או בלים חשויים, ובאו עליו גנבים וקדם ונתן להם הפקדון להציל עצמו, אם היה אמור שהוא בעל ממון, חיב, שחזקתו שבגללו באו הגנבים ונמצא זה מציל עצמו בממון חברו^ל. ואם אינו אמור, חזקתו שלא באו אלא לשמע הפקדון ולכן פטור^ל.

ט הפקד אצלו ממון של פדיון שבויים ובאו עליו אנשים ונתנו להם להציל עצמו, אם לא היה מצוי אצלו שם ממון אחר לפדות עצמו בו אפי' באופן שהוא אמור ובאו בגלל ממונו, מ"מ פטור, שאין לה פדיון שבויים גדול מזה כיון שלא היה לו כהן ממון להציל עצמו, [אע"פ שיש לו בביתו], וממנו זה מטרתו לפדות שבויים. ודוקא שהיה ממון של פדיון שבויים סתם, אבל אם היה של פדיון שבויים ידועים, חיב דהממון שייך להם ואסור לפדות בהם שבויים אחרים.

לג. לדעת הסמ"ע דין זה הוא רק בהוציאם ברשות, ולנתיבות הוא אף בהוציאם שלא ברשות.

לד. הנתיבות כתב דמשמעות הרמ"א שבאופן שאסור לו להשתמש, הרווחים שלו רק בגילה דעתו, והקשה עליו כמה קושיות, ולכן כתב להגיה בדברי הרמ"א: ואם גילה דעתו 'שיעסוק' בהם לצרכו, דהיינו בצירוף בקשת המפקיד לעסוק לצרכו וגם שאסור לנפקד להשתמש בהם, אומרים שעסק לטובת המפקיד, דא"ל הוא לא שוטה שהרווח יהיה למפקיד וההפסד לעצמו, אז במקום שאסור לו להשתמש, מסתמא עושה עבורו אא"כ גילה השומר דעתו שעושה לעצמו. ואיירי אפי' היו הגנבים יכולים למצוא ממון זה בעצמם, מ"מ כיון שבאו בגללו, והוא הביא את הממון בעצמו, חייב, אף לדעת המג"מ בהערה הבאה [כן צריך להגיה בדברי הש"ך וכמ"ש בהגהות חכמת שלמה].

לו. לדעת הרשב"א פטור רק כשהיו יכולים להגיע לממון לבד, ולכן כיון שבאו רק בגלל הממון, פטור, אבל אם לא היו יכולים להגיע לממון בלי השומר, חייב, דסו"ס הציל עצמו בממון חברו וכדלקמן סי' שפ"ח סעי' ד'. אבל דעת המג"מ בדעת הרמב"ם שבכל גווני פטור, דעל דעת זה הסכים להיות שומר, שאם יבואו עליו בגלל פקדון זה, יהיה רשאי למסור את הפקדון ולהציל עצמו [ש"ך].

יח ניסן

י המפקיד פרות אצל חברו, הרי זה לא יעריבם עם פירותיו ובאופן זה אף אם יש בהם חסרונות, א"צ לחשב כלום, דאמר לו הרי שלך לפניך, ואף אם יהיה דין ודברים ביניהם כמה נחסרו ויהיה הודאה במקצת, יהיה פטור משבועה, דהוי הילך. עבר ויעריבם לו, יחשב כמה היה הפקדון כשקיבל ויראה כמה חסר הכל מכל התערובת, ואם נחסר כפי השיעור שרגיל להתחסר וכמו שיבואר בסעיפים הבאים, מחזיר פקדונו בלי שבועה, ואם נחסר יותר מהשיעור הרגיל להתחסר, וטוען שנחסר בלי פשיעה, יחשב חסרון הפקדון לפי חלק הפקדון מתוך כל התערובת ויתן לו הנשאר אחר שישבע שלא פשע. הגה: וכן אם נתן לו מעות להוליכו על אחריותו של המפקיד, שלא קיבל עליהם שמירה, ונתן עם מעותיו בכיס אחד, ונאבדו מקצת המעות, ההפסד לפי ערך המעות ולא אולין בתר רובא ולא בתר מוחזק, אלא רק לפי ערך, כגון היה לו כ' ולחבירו י' ונאבדו ג', הוא מפסיד ב' וחבירו א'. ודוקא מעות וכיצא בו שאינו דבר מסים ואין מקפיד לקבל דווקא מה שהפקיד, אבל אם נתן לו להוליך טבעיות [של זהב] וכיצא בו דבר שמקפיד לקבל מה שהפקיד, וממילא היכן שנמצא הוא שלו, ויערבן השומר עם שלו ונאבד אחד מהן, יכול המחזק לומר לשאינו מחזק דלמא שלך נאבד ולא אולין בתר רוב, לומר שפרש מהרוב, דמוחזק יותר חזק מרוב. ואם שנים הפקידו אצל אחד טבעות [דבהפקידו מעות ההפסד לפי ערך], ונאבד או נגנב אחד מהן וכאן לא שייך לילך אחר המוחזק, כי שניהם אין מוחזקין, [ואפי' אם יש למוחזק רוב, מ"מ כלפי המוחזק לא אולין בתר רוב, ורק כשדנים ביחס לשני המפקידים אולין בתר רוב], ולכן אולין בתר רבא וכל דפריש מרבא קא פריש ואם אחד הפקיד כ' ואחד הפקיד י' ונאבדו ה' מעצמן ולא ע"י לקיחה ע"י בן אדם, אמרינן שכל ההפסד על בעל הכ"ט (תרומת הדשן סימן ש"ד ותשנ"ט מימוני

לו. איירי שפירותיהם שווים, דבפירותיו גרועים, נחשב העירוב לפשיעה, דיתכן שנתקלקלו בגלל פירותיו [נתיבות].

לח. ואע"פ שאין יכול להישבע בבירור ששל חבירו נחסר, דשמא רק שלו נחסר, וא"כ הוי לי מתוך שא"י להישבע משלם, תירץ הש"ך דנשבע שנחסר כך וכך, ואנו אומדים מעצמינו שמסתמא נחסר משניהם לפי ערך.

לפ. כתב הנתיבות דמה דאמרינן שכל ההפסד הוא על בעל המרובה, הוא רק באופן שנאבד כפי הסכום המועט, היינו כגון שלאחד היה י' ולאחד היה ה', ונאבד ה', דבה אומרים שכל ההפסד על בעל ה', אבל אם נאבד ז', הה' מתוכם הוא לבעל ה', והיתרה מתחלקת בין שניהם בשווה.

ובעיקר הדין שכתב הרמ"א שההפסד על בעל המרובה, כתב הנתיבות שרבים חולקים ע"ז, דכיון שהדיון על מה שנשאר למי הוא שייך, ולא על מה שנאבד, ממילא ההפסד מתחלק בין שניהם בשווה לפי אחוזים.

סימן ס"ט), ואם הוא קבוע היינו שנגנב בפנינו מהתערובת, ולכן נחשב כפירש מן הקבוע, ודינו כמחצה על מחצה דמי ולא אזלין בתר רובא (שם ומשנת רש"א סימן תמס"ג).

יא דרך הפירות להתחסר מעט מעצמם מחמת אכילת עכברים או ע"י קלקול, ואם הניח את פירות הפקדון בנפרד, א"צ לדעת כמה נחסר, כי מה שנמצא לפנינו מחזיר לו, אבל אם עירב אותם עם פירות שלו ונסתפק מהם מהתערובת ולא ידע כמה נסתפק דאם ידע כמה נסתפק, הרי אפשר לעשות חשבון כמה היה משלו וכמה הפקידו אצלו, ואם חסר מחמת החסרונות, מחלקים את החיסרון ביניהם לפי ערך, רק כיון שלא יודע כמה נסתפק, אין צריך להחזיר את כל הכמות שהופקד אצלו, כיון שהדרך להתחסר, ולכן יוציא לו חסרונו ושיעור החיסרון הוא: להמים ולארז קלוף, ד' קבין ומחצה לכל בור, לשעורים ולדחן, תשעה קבין לכל בור, לבסמין ולורע פשתן פנבעליו ולארז שאינו קלוף שהגבועלים מתייבשים ועפים ברוח, שלשה סאים לכל בור. וכמדה הוא לכל שנה ושנה.

יט ניסן

יב במה דברים אמורים שמנכה חסרונות ממה שהופקד אצלו, ומחזיר פחות, רק כשקבע לו בימות הגזן והחזיר לו בימות הגזן. אבל מדר לו בימות הגזן והחזיר לו בימות השמים, אינו מוציא חסרונות, מפני שהם מותרות ע"י תפחתן מחמת לחותן, כגון שקיבל לשמור גרעיני חיטה בכלי שמכיל נפח של סאה, כשמחזיר בחורף כלי מלא, אין יכול לנכות מזה שיעור חסרונות, כי כבר כלול בזה החיסרון, כי ממילא החזיר פחות גרעינים, כיון שהם תפחו ע"י הלחות, וצ"ל ששיעור התוספת הוא בדיוק כשיעור בחיסרון.

יג וכן כשקיבל פקדון משקין ועירבן עם שלו ואין יודע כמה הסתפק מהם, מוציא לו שותות לזין מפני שנבלע כשיעור זה בדפנות הכלי, ושלשה לזין שמן למאה לזין, לג' ומחצה שמרים ולג' ומחצה בלע שנבלע בדפנות הכלי. ואם היה שמן מוצק, אינו מוציא מנכה לו שמרים. ואם היו תקנקנים ושנים שכבר בלועים משמן או יין קודמים, אינו מוציא לו בלע.

כ ניסן

יד הפקיד אצל פרות שאינם מדוידין, וערבן עם פרותיו ולא מדרן, תרי זה פושע כיון שהמפקיד לא אמר לו כמה יש בפקדון, היה אסור לו לערבן

לפני שמועד כמה יש בפקדון. ולכן אם בעל הפקדון אומר בטענת ברי כך וכך חיו, ושומו אומר איני יודע, ישלם בלא שבועה, שחרי חבי עצמו בתשלומין שהרי מודה שלכל הפחות היה בהם פרוטה, והשאר אינו יודע, וממילא אינו יודע כמה הוא חבי, ונמצא חבי שבועה שאינו יכול לשבע מדודה בפרטה ולא מודה בכל התביעה, והוי מודה במקצת, ואין יכול להישבע מחמת הספק, ומתוך שא"י לישבע משלם^{כא}.

מן לא ערקם עם פרוטיו ונמצאים בפני עצמם, אף על פי שחשדים ומתמעטים והולכין, לא ינע בהם למוכרן, דאדם חפץ בקב שלו ממי קבין של חבירו. כמה דברים אמורים, בשחשדו חסרון תראוי להם בכל שנה כשיעור שנתבאר לעיל סעי' י"א, אבל אם חסרו יותר מבדי חסרון הרגיל, אם בעל הפקדון בעיר, יודיענו והוא יחליט מה לעשות בממונו. ואם אינו בעיר, מוכרן מדין השבת אבדה בבית דין שהם ישיגוהו אם מוכר במחיר הראוי.

כא ניסן

מן המפקיד פרות אצל חברו, והרקיבו, דבש, ונפסד, וזו, והחמיץ, עושה תקנה לבעל הפקדון אם אינו בעיר, ומוכרן בבית דין היינו באופן שיש בהם איזה שימוש, ויש מה למוכרן. אף על פי שעמדו בהפקדון ואין תהפסד {פוסק} {פושט} בהם וא"כ אין טעם למוכרן מצד הפירות עצמן, מ"מ חרי הסלים והקנקנים מסיפים תפסד ומחמת הצלת הקנקנים צריך למוכרן.

יו המפקיד חמין אצל חברו והגיע תפסת, חרי זה לא ינע בו עד שעה חמישית ביום י"ד דעד שעה חמישית כיון שראוי עדיין לאכילה, שמה יבואו הבעלים ויאכלוהו. מכאן ואילך יוצא ומוכר בשוק לשעתו, מפני השבת אבדה לבעלים^{כב}.

כב ניסן

יח והוא חדין לשאר פקדונות, שלא ינע בהם למוכרן אף על פי שהוא יודע בנדיא שיוזלו בזמן פלוני או יאנם אותם המלך, מ"מ לא ימכרם קודם

מא. וכ"כ לקמן סי' רח"צ סעי' א' בשם הרמב"ם דמפקיד שטוען כו"כ הפקדתו והשומר אינו יודע כמה הופקד, דמשלם מדין מתוך, ואף לדעת הרא"ש {הובא בסמ"ע ובש"ך} דחולק ופוטרו, שאני הכא דפשע שערבו בידיים {סמ"ע, אי נמי שאני התם דהפקיד בשק ודברים שבכל יום שמפקיד בשק צרור ואין השומר בודק כמה יש בשק {ש"ך}. ועיי"ש בש"ך דממילא מסיק להלכה כדעת הרמב"ם. מב. ומ"מ אם יכול למוכרו לגוי באופן שיוודע שאחר הפסד יחזור לרשות בעלים, חייב לעשות כן {מג"א}, ואולי זה כוונת השו"ע שמוכרו 'לשעתו' {פתחי תשובה}.

שהגיע שעת הוול שָׁמָא יבֹאוּ בְּעֲלֵיהֶם קָדָם וַיִּמְלֹו מִמֶּנּוּ אַבֵּל אִם כִּבֵּר הִגִּיעַ שַׁעַת הוול או האונס ודאי יעשה מה שיכול להציל.

יֵט בֵּל הַמוֹכֵר פְּקֻדוֹן עַל פִּי בֵּית דִּין באופן שרשאי וצריך למוכרו וכדלעיל, הרי זה מוכר דווקא לַאֲחֵרִים וְאֵינוֹ מוֹכֵר לְעַצְמוֹ או לקרוביו, מִפְּנֵי הַחֲשָׁד שיאמרו שמכר לעצמו כוול. וְהַדְּמִים יִהְיוּ מִנְּחִים אֲצֵלָו עד שיבואו הבעלים, וְיֵשׁ לוֹ רִשּׁוֹת לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם, לְפִיכָךְ כִּיוֵן שִׁישׁ לוֹ רִשּׁוֹת לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם, ה"ז נחשב כהנאה, ולכן הרי הוא עליהם שומר שְׂכָר אֵף עַל פִּי שְׁעָרָיו לֹא נִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם אַבֵּל כְּשֶׁהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם ודאי נעשה עליהם כלוה גמור [ועי' לעיל סעי' ז'].

בג ניט

ב כל שומר צריך לדאוג לפקדון שלא יתקלקל, כל דבר לפי ענינו, ולכן הַמַּפְקִיד סָפֵר תוֹרָה אֲצֵל הַבֵּר, גִּלְגָּל ופותחו פָּעַם אַחַת לִ"ב חֲדָשׁ כדי שלא יתעפש [והש"ך הכריע בחשיטות דגוללו כל ל' יום]. וְאִם בְּשָׂהוּא גִלְגָּל פִּתְחוֹ וְקָרָא בּוֹ, מִתֵּר כִּיוֵן שֶׁהִפְתִּיחָה הִיתָה לְצוּרֶךְ הַפְקֻדוֹן, אֲבָל לֹא יִפְתַּח רַק בְּגִלְגָּל עֲצָמוֹ וְיִקְרָא. וְהוּא הָרִין שְׂאָר סָפָרִים שֶׁצָּרִיךְ לְגַלְלוֹ בְּשִׁיעוֹר הַגִּלְגָּל וְאִם פִּתַּח [וְקָרָא] וְגִלְגָּל בְּגִלְגָּל עֲצָמוֹ, הרי זה נחשב שִׁשְׁלָח יָד בַּפְּקֻדוֹן וְנִתְחַבֵּב בְּאוֹנָסִים. הנה: וְכֵמוֹ שְׂאִסוֹר לְקֻרוֹת מִמֶּנּוּ מֵהַסֵּפֶר כְּשֶׁגִּלְגָּלוֹ רַק לְצוּרֶךְ עֲצָמוֹ, כִּךְ אִסוֹר לְהַעֲמִיק מִמֶּנּוּ אוֹת אַחַת. וְהֵנִי מְלִי בָּעַם הָאָרֶץ, אֲבָל תִּלְמִיד חָכֵם שָׁאִין לוֹ סֵפֶר בְּיֹצֵא בְּנֵה, מִתֵּר לְקֻרוֹת וְלַהֲעִמֵּיק מִמֶּנּוּ, כִּי וְדַאי אֲדַעְתָּא דְּהַכִּי הַפְּקִידוֹ אֲצֵלָו וְהוּא כְּמוֹ הַפְּקִיד מַעוֹת מוֹתְרִין, דִּיכּוֹל הַשּׁוֹמֵר לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בַּמַּעוֹת כְּדִלְעִיל. ולפי"ז אם יודעים שהוא מקפיד ע"ז או שהפקידו קשור בקשר משונה, אסור לו לקרות בו או להעתיק ממנו^ב (מרדכי סוף פרק המפקיד). ובמקום בטול תוֹרָה, שָׁאִין סָפָרִים נִמְצְאִים, יְכוּלִין בֵּית דִּין לִכְפֹּף לְאַחַד לְהַשְׁאִיל סָפָרָיו לְלַמֵּד מִהֶן^ה, וּבִלְבָד שִׁישְׁלָמוֹ לוֹ מֵהַ שִׁיתְקַלְקְלוּ הַסָּפָרִים (הרא"ש כלל ז"ג סימן ג').

מג. ולעיל סי' רס"ז סעי' כ' הובא כמה פרטים בהיתר הקריאה, שיקרא לבד ולא עם אדם נוסף ולא יקרא דבר שלא למד מעולם, ולא יקרא וישנה ועוד פרטים עי"ש. מד. ובש"ך כתב דודאי טעם שאינו מקפיד מהני רק להיתר ללמוד ממנו, אבל לא להעתיקו, וזוהי יש טעם אחר להיתר דכתיב לא יבזו לגנב, שאין לבזות מי שגונב ד"ת, ולפי"ז מותר להעתיק אע"פ שמקפיד, כיון שאין מזיק לעצם החפץ, רק הבעלים מקפיד שאחרים לא יעתיקו ממה שיש לו, וזה מותר בד"ת. וזה המשך דברי הרמ"א שכופין להשאיל במקום ביטול תורה, וה"ה שמותר להעתיק אפי' שהבעלים מקפיד.

מה. לכאורה לפי הסמ"ע רק ב"ד יכולים לכופו, אבל אין כ"א יכול לכופו בעצמו. אך לדעת הש"ך והגר"א במקום ביטול תורה יכול כ"א לכפותו, ואולי גם הסמ"ע יודה להגר"א במקום ביטול תורה לכופו בלי ב"ד אפי' במקפיד [פתחי חושן].

בא הפקיד אצלו כסות, מנערה בענין שנתבאר בסימן רס"ו סעי' י"ח^א.

כד ניסן

כב במה דברים אמורים שמוכרן במקום שנפסד, דווקא בפקדון שהלכו בעליו למדינת הים. אבל היו עמו באותה הארץ היינו באותו עיר, הרי זה לא יגע בו אם על פי שיאכר.

סימן רצג

מתי ניתן הפקדון ליתבע, ואם יכול להחזירו בכל מקום

ובו ד' סעיפים

א אין המפקיד יכול לתבע מהשומר שיחזיר לו את הפקדון אלא במקום שהפקידו לשם, שאם הפקידו אצלו במקרה אינו יכול לתובעו בצפזפי אע"פ שיש לו כאן חפץ אחר כמותו או דמי החפץ, אלא צריך לילך לטבריא ושם יקבל פקדונו^א. אבל בכל מקום שירצה הנפקד להחזיר למפקיד פקדונו, צריך לקבלו. ואפלו נתנו לו השומר למפקיד בעל כרחו חשיבה נתינה, ופטור. ודוקא שנתנו לו בפועל, רק שהיה זה בעל כרחו. אבל אם אמר השומר שהולך להביא לו^ב בנתיים המפקיד הלך לו ונאבד מיד השומר, חייב הנפקד דכל זמן שלא החזיר לו בפועל, לא כלתה שמירתו (מרדכי פרק מי שאלחו). ואם הפקידו אצלו לזמן ידוע, השומר אינו יכול להכריחו למפקיד לקבלו ממנו תוך הזמן אפי' ביישוב, כיון שהסכים לשומר עליו עד זמן פלוני^ג.

זו. יח. וצריך לבקרה ולבדקה כדי שלא תפסד. כיצד, מצא כסות של צמר מנערה אחת לשלשים יום. ולא ינערה במקל ולא בשני בני אדם; ושוטחה על גבי מטה לצרכה בלבד, אבל לא לצרכה ולצרכו. נזדמנו אורחים, לא ישטחנה בפניהם ואפילו לצורכה, שמא תגנב:

זו. ואם הפקיד אצלו מעות, ויש לו כאן אותן מעות ממש שהפקיד אצלו, וא"צ להם, יכול לכופו לפרוע לו כאן [ש"ך].

זה. אבל אם המפקיד אמר לו הבא לי פקדוני, מיד כלתה שמירתו, ואם נאבד אח"כ פטור השומר [סמ"ע]. והקצות חולק שגם באופן כזה לא כלתה שמירתו עד שיגיע ליד המפקיד.

זה. ואע"פ שפועל יכול לחזור בו בחצי היום, היינו שיכול להחזיר לבעלים ולהפסיק מפעולת השמירה, אבל אם יהיה פשיעה בבית הבעלים בשומר חינוס או גניה ואבדה בשומר שכר, יתחייב השומר, כיון ששיעבד נכסיו עד זמן פלוני [קצות].

כה ניסן

ב בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים שִׁיכּוֹל לְהַכְרִיחַ אֶת הַבְּעָלִים לִקְבֹּל פְּקֻדוֹ, בְּיָשׁוּב־שֶׁהוּא מְקוֹם מְשׁוּמֵר. אֲבָל אִם הַפְּקִיד אֶצְלוֹ בְּיָשׁוּב וְהָבִיא לוֹ הַשּׁוֹמֵר אֶת פְּקֻדּוֹ בַּמְדָּבָר שְׁאִינוּ מְקוֹם מְשׁוּמֵר, אֵינוֹ מְקַבְּלוֹ מִמֶּנּוּ, אֲלָא יֹאמַר הַבְּעָלִים לוֹ לְשׁוֹמֵר הָרִי הוּא בְּאַחֲרֵיכֶם עַד שֶׁתְּחֻזְרֶנּוּ לִי בְּיָשׁוּב בְּהָרֶךְ שֶׁהַפְּקִידִי אֶצְלוֹ בְּיָשׁוּב. וְאִם בְּשֶׁהַפְּקִידוֹ אֶצְלוֹ, אָמַר לוֹ הַמַּפְקִיד אֲנִי רוֹצֵה לְצִאת לַמְדָּבָר וְלֹכֵן אֲנִי מַפְקִידוֹ אֵצֶלְךָ, וְהַשֵּׁב הַנֶּפֶקֶד גַּם אֲנִי רוֹצֵה לִילֵךְ לַמְדָּבָר, תְּהִי בְּאֵלּוּ פֶּרֶשׁ לוֹ שֶׁמִּקְבֵּל אֶת הַשְּׁמִירָה עַל מִנֵּת שֶׁאַחֲזִירֶנּוּ לָךְ בַּמְדָּבָר, וְיִכְבֹּל לְהַחֲזִיר לוֹ בַּמְדָּבָר אִפִּי בַּעַל כְּרוֹחַ.

ג הַמַּפְקִיד אֶצְלוֹ חֲבֵרוֹ וְחָלַף בְּעַל הַפְּקֻדוֹן לְמַדִּינַת תַּיִם, וְהַנֶּפֶקֶד רוֹצֵה לְפָרֶשׁ בָּיִם אוֹ לְצִאת בְּשִׁירָא בַּמְדָּבָר, אִם בָּא וְהָבִיא הַפְּקֻדוֹן לְבֵית דִּין, נִפְטָר מֵאַחֲרֵיכֶם שְׁמִירָתוֹ, שְׁאִין אוֹסְרִים זֶה בְּמַדִּינָה זוֹ שֶׁלֹּא יוֹכֵל לַעֲזוֹב אֶת מְקוֹמוֹ מִפְּנֵי פְקֻדוֹן שֶׁל זֶה שֶׁחָלַף, 'וְאִין אוֹמְרִים' ט"ס וצ"ל 'וְאִי אִפְשָׁר' לוֹ לְהוֹלִיכָה עִמּוֹ, שְׁמָא יֵאָרֵעַ לוֹ אִנֶּם וְיִהְיֶה חֵיב בְּאַחֲרֵיכֶם וְלֹכֵן רִשְׁיָא לְהַנִּיחָה בֵּיד ב"ד לְטוֹבַת הַמַּפְקִיד, וּבֵית דִּין מְפַקְדִים בְּיַד אָדָם שֶׁהוּא נֶאֱמָן אֶצְלָם, וְעוֹשִׂים כֵּן מִפְּנֵי הַשְּׁבִיט אֲבִדָּה לְבָעָלִים. הַגֵּט: וְאִם לֹא הָיָה יָכוֹל לְהַנִּיחוֹ בְּיָשׁוּב כִּי לֹא הָיָה שֵׁם ב"ד לְהַנִּיחוֹ אֵצֶלְךָ, וְהָצִרְךָ לְהוֹלִיכֻ עִמּוֹ לַמְדָּבָר וְלֹא נִתְּנוּ בַּעֲצָמוֹ לְשׁוֹמֵר אַחֵר מִכֶּה סְכָנָה אוֹ מִכֶּה שׁוֹמֵר שְׁמִסֵּר לְשׁוֹמֵר, וְנֶאֱמַר מִדּוֹ, אַע"פ שֶׁהוּא הָבִיא אֶת הַפְּקֻדוֹן לְמָקוֹם שִׁישׁ אֲנָסִים, מ"מ יֵשׁ אוֹמְרִים דֶּסְטוֹר הַנֶּפֶקֶד כִּיּוֹן שַׁעֲשֵׂה כֵן מִחוּסֵר בְּרִירָה² (מַרְדְּכִי פֶרֶק הַגּוֹזֵל).

כו ניסן

ד שֶׁלַּח לוֹ הַשּׁוֹמֵר לְמַפְקִיד אֶת פְּקֻדּוֹ עַל יְדֵי אַחֵר, בֵּין שְׁאִמֵּר הַשּׁוֹמֵר לוֹ לְשַׁלֵּחַ הוֹלֵךְ לוֹ, אוֹ תָּנָן לוֹ פְּקֻדּוֹ, חֵיב בְּאַחֲרֵיכֶם עַד שֶׁיִּגְעֵי לִיד הַבְּעָלִים, בֵּין שֶׁבְּעַל הַפְּקֻדוֹן לֹא עָשָׂא שְׁלִיחַ לְהָבִיא לוֹ. לְפִיכֶךָ כִּיּוֹן שֶׁעֲדִין

ג. נראה לי שאפי' קיבל לשמור לזמן מסוים ובתוך הזמן הוצרך הנפקד לנסוע למרחקים, ג"כ יכול למסור ביד ב"ד, שאין סברא שבשביל שקבע זמן לפקדונו ישליך כל עסקיו, ואין זה דרכי גוים [ערוך השלחן].
נא. לפי הגירסא שלפנינו קשה אם ב"ד יאמרו לו להוליכה, ודאי לא יתחייב באחריותו, ולכן הגיה הסמ"ע שצ"ל ואי אפשר. והבאר הגולה מחק תיבות 'ויהיה באחריותו' ולפי"ז א"צ להגות הסמ"ע.

גב. אם הוליכו הנפקד דרך יער שאין בו סכנה גדולה ונגזל שם, פטור. אבל אם היה ישן וחבלוהו וגזלוהו, חייב. ואם העכו"ם מודה שחבלו, אם דין עכו"ם שהנחבל נשבע ונוטל, חייב הנפקד להוציא ממנו, ואם הלסטים מאיים עליו שאם יעשה כן יעשה לו צרות, אינו חייב להוציא [ש"ך בשם מהרש"ל].

אחריות החפץ על השומר, אם בא לחזור ולמל מיד השלית, רשאי אע"פ שאמר 'תן לו' לא אמרין דתן כוכי וכבר שייך למפקיד. במה דברים אמורים, שלא החזק הנפקד בפדן ואין בזה זכות למפקיד שייחשב כאילו כבר זכה בחפץ, ולכן יכול השומר לחזור בו ולקחת מהשלית. אבל אם השומר החזק בפדן ויש בזה זכות למפקיד שהחפץ יחזור אליו כמה שיותר מהר, ובה השלית מיד בשביל המפקיד, ואין הנפקד יכול לחזור ולמלו מידו אף כשאמר 'הולך' הוי כוכי, אע"פ שתמיד הולך לאו כוכי, שאני הכא שהחפץ שייך כל הזמן למפקיד, לכן זוכה בחפצו בלשון כל דהו, ואע"פ שאין יכול להוציאו בחזרה מיד השלית, מכל מקום השומר נשאר חייב באחריותו עד שניניע ליד המפקיד. ועין לעיל סימן רצ"א סעיף כ"א אם החזיר לאשת המפקיד. ויש מי שאומר, דהוא הדין נמי אפלו לא החזק בפדן, אלא שהיה רגיל בעל הפקדון להפקיד לזה שהפקד אצלו עתה באחרונה אצל השלית. וכן נמי אי שדר לה פלגיא נכרא מחימנא הוא אם המשלח שלח לשומר להודיעו ששלח זה אדם נאמן הוא, אף על גב דלא פמרה לא פטר אותו מאחריות ע"י מסירה לשלית זה, אינו יכול לחזור בו דע"י הודעה זו נחשב לו זכות שיישאר אצל השלית, ומ"מ חייב באחריותו.

סימן רצד

הכופר בפקדון או שמוען נגנב

ובו ו' סעיפים

א תבעו הפקדון וכפר בו שלא קיבל ממנו מעולם פיקדון, או שטען החזרתו, מיד אפי' קודם שנשבע נעשה עליו גזלן, ולכן חייב באנסים כגולן ופסול לעדות ולשבועה כדן גולן. במה דברים אמורים שע"י הכפירה נעשה לגזלן, שיש עדים ששבועה שפפר בו היה ברשותו וא"כ לא היה לו שום סיבה לכפור, אלא רק משום שרצה לגזולו לעצמו. אבל אם אין עדים שהיה אז ברשותו, לא נעשה גזלן, שמה בשעה שתבעו נאכד ממנו, ואמר אכפר בו כעת ואדרבנו עד שאמצאנו ואחזירנו לו כי אם אני יודה לו, יתבעני להחזיר לו מיד, וא"כ אין כוונתו לגזולו, ולכן לא נעשה גזלן.

כו ניסן

ב לא כפר בו, אלא טען נגנב, או נאכד ושומר חינוס פטור בגניבה ואבדה, אם אמר שארע הדבר במקום שיש עדים מצויים באופן שאומר להיות עדים שראו את הגניבה, וביא ראיה בעדים לדרבנו ויפטר ע"ז אפלו משבועה. ואם

לא יביא עדים לדבריו, ושלם ולא יועיל שיישבע, דילפינן מהפסוק שבמקום שמצוי עדים אין נאמן בשבועה אלא רק בעדים. ואם הוא במקום שאין עדים מצויים, ישבע שהוא בדבריו שנגנב או נאבד ואינו ברשותו, ומגלגלין עליו בשבועתו שיישבע גם שלא פשע בשמירתו אלא ששמרם בדרך השומרים וגם מגלגלין שיישבע שלא שלח בו יד קדם לבו, שאם שלח בו יד קדם לבו להנות ממנו נתחייב אפילו נאנס ולא יועיל שנגנב בלי פשעתו. אמנם כל זה רק אם צריך להישבע על הגניבה, ממילא מגלגלין את כל הנ"ל, אבל כשמביא עדים על הגניבה, דשוב א"צ להישבע ע"ז, אין צריך להישבע שלא פשע או שלא שלח יד, דאין סתם אדם חשוד ע"ז. הנה: ויש אומרים דאפילו אבא עדים שנגנב או נאבד צריך לשבע שלא פשע קודם לכן שזה מה שגרם שייגנב, כי זה שבועה עיקרית מחמת עצמה, ומגלגלין עליו שלא שלח בה יד. אבל אי אבא עדים שלא פשע, אין צריך לשבע שלא שלח בה יד כי אין חושדין באדם ששלח יד בגזילה, ורק כשכבר משיעין אותו שבועה אחרת, יכול להשיעו על שלוחות יד מכח גלגול (טור נסס הירושלמי והרא"ש ורמב"ם נפרק ו' דשאלה).

ג זה שאמרנו ששם מקום שיש עדים מצויים אם לא הביא עדים שיעידו בדבריו ושלם, הני מלי במידה דשלמא בה עינא, כגון מעביר חבית בשוק וכיוצא בו שהוא דבר גדול, ולכן אם נשבר או נגנב, ודאי יש אנשים שראו מעשה זה ויכולים לבוא להעיד, אבל מלתא דעביר דמתרמי דלא שלמא בה עינא דבר שיתכן שעין האנשים לא שלטה בו ולא ראתה אותו, כגון מאן דנקט חפצא בידה שמחזיק את החפץ בכף ידו, דאפשר שאף על פי שרבים מצויים שם ברחוב שאירע הדבר, מ"מ יתכן לתרע אנפא שיארע אונס ולא ירגישו בו כגני אדם, דינו במקום שאין עדים מצויים ונאמן בשבועה.

כח ניסן

ד מי שהפקידו אצלו גלימא וטוען שנאנסת, והביא עדים שנאנס לו גלימא, אף על פי שלא ידעו אם הגלימה שנאנסה היתה גלימת המפקיד, פטור. כיון שאלו היתה גלימא בידו ורוצה להחזירה בטענה שזו מה שהופקדה אצלו, ומפקיד אומר לא זו היא, ונפקד אומר זו היא, נאמן בשבועת הסת כדון כל טענת ברי וברי, ואין בזה חיוב שבועת השומרים דאורייתא, ואם המפקיד אומר שמה, והנפקד אומר ברי, אפילו הסת ליבא, והבא כיון דמפקיד לא ידע האי גלימא דאתניס אי ידעה היא או לא, נפקד מחימן בטענת ברי אפי' ללא שבועת היסת.

ה אם התנה הנפקד שיהא פטור משבועה, תנאו קיים.

כט ניסן

ו נִגְנַב הַפְּקָדוֹן בְּאַנָם באופן שהשומר פטור ועדיין לא נשבע ע"ז, וְאַחֵר כִּף הַכֶּר הַנֶּגֶב, אַחֵר שׁוֹמֵר שְׂכָר וְאַחֵר שׁוֹמֵר הָנֶם עוֹשֶׂה חַיִּב לטרוח ולעשות דִּין עִם הַנֶּגֶב וְאִינוּ נִשְׁבָּעִי. קָרָם וְנִשְׁבָּע וּנְפֹטֵר ע"י שבועתו, וְאַחֵר כִּף הַכֶּר הַנֶּגֶב, אִם שׁוֹמֵר הָנֶם הוּא, רָצָה עוֹמֵד בְּשִׁבְעָתוֹ וּא"צ לטרוח עִם הַנֶּגֶב, עוֹשֶׂה דִּין עִם הַנֶּגֶב ואין הגנב יכול לומר לו לאו בעל דברים ידיך את, וְאִם שׁוֹמֵר שְׂכָר הוּא, כִּיוֹן שֶׁקִּיבֵל שְׂכָר, אַע"פ שֶׁכָּבֵד נִשְׁבָּע עוֹשֶׂה עִמּוֹ דִּין. הַגֵּס: רֹאיוֹן הַמִּצִּיא חֹב בְּטוֹחַ לְשִׁמְעוֹן תִּיווֹךְ לוֹ קִנִּית שֶׁטֶר חֹב שֶׁהִיָּה בְטוֹחַ שִׁיְהִיָּה אִפְשָׁר לַגְבוּתוֹ מֵהַלוּחַ, וְקָבֵל שְׂכָר עַל הַסְּרָסְרוֹת, וְאַחֵר כִּף גִּתְּלָקֵל הַחֹב וְקִשָּׁה לַגְבוּתוֹ מֵהַלוּחַ וְצָרִיכִין לְהַשְׁתַּדֵּל עִם הַשֵּׁר בְּעַד הַחֹב שֶׁהִשָּׁר יַעֲמִיל אֶת כּוּחוֹ לְהוֹצִיא אֶת הַכֶּסֶף מֵהַלוּחַ, וְשִׁמְעוֹן הַקּוֹנֶה רוֹצֶה שְׂרָאוּבֵן הַסְּרָסֵר וְצָרִיךְ אוֹתָהּ טָרְחָא הוֹאִיל וְקָבֵל שְׂכָר מִן הַחֹב, יֵשׁ אוֹמְרִים דִּהְיִין עִם שְׁמִעוֹן, דְּמֵיָא דְּהַכֶּר הַנֶּגֶב שְׁשׁוֹמֵר שְׂכָר חַיִּב בְּטִירְחָא זו"ה (תרומת הדשן סימן שכ"ד).

סימן רצה

שילם הנפקד, כיצד משביעין אותו

ובו ג' סעיפים

א לעיל בסימן רצד סעי' ב' נתבאר שכל שומר שרוצה להיפטר מלשלם, נשבע שלא פשע ומגלגלן עליו שלא שלח יד ושאינו ברשותו. שׁוֹמֵר הָנֶם שְׂאֵמֵר הַרְיָנִי מְשַׁלֵּם וְאִינוּ נִשְׁבָּעִי שלא פשעתי, אִם הָיָה הַפְּקָדוֹן דְּכָר שְׂבָל מִינוּ שׁוֹה וּמִצְוִי בְּשׁוֹק לְקִנּוּת בְּמִתּוֹ צָרִיךְ שֶׁהִמִּין הוּא מִצְוִי, וגם שִׁיְהִיָּה מִצְוִי דְּבַר שֶׁשׁוּוֹה לוֹ בְּכָל פְּרִטּוֹ, בְּגוֹן פְּרוֹת, אוֹ וְרִיעוֹת שֶׁל צִמֶּר וְשֶׁל פִּשְׁתָּן הַשְּׁוֹת בְּכָל עֲנִיָּם, אוֹ קוֹדוֹת שְׂאִינָם מִצִּירוֹת, וְכָל בִּיזָא בָּהֶם שֶׁכִּיוֹן שֶׁמִּצְוִי לְקִנּוּת בַּקּוֹת חִפְזִין כְּדוּגְמָתוֹ, אִין שׁוֹם חִשֵּׁשׁ לוֹמֵר שֶׁהַחִפְזִין נִמְצָא בְּרִשׁוֹת הַשׁוֹמֵר וְנָתַן עֵינָיו בָּהּ, לִכֵּן כִּיוֹן שֶׁהִסְכִּים לְשַׁלֵּם הַרְיָ זֶה מְשַׁלֵּם וְאִינוּ נִשְׁבָּעִי שׁוֹם שְׁבוּעָה. אֲבָל אִם הָיָה הַפְּקָדוֹן

ג. שיטת הרמב"ם והשו"ע שרק הטיחא מוטלת עליו. אמנם שיטת רש"י והטור דצריך לשלם לבעלים ואח"כ להוציא מהגנב. וכתב הש"ך דדווקא כשברור שיוכל להוציא את הכסף מהגנב, דודאי אין צריך להפסיד כלל. נד. והש"ך תמה שאינו דומה כלל לשומר שחפץ זה היה בחיוב שמירה עליו, וגם אין נפטר אלא בשבועה, לכן חייב לעשות כל מה שביכלתו להחזיר החפץ לבעליו, משא"כ הכא.

[בַּחֲמָה אִין] בְּגֵד מְצִיר אִין כְּלִי מִתְקַן אִין דְּכָר שְׂאִינוּ מוֹצֵא לְקִנּוּת בְּמוֹתוֹ בְּשׂוֹק, חוֹשֵׁשׁ שֶׁיֵּשׁ שָׂמָּה הַחֲפֵץ לֹא נִאֲבָד מִמֶּנּוּ, אֲלָא נִמְצָא בִּרְשׁוֹתוֹ וְעֵינָיו נִתְּן בּוֹ וְלִכּוֹן מַסְכִּים לְשֵׁלֶם דְּמִי, וּמִשְׁפִּיעִים אוֹתוֹ שְׂבוּעָה דִּרְבֵּנָה בְּנִקְיֻתָּהּ חֲפֵץ שְׂאִינוּ בְּרְשׁוֹתוֹ, וְאַחֲרֵי כֵךְ מְשַׁלֵּם וְאִין צָרִיךְ לְהִשְׁבַּע שְׂלֵא פִשַׁע כִּיּוֹן שִׁמְמִילָא מַסְכִּים לְשֵׁלֶם^נ. וְכִמוֹ שׁוֹמֵר חִינִים שְׁטוּעֵן שִׁנְגָּבָה רַק מוֹכֵן לְשֵׁלֶם וְלֹא לְהִשְׁבַּע, ה"ה אִם הוֹדָה שִׁפְשַׁע וּמוֹכֵן לְשֵׁלֶם כְּפִי הַדִּין, חַיִּיב לְהִשְׁבַּע שְׂאִינוּ בִּרְשׁוֹתוֹ. וְהוּא הַדִּין לְשִׁאֲרֵי הַשּׂוֹמְרִים, בְּגוֹן הַשְׂוֹאֵל שְׂאֵמֵר מִתְּתָה, אִין נִנְגָבָה, וְשׂוֹמֵר שְׂכָר וְהַשְׂכֵּר שְׂאֵמֵר נִנְגָבָה, אִין אֲבָרָה, אִין עַל פִּי שְׁחָם חִיבִים לְשַׁלֵּם עַל פִּי הוֹדָאתָם, כִּיּוֹן שְׂוֹאֵל חַיִּיב בְּאוֹסִין, וְשׂוֹמֵר שְׁכָר וְשׂוֹאֵל חַיִּיבִים בְּגִיבָה וְאִבְדָּה, מ"מ מִשְׁפִּיעִים אוֹתָם שְׂבוּעָה שְׂאִינָה בְּרְשׁוֹתָם וְאַחֲרֵי כֵךְ מְשַׁלְּמִים דְּמֵי הַבַּחֲמָה אִין חֲפֵץ, שְׂאִינוּ חוֹשֵׁשִׁים לוֹ שְׂמָא עֵינָיו נִתְּנָה בָּהּ. וְאִם אִמְרוּ תְּבַעֲלִים יִתֵּר עַל זֶה הִיָּה שְׁוֹה שֶׁהַשּׂוֹמֵר טוֹעֵה שְׂוֹה כֵךְ וְכך, וְהַבְעִלִים טוֹעֵנִים שְׂוֹה יוֹתֵר, בּוֹלָל בְּשִׁבְעָתוֹ שְׂאִינוּ שְׁוֹה אֵלָּא כֵךְ וְכֵךְ מִדִּין גִּלְגוּל. [אֲבָל כְּשֶׁאִין הַבְעִלִים רוֹצֵה לְהַשְׁבִּיעוֹ שְׂאִינוּ בִּרְשׁוֹתוֹ, אִין נִשְׁבַּע עַל טַעֲנַת הַסְּכּוּם אֲלָא שְׂבוּעַת הַיִּסְתָּן].

ל' ניסן

ב נִמְצָא, כֵּל שׂוֹמֵר שְׂבוּעָה שְׂבוּעָת הַשּׂוֹמְרִים, בּוֹלָל בְּשִׁבְעָתוֹ שְׁלֹשָׁה בְּדָרִים, א' שֶׁשְׂמֵר בְּדָרְךְ הַשּׂוֹמְרִים וְשִׁאֲרֵי כֵךְ וְכֵךְ כְּגוֹן שׂוֹמֵר חִינִים נִשְׁבַּע שִׁנְגָּב וְשֵׁלֶם פִּשַׁע לִפְנֵי כֵן, דַּל"ה חַיִּיב עַל הַגִּיבָה, אִין אִפִּי מִתְּתָה מִדִּין תַּחֲלִילוֹ בִּפְשִׁיעָה וְסוֹפוֹ בְּאוֹסֵן, ב' וְשְׂאִינוּ בְּרְשׁוֹתוֹ שְׂלֵא חוֹר לְרְשׁוֹתוֹ אַחֲרֵי שִׁנְגָּבָה, ג' וְשֵׁלֶם שְׁלַח בּוֹ יָד קִדְּם שִׁאֲרֵי הַמֵּאֲרָע הַפּוֹטֵר אוֹתוֹ. וְאִם רָצָה לְשַׁלֵּם, נִשְׁבַּע רַק שְׂאִינוּ בְּרְשׁוֹתוֹ, וְכִשְׁשֵׁי דִין וְדִבְרִים עַל סְכּוּם הַפְּקֻדוֹן, בּוֹלָל בְּשִׁבְעָתוֹ שְׂכָר וְכֵךְ הִיָּה שְׁוֹה. רָאָה בַּהֲעֵרָה הַקְּדָמָה לְדַבְּרֵי הַרַמ"א^י. שְׁלֵם וְלֹא רָצָה לְשַׁבַּע וְה"ה אִם נִשְׁבַּע וְאִין כִּי הַסְּכִים לְשֵׁלֶם וְאַחֲרֵי כֵךְ הִכָּר הַגִּבָּה, כִּיּוֹן שְׁשִׁילֵם לוֹ מִרְצוֹנוֹ, הִקְנָה לוֹ אֶת הַבַּחֲמָה לְעֵינֵי שְׁקָנָה כֵּל שְׂכָר דְּאִתִּי מַעֲלָמָא כְּגוֹן כֶּסֶף, וְכוּ'^ז שְׂאִין

נה. ואע"פ שהסכים לשלם כדי להרויח שלא להישבע, והרי ממילא צריך להישבע, י"ל דאין ברשותו הוא דבר בטוח שיודע שיכול להישבע עליו, משא"כ שלא פשע בה, הוא ידא להישבע ע"ז, שמא בכל זאת פשע קצת. ונתבאר בגמ' שאם השומר הסכים לשלם ולא להישבע ולהיפטר, או אפי' באופן שחייב לשלם ע"פ טענתו, רק לא הצריך את הבעלים לכפותו ולהוציא ממנו הממון בב"ד, הרי הוא מקנה לו את הבהמה לענין שבח דאתי ממילא כגון כפל - אם יימצא הגגב וישלם כפל, להכפל לשומר, או לענין יוקרא, אפי' לא נגבב אלא נאבד, אם נמצא החפץ ונתייקר, שבח היוקר לשומר [ויתבאר הפרטים בזה בהמשך], אבל שבח שבח מגוף הפרה כגון גזיות וולדות, לא הקנה לו. ובגמ' איתא שני לשונות אם מקנה לו מיד בשעת קבלת השמירה, או רגע לפני הגניבה. עוד נתבאר דאפי' לא שילם בפועל, אלא אמר שרוצה לשלם, כבר נקנית לו הבהמה

כפל נפ"מ ליוקרא [וראה בהערה איזה יוקרא שייך לו]¹ אָבֵל לֹא שָׁכַח דְּמִגּוּפֵא היינו גזיות או וולדות, דלענין שבח המצוי כזה לא הקנה לו את הבהמה (טור).
 ג ראה הקדמה לסעיף זה בהערה י"ג יש מי ש'אומר והוא דעת הרמב"ם, ש'אפילו ה'ה ה'דבר ה'מפקד או ה'משכיר או ה'שואל ש'נה רק פְּרוּמָה וא"צ כפירת שתי כסף, ה'רי ה'שומר נשבע ע'ליו, ואין אחר מ'השומרים צריך ל'הוד'אה ב'מקצת ולא ל'כפירה ב'מקצת דאע"פ שהפסוק שממנו לומדים דין שתי כסף נאמר בפרשת שומרים, ס"ל דעירוב פרשיות יש כאן, ואין פסוק זה שייך לשומרים. ורבו החולקים ע'ליו ב'מה שכתב ש'אפילו ה'ה ה'דבר ה'מפקד ש'נה רק פְּרוּמָה נשבע ע'ליו, ואומרים ש'צריכים ב'פירת שתי כסף כמו שכתוב בפרשת שומרים.

סימן רצו

המפקד בעדים, ומועז הנפקד נגנבה או לחר"מ

ובו ח' סעיפים

א' אייר

א אחר המפקד או המשאל או המשכיר את חברו בעדים או שלא בעדים, דין אחר יש להם, בין שהודה זה מפי עצמו שהפקד בידו או

לענין כפל ויוקרא, ושיטת הרא"ש דבעינן עכ"פ נשבע שאינה ברשותו, ואם עדיין לא נשבע, צריך שישלם בפועל, ודעת שאר הפוסקים אינה כן, דאפי' לא נשבע עדיין, זכה בשבח. ובשאל שכל הנאה שלו, לכו"ע אין מקנה לו עד שישלם בפועל [ואפי' בהתנה להיות כשומר חינוס]. ובנשבע ונפטר ושוב אמר הריני משלם נמי מקנה לו את השבח, אבל רק כששילם בפועל.

זו. נחלקו הראשונים על איזה זמן יוקר מדובר, שיטת הראב"ד דרק מה שהתייקר אחרי שכבר שילם, זה שייך לו, דמזמן זה הבהמה כבר שייכת לו, וממילא היוקרא שלו. והמגיד משנה הקשה עליו דהא הבהמה שלו למפרע מיד משעת משיכה או עכ"פ משעה שנגנבה וכ"כ הסמ"ע. ודעת הש"ך דאם ידוע בעדים מתי נגנב או נאבד, היוקרא שלו משעה זו, אבל אם אין ידוע מתי היה הגניבה, בזה היוקרא שלו רק משעת תביעתו בב"ד. והקצות והנתיבות מיישבים את דברי הראב"ד דס"ל כשיטת הריטב"א שיוקרא נחשב כשבח הבא מגוף הבהמה כמו גזיות וולדות שאין מקנה לו, ולכן רק מה שבא אחר שכבר שילם הוא שלו.

ח. לעיל סי' פ"ח סעי' א' נתבאר שמודה במקצת צריך שהנתבע יכפור סכום של לפחות שתי מעות כסף [דכתיב 'כי יתן כסף או כלים', ודרשינן מה כלים שניים אף כסף שניים. ומטבע הכסף הפחות שמופיע בתורה הוא מעה כסף], וצריך יודה בפרוטה. ובסעי' ד' נתבאר שם שבשבעת עד א' סגי בתביעת פרוטה כדי להשביעו.

שֶׁהִשְׁאִילוֹ אוֹ שֶׁהִשְׁכִּירוֹ חֲרִי זֶה נֶשְׁבַּע שְׁבוּעַת הַשּׁוֹמְרִים, אַע"פ שִׁישׁ לוֹ מִגֹּו שְׁהִיָּה יִכּוֹל לִהְיוֹת שֶׁהַפְּקִיד אֲצִלוֹ וְהִיָּה נִפְטָר מִשְׁבֹּעָה, לֹא מִהֵנִי וְחַיִּיב שְׁבוּעָה מִשּׁוֹם שְׁאֵין אוֹמְרִים מִגֹּו לְפִתְרוֹ מִשְׁבֹּעָה, אֲלֵא לְפִתְרוֹ מִלְּשָׁלֶם כִּי דוּקָא בְּהוּצָאת מִמּוֹן הִקִּילוֹ לְסִמּוּךְ עַל מִגֹּו, וְלֹא בִשְׁבוּעָה. וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּכֵן אֲמָרִינָן מִגֹּו לְפִטְרֵי מִשְׁבֹּעָה, אֲלֵא הַטַּעַם שֶׁנִּשְׁבַּע וְלֹא נִפְטָר מִחַמַּת הַמִּגֹּו, מִשּׁוֹם שְׁאֵין זֶה מִגֹּו טוֹב כִּי אֵין רֹצֵה לְטַעֵן טַעֲנַת לַהֲד"ס שֶׁהִתְבַּעַע יִכּוֹל לִהְיוֹתוֹ, וּמַעֲדִיף לְטַעֵן נִגְבַּ וְכֹדוֹ טַעֲנָה שְׁאֵין יִכּוֹל לִהְיוֹתוֹ, וּמִמִּילָא אֵין זֶה מִגֹּו, וְלִכֵּן לְכֵן לֹא אֲמָרִינָן לָהּ (טוֹר נֶשֶׁם הַרָא"שׁ וּר"ן ר"פ הַנִּשְׁנָעִין וְהַמְגִיד פ"ג דְּשִׁכְרוּת).

ב' אַע"פ שֶׁאִמְרָנוּ דַּאֵין נֶאֱמַר אוֹ נִגְבַּ בְּמִגֹּו דִּלְהֲד"ס אוֹ בְּמִגֹּו דִּהְיוֹתִי, אֲבָל אִם מִעֵן לֹא הִפְקַדְתָּ בְּיָדִי מֵאוֹמָה וְלֹא הִשְׁאֵלְתִּנִּי וְלֹא הִשְׁכַּרְתִּנִּי, אוֹ שְׁאִמְרָא אִמַּת הִפְקַדְתָּ בְּיָדִי אוֹ הִשְׁכַּרְתִּנִּי אוֹ הִשְׁאֵלְתִּנִּי אֲבָל הִתְחַרְתִּי לָךְ כִּיוֹן שְׁלֹפִי טַעֲנָתוֹ אֵינוֹ שׁוֹמֵר כָּלֵל, אֵין יִכּוֹל לִהְיוֹתוֹ שְׁבוּעַת הַשּׁוֹמְרִים, אֲלֵא נֶשְׁבַּע חֶסֶת וְנִפְטָר. אֲפִלּוֹ הַפְּקִיד בְּיָדוֹ אוֹ הִשְׁאִילוֹ אוֹ הִשְׁכִּירוֹ בְּשִׁטְרֵי דַּאֵין יִכּוֹל לְטַעֵן הַחֲזוּרִתִּי, דְּשִׁטְרֵי בִידֵי מֵאֵי בַעֲי, מ"מ נֶאֱמָר בְּשְׁבוּעָה בְּנִקְיִטַת חֶפֶץ לִזְמֵר הַחֲזוּרִתִּי לָךְ, בְּמִגֹּו שְׁהִיָּה יִכּוֹל לִזְמֵר נִגְבַּ, אִם הוּא שׁוֹמֵר חֶסֶת, אוֹ נֶאֱמָר, אִם הוּא שׁוֹמֵר שְׁכָר, וּמִתָּה מִחַמַּת מִלֵּאכָתָה, אִם הוּא שׁוֹאֵל. וְכִשְׁם שְׁאֵם הִיָּה מִעֵן בֵּן הִיָּה צָרִיף לְשִׁבַּע מִן הַתּוֹרָה בְּנִקְיִטַת חֶפֶץ, בֶּךָ בְּשִׁטְרוֹן הַחֲזוּרִתִּי, צָרִיף לְשִׁבַּע בְּעֵין שֶׁל תּוֹרָה בְּנִקְיִטַת חֶפֶץ, כִּיוֹן שְׁכָל כּוּחוֹ מִחַמַּת שְׁהִיָּה יִכּוֹל לְטַעֵן טַעֲנָה שֶׁנִּפְטָר בָּהּ רַק אִם נִשְׁבַּע בְּנִקְיִטַת חֶפֶץ.²²

ב' אייר

ג' בְּמִתָּה דְּכָרִים אֲמֹרִים, בְּשְׁהִיָּה הַשּׁוֹמֵר יִכּוֹל לְטַעֵן לִזְמֵר נֶאֱמָר וְהִיָּה נֶאֱמַר שְׁבוּעָה, וְלֹא נִצְרִיף אוֹתוֹ לְהִבְיָא רָאִיָּה עַל טַעֲנָתוֹ. אֲבָל אִם הִיָּה חֵיב לְהִבְיָא רָאִיָּה עַל טַעֲנָתוֹ וְלֹא יוֹעִיל שִׁישְׁבַּע, בְּגוֹן שְׁהִיָּה בְּמִקּוֹם שְׁעָרִים מְצוּיִים נִתְבָּאָר לְעִיל ס' רצ"ד סע' ב' שְׁאֵין נֶאֱמַר אֲכ"כ מִבְּיָא עֵדִים שִׁיעִידוֹ כְּדִבְרֵי, אֵינוֹ נֶאֱמָר לִזְמֵר הַחֲזוּרִתִּי כִיוֹן שִׁישׁ שִׁטְר כְּנֻדוֹ, וּמִגֹּו אֵין לוֹ כִיוֹן שְׁאֵם הִיָּה מִעֵן כֵּן, הִיָּה צָרִיף לְהִבְיָא עֵדִים עַל טַעֲנָתוֹ, אֲלֵא יִשְׁבַּע בְּעַל הַשּׁטְר בְּנִקְיִטַת חֶפֶץ שְׁלֹא

וְלַעֲנִין שְׁבוּעַת הַשּׁוֹמְרִים נִתְבָּאָר שֶׁם בְּסַעֲי ה' דִּלְעַת הַמַּחְבֵּר סָגִי בְּפִירוּתָהּ וְלַעֲנִי הַרְמ"א צָרִיף שְׁתֵּי כֹסֶף, וְכֵאֵן סִתָּם הַשּׁוֹ"ע דְּעַת הַרְמ"א שֶׁם. נִשְׁטִית הַסִּמּוּךְ זֶה שְׁבוּעָה דְּאוֹרִייתָא מִמֶּשׁ, וְלִפִּי הַש"ך זֶה שְׁבוּעָה דְּרַבְנָן כְּעֵין דְּאוֹרִייתָא. וְיֵשׁ כְּמֵה נִפ"מ בֵּין דְּאוֹרִייתָא לְדְּרַבְנָן, כְּגוֹן אִם יוֹרְדִים לְנִכְסֵי כְּשֵׁאֵין רֹצֵה לְהִישְׁבַּע דְּרַק בְּדְאוֹרִייתָא יוֹרְדִין, וְגַם נִפ"מ אִם יִכּוֹל לְהַפְּךָ אֶת הַשְּׁבוּעָה עַל שְׁכֻנְגָדוֹ שִׁישְׁבַּע וְיִטּוֹל, דְּרַק בְּדְרַבְנָן מִהִפְכִּין וְלֹא בְּדְאוֹרִייתָא.

החזיר לו, וישלם. ומה שאמרנו שצריך להישבע, הוא דאמר לו וישתבע לי שלא תתורתיו לך דכיון שהוא דורש שישבע, משביעין אותו, אבל אגן לכתחלה אמרין לה ויל שלם לה ואין מצריכים אותו להישבע שלא החזיר לו.^א

ד בא להחזיר לו פקדונו, ואמר לו המפקיד אין זה פקדוני אלא אחר הוא, או שלם היה ושבירתו, או חדש היה ונשתמשות בו ושווה כעת פחות, מאה סאין הפקדתי אצלך ואין אלו אלא חמישים. ובעל הבית היינו השומר אומר זהו שהפקדת בעצמך וזה שנתת אתה נזיל, הרי השומר נשבע הסת בשאר כל הנשבעים ואינו נשבע שבועת השומרים דאורייתא^ב, שאין כל שומר נשבע שבועת השומרים האמורה בתורה, אלא בזמן שמוזה בעצמו על עצם הפקדון כמו שאמר המפקיד, אלא שמועז שנגנב או אבד או נשבר בטענה הפוסלת, אבל אם אמר זהו שהשאלתי, או זהו שהשכרתי לי או שנטלתי שבר על שבירתו, והבעלים אומרים אינו זה אלא אחר, או נשתנה מקמות שניה, הרי זה תביעת ממון רגילה שיש בה הכחשה, ולכן הרי השומר נשבע הסת, או שבועת התורה אם הודה במקצת כמו כל מודה במקצת בתביעה ממונית. ביצה, מאה סאה הפקדתי אצלך, והשומר אומר לא הפקדת אצלי אלא חמישים, נשבע שבועת התורה, מפני שהודה במקצת, ולא משום שבועת השומרים. מאה בור של חטים הפקדתי אצלך, והוא אומר לא הפקדת אצלי אלא מאה של שעורים, נשבע הסת בשאר כל הנשבעים במענה כזו ואין זה מודה במקצת, אע"פ שמאה שעורים שווה פחות ממאה חטין, דטענו בחטין והודה לו בשעורים, אין חייב שבועה.^כ

ג' אייר

ה מתנה שומר חנם להיות פטור משבועה^ד, והשואל להיות פטור מלשלם. וכן מתנה בעל הפקדון על שומר חנם או שומר שכר ושומר

פ. וכן הוא הדין במלוה בשטר שאם המלוה בא ותובע עם שטר, והלוה טוען פרעתו, דגובה בשטרו בלי שבועה, אא"כ תובע הלוה שישבע שלא פרעו, דצריך להישבע סא. ובאופן שתבעו הפקדתי אצלך מאה סאין ויש רק חמישים, והשומר אומר זהו מה שהפקדת אצלי, מה שלא נשבע מדין מודה במקצת, לדעת הסמ"ע משום דהוי הילך, ולדעת הש"ך גם באופן שאין הילך כגון שנרקב מקצת הפירות, פטור משום דלא הודה בדבר שבמנין.

כב. ונשבע היסת שלא הפקיד אצלו חטין, ופטור גם מהשעורים שהודה בהם, וכדלעיל סי' פ"ח סעי' י"ב. ולפי מה שכתב שם הרמ"א שאפי' יודע שחייב לו שעורים, פטור מלשלם לו דהתובע מחל לו מדלא תבעו בהם, י"ל דנשבע היסת שלא הפקיד אצלו חטין, ופטור אף משעורים, ואפילו אם שהפקיד אצלו שעורים, מ"מ פטור מלשלם דמחל לו [סמ"ע].

כג. נחלקו הפוסקים באופן ששומר חנם התנה להיפטר מפשיעה, האם מועיל בלי

להיות חייבים בכל בשואל. שכל תנאי במקדון או בשבועת ממון התנאי קנים, ואין צורך לא קנין כשהתנאי הוא להיפטר א"צ קנין, דמחילה א"צ קנין, וכשהתנאי לחייבו, א"צ קנין בההיא הנאה שמאמינו, גמר ומתחייב, ולא עדים דלא הצריכו עדים אלא לשקרנים, ולא כשמודים שכך הסכימו ביניהם.

ו מנען זה המפקיד שהיה שם תנאי להתחייב יותר מדינו, והשומר אומר לא היה שם תנאי, נשבע השומר שבועת השומרים שאינה ברשותו ומגלגל בה שלא היה שם תנאי.

ד' אייר

ו מנען המפקיד שהפקיד אצלו, וזה השומר אומר לא אמרתי אלא 'הנח לפניך' באופן כזה לא נעשיתי לך שומר כמו שנתבאר לעיל סי' רצא סעי' ב', כיון שלפי טענת השומר אינו שומר כלל, אין יכול להשביעו שבועת השומרים, אלא נשבע הסת שלא קבלו אלא בדרך זו, וכולל בשבועתו שלא שלח בו יד דאו אפי' אינו שומר, נתחייב באונסין מדיו גזלן ולא אבדו בידים ולא בגרם שגרים לו באופן שהיה חייב לשלם מדיו מזיק.

ח הורה השומר שפשע, ומנען תנאי היה בינינו שלא אצמך לשומרו בדרך השומרים, והמפקיד אומר לא היה שם תנאי, אף על פי שהפקיד אצלו בעדים שמעידים שדבר זה פקדון הוא אצל זה אבל לא ידענו אם היה בתנאי אם לאו שהיו בבית השומר בשעה שבא להפקיד אצלו, אבל בשעת מסירת החפץ ממש יצאו מהמקום ואין יודעים אם התנו תנאי ביניהם, או שטוען שהתנאי היה קודם שבא למסור אצלו את החפץ, השומר נאמן, מתוך שהיה יכול לומר שמרתי בדרך השומרים ונאנסתי, נאמן לומר שהיה ביניהם תנאי, לפיכך כיון שכל נאמנותו רק מכח מיגו דנאנסתי, ואם היה טוען נאנסתי היה חייב שבועה דאורייתא, לכן גם כעת ישבע שלא שלח בו יד ושאינו ברשותו ושהיה בהם תנאי. ואם הביא המפקיד עדים שפשע וא"כ אין לו מגו דנאנסתי, אע"פ שטוען השומר שהתנה שייפטר אם יפשע, מ"מ חייב השומר, ואינו נאמן במה שמונען תנאי היה בינינו, שהרי אין כאן מגו. הסג: ודוקא שידעין עדים שהיה שומר עליו. אבל בלא זה, אף על פי שיש עדים שפשע, נאמן לומר שהיה תנאי שייפטר כשיפשע, במגו שהיה יכול לומר לא הייתי שומר עליו

קנין, וכן בשואל שהתנה להיפטר, האם מהני תנאי זה גם על פשיעה כשלא עשו קנין [פתחי תשובה].

דלא אַמַרְתִּי אֵלָא 'הָא בֵּיתָא קַמָּךְ' כּמוּ הִנֵּה לִפְנֵי שְׁאִין נַעֲשֶׂה שׁוּמֵר בִּלְשׁוֹן כּוֹה
(הַמְגִיד פ"ו דְּשַׁלְחָה).

סימן רצו

הכופר בפקדון אפלו נותן המפקיד סימן וכו סעיף אחר

ה' אייר

א המפקיד אצל חברו שלא בעדים, נאמן לומר לא היו דברים מעולם, אף על פי שאין הנפקד אמור שיהא לו חפץ בה ומהפקיד נותן בו סימן ואפי' ראוהו עדים אצלו חפץ כזה והכירוהו בטביעות עין שהיה שייך פעם למפקד, דיכול לטעון שמעולם לא בא אליו דרך פקדון אלא קנאו מהתובע או מאחר שקנאו מהתובע, ואע"פ שאין אמור שיהיה לו כסף לקנות דבר כזה, מ"מ יש שנראה שהוא עני, ובאמת יש לו הון רב. ואפלו הפקיד אצלו בעדים, אם לא ראו עתה בידו בשעה שירדו לדין אפי' הראהו אח"כ לב", נאמן לומר החזרתיו לך והמפקיד בעדים א"צ להחזירו בעדים, או נתתו לי במתנה או קניתי ממך ונאמן במגו דהחזרת. ואפלו אם טוען הפקידתי בידך חטים, וזה אומר החזרתני לך, ונחלה אומר וחזרתי בך וכך היו ונתתם בחבית פלונית, ונמצא בדרביו, אפלו חבי נאמן הנפקד לומר החזרתני לך את שלך ואילו אחרים הם, אפלו הפקידים בעדים כי יכול להימצא שבדיוק אותו כמות חטים יניח משלו באותה חבית. וה"ה דנאמן לקחתים ממך, ונאמן במגו דהחזרת. אכל אם עדים מעידים שהפקיד בידו זה החפץ ורואים אותו עתה בידו צורת הכרתם ראה בהערה^כ, אינו נאמן לומר חזרתני ולקחתני ממך, או נתתו לי במתנה דכיון שיש עדים שבאו לידו בתורת

סד. אם העדים מכירים את החפץ בטביעת עין, פשוט שצריך להחזירו למפקד. ואם מכירים אותו רק ע"פ סימן, לדעת הש"ך בסימן מובהק הוי כטביעת עין, ולא יוכל לטעון שזה חפץ אחר אפי' כשיש לו מגו, דהוי כמגו נגד עדים. ובסימן בינוני יוכל לטעון שזה חפץ אחר כשיש לו מגו דלקוח, אבל לא כשיש עדים וראה דבכה"ג אין יכול לטעון לקוח, ממילא גם לא יוכל לטעון שזה חפץ אחר. ובסימן גרוע יוכל לטעון החזרתני וזה חפץ אחר אפי' כשיש עדים וראה, אבל לא יוכל לטעון קניתי ממך במגו שזה חפץ אחר, שאין זה מגו טוב כיון שראו חפץ כזה בידו. שיטת הנתיבות, שאין מוציאין מידו אלא רק בטביעות עין אבל ע"י סימנים אפי' סימן מובהק שמועיל באיסורין, אין מועיל להוציא ממנו, ורק בהשבת אבדה שאין

פקדון, אין נאמן לומר שקנאו אח"כ. וכאן אין יכול לומר החזרתי כי יש עדים שראוהו עתה בידו, וממילא אין לו שום כח נאמנות. **וְלֹא מִבְּעֵיַא אִם הוּא חַי, שְׂמוּצִיָּאין אוֹתוֹ מִיָּדוֹ כְּשִׁישׁ עַדִּי הִפְקְדָה וְעַדִּי רֵאִייה מִטַּעַם הַנִּלְ, אֶלָּא אֶפְלוּ אִם מֵת וְתוֹבֵעַ** את היורשים, אם יש עדי הפקדה ועדי ראייה שראוהו עתה בידם, **מוֹצִיָּאִים אוֹתוֹ מִהִיָּדָרְשִׁים** ולא טוענים עבורן שמא אם היה אביהן קיים היה מברר בעדים שקנאו מהתובע כפי טענתו, דטענה שלא מצויה לא טוענים עבורם, ומוציאין מידם **אֶפְלוּ בְּלֹא שְׂבוּעָה** כיון שאין שום ספק שחפץ זה הוא שלו, א"צ להישבע אף שמוציא מיוורשים. **הַגִּיט: אָמַר הַמִּפְקִיד חֲפִץ פְּלוֹנִי הִפְקַדְתִּי בְּעֵדִים בְּיָדוֹ שְׂסִימְנוּ בָּךְ וְכָךְ, וְאִנּוּ רֹאִים בְּיָד הִיתוּמִים חֲפִץ בְּנֶה אֲבֵל** אין מכירין בטביעת עין אם זה באמת מה שהפקיד אצלו, **צָרִיכִין לְהִרְאֹתוֹ לְעֵדִים** שהפקיד בפניהם והם צריכים להכירו בטביעת עין, **וְאִם עֵדִים מְעִידִים אוֹתוֹ שֶׁהוּא זֶה הַפְקִיד אֲצֵלוֹ, מְחִזְרִין אוֹתוֹ** אפי' אמוד שיתכן שיש לו חפץ כזה, מ"מ כיון שיש עדי הפקדה, מחזירין לו על פי סימנים שנותן. אבל כשאביהן חי וטוען שאין זה מה שהפקידו אצלו, אין מחייבין אותו להוציאו לעדים לראות אם מכירין אותו, כיון שטוען ברי. **וְאִם אָמְרוּ הִיתוּמִים אָבִינוּ אָמַר שְׁלוֹ הוּא, נֶאֱמָנִים בְּשְׂבוּעָה** שכן אמר להם אביהם, וא"צ להוציאו בפני העדים. ואע"פ שאין יתומים נשבעים אלא רק כשבאים להוציא, שאני הכא כיון שיש עדי הפקדה ונותן סימנים ורוצה שיוציאוהו לפני עדים שיכירוהו בטביעות עין, הרי זה נחשב כאילו היתומים מוציאים ממון, ולכן צריכים להישבע (טור ס"ד). **וְלֹא עוֹד, אֶלָּא מִי שֶׁבָּא וְאָמַר בָּךְ וְכָךְ הִפְקַדְתִּי אֶצֶל אַבִּיכֶם** ואין לו עדי הפקדה, ונתן סימנים מבהקים, ונמצא הפקדון כמו שְׂאֵמֶר, וְהָיָה יוֹדֵעַ הַדִּין שֶׁלֹּא הָיָה הַמֵּת אֶמּוֹד שֶׁזֶה הַפְקָדוֹן שְׁלוֹ, יֵשׁ לוֹ לַדִּין הָיָה לַתַּת הַפְקָדוֹן לִזֶּה שֶׁנָּתַן סִימָנָיו כיון שנתן סימנים מובהקים והנפקד אינו אמוד שיהיה לו דבר כזה, וְהוּא שֶׁלֹּא יִהְיֶה הַמִּפְקִיד רָגִיל לְהַכְנִס אֶצֶל זֶה שְׂמֵת לכן נתינת הסימנים הוא ראייה שהחפץ שלו, דמהיכן יודע סימן זה, **אֲבָל אִם הָיָה רָגִיל לְהַכְנִס אֶצֶל אֵין נותנים לו, שְׂמֵא** באמת החפץ שֶׁל אַחֵר הוּא וְהַבִּיר הַסִּימָנִים שְׁלוֹ ע"י שנכנס בביתו וראה חפץ זה. מה שאמרנו שיוודעים שאינו אמיד, היינו רק ע"י אומדן דעת של הדיין עצמו שמכירו כך, אבל בָּאוּ עֵדִים וְהַעִידוּ לַדִּין שֶׁאֵין זֶה אֶמּוֹד, אֵין מוֹצִיָּאין מִיָּד הִיתוּמִים בְּעֵדוֹתָן להחשיבו באמת כאינו אמיד,

נחשב למוציא מהמוצא, מועיל להחזיר לו ע"י סימנים. ולכן חולק על הש"ך וס"ל דאף בסימן מובהק יכול לטעון שזה חפץ אחר, והסימן מועיל רק שהב"ד יחייב אותו להוציא את החפץ להראותו לעדים שמא יזהו אותו ע"י טביעות עין, ועי"ז יתחייב להחזיר.

שֶׁאִין זֶה נחשב לְרֵאיוֹת בְּרוּרָה, וְאִמְדֵן דַּעְתָּם אֵינוֹ אִמְר דַּעְתּוֹ, וְאִין לֹא לְדֵין אֶלָּא מִה שֶׁדַּעְתּוֹ סוֹמְכֶת עָלָיו. וּמִשְׁרָבוֹ בְּתֵי דִינִים שְׂאִינֵם הַגּוֹנִים, וְאֶפְלוּ יִהְיוּ הַגּוֹנִים בְּמַעֲשֵׂיהֶם אֵינֶם חֲכָמִים כָּרָאוּ וּבְעָלֵי בִינָה, חֲסִידֵימָו רַב בְּתֵי דִינֵי יִשְׂרָאֵל שְׂאִין מוֹצִיאִים מִחֵיתוּמִים בְּאִמְר דַּעְתּוֹ שֶׁל דֵּין הֵיטָב רַק בְּאִפְסָן הָאֲחֵרוֹן שְׁחִיבִים לִהְיוֹת לְאוֹמֵד זֶה כִּיּוֹן שְׂאִין עַדִּי הַפְקֵדָה. הַחֲזִיר פִּקְדוֹן עַל פִּי בֵּית דִּין וְאַחֵר כִּף נֹדַע שֶׁטַעֲנוֹ שֶׁהַחֲזִירוֹ לְמִי שְׂאִינוֹ שְׁלוֹ, הַנִּפְקֵד פְּטוּר כִּיּוֹן שֶׁעָשָׂה עַל פִּי ב"ד, הֵרִי זֶה אָנוּס (רַנְנוּ יְרוּסֵם נ"א ח"ט).

סימן רחצ

נפקד אומר איני יודע כמה אני חייב,

והמפקיד מוען ברי

ובו ב' סעיפים

א כָּל שׁוֹמֵר שְׁנֵת־חֵיב לְשֹׁלֵם וְאִמְר אֵינִי יוֹדֵעַ כֶּמָּה דָּמִים אֲנִי חֵיב לְשֹׁלֵם, וְהַבְּעָלִים אֹמְרִים אֲנִי יוֹדְעִים כִּף וְכִף תִּהְיֶה שְׁוֵה, כְּגוֹן שֶׁהַפְּקִיד אֶצְלוֹ כִּים מְלֹא וְהוֹכִים וּפָשַׁע בּוֹ, הַבְּעָלִים אֹמְרִים מְאֵתִים דִּינָרִים הִיוּ, וְהַשׁוֹמֵר אֹמֵר וְדָאִי שְׁהָיוּ בּוֹ דִּינָרִים אֲכָל אֵינִי יוֹדֵעַ כֶּמָּה הִיוּ, נִמְצָא זֶה כְּמוֹעֵן מְאֵתִים, וּמוֹדָה לֹא בְּמִקְצֵת וְעַל הַשָּׂאֵר אִמְר הַשָּׂאֵר אֵינִי יוֹדֵעַ, שֶׁהוּא מְחִיב שְׁבוּעָה מִדִּין מוֹדָה בְּמִקְצֵת וְאֵינִי יָכוֹל לְשַׁבַּע כִּי אֵינוֹ יוֹדֵעַ, וּמִשְׁלֵם סָה. וְלִפְיָכֵךְ, הַבְּעָלִים יִמְלּוּ בְּלֹא שְׁבוּעָה, וְהוּא שִׁטְעָנָו דְּכָר סְכּוּם שֶׁהֵם אֲמוּדִים בּוֹ. וְיֵשׁ זְכוּת לְשׁוֹמֵר לְהַחֲזִיר עַל מִי שֶׁלָּקַח מִמֶּנּוּ יוֹתֵר מִתְּרָאוּ לֹא. וְעַיֵן לְעֵיל סִימָן צ' סֵעִיף י"ב.

כה. זו היא שיטת הרמב"ם. אבל הרבה ראשונים ס"ל בדבר שלא היה צריך לדעת, לא אומרים בזה מתוך שאין יכול להישבע משלם, וכאן שקיבל לפקדון כִּס עִם מַעוֹת, לֹא הִיָּה מְחֻיֵּב לְמַנּוֹת אֶת הַמַּעוֹת בְּשַׁע שְׁקִיבֵלֶם, וּמִמִּילָא אֵין תְּבִיעָה עָלָיו לְמָה אֵינוֹ יוֹדֵעַ כִּמָּה הִיָּה בְּכִיס, וּמִמִּילָא אֵינוֹ מִשְׁלֵם. וְהַשֵּׁךְ מִסִּיק לְדִינָא כְּשִׁית הַרְמַב"ם.

עוד יש שיטה שאמנם לא אומרים מתוך, אבל התובע נשבע ונוטל כדין תקנת גזול שאין אנו יודעים כמה גזלו והגזלן לא נאמן בשבועה, דתקנו שהגזול נשבע ונוטל, וה"ה הכא. ויש חולקים דתקנו רק בגזל ולא בפקדון. כו. ז"ל שם: המזיק ממון חברו, ואינו יודע כמה הזיק, הניזק נשבע, כתקנת חכמים, ונוטל; והוא שיטעון דברים שהוא אמוד בהם.

ו' אייר

ב מַת אֲבִיּוֹי וְהֵנִיחַ לוֹ יְרוּשָׁה שֶׁקְּצָרוֹר, וְהִפְקִידוֹ הָאֵב אֶצֶל חֲבֵרוֹ וּפָשַׁע בּוֹ הַשּׁוֹמֵר, הַמִּפְקִיד אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ מָה הָיָה בּוֹ כִּיּוֹן שֶׁאֲבִיו הֵנִיחַ לוֹ וְלֹא בִּדְק מַעֲוֵלָם מִהָיָה בִּשְׂק, וְשָׂמָּה מְרַגְלִיּוֹת הָיוּ בּוֹ, וְכֵן הַשּׁוֹמֵר אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ בְּמָה אֲנִי חַיִּב לְשַׁלֵּם, שָׂמָּה וְכוּכִית הָיָה מְלֵאָה וְכֵן לֹא שִׁיד מִתּוֹךְ, דֹּאִינוּ חַיִּיב בִּשְׁבוּעָה כִּיּוֹן שֶׁאִין תְּבִיעֵת בְּרִי, וְשִׁבְעַת הַשּׁוֹמֵר בְּתִקְנַת חֲכָמִים שָׂאִינוּ בְּרִשּׁוֹתָו, וְיִכְלָל בְּשִׁבְעָתוֹ ע"י גִּלְגּוּל שָׂאִינוּ יוֹדֵעַ בְּדֹאִי שֶׁהָיָה בּוֹ יוֹתֵר עַל שְׁוֹה כֶּד וְכָד, וְיִשְׁלָם מִתְּשֻׁדָּה לֹא אֲבָל בְּלִי גִלְגּוּל מִכּח שֶׁאִינוּ בְּרִשּׁוֹתוֹ, לֹא הָיָה חַיִּיב לְהִשְׁבַּע שֶׁאִינוּ יוֹדֵעַ, כִּיּוֹן שֶׁהָיָה תְּבִיעֵת שְׂמָא, וְאִפִּי לְצַת יְדֵי שָׁמַיִם אִינוּ חַיִּיב בְּשִׂמָּה וְשִׂמָּה. [מִפְקִיד שָׂאֵמֶר נִגְבַּל לִי מִן הַפְּקִדוֹן כִּי חִסֵּר מִהֶכְמוֹת שֶׁהִפְקִדְתִּי, וְהַשּׁוֹמֵר אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ אִם נִגְבַּל, דְּשִׂמָּה מִה שֶׁהִנַּחַת זֶה מִה שֶׁנִּמְצָא כֵּאֵן לִפְנֵינוּ, נִשְׁבַּע שָׂאִינוּ יוֹדֵעַ, וּפְטוּר] [מִשּׁוּבָּה רַש"א סִימָן אֶלֶף קל"ד].

סימן רצט

שניים שהפקידו ביד אחד ואחד מהם בא לתבוע

ובו סעיף אחד

א שְׁנַיִם שֶׁהִפְקִידוֹ אֶצֶל אֶחָד, וְכֵן אֶחָד מֵהֶם לְפֻל אֶת שְׁלוֹ, אִין שׁוֹמְעִין לֹא אִפִּי לִתֵּת לוֹ רַק חֲלָקוֹ עַד שֶׁיָּבֹא חֲבֵרוֹ. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים, בְּשִׁאִין הַשְּׁנַיִם בְּעִיר. אֲבָל אִם הוּא בְּעִיר וְיָדַע שֶׁתִּבְעֵי חֲבֵרוֹ לִנְפֵקֵד וְלֹא בָּא, אִמְרִינוּ דְּנִיחָא לָהּ בְּמֵאִי דְּעִבִּיד חֲבֵרָה וְשְׁלִיחֻתָּהּ קָא עֲבִיד. וְנִתְבָּאֵרוּ פְּרָמִי דִּין זֶה בְּסִימָן קע"ו סעיף כ"ה, וּבְסִימָן קכ"ב סעי' ט"ז. וְאִם הִפְקִיד אֶצֶל שְׁנַיִם, הָיָה בְּהִלּוּה לְשְׁנַיִם (נִמּוּקֵי יוֹסֵף ר"פ הַמִּפְקִיד). וְעֵינִי לְעִיל סִימָן ע"ז סעי'

ס. מה דנקט אופן כזה ולא במפקיד עצמו שאינו יודע מה היה בשק שהפקיד, י"ל דאורחא דמילתא נקט, דבדרך כלל הבעלים יודע מה הפקיד. אי נמי י"ל כיון שהתובע שמא, לא היו משיבעים את השומר שאינו יודע ואפי' לא ע"י גלגול, דלמה לו לדעת יותר מהמפקיד עצמו [סמ"ע].
 סה. ורק ליטול ממנו את הממון אינו יכול, אבל יכול לכופו לירד עמו בדין על חלקו אע"פ שאין חברו בעיר [סמ"ע].
 סז. ז"ל שם: היה להם תביעת ממון עליו ויצא השותף חייב, אם לא היה שותפו בעיר יכול לתבוע פעם אחרת. (וקטן כמאן דליתא בעיר דמי. וי"א דה"ה אשה) (נ"י בשם הריטב"א). היה בעיר, אינו יכול לתבוע:
 ע. ז"ל שם: אחד מהאחים שלא חלקו, או מהשותפים, שבא לתבוע, תובע על הכל,

א', ששם נתבאר ששניים שלוו כאחד, כל אחד חייב חצי מחמת ההלוואה וחייב גם על החצי השני מדין ערב, וא"כ ה"ה בהפקיד אצל שניים^א.

סימן ש

**שניים שהפקידו, אחד מאה ואחד מאתים,
וכל אחד תובע מאתים
ובו ד' סעיפים**

ד' אייר

א שנים שהפקידו אצל אחד, זה הפקיד מנה וזה הפקיד מאתים, וכל אחד משניהם אומר אני הוא שהפקדתי המאתים, והשומר אומר אני יודע מי הפקיד את המאתים, ישבע כל אחד מהם בנקיטת חפץ כדין נשבע ונטל שהפקיד מאתים, ויתן מאתים לזה ומאתים לזה, ונמצא מפקיד מנה מביתו, והטעם שחייב לשלם לשניהם, אע"פ שודאי שאין חייב לשניהם, מפני שפשע, שהיה לו לכתוב שם כל אחד על בים שלו. וכל זה כשהם תובעים אותו כל אחד בטענת ברי, אבל אי אנהו לא תבעי לה כל חד בְּכָרְךָ שאומר להם אחד מכם הפקיד אצלי מאתים, והן עצמן אין זוכרים, אם בא לציאת ידי שמים, חייב לתת מאתים לכל א', אבל בְּדִינִי אֲדָם, פטור דאם הם לא זוכרים, אין גם תביעה עליו. לפיכך כיון שטעם החיוב דנחשב כפושע שלא ציין ע"ג הכיס שם בעליו, אם הביאו לו השנים באחד שלש מאות בְּכָרְךָ בכיס אחד^ב, ובאו ותבעו וכל

הואיל ויש לו חלק בזה הממון אינו צריך הרשאה משאר שותפיו. ואם יצא חייב, אין השותף האחר יכול לומר לשותפו שדן: אילו הייתי אני שם הייתי תובע טענות אחרות ומחייב בעל דיני, שהרי אומר לו: למה לא באת לתבוע גם אתה. לפיכך אם היה בעיר אחרת, יש לו לחזור על הבעל דין ולדון עמו ולומר לו: אני מודה בכל מה שטען שותפי. ולפיכך (יש) לנתבע לעכב ולומר: או דון עמי בחלקך, או הבא הרשאה, שהרי ממון שניכם בידי, ושניכם בעלי דיני, ולמחר יבוא אחיך או שותפך ויתבע גם הוא.

גא. והקצות הביא בשם תשובת הרמ"א דרך בהתנו בפירוש שיהיה ערב על חצי הפקדון השני, אבל בלא"ה אינו ערב ולא דמי להלוואה.

גב. זו היא שיטת הרי"ף והרמב"ם דרך בהפקידו בכרך א' ממש, פטור, אבל בשתי כריכות אע"פ שהפקידו זה בפני זה, אין בכך כדי לפטור. אבל שיטת רש"י, תוס' רא"ש וטור דכל שהפקידו זה בפני זה, יכול לטעון דכיון שראה שאין חוששין שהשני יראה שהפקיד מאתים ואח"כ יסקר ויאמר זה שהפקיד את המאתים, לכן לא חשש לציין את שם המפקיד ע"ג הכיס.

אחד אומר המאנים שלי וכל שכן כשלא באו ותבעוהו, נותן מאה לזה ומאה לזה והשאר יהא מנה אצלו ולא אומרים יחלוקו, כיון שאחד מהם ודאי רמאי". ויש אומרים דיהא מנה ביד בית דין" דאם המנה יישאר אצלו, כל אחד יערים ויאמר שאינו יודע כדי שהמנה יישאר אצלו (מרדכי פרק המפקד ועין צ"י). עד לעולם עד שיבוא אליהו, או עד שיודעה האחד לחברו או שיסכימו לחלקו ביניהם, שחרי הוא אומר להם בין שראיתי שאינכם מקפידין זה על זה והבאתם בכרך אחד לא הטרחת עצמי לידע ולזכר תמיד מי בעל המאה ומי בעל המאנים. ואפלו בכא לצאת ידי שמים פטור. ויש אומרים דאם תבעו לה בטענת ברי חייב, בכא לצאת ידי שמים, אפלו בכי האי גונא" אבל בלי תביעת ברי לכו"ע אין חייב אפי' לצאת ידי שמים (טור).

ב וכן אם הפקידו אצלו שני בלים, אחד גדול ואחד קטן, וכל אחד אומר אני בעל הגדול, וישבעו שניהם, ויתן הגדול לאחד מהם, ודמי הגדול לשני, וישאר לו הקטן. ואם הביאום בכרך אחד באחד, נותן הקטן לאחד ודמי הקטן לשני, והשאר הכלי הגדול יהיה מנה אצלו או בב"ד עד שיודעה האחד לחברו או עד לעולם.

ח' אייר

ג בסעפים הקודמים איירי ששניים הפקידו רק הפקידו סכומים או כלים שונים, וכאן איירי במפקד א' ואין ידוע מיהו המפקד. וכן מי שתבעוהו שנים, זה אומר אני הוא בעל הפקדון, וזה אומר אני הוא, והשומר אומר אחד מהם הוא ואיני יודע מי הוא, ושלם לשניהם. ואי אנהו לא תבעי לה בטענת ברי, פטור אפלו בכא לצאת ידי שמים דרך בשנים שהפקידו יש איזה תביעה עליו למה לא ציון על כל כיס שם בעליו, אבל בפקדון אחד, אין סיבה לחשוש שמא יבוא אדם אחר וישקר שהוא הפקידו, כי סמך שהמפקד האמיתי יבוא ויתבע פקדונו". אכל אם אמר אביכם של אחד מהם הפקיד אצלי ואיני יודע איזה מהם, חייב לתת לכל אחד בכא לצאת ידי שמים דכאן אין יכול לסמוך

ע. ולכן באופן שאין כאן רמאי, ששניהם אין תובעין אותו כלום, נותן לכל אחד מאה וחמישים [ש"ך].

ער. והש"ך פוסק כהמחבר שיהיה מונח עד שיבוא אליהו, פ"י מונח בידו ואין מוציאין ממנו.

עה. ודעת רוב הפוסקים אינו כן, דאין חייב אפי' לצאת ידי שמים [ש"ך].
עי. ובסימן ע"ו סעי' ג' הביא השו"ע יש אומרים דאף בזה יש חיוב לצאת ידי שמים [ש"ך].

שהמפקיד יבוא ויתבע פקדונו, ולכן היה מוטל עליו לזכור, ולכן מחוייב לצאת ידי שמים (טור).

ד וכן שנים שהפקידו שתי בהמות כל אחד הפקיד בהמה אחת אצל רועה, ומתה אחת מהן ואינו יודע של מי היתה וה"ה אם לא מתה רק אחת יותר טובה מהשניה, או שא' הפקיד בהמה אחת וא' הפקיד שתי בהמות, ושלם לשניהם אחר שישבעו". ואם הפקידו בעדרו שלא מדעתו היינו שהסכים שיפקידו, רק לא היה נוכח בזמן הנחת הבהמות בחצירו, וממילא אין עליו תביעה למה לא דקדק מה הפקיד כל א', מניח הבהמה שלא מתה ביניהם ומסתלק אין הכוונה שנותן להם לריב עד שינצח א' מהם, אלא הכוונה שאין מוטל עליו שום חיוב אלא רק הבהמה הקיימת, ויניחה בב"ד ותתקיה מנחת עד שיודה האחד לחברו או עד שיצאו לחלק אותה.

סימן שא

דין השומרים בעבדים וקרקעות ובהקדשות ובשל עניים ובו י' סעיפים

ט' אייר

א שלשה דינים האמורים בתורה בארבעה שומרים א' שומר חנם, ב' שומר שכר ושוכר, ג' שואל, אינם נוהגים לא בקרקעות ולא בעבדים ולא בשמורות כי לומדים בכלל ופרט וכלל שדיני שומרים נוהגים רק בדבר המיטלטל וגופו ממון, יצאו קרקעות שאינם מיטלטלין, ועבדים הוקשו לקרקע, ושטר אין גופו ממון, ולא בנכסי גוי דכתיב כי יתן אל 'רעהו', וגוי אין נחשב לרעהו ולא בהקדשות הן של מוצא או של בך הבית דאנו 'רעהו', ודין מעות עניים יתבאר בהמשך. בדברים אלו שומר חנם אינו נשבע להיפטר כשנגנב, נושא שכר או שוכר או שואל אינם משלמים כשנגנב, ומכל מקום שומר שכר מפקיד שכרו עד שישבע ששומר בראוי. וכן פטורים אף מפשיעה, והכי קמא לז"ה. ויש מחיכים

עו. וכאן אפי' הפקידו זה בפני זה, צריך השומר לדקדק מה הפקיד כל אחד, דהרי אפי' יזהרו להפקיד זה שלא בפני זה, יוכל השני לראות את בהמת חברו כשהיא רועה או כשהיא נמצאת בחצר הרועה, ולכן מחוייב השומר לדקדק היטב. עה. והשו"ך ס"ל דהעיקר כשיטת הרמב"ם דחייב בפשיעה.

בפשיעה דס"ל דפשיעה הוי כאדם המזיק ואין זה קשור לדיני שומרים, והשיטה הראשונה ס"ל דלא הוי ממש כמזיק, וראה דשמירה בבעלים פוטרת אף בפשיעה. וְכָל אֵלוֹ, חוץ מן ההקדשות, פטורים אפילו משבועה שאינם ברשותו כיון שלא חל עליו כלל דיני שומרים, ובהקדשות תקנו חכמים שיישבע כדי שלא יזלזלו בהקדש. אבל כשודאי אינה ברשותו פטור כשפשע אף בהקדש. **הגה:** ועין לעיל סימן ס"ו סעיף ל"ט. שומר שומר בדברים אלו, חייב, דגרע מפשיעה דהוי כהשליכה לנהר (הרא"ש כלל ל"ט סימן ז'). ויש חולקין דהא קי"ל דאם הראשון יודע או יש לו עדים שנאנס אצל השני, פטור, ואם נחשב כפשיעה, היה לו להתחייב כדן תחילתו בפשיעה וסופו באונס^א (מהרי"ק ש"ס ו', ועין צ"י ירוס"ס נ"ל מ"ג). השואל בית ונשרף, פטור לשלם, דהוי לה קרקעות^ב ואם זה היה בפשיעה, תלוי השני דעות הנ"ל (מרדכי פרק הדינים ושם נמוספות).

ב הא דאין נשבעין על אלו, הני מלי בפני עצמן, אכל על ידי גלגול שנתחייב שבועה על דבר אחר נשבעים אף על פקדון זה^ב.

ר' אייר

ג אף על פי שאמרו שאין נשבעים על אלו, הני מלי מדאורייתא, אכל נשבעים עליהם שבועת הסת שהיא רק דרבנן, אבל רק אם היתה שם מענת ודאי דרך שבועת השומרים משביעין אף על טענת ספק, אבל היסת משביעין רק בטענת ודאי.

ד כל אלו, אם קנו מידם מתחילה כשקיבלו את השמירה להתחייב באחריותם, חייבים^ב.

ע. ז"ל שם: שטרות, אין נשבעים עליהם. אפילו הודה במקצת או שיש עליו עד אחד, הרי זה פטור משבועת התורה, אבל נשבעים עליהם היסת אם היתה שם טענת ודאי. (וכן נשבעין עליהם ע"י גלגול.

פ. והש"ך פסק דהניקור כהשיטה דלא נחשב כפשיעה. והנתיבות מחלק דאם יודעים שאינו ברשות השני, פטור הראשון, אבל אם לא יודעים, ודאי דגרע מפשיעה והוי כמזיק וחייב.

פא. לעיל סי' צ"ה סעי' א' הביא בזה שתי דעות.

פב. היינו שיישבע רק על שאינו ברשותו, אבל על פשיעה א"א לגלגל לשיטות שפטור אף על פשיעה, ועל שליחות יד א"א לגלגל, דשליחות יד חייב מדין גזילה, ועבדים וקרקעות אין נגזלים [נתיבות].

פג. אע"פ שבשומר חינוס שהתנה לחייב עצמו כשואל, אין צריך קנין, שאני התם שהוא כבר שומר, רק מגדיל את חיובו, א"צ לזה קנין, אבל כאן שאינו כלל בפרשת שומרים, צריך קנין כדי להחיל עליו חיובי שומר [סמ"ע].

יא אייר

ה המוסר לחברו לשמר דבר המחבר לקרקע, דינו בקרקע, אפילו ענבים העומדים לבצר נחשבים כמחובר^פ.

ו מי שהפקידו אצלו מעות עניים או פדיון שבויים על מנת לחלק לעניים או לפדות בהם שבויים ופשע בהם ונגנבו, פטור, שנאמר לשמר, (שמות כג, ט) ולא לחלק לעניים דכיון שאין המעות עומדים לחזור למפקיד, אין הוא בעל דבר לתבועו, ומה שאין העניים עצמם יכולים לתבוע אותו, משום שהרי הוא ממון שאין לו תובעין כי אין עני מסוים שיכול לתבוע ממון זה. במה דברים אמורים שנחשב אין לו תובעין, בשאין זה הממון מפקד לעני מקום זה או לשבויים ידועים. אבל אם היה לעניים אלו או לשבויים אלו, וגם הרי הוא קצוץ להם, הרי זה הממון שיש לו תובעים, וישלם לעניים אם פשע, או ישבע שלא פשע, בדרך כל השומרים כיון שנחשב שומר שלהם, ואין הקדש עניים נחשב להקדש שאין בו דיני שמירה. וכן אם הגבאי אמר לשומר שמר לי ואח"כ תחזיר לי את המעות, חייב בשאר שומר דלא הופקד אצלו 'לחלק', אלא לשמור^פ (מרכי פרק המוצל).

יב אייר

ז מי שהפקידו אצלו ממון פדיון שבויים דווקא בשבויים סתם כדלעיל סי' רצ"ב, ובאו עליו גנבים וקרם והציל עצמו בממון שבויים, אם הוא פטור, נתבאר בסימן רצ"ב סעיף ט' שם נתבאר שאם לא היה לו ממון משלו להינצל, פטור, דאין לך פדיון שבויים גדול מזה, אבל אם היה לו ממון, חייב מדין מזיק בידים.

ח מי שיש בידו מעות של יתומים, דינו בדין מעות שאר כל אדם וחייב דין שומר ולא אומרים שהפקדת קטן אינה הפקדה, ואסור להשתמש בהם בהפקד מעות צורין דין כל שומר, כי היה צד לומר שכאן כדאי שיהיה מותר לו להשתמש בהן, ועי' ויהיה חייב באונסין, קמ"ל דאסור.

יג אייר

ט גוי שהפקיד ואחר כך נתגרר או הפקיד אצל גוי ונתגייר^פ, אין לו כל דיני השומרים, עד שיתיה תחלתו וסופו ישראל דכתיב בניתה כי יתן איש

פד. עי' לעיל סימן צ"ה סעי' ב' הרבה פרטים בדין זה.
פה. כיון שהגבאי יברר אחר"כ למי מחלק, אמרינן ברירה שמתחילה כבר זכו בהם, והם התובעים [נתיבות].
פו. לעיל סי' ע"ב בגוי שקיבל פקדון, דבגוי לא נאמר דיני שומרין, דדעת הקצות

אל 'רעהו', וגם בתשלומין כתיב 'ישלם שנים לרעהו'. וכן חלין ואחר כך הקדישן
בניד השומר או הפקיד הקדש ואח"כ פדאהו (טור נשם רמז"ס פרק ז' דשכירות).
י אין השומר חייב אלא אם כן נתנו לו בתורת שמירתה. אבל אם נתנו לו
לאבד אפי' לא אמר לו 'והיפטר' דהדין שבאופן כזה אם הזיקו בידים חייב, מ"מ
מדין שומר פטור, ודרך שינון 'לשמר' (שמות כג, ט) ולא לקרע ולא לאבד. והני
מלי דאמת לידה מעקרא בתורת קריעה ואבוד ולכן אפי' אם אח"כ חזר בו ואמר
שרוצה שישמרהו, פטור, דבא לידו בתורת איבוד, אבל אי אתו לידה מעקרא
בתורת שמירה, וחדר אמר לה קרע, חייב אף כשפשע אי לא אמר לה על
מנת לפטר דכיון שלא אמר לו והיפטר, התכוון לשטות בו.

סימן שב

דיני שומרים אחד האיש ואחד האשה

ובו ב' סעיפים

יד אייר

א אחד האיש ואחד האשה בדיני השומרים אע"ג דכתיב כי יתן 'איש', הא
השוותה התורה אשה לאיש לכל דינין שבתורה, בין שהיה הדבר השומר
של האשה שהיא הפקידה אצל אחר, בין שהיה ביד האשה שהיא השומרת.¹
ב קמן שהפקיד או השאיל לגדול, נשבע שבועת השומרים לקמן אע"ג דאין
נשבעין על טענת קטן, הני מילי כשצריך טענת ודאי, מושא"כ שבועת השומרים
דנשבעים אף על טענת ספק. ויש חולקין דכתיב כי יתן 'איש' ולא קטן, ועין לעיל
סוף סימן צ"ו.

הכוונה שפטור לגמרי, ודעת הנתיבות הכוונה שחייב בכל אופן, דכתיב ראה ויתר
גויים, שהתיר ממונם לישראל, אבל ישראל ששומר לגוי פטור לגמרי לכו"ע.
פו. אשה ששברה כלים של בעלה בפשיעה פטורה, להרמב"ם משום תקנת שלום
בית, ולהראב"ד משום שנחשב בעליו עמו, אבל שברה במזיד חייבת מדין מזיק.

הלכות שומר שכר

סימן שג

שומר שכר, באיזה דבר חייב או פטור,
ומאימתי מתחייב
ובו ט"ו סעיפים

טו אייר

א שומר שכר שקיבל שוה פרוטה על שמירתו גם הוא אינו מתחייב בשמירתו אע"פ שהסכים לשמור עד שימשך במקום שראוי למשך, כמו שנתבאר בסימן רצ"א סעי' ה' בשומר חנם שם הביא גם דעת החולקים שדי אם נסתלקו הבעלים משמירתם, וכאן הכריע שצריך קנין. הגה: יש אומרים אדם ששולח להעביר שום דבר להוליכו למקום אחד היינו שהוא הסכים להיות השליח להעביר את החפץ, ובתוך כך שלח לו דורון, הני שומר שכר דהדרון נחשב כשכר על השמירה בדרך (הגהות מרדכי פרק חיצו נטף, ועין צ"ח). ראובן שאמר לשמעון יש לי חפץ פלוני למכור, אשרתך אעזור לך ואמכרנו והציע לעשות זאת בחינם, ושמעון בעל החפץ אמר תנהו בכך וכך תן לי עבור החפץ כשתמכרו כך וכך, והמותר יהא שלך, נעשה ראובן שומר שכר עליו כיון שהמותר יהיה שלו, ויש בזה הנאת שווה פרוטה, אף על פי ששיתק בשקבלו ואמר לו שהמותר יהיה שלו, ובתחילה הציע שיעשה זאת בחינם, מ"מ כיון שהבעלים הציע לו כסף ושחק, על דעת זה ירד לשמירה (מהר"ק שם קנ"ה).

ב אע"פ ששומר חנים פטור על גניבה ואבדה, שומר שכר חייב בגניבה ואבדה. ויש אומרים שאפילו שומר בראוי ונתן חפצים תחת חפצו בעסק מאה אמה, שאי אפשר לנגבם משם אם לא על ידי מחילות ונחשב כגניבה באונס, או גם ישן בעדנא דנמי אינשי בזמן שדרך אנשים לילך לישון, דשומר חנים פטור בכה"ג, אבל שומר שכר חייב, ונגנבו, או קפץ עליו חלי' ולא יכול

א. ועיקר ההלכה כדעה ראשונה שבגניבה באונס פטור, כ"כ הש"ך בשם רש"ל, הגר"א והנתיבות, ועי' קצות.

ב. ובזה כו' מודים בזה, וצ"ע מ"ט כתבו השו"ע בלשון 'יש אומרים' [נתיבות].

ג. יש בזה ג' שיטות: דעת התוס' שכל שהיה באונס אפי' יש ע"ז שם גניבה פטור. דעת הרמב"ן והנימוק"י שאם נגנב באונס חייב כיון שיש ע"ז שם גניבה, אבל קפץ

שלחן ערוך הלכות שומר שכר | סימן שג. המבואר קא

לְשׁוּמְרָהּ, וְכָל כְּיוּצָא בָּזֶה, חֵיב. וְאִפְּלוּ חֲקִיפּוֹ חוֹמָה שֶׁל בְּרוֹל אַע"פ שְׁהִיָּה
הַגְּנִיבָה בְּאוֹנֶס, מ"מ כִּיּוֹן שְׁכַל גְּנִיבָה קְרוּבָה לְאוֹנֶס וּבִכ"ז חִיבֵיתוֹ הַתּוֹרָה, ה"ה בְּכָל אֹפֶן
שֶׁשֶׁם גְּנִיבָה עָלֶיהָ חֵיב אַע"פ שְׁהִיָּה בְּאוֹנֶס גָּמוּר. וְאִפְּלוּ אִם אֱלֹו הָיָה שֶׁשֶׁם לֹא הָיָה
יָכוֹל לְהַצִּיל מֵהַגְּנִיבִים, כִּיּוֹן שֶׁבְּפוּעַל לֹא הָיָה שֵׁם, חֵיב בְּגִנְיָבָה וְאַבְדָּה, אֲלֹא אִם
בֶּן הָיָה שֶׁשֶׁם בְּפוּעַל וְלֹא הָיָה יָכוֹל לְהַצִּיל.

טז אייר

ג שוֹמֵר שְׁכָר פְּטוּר מֵאוֹנֶסִים. אִיזוּהוּ דָּבָר נִחְשָׁב לְאוֹנֶס, בָּא עָלָיו לְסָטִים מְזוֹן,
אִפְּלוּ אִם גַּם הָרֹעָה מְזוֹן מ"מ נִחְשָׁב אֹנֶס, לְפִי שֶׁחֲלָלִים מוֹסֵר נִפְשׁוֹ
יֹתֵר. הִגֵּד: אִם נִפְלָה דְּלָקָה בְּעִיר וְנִשְׁרָפוּ הַחֲפָצִים שֶׁהָיָה שׁוֹמֵר שְׁכָר עֲלֵיהֶם,
פְּטוּר דִּשְׁרִיפָה הָיָה אֹנֶס, אִם לֹא הָיָה יָכוֹל לְהַצִּיל בְּעֶצְמוֹ וְלֹא עַל יְדֵי אֲחֵרִים
אִפִּי בִשְׂכָר, דָּאם יָכוֹל לִשְׁכּוֹר, חֵיב לַעֲשׂוֹת כֵּן וּכְדִלְקֵמֵן סֵעִי' ח' (מַדְרִי פֶרֶק
הַמִּפְקִיד וּפ' הַשּׁוֹלֵל). וְדוֹקָא שִׁיּוּדֵעַ בְּדָאִי שְׁנִשְׁרָפוּ, אֲבָל אִם אֵינִי יוֹדֵעַ בְּכַרּוּר,
רַק שֶׁהָיָה בְּבֵית שְׁנִשְׁרָפוּ, אֵינִי יָכוֹל לְשַׁבֵּעַ שְׁנִשְׁרָפוּ, דְּדִלְמָא גּוֹיִים נִכְנָסוּ וְגִנְבוּ
אוֹתוֹ, וְלָכֵן חֵיב לְשַׁלֵּם רַק לְפִי הַשִּׁטָּה שֶׁגִּנְיָבָה בְּאוֹנֶס חֵיב, אֲלֹא אִם בֶּן הַגּוֹיִים
הַנִּכְנָסִים הֵם לְסָטִים מְזִיגִים דְּבֹאָה שׁוֹמֵר שְׂכָר פְּטוּר לְכו"ע, דְּאִזֵּי יִשְׁבַּע שְׁנִשְׁרָפוּ
אוֹ נִגְנְבוּ בְּלִסְטִים מְזִיגִים, וּפְטוּר (סז).

ד רֹעָה בַּהֲמוֹת שֶׁל אֲחֵרִים בִּשְׂכָר שֶׁבָּאוּ וְאֵבִים וְטָרְפוּ מִמֶּנּוּ בַּהֲמוֹת, אִם הָיָה
זָאֵב אֶחָד, אֵינִי אֹנֶס אִפְּלוּ בְּשַׁעַת מַשְׁלַחַת זָאֵבִים שֶׁמַּעֲזִיִּים לְהִיכָנֵס
לְתוֹךְ מִקְוֶה בְּנֵי אָדָם, מ"מ כִּיּוֹן שֶׁבָּא רַק זָאֵב אֶחָד, הָיָה יָכוֹל לִנְצֹחוֹ, וְלֹא נִחְשָׁב אֹנֶס.
וְאִם הָיוּ שְׁנֵי זָאֵבִים, הָרִי זֶה אֹנֶס. שְׁנֵי בְּלָבִים, אֵינִי אֹנֶס אִפְּלוּ בָּאוּ מִשְׁתֵּי
רוֹחוֹת. הָיוּ הַכֹּלִים יֹתֵר עַל שְׁנֵים, הָרִי זֶה אֹנֶס.

עליו חולי, נחשב לאונס ופטור. ודעת הרא"ש והרשב"א דכל זמן שאין האונס בגוף
החפץ אלא בגוף השומר כגון שקפץ עליו חולי, לא נחשב לאונס וחייב [רעק"א].
ד. אע"ג דלקמן סעי' י' לענין בא ארי וטרף אמרינן דאם היה שם לא היה יכול
להציל, פטור אף אם לא היה שם, שאני התם דשם טריפת ארי נקרא שם אונס,
משא"כ באופן שנגנבה כיון שבפועל לא היה שם ולא עשה את חיובו לשמור על
החפץ כל הזמן, חייב אע"פ שנגנב באונס [סמ"ע].
ה. ואחר שנשבע שנאנס נוטל שכרו [ש"ך]. וביאר החת"ס שמשלם לו שכר שישמור
או יישבע, וכיון שנשבע צריך לשלם לו. וכתב הנתיבות דהני מילי כשהאונס היה
בחפץ, אבל כשהשומר נאנס כגון שקפץ עליו החולי, אף למ"ד שנחשב אונס ופטור,
מ"מ אין לו שכרו, דלא עשה פעולתו. וגם באופן שנוטל שכרו, היינו רק על הימים
ששמר, ולא מזמן האונס ואילך.
ו. אם לא היה יכול להציל משום שהיה צריך להציל את שלו, לדעת הש"ך אפי'
שומר חנים חייב, ולדעת הנתיבות רק שומר שכר חייב, אבל שומר חנים פטור.

יז אייר

ה י"ש מי שאומר, דכל מה דאמרין בסעיף הקודם דלא הוי אגס, דוקא בשלא השתדל להציל, אבל אם השתדל להציל ולא יוכל, אין לה אגס גדול מזה, ונשבע על זה שעשה מה שיכול, ונפטר.

ו הארי והדב והנמר והפרדלס (פירש רש"י פוטוי"ש גלע"ו ובערוך פרש מין געל מי שגז"ו שנים הוא זכר ונקרא גזעו ולאחר כך יתהפך לנקבה נקרא נפחא ולא היא יותר רעה מקדס, מזהר דכ"ק דף ט"ז ע"א) והנחש שבאו והזיקו את העדר, תרי אלו נחשבים לאגסים. וכל מה שאמרנו שליסטים או חיות רעות נחשבים לאונס, הוא רק בזמן שפאו מאליהם אל המקום שהיה רועה שם, אבל אם הולכין הרועה למקום גדותי חיה ולסטים, אין אלו אגסים, וחב"ב לשלם.

יח אייר

ז רועה שמצא נגב והתחיל להתגרות בו ולהראותו שאינו חושש ממנו, ואמר לה תרי אני במקום פלוגי, כך וכך רועים אנהנו, כך וכך כלי מלחמה יש לנו, ובא אותו הלסטים ונצחו ולקח מהם, תרי הרועה חיב אפי' התכוון בכל זה לטובה שיפחד לבוא עליהם, כיון שהוא שומר שכר, חייב. ושומר חנים פטור בכל אופן.

ח רועה שהיה לו מוטל עליו להציל מן המרפה או השכניה ברועים אחרים ובמקלות שאם היה מביאם היה מציל ולא היה טריפה ע"י חיות או שבויה ע"י ליסטים, ולא קרא רועים אחרים ולא הביא מקלות להציל, תרי זה חיב לשלם על הבהמה בניכוי הדמים שהיה עולה לשכור. אחד שומר חנם ואחד שומר שגר, אלא ששומר חנם קורא רועים ומביא מקלות בחנם, ואם לא מצא בחינם, פטור ולא מחייבים אותו לשכור אע"פ שאח"כ יקבל את ההוצאות מהמפקיד, אבל שומר שגר חיב לשגר הרועים והמקלות עד כדי דמי הבהמה [כי ביותר מדמיה כבר אין שום רווח לבעלים להוציא סכום כזה, משא"כ בדמיה עדיו שווה לו כיון שכבר מכיר בהמה זו], כדי להציל, וחזור ולקח שגרן מפעל הבית,

ז. לדעת הקצות חייב רק באופן שברור שבלי ההתגרות לא היו באים הגנבים, אבל בספק פטור. ודעת הנתיבות כיון שהתגרה בו חייב אפי' מספק, ורק כשברור שלא ברור בגלל התגרותו, נפטר.

ח. וצריך לשוכן עם תנאי שאם לא יצליחו להציל לא יקבלו כלום, דבלא"ה אם לא יצליחו להציל ויצטרך לשלם להם, לא יוכל להוציא הממון מהמפקיד, ויצטרך להפסיד מכיסו [נתיבות].

ט. וה"ה אם אדם אחר עשה זאת ושכר רועים שיצילו את הבהמה, נוטל מה שהוציא

וְאִם לֹא עָשָׂה כֵּן, וְהָיָה לוֹ אַפְשָׁרוֹת לְשָׂכֵר וְלֹא שָׂכֵר, תָּרִי זֶה פּוֹשֵׁעַ, וְחַיִּב.

יט אייר

מִרְעָה שֶׁמֶעֶן הַצִּלְתִּי עַל יְדֵי רֹעִים בְּשָׂכֵר וְרוּצָה שִׁישְׁלֻמוֹ לוֹ מִה שֶׁהוּצִיא, נִשְׁבָּע שֶׁהוּצִיא כֵּךְ וְכך וְנִגְמַל מִה שֶׁמֶעֶן, וְהַטַּעַם שִׁיכּוֹל לִיטוֹל ע"י שְׁבוּעָתוֹ, כִּיּוֹן שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִמְעַן אֲלֵא רַק עַד בְּדֵי דְמִיתוֹ, וְעַל סְכוּם זֶה הִיָּה יָכוֹל הָיָה לִזְמַר נִמְרָפָה וְהִיָּה נֶאֱמָן בְּשְׁבוּעָה, לִכֵּן יָכוֹל לְהִישָׁבַע שֶׁהוּצִיא עַד סְכוּם כֹּזֵה וְלִיטוֹל, וְיִשְׁבָּע בְּנִקְיֻת חֶפֶץ כִּיּוֹן שֶׁכֹּל נֶאֱמָנוּתוֹ מִכַּח שֶׁהִיָּה יָכוֹל לִטְעוֹן נִטְרָפָה, וּבִטְעָנָה זֶה הִיָּה צָרִיךְ לְהִישָׁבַע שְׁבוּעָת הַשּׁוֹמְרִים מִדְּאוּרִיתָא שֶׁהִיָּה בְּנִקְיֻת חֶפֶץ, לִכֵּן גַּם כִּשְׁהוּא נִשְׁבָּע לִיטוֹל שְׁאִינָה דְּאוּרִיתָא, מ"מ יֵשׁ עַל שְׁבוּעָתוֹ כֹּל תּוֹקֶף שְׁבוּעָה דְּאוּרִיתָא.

י רֹעֵה שֶׁחֲנִיחַ עָדְרוֹ בְּלִי שְׁמִירָה מִחוּץ לְעִיר וְכֹא לְעִיר, בֵּין שֶׁנִּכְנַס בְּשָׂעָה שְׁדָּרָךְ הָרֹעִים לְהַכְנִס, בֵּין שֶׁנִּכְנַס בְּעַת שְׁאִין דְּרָךְ הָרֹעִים לְהַכְנִס, וְכֹא זֶה הֵינּוּ שְׁנֵי זָאֲבִים וְטָרָף, אֲרִי וְדָרְס שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעִיל סֵעִי ד' שֶׁנִּחְשַׁב אוֹנוֹס, אֵין אוֹמְרִים אַע"ג שְׁרֹוב בְּנֵי אָדָם אֵין יָכוֹלִים לְהַצִּיל, שְׁמָא הִיָּה מִתְלַבֵּשׁ בּוֹ רוּחַ גְּבוּרָה וְאֵלּוֹ הָיָה שָׁם הָיָה מְצִיל וּמְמִילָא אֵין זֶה אוֹנוֹס, אֲלֵא אוֹמְרִין אוֹתוֹ לְפִי טַעַם רֹוב בְּנֵי אָדָם, אִם יָכוֹל לְהַצִּיל עַל יְדֵי רֹעִים וּמְקַלּוֹת, חַיִּב, וְאִם לֹא, פְּטוּר. וְאִם אֵין הַדָּבָר דְּרֹעֵה, חַיִּב לְשַׁלֵּם דְּמַסְתָּמָא הִיָּה יָכוֹל לְשַׁכּוֹר רֹעִים וּמְקַלּוֹת וְלְהַצִּיל. הִגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים דָּאֵם נִכְנַס בְּעַת שְׁאִין דְּרָךְ לְכַנֵּס חַיִּב בְּכָל עֲנָן אַע"פ שֶׁהִגִּיעוּ לִיסְתִּים בְּאוֹפֵן שְׁלֹא הִיָּה יָכוֹל לְהַצִּיל, מִשּׁוֹם דְּהִנּוּ תַּחֲלָתוֹ בְּפִשְׁעִיהָ וְסוֹפּוֹ בְּאִנְסָא (טוֹר וְהִלָּכִין ד'). וְעֵינִי לְעִיל סִימָן רצ"א סֵעִיף י"ב לְעֵנִי שׁוֹמֵר חִינָם מִה דִּינוֹ שֶׁנִּכְנַס בְּזֶמֶן שְׁאִין דְּרָךְ הָרֹעִים לְהִכְנִס".

עד כדי דמי הבהמה, וכל שכן שומר חִינָם שֶׁאֵע"פ שֶׁאֵינוֹ חַיִּב לְשַׁכּוֹר, אִם שֶׁכֹּר, נוֹטֵל מִה שֶׁהוּצִיא [ש"ך].
י. וְדוּקָא בְּשׁוֹמֵר שֶׁכֹּר שְׁחִיב לְהַשִּׁיג מְצִילִין אִף בְּשֶׁכֹּר, אֲבָל בְּשׁוֹמֵר חִינָם שְׁחִיב רַק לְהַצִּיל בְּחִינָה, לִיכָא סְתָמָא לִזְמַר מִמַּסְתָּמָא הִיָּה יָכוֹל לְהַשִּׁיג אֲנָשִׁים שִׁיִּצִּילוּ בְּחִינָם [סמ"ע]. אֲבָל הַש"ךְ כָּתַב דְּטַעַם שְׁחִיב, מִשּׁוֹם שֶׁצָּרִיךְ לְהִישָׁבַע שְׁלֹא הִיָּה יָכוֹל לְהַצִּיל, וְכִיּוֹן שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ, הוּ"ל מְחוּיִב שְׁבוּעָה שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהִישָׁבַע, דְּחִיב לְשַׁלֵּם, וּלְפ"ז גַּם שׁוֹמֵר חִינָם חַיִּב.
יא. אַע"פ שֶׁכֹּל תַּחֲלִיתוֹ בְּפִשְׁעִיהָ וְסוֹפּוֹ בְּאוֹנוֹס אֵין חַיִּב אַא"כ הָאוֹנוֹס הִגִּיעַ מִחֲמַת הַפִּשְׁעִיהָ, הֵכָא י"ל דְּחֹשֵׁב מִחֲמַת הַפִּשְׁעִיהָ, דִּישׁ צַד רְחוֹק לִזְמַר שְׁמָא אִם הִיָּה שֶׁם הִיָּה מִתְלַבֵּשׁ בּוֹ גְּבוּרָה וְהִיָּה מְצִיל, וְא"כ הָאוֹנוֹס הִגִּיעַ מִחֲמַת פִּשְׁעִיתוֹ שֶׁנִּכְנַס בְּזֶמֶן שְׁאִין דְּרָךְ לְהִכְנִס. אֲבָל כִּשְׁנִכְנַס בְּזֶמֶן שֶׁדְּרָךְ הָרֹעִים לְהִכְנִס, אַע"פ שֶׁשׁוֹמֵר שֶׁכֹּר חַיִּב גַּם בְּאוֹפֵן כֹּזֵה, מ"מ אֵין זֶה מִדִּין פִּשְׁעִיהָ, אֲלֵא דְּנִחְשָׁב כְּגִיבָה וְאִבְדָּה, וְכֹל שֶׁתַּחֲלִיתוֹ בְּגִיבָה וְסוֹפּוֹ בְּאוֹנוֹס חַיִּב [סמ"ע].
יב. עֵינֵי שֶׁאֵם אוֹמְרִין שֶׁאֵם הִיָּה שֶׁם לֹא הִיָּה יָכוֹל לְהַצִּיל, פְּטוּר, וְהַקְשָׁה שֶׁם הַש"ךְ

כ אייר

יא רוצה שומר שכר שהעביר בהמנות על הנשטר, ודחפה אחת מהן להקדמתה ונפלה לשבילת נהר (פירוש, מקום שמים נגרים נכנס), הרי זה חייב, שהיה לו להעבירם אחת אחת. שאין השומר נוטל שכר אלא לשמור שמירה מעלה, הואיל ופשע בשמירתן פתחלה והעבירן באחת והיה עליו להעבירן אחת אחת, שמא יפלו מעצמן למים, אף על פי שנאנס בסוף בעת הנפילה שבהמה אחרת דחפתה, וזה לא היה עליו לחשוב שיקרה, הרי הוא חייב דתחילתו בפשיעה וסופו באונס חייב, אבל שומר חנם פטור, כי לא מוטל עליו לעשות שמירה מעולה כזו ולטרוח להעבירן אחת אחת.

יב מתה בדרך, פטור דנחשב אונס. כגפה ומתה, כגון שהעמידה בחמה או בצננה, אפילו לא מתה מיד אלא אחר תקופה ארוכה, חייב כי יתכן שהסיגוף השפיע עליה ונחלשה ומחמת כך מתה לאחר זמן.

כא אייר

יג תקפתו נגר רצונו ועלתה לראשי צוקין וכשהיתה למעלה, ורצה לשמור עליה, תקפתו ונפלה, הרי זה אנס כיון שכל עצם עלייתה היה באונס, וגם בנפילתה היה ע"י שתקפתו ונפלה, לכן הוי אונס.

יד העלה מדעתו לראשי הצוקין, או שעלתה מאליה והוא יכל למנעה שלא תעלה ולא מנעה, אף על פי שאח"כ תקפתו ונפלה ומתה או נשברה, חייב, שכל שתחלתו בפשיעה וסופו באנס, חייב.

כב אייר

טו העלה לראש החר ומתה שם בדרך, או שפשע בה ולא שמרה בראוי, ויצאה לאנס ומתה שם בדרך בלי קשר לזה שיצאה מביתו, פטור כיון שכלפי המיתה, מלאך המוות היה הורג אותה בכל מקום שנמצאת, ואין קשר בין האונס לפשיעתו. אבל אם ננבכה מהאנס ומתה בבית הגנב, חייב אע"פ שהאונס לא בא מחמת הפשיעה, מ"מ מיד כשנגבה אפי' בליסטים מזויין, חל עליו החיוב לשלם דנחשב כפשיעה, דיתכן שמביתו לא היה גונבה, ושוב לא נפטר מה שמתה ביד הגנב, אבל אם גנבה מביתו בליסטים מזויין, דפטור על הגניבה, ממילא אם מתה אח"כ פטור.

הא הוי תחילתו בפשיעה וסופו באונס כמו כאן שמא היה גבור כדוד, ותרץ דיש לחלק בין שומר חנם לשו"ש, ויותר נראה דכאן פוסק הרמ"א כהראב"ד, ולשיטתו גם שם יהיה חייב, עכ"ד.

שלחן ערוך הלכות שומר שכר | סימן דש המבואר קה

שומר שכר שפלה זמנו, ציץ לקמן סימן ד"ש סעי' ו' וסימן שמ"ג סעי' ב', שם נתבאר שנעשה מאז שומר חנים.

סימן דש

המעביר חבית ממקום למקום ונשבר, מתי חייב

ובו ו' סעיפים

א המעביר חבית ממקום למקום בשכר, ונשברה, דין תורה הוא שישלם, שאין זה אלא גדול, ודברי השבירה כנגדה ואברה שחזק חזק דכיון שמקבל שכר על עבודתו, נחשב שומר שכר על החבית, אע"פ שהשכר הוא על העבודה ולא על השמירה, מ"מ נהנה בזה שבחר דווקא בו לתת לו עבודה שריוח בה. אבל תקנו חכמים שיהיה חייב שבועה שלא פשע בה וכיון שלא פשע פוטרים אותו, וגם תקנו שישלם לו על עבודתו, שאם אתה אומר ישלם גם בשבירה שהיא בגדר של גניבה ואברה כפי שהדין באמת נותן, אין לך אדם שיעביר חבית לחבירו. ולפיכך עשו בו שבירת החבית כמיתת הבקעה ושבירתה שהיא אונס ופטור בה מדינא".

בג אייר

ב ועוד תקנו בדבר זה, שאם נשאו אותה שנים כמוט ונשברה משלמים חצי דמיה, הואיל ומשאווי זה גדול לגבי אחד לשאת אותו לבדו, ואם ישא אותו לבד ייחשב פשיעה וכל מדאי לגבי שנים ולכן אין דרך כל כך שישאוהו שניים, הוי פאנס ואינו אלא, ומשלמים מחצה אם יש עדים שלא פשעו בה

יג. כ"כ הסמ"ע שחיוב התשלום כלול בתקנה. אבל הט"ז חולק דודאי מדינא אין שום צד לחייבו לשלם על העבודה, ורק משום לפנים משורת הדין צריך לשלם לו כדאיתא בגמ' משום דכתיב 'ואורחות צדיקים תשמור'. והסברא נותנת כן, דאל"ה שום סבל לא יקפיד לשמור על מה שנושא, כי ממילא יקבל שכרו. יד. כן הוא דעת הרמב"ם שלא מחלק אם נשבר במקום מדרון או לא. אבל דעת הטור שדווקא נתקל במדרון הוי כגניבה ואברה ולא כפשיעה, ונשבע ונפטר, אבל נתקל במקום שאינו מדרון, נחשב כפשיעה שהיה לו להיזהר כשהלך ולא להיתקל, כיון שהוא מקום ישר, וממילא אינו נשבע ונפטר אלא משלם דמי החבית, ומ"מ מצוה להיכנס עם הפועלים לפנים משורת הדין כדכתיב 'למען תלך בדרך טובים' ולפוטרו כל זמן שלא ידעינו ששברו במזיד. ולא עוד אלא מצוה על בעה"ב לשלם להם שכרם אם הם עניים ואין להם מה לאכול ביום זה כדכתיב 'וארחות צדיקים תשמור'.

דכיון שהדרך לסחוב חבית ע"י שניים הוא בפרהסיא, ודאי יש עדים שראו כיצד נשבר, ולכן עליו להביא עדים שלא פשע בה, ולא סגי שישבע על זה.

ג נשברה במקום שאין עדים מצויים ממילא לא מוטל עליו להביא דווקא עדים שלא פשע, אלא נשבעים שלא שברוה בפשיעה ומשלמים יחד חצי דמיה. שהרי לא היה לכל אחד להעביר אלא משוי שחיה יכול להעביר בפני עצמו ולא משא שאין יכול להעביר לבד, וגם לא משא שאין דרך גמור לשאתו בשניים, ולכן לא נחשב אונס גמור אלא מקצת אונס, ולכן חייבום רק בחצי מהדמים.

כד אייר

ד מבאן אתה למר, שהאחד שהעביר חבית גדולה שאין דרך כל הסבלים להעבירה בנחיר, שהוא פושע, וכיון שנחשב לפשיעה, לא תקנו בזה את התקנה שהוזכר לעיל סעי' א' ולכן אם נשברה בידו משלם הכל. הנה: כל זה לשון הרמב"ם ודעתו, אבל יש חולקים וסבירא להו דכל שהוא קל לשנים אף על פי שהוא כבד לאחד, גם כשנשאו ביחד לא מקרי פושע גמור, ואינו משלם רק מחצה" (טור ס"ג והמגיד פ"ד דשכירות).

ה ראה בהערה הקדמה לסעיף זה" הסבל ששכר חבית של יין לחנוני ונתחבב לשלם, וחרה היא שוה ביום השוק ארבעה ובשאר ימים שלשה, אם

זו. עי' בסמ"ע שגם לדעת הטור אין זה כלל קבוע שתמיד משלם מחצה, אלא זה תלוי בצורת נשיאתו משא זה.

זו. מי ששבר חבית ויש בה הבדלי מחירים בין זמן השוק לימים אחרים, שיטת הרמב"ם והשו"ע דלא איכפת לי מתי שבר את החבית, אלא גדר הדבר שהוא חייב בעצם להחזיר חבית ממש, ולכן אף אם מחזיר בשאר ימים, יכול להחזיר לו חבית יין, ואם מחזיר דמים במקום חבית, דנים כפי שווייה בזמן ההחזרה, ולכן אם מחזיר ביום רגיל ששווה פחות, כיון שהיה יכול להיפטר ע"י החזרת חבית, יכול להיפטר בתשלום דמיה כפי שווייה בשעה זו, ואם מחזיר ביום השוק כיון שחבית שווה ד', צריך לשלם ד'. וכשמחזיר ביום השוק שחייב ד', היינו רק כשארין לו יין למכור, ממילא כיון שבעצם צריך להחזיר לו יין והיה יכול למכרה, לכן חייב את שווייה, אבל כשיש לו ממילא מספיק חביות יין למכור, א"כ גם אם יחזיר לו חבית לא ימכרנה כעת, לכן שמים את שווייה כשאר ימים.

אולם שיטת הרא"ש דתלוי בזמן השבירה, דאם שבר ביום השוק ששווה ד', נתחייב ד' אע"פ שבא לפרוע בימים רגילים, כי הנזק יאמר לו שהיה יכול למכור את החבית ולקבל ד', ואפי' אם נשאר לו ממילא עוד חביות למכור, מ"מ יכול למכור בימי שוק אחרים, וכיון שבשעת השבירה היה שווה ד', חייב ד', ואינו יכול להחזיר חבית כשמחזיר בשאר ימים, כיון שאינו שווה כשעת השבירה, וגם כשמחזיר ביום השוק אין יכול להחזיר חבית אם יש לו עוד חביות. ואם שבר בימים רגילים חייב רק ג', ויכול להחזיר גם חבית. והסמ"ע חידש דאם נשאר לו חביות ביום השוק ביום ששבר, א"כ ממילא לא היה מוכר את החבית שנשברה, א"כ אף כשמחזיר בשאר ימים יכול

החזירו ביום השוק חביתין לתחזיר חבית של יין או שלם לו ארבעה, והוא שלא היה לו יין למכור ביום השוק, אבל אם היה לו יין, מחזירין לו שלשה. ואם החזירו לו בשאר ימים, מחזירין לו שלשה. ומנבין לו בכל זמן שמחזיר מרח שניה מורה במכירתה ופגם הנקב שהיה נקב החבית שאם מוכרה בחנות מעט מעט, צריך לנקוב בה ברו, ומפחית עי"ז שווי החבית, וכן כל פיוצא בזה כי אם היה מחזיר לו חבית ממש, היה לו הוצאות שונות, ולכן כשמשלם דמים, צריך לנכות הוצאות אלו. הגם: גם זה לשון הרמב"ם ודעתו, אבל רב המפרשים חולקים וסבירא להו בהפך, שאם שבר בשאר הימים משלם שלשה כיון שזה שווה ביום זה, ויכול גם לפרוע חבית יין, ופרוע ג' אפי' פורע ביום השוק, ואם שברו ביום השוק, אפי' אם בא לפרעו בשאר הימים צריך לתן לו ארבע ואינו נפטר אם רוצה לתן לו חבית אחר של יין כי יאמר לו אם זה היה בידי ביום השוק הייתי מוכרו בד', וכעת אני יכול למוכרו במחיר זה, אבל אם בא לפרעו ביום השוק יכול להחזיר לו חבית אחר של יין, והוא שאין לו יין אחר למכור בשוק ולכן כשיחזיר לו כעת את החבית יוכל למוכרה ולקבל ד' כפי שנתחייב בשעת הנזק, אבל אם יש לו יין אחר הרי הוא אצלו בשאר ימים וצריך לתן לו דווקא דמי היין" (טור נכס הרא"ש).

בה אייר

ו שומר שבר, בין שכלה זמנו בלתי שמירתו, ואפילו היא עדין בביתו ואפי' לא אמר לבעלים טול את שלך, מ"מ אינו עליה אלא שומר חנם.

להחזיר חבית, ואף ביום השוק יכול להחזיר אם נשאר לו יין מיום השבירה, והט"ז והש"ך חולקים, דודאי אין יכול להחזיר חבית כשפורע בשאר ימים, ואין יכול להחזיר יין ביום השוק כשיש לו חביות אחרות. הסמ"ע הביא קושיית המג"מ מה הטעם שתלוי מתי החזיר הרי כל הגזלנים משלמים כשעת הגזילה, ותרץ דכיון דלא התכוון לגזילה, אין בזה כלל זה, אלא צריך לתקן פשיעתו. והנתיבות מחדש דאמנם באדם רגיל ששבר, אין הבל מתי מחזיר מטעם הנ"ל, רק כאן איירי בסבל ששכרו להוליכו ליום השוק, דנשתעבד לו מדין פועל להרויח כל מה שיכל להרויח, ולכן חייב לשלם לו כשער השוק כשמחזיר ביום השוק, רק אם משלם לו לפני יום השוק יכול לשלם לו ג', כי יאמר לו תקנה בזה יין ותוכל למוכרו ביום השוק, אמנם אם כבר עבר יום השוק חייב לשלם לו, כי כבר חל עליו חיוב ד'.

י. לדעת הסמ"ע בהערה הקודמת שאם נשאר לו חביות יין ביום השוק ששבר, יכול לפרוע חבית יין בכל אופן, א"כ כאן ע"כ איירי שיין זה קנאו אח"כ אבל בשעת השבירה לא היה לו יין נוסף, אבל אם גם בשעת השבירה היה לו יין נוסף שלא מכרו ביום השוק, יכול תמיד להחזיר לו חבית יין. והש"ך והט"ז שחולקים שם, חולקים אף כאן וס"ל שאיירי אף ביין שנשאר לו מיום השבירה, כיון שכעת אין לו מה לעשות עם החבית, אין יכול לפרועו בחבית.

סימן שה

שומר שכופר או שמוען נאנס או נגנב

ובו ד' סעיפים

א שומר שכר דינו בשומר חנם לענין אם קיבל שלא קיבל ממנו מעולם חפץ לשמור או מענות אחרות שביניהם, כגון אם החפץ לפנינו ואמר לו נשתמשות בחפץ וקלקלתו, וכיצא בזה השומר מכחישו, כיון שהחפץ לפנינו אין כאן חיוב שבועת השומרים, ולכן נשבע רק שבועת הקטן ונפטר. ואם השומר מוען שגנב דשומר שכר באונסין, אם האונס היה במקום שעדים מצויים, יביא עדים ויפטר, או ישלם ולא יועיל שיסכים להישבע ע"ז, דכיון שנעשה במקום שמצוי עדים, נפטר רק בהבאתם, ואם אין מצויים, נשבע שבועה דאורייתא שהיא כדבריו, ויכלל בשבועתו שלא שלח בה יד ושאנינה ברשותו אע"פ שכבר נשבע שזאנס, מ"מ אם שלח בה יד מעמידים אותה לרשותו להתחייב באונסין, ולכן צריך להישבע שלא שלח בה יד וממילא נחשב שאינה ברשותו, ואם מוען נגנבה שפטור ע"פ דין רק אין רוצה להישבע ומסכים לשלם, או אפילו שאומר פשעתי בה וחרני משלם כפי הדין, אין הסכמת התשלום פוטרו לגמרי משבועה, אלא משביעין אותו שבועה דרבנן שאנינה ברשותו כי חוששים שמא באמת לא נאנס והחפץ ברשותו, רק עינו נתן בה וחפץ בדבר זה, ולכן מסכים לשלם דמיה, ולכן צריך להישבע שאינה ברשותו.

כו אייר

ב נגנבה בלסמים מוזן שאע"פ שהוא בצורת גניבה, מ"מ כיון שהגנב מזוין נחשב כאונס, ופטור עליו, ואח"כ הבר הנגב, צריך השומר לפרע לבעל הכית, והוא יעמיד הנגב בדין. ואפילו אם נשבע כבר ונפטר קודם והכפר הנגב, כיון שגנבא הנגב צריך להעמידו בדין והוא יפרע לבעל הכית.
ג היו הבעלים עמו במלאכתו בשעה שמשך החפץ לשומר אע"פ שלא היה עמו בשעת פשיעה, פטור את מפשיעה, כמו שנתבאר כל פרטי הדין בדיני שומר חנם לעיל סימן רצ"א סעי' כ"ח.

יח. ודעת הרמב"ם שא"צ לפרוע, אלא רק הטירחא לעמוד עם הגנב לדין מוטלת על השומר. וכתב הש"ך דגם לשיטת השו"ע דצריך לפרוע לבעה"ב, הני מילי שבטוח שיוכל להוציא ממנו מהגנב, דא"צ להפסיד ממנו.

שלחן ערוך הלכות שומר שכר | סימן שה המבואר קט

כז אייר

ד קבל ג'לו' שומר שכר להתייב אף באגסים, או שהתנה לפטר מנגבה ואברהם ומשבועה, הכל לפי תנאו ונתבאר לעיל סי' רצ"ו סעי' ה' דמהני התנאי לחייב עצמו אף בלי קנין, [ולענין להיפטר פשוט דמהני בלי קנין כמו כל מחילה]. אמר סתם על מנת שלא אתחייב באחריותו, פטור אפלו מפשיעה (מרדכי סוף פרק האמנים).

ה שומר שכר שפטר לשומר אחר, נתבאר משפטו בסימן רצ"א סעי' כ"ז.

כח אייר

ו לעיל סעי' ג' נתבאר שאם הבעלים עמו במלאכתו בשעת קבלת השמירה, פטור מדיני שמירה, ולכן האומר להבדיל שומר לי ואשמור לה באותה שעה, יש אומרים דהוא הדין השאילני ואשאיילך (טור ס"ו) נשם הרמ"ה ומנהי"ק שרש ע"י, הרי זה שמירה בבגדים כיון שכל אחד עובד עבור השני בשעת קבלת שמירתו. אבל אמר לה שומר לי היום ואשמור לה למחר הוא הדין באותו יום רק בשעות אחרות, השאילני היום ואני אשאיילך למחר, שומר לי היום ואשאיילך למחר, השאילני היום ואשמור לה למחר, בלם נעשו שומר שכר זה לזה. הגם: יש אומרים [דהשאילני ואשאיילך], ושומר לי ואשאיילך, או השאילני ואשמור לה, אפלו בחד יומא, הוי השומר שומר שכר ולא מקרי שמירה בבגדים דבשומר לי ואשאיילך המשאל אין עושה שום פעולה עבור השואל, וכן בהשאילני ואשמור לה, ולענין השאילני ואשאיילך בתחילה הקשה הטור דל"ח בבעלים, כי אינו שומרו לצורך הבעלים, אלא שאלו לצורך עצמו, ואח"כ כתב הטור שאפשר ליישב דכל אחד מתחייב לשומר על כלי השואל, וממילא

יפ. ומ"מ מפסיד שכרו אם נגנב או נאבד [ש"ך].

ב. ז"ל שם: שומר שמסר לשומר, חייב, אפילו אם הוא שומר חנם ומסר לשומר שכר, דאמר ליה את מהימן לי בשבועה היאך לא מהימן לי בשבועה. אפילו אם ידוע לכל שהשני טוב וכשר יותר מראשון: הגם - מיהו שומר שמסר לשומר לפני המפקיד, ולא מיחה, פטור. לפיכך אם דרך הבעלים להפקיד תמיד דבר זה אצל השומר השני, הרי השומר הראשון פטור מלשלם, והוא שלא ימעט שמירתו; אבל אם מיעט שמירתו, כגון שהראשון היה שומר שכר והשני ש"ח, או שהראשון שואל והשני ש"ש, פושע הוא הראשון ומשלם, אע"פ ששאל או שכר בבעלים. ואם יש עדים ששמר השני כראוי, נפטר שומר ראשון. ואפילו לא היו שם עדים, אם השומר הראשון ראה ויכול הוא לישבע, הרי זה נשבע ונפטר.

כא. צ"ע אמאי כתב בלשון י"א, הא גם המחבר מודה בזה, כדמוכח בהמשך דבריו השאילני היום ואשאיילך למחר וצ"ע [ש"ך].

המשאיל שומר עבור השואל את הכלי ששאל ממנו^{כב} (טור ס"ז בשם רש"י ונ"י פרק האומנין ומדכי פרק המפקיד).

ז אָמַר לוֹ הַשְּׂאִילֵנִי גְלִימָא שְׁלֹךְ שְׁהִיא קֵלָה וְטַל שְׁלִי שְׁהִיא כְּבֵדָה וְהַשְּׁנִי יֵשׁ לוֹ יוֹתֵר אַפְשָׁרוֹת לְנוֹשָׂאָה אַע"פ שֶׁהִיא כְּבֵדָה, וְכֵּן לְסֻמִּים וְנִמְלֹו הָאֶחָת מֵהֶן, הַנְּשֹׂאֶרֶת הִיא שֶׁל בְּעַל רִאשׁוֹן שֶׁל בַּעֲלִיהָ הַמְּקוֹרִיִּים, וְאֵינוּ יָכוֹל לְטַעֵן שֶׁהַשּׁוֹמֵר חַיִּיב בְּגִיבָה מִחֻמַּת שֶׁהֵם שּׁוֹמְרֵי שֹׂכֵר זֶה לָזֶה, הַגֵּם: דְּהָיִי לָהּ הַשְּׂאִילֵנִי וְאִשְׁאִלְךָ דְּהָיִי שְׂאִילָה בְּבַעֲלִים. מִיְהוּ, אִם אֵין הַדְּבָרִים הַשְּׂאִילִים בְּיַד הַשְּׂאִילִים, אֲלֵא בְּיַד אֲחֵרִים, כְּגוֹן שְׂרָאוֹבֵן הַנִּיחַ הַמְּשַׁכֵּן בְּיַד לֹוִי בְּעַד שְׁמַעוֹן מִצְמָמוּ בְּלִי הַתְּנִיּוֹה שֶׁשְּׁמַעוֹן יִשְׂאִיל לוֹ דָּבָר אַחֵר, וְשְׁמַעוֹן הַשְּׂאִיל דְּבָר לְרִאשׁוֹן, לֹא מִקְרִי שְׂאִילָה בְּבַעֲלִים, דְּהָא אֵין שְׁמַעוֹן שּׁוֹמֵר לְרִאשׁוֹן, וְהוּוֹ שּׁוֹמְרֵי שְׂכָר זֶה לָזֶה (מֵהַר"ק שַׁרשׁ קכ"ה).

כב. והש"ך כתב ליישב שבשומר לי ואשאילך, הכוונה שע"י קבלת השמירה המפקיד מתחייב להשאיל לשומר, ובזה נחשב שהוא עמו במלאכתו. וכתב הנתיבות שלפי"ז רק חפץ השמירה הוא בבעלים ולא חפץ השואל.

הלכות אומנים

סימן שו

האומנים שומרי שכר, ואם קלקלו, וטבח שניבל
וכו ח' סעיפים

בט אייר

א כל האומנים שומרי שכר הם כיון שהאומן נהנה בזה שבחר בו לעשות עבדו מלאכה ולקבל עליה שכר^א. וכלם שאמרו טל את שלך והבא מעות עדיין הוא שומר חנם, או שאמר לה האמן גמרתיו, ולא לקחו הקצלים הקלי, תרי האמן שומר חנם ולא שומר שכר, כיון שכשואמר גמרתיו לא התנה את נטילתו בתשלום. אבל אם אמר האמן הבא מעות וטל את שלך, עדין הוא שומר שכר, כמו שהיה כי נהנה בחזקת הכלי כמשכון עד שיקבל שכרו. ואם אמר טל את שלך ואיני שומרו עוד, פטור לגמרי ואינו אפי' שומר חנם^ב (צ"ת יוסף נטס תלמידי הרשב"א).

ב נתן לאומנים לתקן, וקלקלו, חייבים לשלם. כיצד, לא מבעיא אם נתן לתרש שדה תבא ומגדל בנויים כבר, לקבץ בהם מסמר, ושברו דודאי חייב, דקלקל חפץ של הבעלים, או אלא אפי' נתן לו עצים לעשות מהם שדה תבא ומגדל, ונשברו אחר שנעשו, משלם לו דמי שדה תבא ומגדל, שאין האמן קונה בשבב כלי ומיד כשעשאו נקנה לבעלים וכששברו שבר חפץ של הבעה"ב, ומתחייב בנוקו עין באבן העזר סימן כ"ח סעיף ט"ו שם הביא ד"א שאומן קונה בשבב כלי. הנה: הבנאי שקבל עליו לסתור הכתל ושבר האבנים או הדיקים, חייב לשלם. היה סותר מצד זה ונפל מצד אחר לא מחמת המכה, פטור דהוי גרמא, ואם מחמת המכה, חייב (טור ס"ה).

א. ואין הבדל בין קבלן לפועל ואפי' עושה בבית הבעלים, [ש"ך ונתיבות דלא כהסמ"ע].

ב. אבל אמר הבא מעות וטול את שלך ואיני שומרו עוד, לא מהני, והוי שומר שכר [סמ"ע].

ג. ובש"ך האריך בענין זה, ומסיק דהוי פלוגתא דרבוותא אם אומן קונה בשבב כלי, ולמעשה הוי ספיקא דדינא.

א' סיון

ג. נתן צמר לצבע לצובעו ולהשביחו וְהִקְדִּיחְתוּ יוֹדָה הִרְתִּיחוּ יוֹתֵר מְדַאי, ועי'ז אין שום שבח בצמר, וגם הצמר עצמו נפסד, לכן נותן לו דמי צמרו בלי השבח, כיון שלא שבח מעולם. צבעו בעור בשיירי צבע, דיש שבח מעט אבל לא כמו שהיה צריך להיות, או נתנו לו לצבעו אדום ושינה מדבריו וצבעו שחור, או שאמר לו לצובעו שחור וצבעו אדום, או שנתן עצים לתרש לעשות מהם כסא נאה, ועשה כסא רע או ספסל דבר אחר לגמרי ממה שציווהו, אם השבח שהשביח ע"י עבודתו יתר על ההוצאה, נותן בעל הבלי רק האת ההוצאה, ואם ההוצאה יתרה על השבח, נותן לו את השבח בלבד. ומה שהיה ראוי להשביח אלו לא שנה הוא בכלל הקרן, והשביחן השבח [וההוצאה] בלא זה ראה בהערה ביאור כל הענין (טור). אמר בעל הבלי איני רוצה בתקנה זו כי אין לו כח לטפל במכירת הצמר וליטול את תמורתו, אלא יתן לי דמי הצמר או דמי העצים שקלקל לו, אין שומעין לו כיון שעשו תקנה שטוב לשניהם, ואין אחד יכול לחזור בו. וכן אם אמר האמן באופן שההוצאה יתרה על השבח הא לך דמי צמרך או דמי עצריך ולך כי זה מה שקלקלתי לך, ושאר השבח יהיה שלי, אין שומעין לו, שאין האמן קונה בשבח בלי שעשה והכלי שייך לבעה"ב ומגיע לו רק ההוצאה או השבח, הנמוך מביניהם.

ד. ודווקא אם הקדיחו מיד בשעת נפילה שלא היה שום זמן שהצמר הושבח, אבל אם הושבח ורק אח"כ הרתיו יותר מדיא ונפסד, חייב לשלם לו דמי צמרו עם השבח, למ"ד אין אומן קונה בשבח כלי [ש"ך].
ה. שית רש"י והרמב"ם דהחשוב הוא כך שאם נתן לו צמר ששווה י' דינרים והאומן הוציא על הצבע ושאר הוצאות י' דינרים כולל שכר עבודתו, הרי ההוצאה שהוא מחיר הצמר ושאר ההוצאות נחשב לי' דינרים והיותו מכר הוי שבח, ולכן אם הצמר שווה כעת יותר מכ' דינרים, מקבל האומן י' דינרים, ואם שווה רק י"ח דינרים, הרי ההוצאה יותר מהשבח ואינו מקבל אלא רק ח' דינרים. והתוס' והרא"ש הביאו פירוש הירושלמי שאיירי שהבעה"ב הביא לו צמר עם סממנים ששוים י' דינרים וקצב שכרו י' דינרים, ואם היה עושה כמו שאמר לו היה שווה כ"ה דינרים, ה' דינרים שהיה משביח יותר נחשב לקרן, והי' דינרים שמגיע לאומן על עבודתו נחשב להוצאה, ולכן כל זמן שאין שווה יותר מט"ו דינרים אינו נוטל כלום, דהקדון הוא ט"ו דינרים, י' דינרים של הצמר והסממנים, ועוד ה' דינרים שהיה אמור להרויח, ואם שווה יותר מכ"ה דינרים, היינו שבח יותר על ההוצאה, נוטל י' היינו ההוצאה שזו היא שכר עבודתו, ואם שווה רק כ"ד, היינו הוצאה יתר על השבח, נוטל רק ט', וזה הוא מה שהביא הרמ"א. ושיטת הסמ"ע בדעה זו דעד ט"ו אין האומן נוטל כלום, כולל הוצאות שהוציא מכיסו, וגם לא מקבל כלום על עבודתו. אמנם הש"ך מחלק בין שכר של שכיר יום לשכר של אומן שנוטל יותר משכיר יום, דרך ההפרש אינו נוטל עד שהיה לבעה"ב ה' דינרים שהיה אמור להרויח, אבל שכר של שכיר יום, ודאי נכלל בכלל הקרן ומקבל שכרו, וכן ס"ל דהוצאות שהוציא מכיסו, מקבל.

ד. הַמּוֹלִיד חֲמִישׁ לַמָּח, והדרך שלותת (שורה) אֵת הַחֵטִין צִמִּים קוֹדֵם הַטְמִינָה, וְאִם כֹּתֵם צִמְכַּתֵּם לִהְיוֹת קְלִיפָתוֹ הַטְמִינָה, וְלֹא לְתַתָּהּ, וְעִשְׂאָן אֶת קֶמַח הַחֵטִין סִבִּין אוֹ מֶרְסָן שֶׁהַפְסוּלֵת מְעוּרֵב בְּקֶמַח בְּלִי יְכוּלָת לְהַפְרִידוֹ, אוֹ שֶׁנִּתֵּן קֶמַח לְנִתְחֹתוֹ לַעֲשׂוֹת מִמֶּנּוּ פֶת וְעִשְׂאָו פֶת נְפֻלִין שֶׁמֶתְפּוֹרֶרֶת, אוֹ שֶׁנִּתֵּן בְּחֶמֶת לַמִּטָּה, וְנִבְלָה ע"י שְׁחִיתָתָהּ שְׁלֹא כְּרָאוּ, אִם עָשׂוּ עֲבוּדָתוֹ בְּשֶׁכֶר, חֲיִבִּים לְשֵׁלֵם דְּמִיָּהּ. וְאִם שָׁחַט בְּחֹנָם, אִם הָיָה מִבֶּח מִמֶּחָה שֶׁשָּׁחַט כְּבֵר ג' פַּעֲמִים עוֹפוֹת כְּרָאוּ, פְּטוּר דְּמוּמָחָה שֶׁאֵין דֶּרֶךְ שִׁיתֵּנָבֵל אֲצִלוֹ, אִם קָרָה שֶׁהִתְנַבְּלָה, אִמְרִינָן שְׁמוּלוֹ שֶׁל בַּעַל הַבְּהֵמָה גֵּרָם לָזֶה, אֲבָל בְּשֶׁכֶר חֲיִיב, דֵּהִיָּה לוֹ לְהִזְהֵר יוֹתֵר, וְאִם אֵינּוּ מִמֶּחָה, חֲיִיב. וְהַשְׁבָּחִים שֶׁלֹּקְחִין הַכֶּרֶךְ שְׂאֵאוֹת בְּנֵי מַעֲיִים שֶׁל הַבְּהֵמָה, אַע"פ שֶׁנִּשְׁטַלְיָן רַק מִן הַבְּהֵמוֹת הַקְּשָׁרוֹת וְכַשֵּׁנִטְרָף אֵין מִקְבָּל כָּלוּם, מ"מ כִּיוֵן שֶׁאִם הָיָה יוֹצֵא כֶּשֶׁר הָיָה מִקְבָּל, מְקָרִי שְׁעוֹשֶׂה בְּשֶׁכֶר, וְאִם נִבְלָו חֲיִבִּים לְשֵׁלֵם (טור).

ב' סיון

ה. בְּמָה דְּכָרִים אֲמוּרִים שְׁחִיב כְּשִׁנִּיבֵלָה בְּשִׁחִיתָתוֹ, כְּשֶׁנִּבְלָה בְּדֹרָא. אֲכָל אִם עָשָׂה בָּהּ מִן פּוֹת הַפּוֹסְלָה מִסַּפֵּק, בְּגוֹן שִׁשְׁהָה בְּמַעֲוֵט סִימָנִים דִּהּוּי סַפֵּק בְּגַמ' אִם הוּא טְרִיפָה, פְּטוּר. וְכֵן אִם מִצָּא חֶסֶדִּין פָּגוּם, וְהוּא דְּכָרוֹ תִּחְלָה וִיתְכֵן שֶׁנִּפְגַּם ע"י הַעוֹר לִפְנֵי הַשְּׁחִיטָה וְהוּא טְרִיפָה, מ"מ פְּטוּר בִּינָן דְּאֵבָא לְמִימֵר בְּעֵצֵם הַמִּפְרָקָת נִבְלָמָה אַחֵר שֶׁכָּבֵר נִשְׁחַטָה, וְכִיוֵן דִּהּוּי סַפֵּק לְעֵנִין מִמּוֹן לֹא מִפְּקִינָן מִסַּפֵּק. הִנֵּה: אֵף עַל גִּב דְּאֵגוֹ נִוְהֵגִין לְאֶסְרוֹ מִסַּפֵּק, אֲפִלּוּ הָכִי פְּטוּר מִמּוֹן, וְכֵן נִרְאֶה לִי, וְאֵף עַל פִּי שֵׁישׁ מִי שְׁחֹלֶק" (מְרוּמֵת דֶּשֶׁן סִימָן קפ"ו). וּמִקְבָּל מְקוֹם שְׁכָרוֹ הַפְּסִיד, דְּדִלְמָא בְּסִפִּין פָּגוּם שָׁחַט וְלֹא מִגִּיעַ לוֹ שֶׁכֶר בְּאוֹפֵן כּוֹה, וְכִיוֵן דִּהּוּי סַפֵּק בְּמָה שָׁחַט, אֵין יְכוּל לְהוֹצִיא שְׁכָרוֹ מִסַּפֵּק (צִיט יוֹסֵף נֶשֶׁם רַנְנוּ יְרוּסֵם וְהַרְל"ש).

- ו. וכששוחט הרבה בהמות ועופות, מה שמקבל עבור הכשרות נחשב בשכר גם על הטרפות, ולפי"ז גם כששוחט עופות שאין להם כרכשאות, הוי כשוחט בשכר, מכח מה שמקבל על הבהמות [ש"ך].
- ז. ומה דאיתא בס"י רל"ב סעי' י"ב ברמ"א דבטריפות שנהגו להטריף מספק הוי מקח טעות והמוכר צריך להחזיר מה שקיבל, י"ל דלא נחשב הוצאת ממון, כיון שמחזיר מה שקיבל על המקח [סמ"ע]. והש"ך כתב דתירוצו דחוק, ותירץ דשאני התם דכיון שאם היה יודע הלוקח לא היה קונה, אין לך מום גדול מזה והמקח בטל ודמיא חוזרים.
- ח. לדידן דמטרפינן שהייה בכל שהוא בין במיעוט קמא ובין במיעוט בתרא, בין בקנה ובין בוושט, והוא דבר פשוט וידוע אצל כל השוחטים, פשיטא שהשוחט חייב, כיון שהיה לו להיזהר שלא תיאסר הבהמה [ש"ך ונתיבות].

ו המראה הינה לשלחני שבקי בטיב המטבעות, ושאלו אם מטבע זו טובה, ואמר לו יפה הוא ועל סמך דבריו לקחה, ונמצא רע ואין ראוי לשימוש, או ששווה פחות, אם בשכר ראחו שקיבל שכר על ראייתו ותשובתו, חייב לשלם אף על פי שהוא בקי ואינו צריך להתלמד. ואם בהנחם ראחו, פטור, והוא שיהיה בקי שאינו צריך להתלמד דכיון שאין מקבל שכר על ראייתו, והוא מומחה, נחשב כנוס. ואם אינו בקי, חייב לשלם אף על פי שהוא בהנחם כי נחשב פשיעה שרואה מטבעות שצריך לזה מומחיות גדולה, והוא שיאמר השואל לשלחני 'עליך אני סומך', או שהיו תדבכים מראים שהוא סומך רק על ראייתו ולא נראה לאחרים. ויש אומרים דאפלו סתמא נמי חייב דכל מי שבא לשאול שולחני אם המטבע טוב, על כרחך בא אחד לתת לו מטבע זה והוא רוצה לדעת אם לקבלו, וא"כ ודאי עומד לסמוך על דבריו (טור נגס נגנו ימק והר"ש). ומקל מקום הסברה הראשונה נראה עקר.

ג' סיון

ז מכת שפשוט ששוחט בהנחם ונבל שנתבאר לעיל סעי' ד' דמומחה בחינם פטור, וכן שלחני שאמר יפה, ונמצא רע שנתבאר בסעי' ו' דמומחה בחינם פטור, וכן כל פיצא בזה, עליהם להביא ראיה שהם ממחים, ואם לא הביאו ראיה, משלמין.

ח הנומץ אילנות לבני המדינה, שהפסיד ששול לא כראוי ולא יצאו פירות כפי שהיה צריך לצאת, ויש אומרים דהוא הדין ליחיד לשיטה זו ה"ה שאר הדברים שנמנו להלן, ה"ה ביחיד (טור), וכן מכת של בני העיר שנבל בהנחות, והמקו דם שהביל בדם ע"י הקזתו, והסופר שתפקידו לכתוב שטרות שפועה בשטרות, ומלמד תינוקות שפועה בתינוקות ולא למד אפלו רק יום או יומים היינו שביטלו עכ"פ מעת לעת אחד לפחות (מרדכי שס), או למד במעוות או אפי' לימד כראוי ולא שם לב שהילד לא הבין כראוי, וכל פיצא באלו והאמנים צ"ל האומנים, שאי אפשר שיחזרו ההפסד שהפסידו, מסלקין אותם בלא

ט. תנאי זה הוא רק ברואה בחינם, אבל בשכר חייב אפי' לא אמר לו כלום [נתיבות]. י. א.ה. צ"ע מה הטעם שמשלמים, הא המוציא מחבירו עליו הראיה, ואולי י"ל דעשו מעשה נזק בידים ומתחייבים על המעשה, ועליהם להוכיח שיש להם תורת פטור הפוסט לשלם, אע"פ שרוב מומחין וגם מוחזקין. יא. הראב"ד הקשה ממ"נ, אם איירי בעושה בשכר, הרי חייב לשלם מה שהזיק, ומה ההפסד לבעלים, ואם עושה בחינם, מה מפסיד שמסלקים אותו, הרי ממילא עשה בחינם. ותירץ דאיירי בחינם ומסלקים אותו ולהבא לא יוכל לעשות אפי' בשכר. אי נמי איירי בשכר, וההפסד של הבעלים שהיה לו בושתו ובושת אורחיו שלא היה

התראה, שהם במתרים ועומדים, עד שישתדלו במלאכתם, הואיל והעמידו אותם הצבור עליהם. הגה: ויש אומרים דאף על פי שאין צריך התראה, מכל מקום בעינן חזקה, דעד שיהיו מחזקין שעשו ג' פעמים בלי התראה או שיתרו בהן אפי' פעם אחת לא מסלקינן להו"ב (המגיד פ"י דשכירות ונ"י פרק המקנל). הנותן מעות לחברו לכתב לו ספר תורה ונמצא בו טעות, וצריך לשכר אחר שיגיה אותו, אם הם טעיות שדרך סופרים לטעות, אין הסופר חייב כלום. אבל אם טעה כל כך בכמות הטעויות או בסוג הטעויות שאין דרך לטעות, חייב בתשלום ההגהה. ומכל מקום אולינן פתר המנהג, אם מנהג המקום שכותבי ספרים מגיהים וממילא חייב ההגהה מוטלת עליהם, אף זה צריך להגיה או לשלם למגיה אחר. ובסתם מקומות שאין על הסופר להגיה, אם עמד והגיה מעצמו, חייבים הבעלים לשלם לו כדין יורד לשדה חבירו שעומדת לעבודה זו, שמקבל כפי המקובל לקבל על עבודה זו (משנת רש"א סימן אלף נ"ו).

לו מה להגיש לסעודה. ובאריס, הפסדו הפירות שהיה יכול להרויח בנתיים, והפסידם ואותם אין משלם לו.
יב. אבל בפסידא שאפשר להחזיר ההפסד, לשיטה זו צריכים התראה ג' פעמים [הגר"א].

הלכות שוכר

סימן שז

דיני השוכר וחיובו ופמורו,
ואם השאיל או השכיר
ובו ז' סעיפים

ד' סיון

א השוכר מחברו בהמה או בלים, דינו בשומר שכן, להתחייב בגנבה ואבדה ולפטר מאנסין אע"פ שמשלם על השימוש, מ"מ נהנה ממה שהסכים להשכיר לו, וזה מחשיבו לשומר שכן, והשכר שמשלם בא רק להוציאו מתורת שואל.

ב יכולין המשכיר והשוכר לחזור בהם מהסכם השכירות, עד שהשוכר ימשך או שינעשה אחד מדרכי הקנין. וכן אינו מתחייב בגנבה ואבדה, עד שינעשה אחד מדרכי הקנין. ויש אומרים שמשלם הפעל שמירתו מעליה מדעת השומר, נתחייב בשמירתה ורק לענין זכות חזרה בעיני משיכה*.

ה' סיון

ג ראובן שכר בית משמעון ונתן שם חטה, ומחמת שעמדה שם ימים הרבה חכבדיו על הכתלים ונתקלקלו הבותלים ונפלו והדיקו לשמעון ולשכניו, אם היה נכר וירוע קלקול הבותלים, והתירו בוי' לסלק החטה ולא סלקה, פושע הוא וחיב לשלם כל ההזק פושע לאו דווקא, אלא מזיק, ולכן חייב אפי' בקרקעות, ואפי' מי שאין לו דין שוכר.

ד אין השוכר בהמה או מטלטלים רשאי להשכיר לאחר, ואם השכיר לאחר, דינו כדין שומר שכן שמסר לשומר אחר שאפי' נאנסה ביד

א. וכבר נתבאר לעיל סימן רצ"א ס"ה וסימן שג ס"א מחלוקת זו אם שומר מתחייב רק עם קנין או אפי' בלי קנין.

ב. אם היה רעוע לפני שהניח את החיטה, חייב אפי' בלי שהתרו בו. ואם נעשה רעוע אח"כ אין חייב אא"כ התרו בו ב"ד [נתיבות]. ועיי"ש בנתיבות אם חיובו משום ממונו המזיק כמו כותל שנפל אחר שהתרו בו.

השני, חוששין שמא האונס נגרם מחמת ששינה בה ממה שנשכרה, אא"כ הראשון יכול להישבע שהשני לא שינה, וכמו שנתבאר בסיומן רצ"א סעי' כ"א.

ו' סיון

ה השוכר פרה מחברו והשאיילה לאחר שעבר על הדין והשאל לאחור, או שהבעלים הרשהו על כך, ומתה בדרך או נאנסה אצל השואל, בין שהשני השואל חיב באונסין, אע"פ שהראשון פטור, אין אומרים שהשני ישלם לראשון, כיון שהוא השאלו, אלא תחזור לבעלים הראשונים, שאין הלה הראשון עושה סחורה בפרתו של זה. ואם אמר לשוכר אם תרצה תשאילנה ויהיה דינך עם השואל ויהיה דיני עמך, אז ישלם השואל לשוכר והשוכר פטור כיון שמתה כדרכה והביא ע"ז עדים או נשבע שמתה כדרכה.

ו השוכר פרה מחברו וגוללה בה מכה בפשיעת השוכר שלא מחמת מלאכה וכשהחזירה לבעלים אי אפשר להשתמש בה כמה ימים מחמת המכה, יש אומרים שהוא פטור מלשלם, בין שסופה להתרפאות מאותה מכה לא נחשב שהפחיתה משווייה, אלא לא הוי אלא שבת שמתבטלת ממלאכתה, ואין חיוב שבת בבהמה רק בהזיק אדם, לפיכך, אם מתבטלת במה ימים פטור, בין שסופה להתרפאות. ויש מחנכים דלא דמי לאדם דאין עומד למכירה, לכן נחשב רק כשבת, משא"כ בהמה שעומדת למכירה, וכיון שאם ימכרנה כעת, שווה פחות, נחשב נזק ולא שבת, וחייב לשלמה. והסביר הראשונה נראה עקרה.

ז' סיון

ז אין אדם רשאי לרדוש בפרתו ערבית ולהשכינה שחרית כי כבר נחלשה ממה שעבדה בלילה, ואינה עובדת ביום כראוי.

- ג. קמ"ל של"א שהתכוון שמה שיהיה דינך עם השואל יהיה דיני עמך, וממילא יצטרך להעביר אליו את הכסף.
- ד. ואעפ"כ חייב במזונותיה בימים אלו שאינה עובדת ואין משלם עליהם, כיון שנחשב כנזק דעד כעת היתה עושה ואוכלת, וכעת אוכלת ואינה עושה [רעק"א]. ומה שיכלה לעשות יותר מאכילתה הוי שבת ופטור [פת"ת].
- ה. ובש"ך האריך שיש בזה מחלוקת של הרבה ראשונים, ומסיק דהוי ספיקא דדינא, ותלוי במוחזק.

סימן שח

השוכר בהמה לרכוב עליה, כמה ימען עליה

ובו ז' סעיפים

א השוכר אסור לו לשנות להשתמש בו באופן אחר ממה ששכר, ולכן **השוכר בהמה לרכוב עליה איש, לא ירכיב עליה אשה** שהיא כבדה יותר. והוא הדין שאסור להרכיב לגוי דאינו שומר על ממון ישראל (מרדכי פרק האומנין). מיהו יש אומרים, דוקא לענין לכתחלה, אבל אם שכר והרכיב עליה אשה, אף על פי שגזקה בהמה מחמת הרכיבה, אינו חייב לשלם דאע"פ שאמר ששוכר לצורך איש, לא אמרין שיש בזה קפידא, דגם אם היה אומר ששוכרה לצורך אשה היה משכיר לו (המגיד פ"ד דשכירות נזס הרשב"א). ויש חולקין כי יתכן משכיר כח בהמתו והסכים להשכיר רק כששמע ששוכרו לצורך איש (סס לדעת הרמב"ם). ולכלי עלמא אם מנהג המקום להתניק ברכיבת הנשים שמשלמים ע"ז יותר כסף, צריך להוסיף לו כפי המנהג (המגיד הנזכר לעיל). ואם שכרו לרכב עליה אשה, ירכיב עליה איש כי הוא יותר קל.

ח' סיון

ב שוכר לרכב עליה אשה, כיון שלא פירט איזה אשה, מרכיב עליה כל אשה, בין גדולה בין קטנה, ואפילו מעבדת ואפי' מעוברת ומניקה יחד ואף להרכיב וולדה עמה.

ג השוכר את החמור כדי לרכב עליה, יש לו זכות להניח עליה גם את פסותו וגם הכסת ששוכב עליו ולגינו כלי עם שתיה ומזונותיו שכל כל אותה הדרך אפי' מצוי לקנות אוכל באמצע הדרך, לפי שאין דרך השוכר לחזור בכל מלון ומלון לקנות מזונות. יתר על זה אם רוצה להרכיב עליו יותר משיעור צרכי

ו. וכל המחלוקת רק כשהשוכר הזכיר ששוכרו לצורך איש, אבל כשהמשכיר אמר שמשכיר לצורך איש, לכו"ע הוי קפידא, ואם שינה וניזוקה, חייב [ש"ך].
ז. ודווקא בשכר לצורך אשה סתם, אבל אמר אשה זו, אסור לשנות לכבד ממנה, אבל לאשה אחרת באותו משקל רשאי. ודווקא כשהשוכר או הבעלים הולכים עמם, דבלא"ה אין השוכר רשאי להשכיר, אא"כ משכיר לאחד מבני ביתו, שרשאי, דעל דעת כן משכיר לו שיוכל לתת את הבהמה לאחד מבני ביתו [ש"ך].

הדרך, או שאר משאות, הרי מעבב עליו בעל החמורה. וכן יש זכות לבעל החמור שהולך עם השוכר כדי להנהיג את הבהמה לחצית עליה שְׁעוּרִים וְתָבֵן לבהמתו ומוזנות של עצמו שֶׁל אוֹתוֹ הַיּוֹם, יִתֵּר עַל זֶה הַשּׁוֹכֵר מֵעֵבֶב עָלָיו, מִפְּנֵי שֶׁאִשְׁפֹּר לוֹ לְקִנּוּת כָּכָל מְלֹזֶן וּמְלֹזֶן כִּי דָּרְכוּ בִּכך וּמְכִיר אֶת הַמְקוּמוֹת שְׁעוּבִים בְּדֶרֶךְ, לְפִיכָךְ כִּיֹּן שֶׁהִסִּיבָה שֶׁמֵּעֵבֶב עָלָיו כִּיֹּן שִׁיכּוֹל לְקִנּוּת בְּדֶרֶךְ, אִם אֵין שֵׁם בִּאֻמְצֵעַ הַדֶּרֶךְ מֵאֵין לְקִנּוּת אוֹ שֶׁלֹּא מִצּוֹ לְקִנּוּת בִּכְלִי מְלֹזֶן אֲלָא רַק בְּקִצְתוֹ, מִנִּיחַ עָלָיו מוֹזִנּוּתָיו וּמוֹזִנּוֹת בְּהִמָּתוֹ שֶׁל כָּל אוֹתָהּ הַדֶּרֶךְ. וְכָל אֵלּוֹ הַדְּבָרִים בְּשׁוֹכֵר חֲתָם, וּבְמָקוֹם שֶׁאֵין מִנְהֵג יָדוּעַ, אֲכָל בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ מִנְהֵג, חָבֵל לְפִי הַמִּנְהֵג.^ט

ט' סיון

ד' הַשּׁוֹכֵר אֶת הַבְּהֵמָה לְהִבְיָא עָלֶיהָ מִשְׁקֵל מֵאֲתִים לְמִרְיָן שֶׁל חֲמִיִּם, וְהִבְיָא מֵאֲתִים לְמִרְיָן שֶׁל שְׁעוּרִים, וּמִתָּה, חֲבִיב, אַע"פ שֶׁהִבְיָא אוֹתוֹ מִשְׁקֵל שְׁסִיכְמוֹ, מ"מ חֲבִיב, מִפְּנֵי שֶׁהִנָּפַח קִשָּׁה לְמִשְׁוִי הֵינּוּ שֶׁהִנָּפַח גַּם מִחוּשֵׁב כְּקוּשִׁי שֶׁל מִשְׁקֵל, וְהַשְּׁעוּרִים יֵשׁ לָהֶם נֶפֶח יוֹתֵר מִהַחִיטִּים, הֵינּוּ שֶׁמִּשְׁקֵל שֶׁל מֵאֲתִים לְמִרְיָן הוּא יוֹתֵר נֶפֶח כִּיֹּן שֶׁלֹּהֲגִיעַ לְמִשְׁקֵל זֶה בִּשְׁעוּרֵין צָרִיךְ לְהוֹסִיף יוֹתֵר חֲבִילוֹת, וְלִכּוֹן נִחְשָׁב כִּמוֹ שֶׁהוֹסִיף בְּמִשְׁקֵל. וְכֵן אִם שִׁכְרָה לְהִבְיָא תְּבוּאָה, וְהִבְיָא בְּמִשְׁקֵלָהּ תָּבֵן כִּי הִתְבַּן קֵל יוֹתֵר מִתְּבוּאָה, וְלֹהֲגִיעַ לְמִשְׁקֵל הַתְּבוּאָה, מוֹסִיף יוֹתֵר בְּנֶפֶח הַמִּשְׁוִי, אֲכָל אִם שִׁכְרָה לְהִבְיָא עָלֶיהָ שְׁעוּרִים, וְהִבְיָא בְּמִשְׁקֵלָן חֲמִיִּם, וּמִתָּה, פְּטוּר דֹּלָא הוֹסִיף לֹא בְּמִשְׁקֵל וְלֹא בְּנֶפֶח, וְכֵן כָּל בְּיוֹצֵא בָּזָה.

ה' הַשּׁוֹכֵר אֶת הַבְּהֵמָה לְשִׂאת עָלֶיהָ מִשְׁקֵל יָדוּעַ כְּגוֹן שְׁסִיכָם לִישָׁא עֲלֶיהָ מִשָּׂא שֶׁל ט"ו סֵאן, וְהוֹסִיף עַל מִשְׂאֵי שְׁסִיכָם, אִם הוֹסִיף חֶלֶק מִשְׁלָשִׁים עַל הַשְּׁעוּר שֶׁפִּסַּק עִמּוֹ וּמִתָּה, חֲבִיב דְּבִשְׁעוּר הוֹסִפָה כּוֹז, יִכּוֹל לְגָרוֹם לְבִהְמָה שְׁתִּמּוּת, פְּחוֹת מִכָּאן, פְּטוּר עַל מִיתָתָהּ דְּנִחְשָׁב אוֹנֵס, אֲכָל נִזְתָּן הוּא שִׁכְר

ה. ולענין דיעבד, תלוי בשני הדעות שהביא הרמ"א בסעיף א' [נתיבות].
ז. ואסור לשנות ממה שסיכם עמו, וכשדיבר שלא יהיה משא על העגלה אסור לו ליטול משא אפי' מעט, ואם דיבר שלא להושיב אשה בעגלה מפני שמקפיד שלא לנסוע עם אשה, אסור לו להושיב שם אשה, ומפני שאלו דברים קלים בעיני העגלונים, צריכים להודיע להם את הדין שאם משנים מההסכם נחשב גזל גמור [ערוך השלחן].

י. ואע"פ ששאר בהמות נושאות כשיעור שהוא הניח עליה, מ"מ כיון שהמשכיר אמר לו שיניח רק משקל כזה, מסתמא יודע שכוח בהמתו חלש יותר משאר בהמות, ולכן אמר שיניח רק כזה כמות, ואם הניח יותר הוי פושע. ודווקא אם המשכיר אמר שיעור משא זה, אבל אם השוכר בא ואמר שרוצה להניח עליו שיעור כזה, והסכים המשכיר, תלוי במחלוקת שנתבאר בסעיף א' בשכר להרכיב איש אם יכול להרכיב אשה [סמ"ע].

התוספת שהשתמש יותר ממה שהיה מותר לו, ולפי"ז נותן שכר התוספת אף אם לא מותה (וע"ל סימן של"ה ס"ה).

ר"י סיני

ו שָׂכַר סֵתָם בלי לקבוע שיעור כמות המשא, אינו נושא אלא משקל הידוע במדינה לאותה בהמה. ואם הוסיף חלק אחד משלשים, בגזן שדרבה לשאת שלשים ומעון עליה שלשים ואחר, ומתה או נשברה, חייב כמו שנתבאר בסעיף הקודם שבתוספת שיעור כזה יכול לגרום לה למות.

ז הבהנה ששכרו בע"ב להעביר משא על כתפו, שהוסיף הבעה"ב על משאו קב אחד והיינו חלק א' משלשים, דמשא אדם הוא ל' קבין, וה"ה בכל דור לפי המנהג בכמות המשא והזק במשא זה, חייב בגזקיו רק בנוק ולא בשאר ד' דברים א", שאף על פי שהוא בן דעת והרי הוא מרגיש בכבד המשא וא"כ היה מקום לומר דכיון שהוא בר דעת היה לו להשליך משאו מיד כשהרגיש כובד יותר מהרגיל, ומדלא השליך מחל, מ"מ חייב, דאמרינן מה שלא השליך משום שאינו יודע שבעה"ב הוסיף על כמות המשא, ומה שמרגיש כובד יותר מהרגיל, יעלה על לבו שפא מחמת חליו הוא זה הכבד ולכן לא השליך, ולכן נתחייב הבעה"ב שהוסיף על משאו. הגם: הלוקח חמורו של חברו שלא מדעתו ועושה מלאכתו, וכוונתו לתן לו שכרו, הרי בשואל שלא מדעת והרי גזלן וחייב באונסין כדן גזלן, ולא רק בגניבה ואברה כדן שוכר. וכל זה רק באופן שהחמור לא עומד להשכרה, לכן אפי' התכוון לשלם על השימוש נחשב כגזלן. ואם החמור עומד לשכר, לא הרי גזלן ואין חייב באונסין, ואם פחת דמי החמור ע"י השימוש, הרשות ביד הבעלים להחליט אם רוצה דמי הפחת או דמי השכירות. ומיהו, אם מחו בו בני ביתו ואומרים שבעל החמור צריך לחמורו ולכן שלא יקחנו, הרי בשלא מדעת דכעת אינו עומד להשכרה והרי גזלן. ואם לקחו להציל את שלו, ורוצה לתן לבעל החמור הפסדו, לא הרי גזלן, התנאי בית דין הוא אם אירע אונס פתאומי וחמורו בסכנת הפסד, ולכן רוצה להשתמש בחמור חברו כדי להציל חמורו, תנאי ב"ד שרשאי לעשות זאת אפי' נגד רצון חברו, ומשלם לו מה שהפסידו (תמונת הדשן סימן שט"ז), כדי להציל סימן רס"ד סעיף ה' וסעיף ו"ב. יענין לקמן סימן שס"ג סעיף ה' מדינים אלו."

יא. אם מיד כשהניח עליו את המשא נפל והזק, דעת הקצות דנחשב לאדם המזיק וחייב בד' דברים, ודעת הנתיבות דנחשב כממונו המזיק, וחייב רק בזק.
יב. אע"פ שהרמ"א הביא שם שיש חולקים, היינו כשבעל החפץ נמצא לפנינו ומסרב לתת לו, דס"ל להנך שיטות שאין יכול לכופו, אבל כשאינו לפנינו מודים כו"ע שרשאי לעשות זאת ואינו נחשב לגזלן [סמ"ע].
יג. ז"ל שם: התוקף ספינתו של חברו ועשה בה מלאכה, אם אינה עשויה לשכר,

סימן שט

השוכר את הבהמה לילך למקום ידוע
והוליכה למקום אחר
וכו' ה' סעיפים

יא סיון

א השוכר את החמור להוליכה בְּהָרָה, והוליכה בבקעה, אם החלקה, פטור,
אף על פי ששכר על דעת הפעלים דחשש החלקה שייך יותר בהר
מבבקעה, ולא שינה לרעה. ואם הוחמקה, חייב דבבקעה יותר חס מבהר, וא"כ מתה
מחמת ששינה מדעת הבעלים".

ב שְׂכָרָהּ להוליכה בבקעה והוליכה בְּהָרָה, אם החלקה, חייב, שתחלקות יותר
בְּהָרָה מבבקעה. ואם הוחמקה, פטור, שפבבקעה חמימות יותר מבְּהָרָה,
מפני הרווח שמשנשבת בראש ההרים. ואם הוחמקה מחמת המעלה טורח
העלייה, והוחמה מיד כשעלתה, דמוכח שמחמת זה הוחמה, חייב, וכן כל כיוצא
בזה. הגם: שנה מהר לבקעה ובבקעה להר ונתנגעה ומתה אפי' לאחר זמן,
חייב בשינה מבקעה להר, חוששים שנתנגעה מחמת טורח העלייה, ובשינה מהר
לבקעה, חוששין שמתה מחמת החוס. וכן אם שְׂכָרָה להוליכה למקום אחד,
והוליכה למקום אחר, וידוע שאזיר הדרך משנה מבקום אחר, חייב, וכן כל
כיוצא בזה" (טור).

שמין כמה פחתה ומשלם. ואם היא עשויה לשכר, אם ירד לה בתורת שכירות,
והואל יורד שלא ברשות, אם רצה הבעל ליטול שכרה, נוטל; רצה ליטול פחתה,
נוטל. ואם ירד לה בתורת גזל, נותן הפחת וכן כל כיוצא בזה. וה"ה אם נטלה על
דעת שאלה שלא מדעת, גזלן הוי.
יד. אם התנה שישלם שיווי החמור כשעת השכירות, א"צ לשלם גם דמי השכירות
[ש"ך]. אבל בסתמא כשלא התנה, משלם דמי שכירות עד זמן המיתה, ומשלם דמי
החמור כפי שהיה שוה בזמן המיתה [נתיבות].
טו. בפשטות הרמב"ם שהעתיקו השו"ע לא ס"ל לדין זה, אלא דווקא בידוע סיבת
המיתה, וממילא יש לתלות שמתה מחמת השינוי, אבל במתה סתם לא חוששים
שמה מתה מחמת השינוי וחייב. והרמ"א לא הביאו בלשון י"א, דיש מקום לומר
שהרמב"ם מודה לדינים אלו.

יב סיון

ג השוכר בהמתו לילך בה למקום פלוני ולהחזירה למחר, וחלף השוכר עליה למקום ההוא והחזירה בו ביום, ונתרעם המשכיר לוקני העיר על אשר חוליכה והביאה ביום אחד כי עי"ז נתיגעה הבהמה יותר ממה שרצה, ואמרו למשכיר לקבלה ולהשתדל בפרואתה, וכן עשה, ומתה לסוף שמונה ימים, חייב השוכר אע"פ שמתה אחר כמה ימים, מ"מ חייב ביוון שפשע בה תולים שמתה מחמת שהטריחה ביותר, ואע"פ שבהמות רבות חוזרות באותו יום, כיון שהמשכיר התנה עמו שיחזור למחרת, יודע הוא שאין לבהמתו כח לחזור באותו יום. הגם: השוכר את החמור ונעשה פסח בדרך, ולא חש לכך והניח עליו משוי ונתלקל, הרי פשיעה, דלא הנה לה להניח עליו משוי אם היה לו מקום משומר להניחו, חייב אפי' לא הניח עליו משוי, דלא היה לו להמשיך ולילך עמו, ואם אין לו מקום משומר להניחו, לא היה לו להניח עליו משוי. אצל אם היה נחוי לדרך ולא היה אפשר לשכר חמור אחר ולכן היה חייב להמשיך לרכוב עליו ולהניח עליו משאו, לא הרי פשיעה, ופטור (הרא"ש כלל 3"ז סימן ג').

ד השוכר את הפרה לחרש בחר שיותר קשה לחרוש שם, ותרש בבקעה ונשכר תננן, והוא תכלי שחורש בו, תרי השוכר פטור כי שינה לקולא, ודין בעל הפרה עם האמנין שחרשו הדרך היה שבעל המחרישה שוכר אנשים שילכו עם המחרישה, וכיון שהשוכר לא שינה, המשכיר יכול לתבוע רק את הפועלים שלא נוהרו בשעת החרישה ונשכר המחרישה בגללם. וכן אם לא שנה על דעת תבעים וחרש במקום כפי שסיכמו, ונשכר תננן, דין בעל הפרה עם האמנים קמ"ל שאפי' בהר מוטל עליהם להזהר שלא יישכר. שברה לחרש בבקעה, ותרשה בחר ונשכר תננן, השוכר חייב לשלם למשכיר, כי שינה לרעה ודינו של שוכר עם האמנים דהיה להם להזהר כשאר חורשים בהר, וכיון שלא נוהרו נחשבים כאדם המזיק. הגם: יש אומרים דאם האמנים הם שכורין מן המשכיר תרי הם פטורים אף מן השוכר, הואיל ושנה הוא אשם בשבירת הקנקן, כי הם לא נשכרו אלא לחרוש בבקעה, והמשכיר צריך לתן להן שכרן אפי' באופן שהמשכיר לא יכול להוציא מהשוכר דמי הנוק, אין יכול לעכב שכרן, בטענה שהם שינו ממה שצויה להם, שיכולים לומר מדלא התנית עמנו בפירוש שלא נחרוש בהר, אמרנו שדעתך שנעשה כפי שהשוכר יצוה עלינו (טור 358 הרא"ש). ומחו דין האמנים ששכרו בעת תרישה שמשלמים; מי משלם שיש מי שמחזיק את הקנקן ולוחץ עליו שיעמיק בקרקע, ויש מי שמנהיג את הבהמה לאיזה כיוון ללכת, ומי משלם, באופן רגיל זה האוחז את תכלי בעת תרישה שהוא העמיקו יותר מדאי. ואם היתה השדה מעלות מעלות שיש הרבה אבנים, שניהם חייבים בדמי

תקנו, המנהיג אותה במלמד והאוחז את הכלי דבאופן כזה כל עיוות קל של הכיוון יכול להישבר הקנקן, ומוטל גם על המנהיג להזהר שלא תהיה שום סטייה של הבהמה.

יג סיון

ה שְׂכָרָה לְדוֹשׁ בְּקִמְנוּת, וְדָשׁ בְּתַבּוּאָה, וְהַחֲלָקָה, פְּטוּר כִּי הַחֲלָקָה שַׁיךְ יוֹתֵר בְּקִטְנוּת מִבְּתַבּוּאָה, וְשִׁנְיָה לְטוֹבָה. בְּתַבּוּאָה, וְדָשׁ בְּקִמְנוּת, חֵיב, שֶׁהַקִּמְנוּת מַחֲלֶקֶת.

סימן שי

השוכר את החמור ונסתמא או מת או נשבר

וכו ג' סעיפים

א השוכר את הבהמה וחלתה ועדין ראוייה למלאכה (טור), או נשתמית אחר שכבר באה לרשותו, וע"י החולי או שטותה עושה מלאכתה ביותר זמן, או נלקחה לעבודת המלך, אף על פי שאין סופה לחזר, אם נלקחה דרך חליבה היינו שנלקחה בדרך, ואם היה בביתו לא היה נלקח^ט, הרי המשכיר אומר לשוכר הרי שלך לפניך דמול השוכר גרם, ונתתן לו השוכר שכרו משלם ואף בשכרה לפי ימים, וע"י חוליה הולכת יותר לאט ונצרך להשתמש בה יותר ימים, צריך לשלם לפי הימים שמשתמש. בְּמָה דְּכָרִים אֲמֹרִים שֶׁבַחְתָּה או נשתתית, אין יכול לחזור מהשכירות, בְּשִׁשְׁכָּרָה לְשֵׂאת עָלֶיהָ סוּג מִשְׁאוֹי שְׂאֵפֶשֶׁר לְחִשְׁלִיכָה בְּלֹא הַקְפָּדָה ולכן אפי' אם מחמת חוליה או שטותה יפול המשא באמצע הרכיבה, כיון שלא ינוק, אין יכול לחזור מהשכירות, אֲבָל אִם שִׁכָּרָה לְרֶכֶב עָלֶיהָ אֲנָשִׁים או לְשֵׂאת עָלֶיהָ בְּלִי זְבוּבִית וְכִיּוּצָא בָּהֶם שֵׁאֵם יִפְלוּ כִּלִּים אֵלּוּ או בני אדם, יינוק, חֵיב המשכיר לְהַעֲמִיד לוֹ בְּהֵמָה אַחֶרֶת ויכול למכור הבהמה ולקנות אחרת בדמיה, וְאִם לֹא הָעֵמִיד, וַיִּחְזֹר הַשֹּׂכֵר וַיַּחֲשֹׁב עִמּוֹ עַל שִׁכָּר בְּמָה שֶׁחֲלָף בָּהּ דַּעַל הַדֶּרֶךְ שֶׁהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ, חֵיב לְשַׁלֵּם, וּנְפֹטֵר רַק עַל הַמִּשְׁךְ הַדֶּרֶךְ. מִתָּה הַבְּהֵמָה או נִשְׁכָּרָה ואין ראוייה לשימוש כלל, בֵּין שִׁשְׁכָּרָה לְשֵׂאת בֵּין שִׁשְׁכָּרָה לְרֶכֶב כִּיּוֹן שֶׁאֵין בָּהּ שׁוֹם אֲפִשְׁרוּת שִׁימוּשׁ, אִם אָמַר לוֹ חֲמוֹר 'סֶתֶם' אֲנִי מִשְׁכִּיר לָךְ, חֵיב לְהַעֲמִיד לוֹ בְּהֵמָה אַחֶרֶת כִּי הַשְׁכִּירוֹת לֹא הִתִּיחֶסֶה דווקא לבהמה זו שהעמיד לו, וא"כ

השתעבד להעמיד לו בהמה הראויה לשימוש, וכיון שבהמה זו מתה, חייב להעמיד לו אחרת, ומתחייב אפי' לא עשו קנין, דעצם משיכתה נחשב כקנין, **וְאִם לֹא הָעֲמִיד, יֵשׁ זְכוּת לְשׁוֹכֵר לְמַכּוֹר בְּהֶחֱמָה שְׂמִתָּה או נשברה וְלָקַח בָּהּ בְּחֶמְהָ אַחֲרֵת** כי זה חלק משיעבודו, **וְאִם אֵין דִּי בְדָמִים כְּדִי לָקַח בְּחֶמְהָ אַחֲרֵת, שׁוֹכֵר בְּדָמִים בְּחֶמְהָ אַחֲרֵת עַד שְׁנֵינִיעַ לְמָקוֹם שֶׁפָּסַק עִמּוֹ** אע"פ שע"ז כלה קרנו, דלא יישאר לו כלום מבהמתו. ודווקא בהמה זו משועבדת לקנות או לשכור בדמיה, אבל לא נשתעבדו כל נכסיו לזה.

יד סיון

ב אָמַר לוֹ חֲמוֹר 'זֶה' אֲנִי שׁוֹכֵר מִשְׁכִּיר לָךְ דבלשון כזה אין משתעבד לו להעמיד לו חמורים אחרים, אלא רק את 'זה' שהשכיר לו, ואם חלתה או נשתמית דינו כדלעיל, **וְאִם שָׁכְרָה לְרֹבֵב עָלֶיהָ או לְכָלִי וְכוּכִיתָ, וּמִתָּה בְּחֶצִי תִדְרֹךְ** דאין חייב להעמיד לו חמור אחר, מ"מ אִם יֵשׁ בְּדָמֶיהָ לָקַח בְּחֶמְהָ אַחֲרֵת, וְכֵן, **וְאִם אֵין בְּדָמֶיהָ לָקַח, שׁוֹכֵר אֶפְלוּ בְּדָמֵי בָלָה, עַד שְׁנֵינִיעַ לְמָקוֹם שֶׁפָּסַק עִמּוֹ** אע"פ שע"י שישכור בדמיו, מפסיד כל דמי הנבילה, כיון שחמור זה עכ"פ משועבד לו, **וְאִם אֵין מִסְפִּיק בְּדָמֶיהָ לֹא לָקַח וְלֹא לְשָׂכֵר, נוֹתֵן לוֹ שָׁכָרוֹ שֶׁל חֶצִי תִדְרֹךְ** מה שנהנה עד שמתה, וְאֵין לוֹ עָלָיו אֲלָא תַרְעֻמַּת שֶׁהֶעֱמִיד לוֹ כּוּזוֹ בהמה שמתה באמצע הדרך, ואין מנכה לו מדמי השכירות מה שזקוק כעת להשיג חמור אחר. **וְאִם שָׁכְרָה לְמִשְׁאָה הוֹאִיל וְאָמַר לָהּ חֲמוֹר 'זֶה', וּמִתָּה בְּחֶצִי תִדְרֹךְ** כיון שבשכר למשא וחלתה אפי' בחמור סתם אין משועבד להעמיד לו חמור אחר, כיון שהוסיף תיבת 'זה' וע"כ בא למעט שבמתה אין יכול למכור ונבלתו, ולכן **אֵינוֹ חֵב לְהָעֲמִיד לוֹ אַחֲרֵת, אֲלָא נוֹתֵן לוֹ שָׁכָרוֹ שֶׁל חֶצִי תִדְרֹךְ וּמִנִּית לוֹ נִבְלָתוֹ**. הגם: וי"ש חולקין וסבירא להו דְּאֶפְלוּ שָׁכָרוֹ לְמִשְׁאָה דֵּינוּ כְּשָׁכָרוֹ לְרִכִּיבָה דלענין מה שהחמור משועבד לו כשמת למוכרו ולקנות בדמיו או לשכור בדמיו, אין שום סברא לחלק בין חמור סתם לחמור זה (טור נסע הראב"ד). וְהָא דְּאֶמְרֵינָן בְּכָל הָאוֹפְנִים דלעיל נִוְתָן לוֹ שָׁכָרוֹ מִחֶצִי תִדְרֹךְ, הֵנוּן רק באופן שְׁכִיבֹל לְמַכּוֹר סְחוּרָתוֹ גַּם שָׁם [אף שכאן יצטרך להרויח פחות ממה שציפה, מ"מ המשכיר לא פשע בזה], או אף באופן שאין יכול למכור סחורתו שם, אבל באופן שְׁכִיבֹל לְשָׂכֵר חֲמוֹר אַחֵר עַד מָקוֹם שְׁרוּצָה לִילָךְ וא"כ נהנה עכ"פ מוחלק מהנסיעה, ולכן משלם עליו, אֲבָל בְּלֹא הָכִי אֵינוֹ נוֹתֵן לוֹ כְּלוֹם מִשְׁכָּרוֹ, דְּהָא לֹא מִחֶצִי לָהּ מִיָּד (טור).

ג רְאוּבֵן הַשְּׁכִיר בְּחֶמְתוֹ לִשְׁנֵי יָמִים לִילָךְ וּלְחֹזֶר, וּבְחֹזֶרְתוֹ בְּיוֹם הַשְּׁנִי נָדַל תַּנְהָר עַד שֶׁהֶצְרַךְ לַעֲבֹב יוֹם אֶחָד, אִם שָׁכְרָה לְיָמִים שְׂאֵמוֹר לוֹ שֶׁל כָּל יוֹם שֶׁמַּעֲכָב אֲצֻלוֹ הַבְּהֵמָה יִשְׁלַם, אע"פ שאמר ששוכר לשני ימים פְּשִׁיטָא שֶׁצִּרְךָ

למן לו שכירות כל יום ויום", ואם שכרה כדי ללכת למקום פלוני ולחזור, או ששכרה לשני ימים והזכיר המקום שרוצה לילך שם, וידוע שהוא מהלך שני ימים ועקבו הנחר או אונס אחר, כיון שהמשכיר בא להוציא ממון מהשוכר, לכן אם לא היה רגיל להתגדל ששניהם אנוסים, פסידא דבעל בתמה דהיה לו להתנות שיתחייב אפי' אם יהיה אונס, ואם היה רגיל להתגדל, והשוכר מפיר ענין הנחר ולא המשכיר, פסידא דשוכר דהטענה רק על השוכר ולא על המשכיר, ואם שניהם ידעו, פסידא דבעל בתמה דהיה לו להתנות". ומוזנות בתמה ודמי השכירות, דין אחד להם.

סימן שיא

השוכר את הספינה ופרקה בחצי הדרך

או טבעה בחצי הדרך

ובו ו' סעיפים

טו סיון

א ספינה שהוסיף בה אחד משלשים על משאה שרגילה לשאת ומבצעה, חיב לשלם דמיה כמו בהוסיף על משא אדם או בהמה לעיל סי' ש"ח סעי' ה'.

ב השוכר את הספינה להוליך בה יין ומבצעה בחצי הדרך, אם אמר לה ספינה זו' אני משכיר לה, ושכרה השוכר להוליך בה יין וסתם, אף על פי שנתן לו השכר יחזיר כל השכר, שהרי זה אומר לו הבא לי הספינה עצמה ששכרתי, שהקפדה גדולה יש בספינה זו ואני אביא יין מכל מקום ואוליך בה היינו אע"פ שבאופן שהספינה לפנינו, יכול המשכיר לתת לו ספינה אחרת טובה כמותה, דהו"ל מידת סדום, מ"מ כאן כיון שעי' הקפדתו יכול להרויח, יכול לומר אע"פ שגם ייני טבע, מ"מ זכותי להביא יין אחר, כיון ששכרתי ליין סתם, ואתה לא יכול לעמוד בהתחייבותך, כי אינך יכול להעמיד לי ספינה אחרת, כי השכרת לי ספינה זו, לכן

י. באופן ששכרה למשא, ולבסוף התעכב מחמת הנהר, אע"פ שחייב לשלם על כל יום, מ"מ מנכה ואין משלם מחיר מלא, כי המשכיר נהנה שבהמתו לא נשאה משאוי, ולא נחלשה ע"י עבודתה [סמ"ע]. אבל אם לא הזכיר ששוכר למשא, אי"כ התחייב בסכום המלא על עצם עיכוב הבהמה אצלו [נתיבות]. יח. מי ששכר בהמה לשמונה ימים בדינר ליום, ונתעכב הרבה זמן בעיר השניה מחמת אונס, דעת החות יאיר דפטור כמו כאן בעכבו נהר, ודעת הקצות והנתיבות דחייב על כל יום.

צריך להחזיר מה שקיבל. הגה: ואם אפשר להוציא הספינה מן המים ולהשקיר ספינה אחרת בדמיו או בכל מה שישף לספינה, צריך להשקיר ולא לדרוש החזרת דמיו, וטורח הטיפול על השוכר, כמו שנתבאר לעיל סימן ש"י לענין חמור (הגהות מימוני פ"ה דשכירות).

טז סיון

ג אמר לה ספינה 'סתם' אני משכיר לך, ושכרה השוכר להוליד בה יין וזה, אף על פי שלא נתן לו מהשכר כלום, חייב לתן 'כל' השכר, שהרי אמר לו המשכיר הבא לי תינו עצמו שעבורו שכרת את ספינתי ואני אביא לך ספינה מכל מקום ואוליכנו כי זכותי להעמיד לך גם ספינות אחרות, דשכר ספינה סתם. אבל צריך לנכות כרי הפירח של חצי הדרך שלא הלך בה, משום שאינו דומה המטפל בחולבת הספינה ליושב ובטל והולכת הספינה היתה מוטלת על בעליה, וכעת שטבעה, אינו צריך לטרוח בחצי הדרך השניה. ויש אומרים דאינו נותן לו אלא שכירות מחצי הדרך שהלך, וטעמם כמו שמצינו לקמן סי' של"ד דכל אונס שעל שניהם לא היה לדעת ההפסד על הפועל, ה"ה כאן ההפסד על המשכיר כי הוא מוציא את הממון. וטעם השו"ע דשאני פועל שלא הפסיד כלום, משא"כ כאן המשכיר הפסיד ספינתו (טור נסס הרא"ש).

ד אמר לו ספינה 'זו' אני משכיר, ושכר השוכר להוליד בה יין וזה' ששניהם לא יכולים לעמוד בתנאי ההשכרה, לכן א"א להוציא ממון זה מזה, ולכן אם כבר נתן השכר אינו יכול לתבוע להחזירו אפי' על החלק שעדיין לא נסע, ואם לא נתן, לא יתן כלום, שאין זה יכול להביא הספינה עצמה ולא זה יכול להביא יין עצמו.

יז סיון

ה שכר ספינה 'סתם' ליון 'סתם' ששניהם יכולים לעמוד בתנאי השכירות, לכן הרי אלו חולקין השכר אפי' אם הלך פחות מחצי. ודוקא בשאין אחד מהם רוצה להשלים את חלקו בתנאי, אבל [אם] זה מביא יין וזה אינו מביא ספינה, אפי' אם נתן שכר נמי יפול ויוציא מתחת ידו כל מה ששילם, וה"ה להיפך אם המשכיר מביא ספינה אחרת והשוכר לא מביא יין, ישלם על כל הדרך.

ו השוכר את הספינה ופרקה השוכר פירק את סחורתו בחצי הדרך כי אין לו שוב צורך בהמשך הסעתה בספינה, נותן לו שכר כל הדרך ומיהו מנכה משכר החצי השני מה שא"צ לטרוח בנסיעת הספינה וכדלעיל סי' ג"ב. ואם מצא

השוכר מי שישכיר שישכור אותה לו וישלם במקומו מה שצריך לשלם עד המקום שפסק, שוכר יכול להשכירה, וממילא הוא נפטר מלשלם את יתרת התשלום, ומ"מ יש לבטל הספינה עליו תרעומת כמו שיתבאר בסוף הסעיף, וחזון ממה שמשלימים את סכום השכירות בין שניהם, צריך לתן לבטל הספינה מה שהספינה נפסדת בהוצאת הסחורה [הראשונה] ובהכנסת השנייה כי כל הכנסת והוצאת פוגעת מעט בספינה, ויכול לדרוש עבור זה תוספת שכר (טור). וכן אם מכר השוכר הראשון את כל הסחורה שבספינה לאיש אחר בדרך הדרך, וירד הראשון ועלה חלוקה במקומו, נוטל המשכיר שכר חצי הדרך מהראשון, ושכר החצי הזה האחרון וכאן א"צ לשלם תוספת שכר, כי לא הוציא את הסחורה מהספינה, ומ"מ יש לבטל הספינה עליו תרעומת, מפני שגם לו לסבל דעת איש אחר שעדן לא הרגל, וכן כל פיוצא בזה.

סימן שיב

המשכיר בית לחברו לזמן קצוב או סתם

ובו י"ט סעיפים

יח סיון

א המשכיר לחברו בית או חצר או מרחץ או חנות ועשה קנין על השכירות, והשכירו לזמן קצוב, אינו יכול לחזור בו ולהוציא תוך זמנו דשכירות ליומא נחשב כמכר לזמן, ולכן אין יכול לחזור בו מהשכירות עד שייגמר הזמן, ואפלו נפל ביתו של משכיר שאין לו מקום לדור בו, ואפלו העני וזקוק למעות וצריך למכרו לאחר, מ"מ אינו יכול להוציא, ומ"מ המקח קיים, ולוקח צריך להחיותו ביד השוכר עד שישלם וזמנו. ואם היה ביתו של משכיר {משכר} [ממשכן] לגוי בענין שלא היה יכול לפדותו לעולם אם לא

השו"ע דאין מנכה כיון שהספינה קיימת והוא מעדיף שתיחלש ספינתו וירויח עליה כסף, משא"כ לעיל דטבעה הספינה, אולם לדינא מסכים כהטור.
ב. ומכאן ראה דכל מה דאמרינן שקבלן ובעה"ב אין יכולים לחזור בהם באמצע העבודה, היינו דווקא כשיש הפסד לשכנגדו ע"י החזרה שאין הקבלן מוצא היכן להשתכר ולא הבעה"ב מוציא את מי לשכור במקומו [טור].
כא. וכן יכול הבעלים בתוך הזמן להשכירו לאחר שיקבל את הבית אחר זמן כלות שכירות הראשון [ש"ך].

מִכָּרֹו אִם לֹא יִמְכּוֹר בֵּיתוֹ שֶׁל שׂוֹכֵר, לֹא יִהְיֶה לוֹ מַעוֹת לַפְדּוֹת בֵּיתוֹ מִהַגּוֹי, וַיִּישָׂא בְּלִי בֵּיתוֹ לַגִּמְרִי, וְכֹל לְמִכְרֹו וּלְהוֹצִיאֹ מִדִּבְכָּי (הלא"ש ומרדכי פרק השואל). הַתְּנָה הַמִּשְׁכִּיר עִמּוֹ עִם הַשׂוֹכֵר שְׂיִיבֹל לְהוֹצִיאֹ לְצָרְכּוֹ, וּמִכְרֹו, אֵין הַלּוֹקֶחַ יְכֹול לְהוֹצִיאֹ דָאִין זֶה נִחְשָׁב צוֹרֵךְ הַמִּשְׁכִּיר (ריצ"ש סימן רנ"ו). וְאִם הַקְּדִים לֹא הִשְׁכָּר, אִפְּלוּ לְזִמְן מִרְכָּה, אֵינוּ יְכֹול לְהוֹצִיאֹ עַד שְׂיִבְלָה זִמְן כָּל הַשְׂכִּירוֹת שְׂהַקְדִים לוֹ וּא"צ לְשֹׁלֵם שׁוֹב לְלוֹקָח, כִּיֹּן שִׁכְבַּר שִׁילֵם לַמִּשְׁכִּיר. הַגֵּס: וְאִפְּלוּ לֹא קָצַב לוֹ זִמְן, אִפְּלוּ הָכִי מִסְתַּמָּא שְׂכָרוֹ נִגְדַּ מַעוֹתָיו הַדְּמִים מוֹדִיעִים לַכֹּמֶה זִמְן הַתְּכוּוֹן לַהִשְׁכִּיר לוֹ^כ (צִים יוֹסֵף). הַמִּשְׁכִּיר בֵּית לְחִבְרוֹ, וּבִתּוֹף הַזִּמְן רוֹצֶה הַבְּעֵלִים לְכַנּוֹתוֹ אִפִּי בְּאוֹפֶן שְׂאח"כ יֵתֵן לוֹ לַחֲזוֹר וּלְגוֹר בְּבֵית מַחֲדָשׁ, מ"מ אֵין יְכֹול לְכַפּוֹ לְצֹאֵת אִפְּלוּ לְבֵית יָפֶה מִמֶּנּוּ כִי יְכֹול לְטַעוֹן שְׂאֵינוּ רוֹצֶה לְטְרוּחַ לַעֲבוֹר דִּירָה, גַּם אֵין יְכֹול לְכּוֹפּוֹ לְהַכְנִיס פּוֹעֲלִים לְבֵית לְכַנּוֹתוֹ כִּשְׂהוּא נִמְצָא בְּדִירָה^כ. מִיָּהוּ, מִבְּקָשִׁים מִן הַשׂוֹכֵר לְעֲשׂוֹת לְפָנִים מְשׁוּרֵת הַדִּין וּלְהַסְכִּים לַהֲתַפּוֹת אוֹ לְהַכְנִיס פּוֹעֲלִים (מִרְדְּכִי רצ"ג).

ב אִם חֲזָר אַחֵר שְׂהַשְׂכִּירוֹ לָזֶה, וְהַשְׂכִּירוֹ אוֹ מִכָּרֹו לְגוֹי אוֹ אִנֶּם שְׂהַפְקִיעַ שְׂכִירוֹת הָרִאשׁוֹן כִּי הַשׂוֹכֵר לֹא יְכֹול לְהוֹצִיא אֶת הַבֵּית מֵהֶם, הָרִי זֶה חֵיב לְהַשְׂכִּיר לוֹ בֵּית אַחֵר בְּמוֹתוֹיָהּ, וְכֵן כָּל בְּיוֹצֵא בָּהּ.

יט סיון

ג מִשְׁכְּנֵי הַלּוֹה לַמְּלוּה לְשָׁנִים יְדוּעִים, בְּכָף וּבְךְ שִׁיִּרַד מִסְכּוֹם הַהִלּוּוּאָה סְכוּם מְסוּיִים לְכָל שָׁנָה וְשָׁנָה כָּל זִמְן שְׂלֹא יִפְדְּנוּ, וְחֲזָר וּמִכָּרֹו הַלּוֹה

כב. בְּרִאשׁוֹ כְּתַב דְּהוּי כִּנְפֵל בֵּיתוֹ שֶׁל מִשְׁכִּיר, דִּיכּוֹל לְהוֹצִיא אֶת הַשׂוֹכֵר. וְהַקְּשׁוּ הַט", נְתִיבוֹת וְהִגְרָא דְּהַא קִי"ל דָּאף בִּנְפֵל בֵּיתוֹ אֵין יְכֹול לְהוֹצִיא אֶת הַשׂוֹכֵר, וְתִירֵץ הַנְּתִיבוֹת דְּשִׁאנִי נִפֵּל בֵּיתוֹ, דְּאִחֵר גַּמֵּר הַשְׂכִּירוֹת יִקְבֹּל אֶת בֵּית הַשׂוֹכֵר, מִשְׂא"כ הַכָּא דַּע"י הַהִתְמַנֶּה יִפְסִיד בֵּיתוֹ הַמְּמוֹשְׁכֵן לַגִּמְרִי, וְצ"ע.

כג. הַש"ךְ חוֹלֵק כְּמוֹ שֶׁמִּצִּינוּ בַּהִשְׁכִּיר לוֹ לְשָׁנָה זֹו אִפִּי הַשְׁכִּיר לוֹ בְּכ"ט בְּאִדָּר כִּיֹּן שַׁעֲבַר אִדָּר נִגְמְרָה שְׁנָתוֹ, וְלֹא אוֹמְרִים הַדְּמִים מוֹדִיעִים. וְהַקְּצוֹת אוֹמֵר דְּהִיאָ שְׁאֵין הַלְשׁוֹן סוֹתֵר לְהוֹכַחַת הַדְּמִים, אוֹמְרִים שֶׁהַדְּמִים מוֹדִיעִים, וְלִכֵּן בַּהִשְׁכִּיר עַל שְׁנֵה ז'ו', שֶׁהַלְשׁוֹן סוֹתֵר אֶת סְכּוֹם הַדְּמִים, אֵין אוֹמְרִים הַדְּמִים מוֹדִיעִים, מִשְׂא"כ בַּשְׂכִּירוֹת סַתֵּם. וְהַנְּתִיבוֹת אוֹמֵר שֶׁסַתֵּם שְׂכִירוֹת פִּירוּשׁוֹ שְׁלֹשִׁים יוֹם, וְלִכֵּן גַּם בַּשְׂכִּירוֹת סַתֵּם הַלְשׁוֹן סוֹתֵר אֶת הַדְּמִים, וּא"כ אִם אִמֵּר הַשְׁכִּיר לִי בֵיתָךְ בְּמִלּוֹן שְׁקֶל, הַכוּוֹנָה לְשְׁלֹשִׁים יוֹם וְסוֹתֵר אֶת הַדְּמִים וְאֵין הַדְּמִים מוֹדִיעִים.

כד. מִיָּהוּ הֵנִי מִלִּי כִּשְׁהַשְׁכִּיר לוֹ בֵּית ז'ה', אֲבָל בְּבֵית 'סַתֵּם', מִשְׁמַע בְּרַמ"א לְהֵלֶן סַע"י י"ז שִׁיכּוֹל לְכּוֹפּוֹ לְצֹאֵת [ש"ך].

כה. אִפִּי בְּאִמֵּר בֵּית ז'ה', דְּהוּי כֹאִילוֹ הַזִּיקוֹ הַמִּשְׁכִּיר בִּידִים, וּוְדָאִי נִכְסִיו מְשׁוֹעֲבֵדִים לַתֵּת לוֹ בֵּית אַחֵר [נְתִיבוֹת].

לאחר, אין הלוואה יכול לקחתו מיד המלוה תוך השנה הראשונה, אבל אחר השנה יכול לקחתו דכל משכנתא אין יכול הלוה לסלק את המלוה במעות כל שנה ראשונה, אבל אח"כ יכול לסלקו ע"י שיפרע את חוב ההלוואה שנשאר, וא"כ הלוואה עומד במקום הלוה ויכול לסלק את המלוה במעות אחר שנה ראשונה.

ד השכיר לו בית 'ללינה' ולא אמר לכמה זמן, אין פחות מיום אחד, אם השכיר לו 'לשבתה', אין פחות משני ימים, ואם השכיר 'לנשואין', אין פחות משלשים יום.

ב סיון

ה המשכיר בית לחברו סתם שאמר לו שישלם כך וכך עבור כל חודש, ולא קצב לו לכמה זמן משכירו, [דאם קצב זמן, יכול להוציאו כשכלה הזמן בלי שום הודעה], אינו יכול להוציאו עד שיודיענו שלשים יום מקדם, כדי שיוכל בזמן זה לבקש מקום אחר לגור בו ולא יהא משלף בדרך, ולסוף שלשים יצא. במה דברים אמורים, בימות החמה שאפשר להשיג בתים אחרים, אבל בימות הנשמים, אינו יכול להוציאו, מהחג ועד הפסח דהמנהג היה ששוכרי בתים לא יוצאים מבתיהם בתקופה זו, וממילא לא יוכל להשיג בית אחר.

ו קבע אם הודיע לו שלשים יום לפני החג שצריך לצאת, אם נשאר חסר מהשלשים יום אפלו יום אחד, אינו יכול להוציאו עד מוצאי הפסח כיון שלא הודיעו שלשים יום שלימים קודם החג, ומהחג אין יכול להוציאו עד הפסח וכדלעיל, ומה שאמרנו שיכול להוציאו במוצאי פסח, והוא שיודיענו שלשים יום מקדם הפסח, כי מה שהודיעו לפני החג לא נחשב שהודיעו. במה דברים אמורים שיכול להוציאו בימות החמה ע"י הודעה של ל' יום מראש, דווקא בפעירות שבקיין אפשר להשיג בקל בתים לגור, ודי לתת ל' יום לחפש בית, אבל בברכים עיירות גדולות שיש ביקוש גדול לבתים, וקשה למצוא בית פנוי, אחד בימות החמה ואחד בימות הנשמים, צריך להודיעו שנים עשר חדש מקדם. ונחות שהדרך למכור בהקפה, ואם יעזוב את המקום לא יוכל לגבות חובותיו, בין בברכים בין בפעירות, צריך להודיעו י"ב חדש מקדם ומומן שהודיעו יוכל לגבות את חובותיו הישנים, ומה שיקף מכאן ואילך יוכל להודיע ללקוחותיו היכן יוכלו לפרוע חובותיהם. ובנחות של נחותין וצבעין שהדרך למכור בהקפה לזמן ארוך יותר, ולא יוכל לגבות מיד חובותיו, צריך להודיעו שלש שנים מקדם (טור).

כא סיון

ז בשם שהמשכיר חייב להודיעו כשרוצה להוציאו, ושיעור ההודעה כנ"ל, כך השוכר חייב להודיעו מקדם שלשים יום בפעירות בימות החמה, או

מקדמים שנים עשר חדש בכרבים, כדי שישכר המשכיר שכן שוכר אחר שישכור בית זה ולא ישאיר ביתו פנוי, ואם לא הודיעו, אינו יכול לצאת, אלא יתן השכר על שיעור זמן ההודעה שהיה חייב להודיעו ולא עשה זאת^כ. וכן חנווני אינו יכול לצאת בלי הודעה של י"ב חודש, כי המשכיר לא ימצא חנווני שיסכים לצאת קודם הודעת י"ב חודש, כדי שיוכל לגבות חובותיו. הגה: או יעמיד לו אחר במקומו. ואם רוצה להעמיד אדם שאינו הגון, אין המשכיר צריך לקבלו ונחשב כאילו לא הביא לו שוכר אחר (צ"ח יוסף). ועיין לקמן סימן שט"ז.

ח אם שכרו לזמן קצוב, כיון שכלל הזמן יכול להוציאו מיד, אפילו בלא הזמן באמצע ימות הגשמים כי השוכר ידע מראש שהזמן יגמר ביום פלוני, והיה עליו לדאוג לזה בזמן. וה"ה שהשוכר יכול לצאת ביום זה בלי הודעה מראש.

בב סיון

ט מה שאמרנו שאין המשכיר יכול להוציאו ולא השוכר יכול לצאת עד שיודיענו מקדם, מ"מ אם הוקרו הבתים לשוכר וזכות למשכיר להוסיף עליו על המחיר הקודם, ולומר לשוכר או שכר בשנה או תצא, וכן אם הוזלו הבתים לשוכר וזכות למשכיר להוסיף, ולומר למשכיר או שכר תשכיר לי בשער של עכשיו או חרי ביתך לפניך. מיהו, דוקא בהתנתו הכי מקדם הזמן היינו שיכול לשנות את המחיר רק כלפי הזמן של להבא, ואף על פי שעבר זמן הודעה ולזה א"צ הודעה של יום, אבל אם עמדו בבתים שכבר גר שם אחר שנתייקר, וכעת תובע תוספת מחיר על הזמן הזה, אינו יכול, דמסתמא דעתם היה על השכר הראשון. הגה: וכן אם שכרו לזמן קצוב והמשיך לגור אחר הזמן שקצבו, אף על פי שנתיקרו הבתים או הוזלו אחר שנגמר הזמן שקצבו, אינן יכולין לשנות על הזמן שכבר גר שם רק כפי שהתנו (הרא"ש כלל א'). מי ששכר שהשכיר בית לחברו, ובשעה שהשכיר לו היה אוהבו ואח"כ נעשה שונאו, אין יכול להוציאו מן הבית. ואם אמר לה מתחלה שאינו משכיר לו רק משום שהוא אוהבו, ונעשה שונאו, יכול להוציאו^{כא} (נמוקי יוסף פרק השולל דף נ"ט ע"א מדפי הר"ף ד"ה כאריא ארצא).

כו. משמע שחייב מדינא לשלם את השכירות על המשך התקופה. אבל בשער המשפט כתב שהוא רק לצאת ידי שמים, דלא גרע מגזל בית חבירו ולא דר בו, דא"צ לשלם מה שהפסיד כדלקמן סי' שס"ג ס"ו. אבל בנחלת צבי חולק דשאני הכא דירד על דעת שכירות ולא על דעת גזילה, וממילא נמשכת זמן השכירות עד סוף השנה. כו. דווקא בבית שאין עומד להשכרה, והשכיר רק לזה משום שהוא אוהבו, ואף אמר זאת בפירוש, לכן יכול להוציאו כשנעשה שונאו, אבל בית שעומד ממילא להשכרה,

שלחן ערוך הלכות שוכר | סימן שיב המבואר קלא

י במה דברים אמורים שיכול לשנות את המחיר שסיכמו מראש, רק כשהשכיר סתם. אבל אם השכיר לזמן ידוע, אם על פי שנתקדשו הפתים או הוויל, אינם יכולים לא להוסיף ולא לגרע.

בג סיון

יא נפל בית המשכיר שתיה דר בו ואין לו היכן לגור, תרי זה המשכיר יכול להוציא השוכר מביתו, ואומר לו אינו בדין שתהיה איתה יושב בביתי עד שתמצא מקום היינו שאני יהיה מחוייב לתת לך זמן לי יום בקיץ או כל ימי החורף כדי שתמצא מקום ואני משלך בדרך כל ימים אלו, שאין איתה בעל זכות בבית זה יותר ממני. ודוקא בשוכר סתם שחובת ההודעה הוא מטעם סברה שאין בדין שישליכנו בלי הודעה מראש, וכאן יש סברה להיפך, אבל בשוכר לזמן ידוע אינו יכול להוציא תוך זמנו.

יב נתן המשכיר את הבית שהשכיר לבנו לשא בו אשה ולגור בו, או שנתן לבנו את הבית שהוא עצמו גר, וצריך כעת בית לעצמו, אם היה ידע המשכיר שבעו נעשה חתן בזמן פלוני והיה אפשר לו להודיעו לשוכר מקדם ולא הודיעו, אינו יכול להוציא. ואם עבשו נדמנה לו אשה ותר היא נושאה מיד, תרי זה יש לו למשכיר זכות להוציא, שאינו בדין שיהא זה השוכר יושב בביתו וכן בעל הבית יסבך יצטרך לחפש לשכור בית שיעשה לו חתונה.

בד סיון

יג מכר המשכיר את הבית, או נתנו או הורישו, אין השני יכול להוציא עד שיודיעו מקדם לי יום, או בכרכים מקדם י"ב חדש, שהרי השוכר אומר לו אין בחד יותר מבתי זה שובית בבית זה וכמו שהמשכיר אין יכול להוציא קודם שיעור הודעה, ה"ה מי שבא מכוחו.

יד מקום שנותנין שיש להם ראש שנה קבוע לשכירות הפתים שכולם עושים את הבתים ששכרו ביום מסויים בשנה, וראובן שכר בית משמעון לשנה אחת עד יום זה, ואחר שכלתה השנה נשאר בבית חדש אחר ואפי' רק יום אחד ולא דברו זה עם זה כלום בענין שכירות שנה הבאה, ואחר שראובן השוכר גר בבית זמן קצר רצה ראובן לצאת מהבית ושמעון מעבב על ידו שלא לצאת עד תשלום סיום שנה שניה, הדין עם שמעון כי כעת לא ימצא למי

אע"פ שאמר לו שמשכירו משום שהוא אהבו, אין יכול להוציא כשנעשה שונאו, אא"כ כפל לתנאו [נתיבות]. ומיירי נמי דגרמת השנאה נעשה ע"י פשיעת השוכר [ט"ז].

להשכיר, והיה על ראובן להודיע מראש שכוונתו להישאר רק לזמן קצר, ואם המשכיר היה מסכים, זה היה ענין שלו. הגם: שנים שהיו דרים בבית והיו חולקים חלוקים ביניהם על הבית והדבר היה נידון בב"ד, ואחר כך נתחייב אחד בדין ואיבד זכותו על הבית, צריך לצאת אפילו באמצע החרך, אף על פי שלא הודיעו חברו מקדם כי קודם החג כבר היה צריך לדעת שאם יתחייב בדין יצטרך לעזוב את הבית כי א"א לחייב את השני להמשיך לגור עמו דדומה עליו כאריה, כיון שחלק עמו בב"ד (עין נצית יוסף).

בה סיון

מזו המשכיר בית לשנה^ה בסכום ידוע ונתעברה השנה, נתעברה לשוכר כיון שהשכירו לשנה, חודש העיבור בכלל השנה. ואם השכיר לחדשים כל חודש בכך וכך, נתעברה למשכיר כיון שכל חודש עומד בפני עצמו. הדין לו גם חדשים וגם שנה, בין שאמר לו דינר לחדש שנים עשר דינר בשנה שהקדים מחיר החדשים למחיר השנה, בין שאמר לו שנים עשר דינר לשנה דינר בכל חדש שהקדים מחיר השנה למחיר החדשים, בכל אופן הרי חדש העבור של משכיר, שהתקבע בחזקת בעליה וכיון שהיו ספק מה התכוון בעיקר למחיר החדשים או למחיר השנה, הבית בחזקת המשכיר המוחזק אע"פ שכבר גר בה השוכר, ומספק חייב לשלם למשכיר על חודש העיבור. הגם: אבל מי ששכר מלמד לבנו ואמר לה שני לשונות פאלו, והמלמד למד עמו חדש העבור, אין צריך לשלם לו חדש העבור דכיון דהוי ספק איזה לשון עיקר, האב מוחזק בכסף וא"א להוציא ממנו אחר שכבר למד עם הבן (תשנ"א רש"א סימן תרמ"ה).

מזו בעל הבית שאמר לזמן השכירות ואין עלי חובת הודעה וכדלעיל סעיף י', והשוכר אומר לא שכרתי אלא סתם או לזמן ארץ ויש עליך חובת הודעה מראש, כיון שהמשכיר נחשב מוחזק על השוכר להביא ראיה, ואם לא הביא, בעל הבית נשבע הסתם כיון שהשוכר טענו ברי, ומוציאו מן הבית. הגם: וכן בכל ספק שגופל בין הדר בבית חברו בשכירות ובין חברו בעה"ב המשכיר, דהדין עם הבעלים דהוא נחשב מוחזק (המגיד פ"ו דשכירות), אם לא שאכלה שגר בה כבר ג' שני חזקה, דאז נאמן השוכר במגו דהיה יכול לשקר ולטעון לקהתי (רש"א ב'). וצ"ע לקמן סימן שט"ו סעיף ג' ובסימן שי"ז סעי' ב'.

בה. ואין חילוק בין אמר שנה זו או השנה לאמר שנה סתם ודלא כהרשב"א שחילק בכך [סמ"ע]. ולפי"ז מחותנים שהתחייבו לשלם דמי שכירות לשנה והשנה מעוברת, צריכים לשלם על י"ג חדשים.

כו סיון

יו המִשְׁכִּיר בֵּית לְחֶבְרָה לְזֶמֶן מְסוּיִים, וְרוֹצֶה לְסַתְּרוֹ בְּתוֹךְ הַזֶּמֶן, הַשּׁוֹכֵר יִכּוֹל לְעֵצֵב עָלָיו כִּיּוֹן שֶׁהוּא מְשׁוּעָבֵד לוֹ לְזֶמֶן זֶה, וְאִם הַמִּשְׁכִּיר עֶבֶר וְסַתְּרוֹ בְּתוֹךְ הַזֶּמֶן, אִפִּי' בֵּית 'זֶה' חֵיב לְהַעֲמִיד לוֹ בֵּית אַחֵר אוֹ יִשְׁכִּיר לוֹ בְּמִזְבֵּית כִּיּוֹן שֶׁהוּא הִפִּילוֹ. וְאִם מְעַצְמוֹ נָפַל, אִם אָמַר לוֹ בֵּית 'זֶה' אֲנִי מִשְׁכִּיר לָךְ, אֵינִי חֵיב לְבָנִיתוֹ כִּיּוֹן שֶׁשִּׁיעֲבֹדוֹ הִיָּה רַק עַל הַבֵּית הַמְסוּיִים, וְכִיּוֹן שֶׁנִּפַּל, הֵלֵךְ לוֹ הַחֲפֵץ שֶׁהִשְׁתַּעֲבַד לוֹ וּמִזְלוֹ גֵּרָם, וְאִפְלוּ בָּנָאוּ הַמִּשְׁכִּיר יִכּוֹל לִזְמַר 'שְׁלֹא יִדּוֹר בּוֹ כִּי זֶה בֵּית אַחֵר, וְאֵין לוֹ שׁוּם זְכוּת בּוֹ' (צִיט יוֹסֵף מְדֻבָּר הַרְשָׁ"א), אֲלֵא מִחֲשָׁב עַל מַה שֶּׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ וּמַחְזִיר לוֹ שְׂאֵר הַשְּׂכִירֻת כִּי עַל מַה שֶׁלֹּא גָר אֵינוֹ חַיִּיב לְשַׁלֵּם, וְהִ"ה אִם לֹא שִׁילָם, שְׁצָרִיךְ לְשַׁלֵּם עַל מַה שֶׁכָּבַר גֵּר. [וְעַי' בְּרַמ"א סוֹף סעי' י"ח] שֶׁהָבִיא שִׁישׁ חוֹלְקִין. וְאִפְלוּ הַשּׁוֹכֵר אוֹמֵר אֶבְנֵנוּ מְשָׁלִי, אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ דְּכִיּוֹן שֶׁאִשְׁלָא שִׁיעֲבֹדוֹ, אֵין הַמִּשְׁכִּיר חַיִּיב לִאֲפַשֵּׁר לוֹ לְבָנִיתוֹ (צִיט יוֹסֵף). וְיֵשׁ מִי שְׂאוֹמֵר, דְּדוֹקָא בְּשִׁנְפַּל בְּלוֹ אֵין מְשׁוּעָבֵד לְבָנִיתוֹ, אֲבָל אִם הוּא קָנָם, אֲלֵא שֶׁהוּא מְסַכֵּן לְדוֹר בּוֹ, כִּיּוֹן שֶׁאִ"ל לֹמַר שֶׁהִלְכָה לוֹ שִׁיעֲבֹדוֹ, דְּזֶה עוֹמֵד לְתַקּוֹן, לִכֵּן חֵיב הַמִּשְׁכִּיר לְתַקְּנוֹ אִם יֵשׁ בִּידּוֹ שְׂכִירֻת מְקַדְּשִׁים. וְאִם אָמַר שֶׁמִּשְׁכִּיר לוֹ בֵּית 'סֶתֶם', וְנָפַל, כִּיּוֹן שֶׁמִּתְחִילָה לֹא הִשְׁתַּעֲבַד לוֹ לְתַת לוֹ דּוּקָא בֵּית זֶה, וְיִכּוֹל מִתְחִילָה לְתַת לוֹ כָּל בֵּית שִׁירְצָה, הִ"ה אִם נָפַל חֵיב לְבָנִיתוֹ אוֹ שִׁתָּן לוֹ בֵּית אַחֵר כִּי גַם אִם נָפַל בֵּית זֶה שָׁגַר בּוֹ, לֹא נִחְשָׁב שֶׁהֵלֵךְ שִׁיעֲבֹדוֹ. וְאִם הַבֵּית הַשְּׁנִי שְׁנוּתָן לוֹ הָיָה קָטָן מִחֲבִית שִׁנְפַּל, אֵין הַשּׁוֹכֵר יִכּוֹל לְעֵצֵב עָלָיו כִּי גַם מִתְחִילָה הִיָּה יִכּוֹל לְתַת לוֹ בֵּית כּוֹה, וְהוּא בְּגוּדל שְׂיִהְיֶה קְרוֹי 'בֵּית', וְהַטַּעַם שִׁיכּוֹל לְתַת לוֹ בֵּית יוֹתֵר קָטָן שֶׁלֹּא הַשְּׂכִיר אֲלֵא בֵּית 'סֶתֶם'. אֲבָל כָּל זֶמֶן שֶׁלֹּא נָפַל הָרָאשׁוֹן אֵינוֹ יִכּוֹל לְהוֹצִיאוֹ וּלְתַת לוֹ בֵּית קָטָן בְּזֶה כִּיּוֹן שֶׁהוּא נָתַן לוֹ בֵּית זֶה מִדַּעְתּוֹ (נִמּוּקִי יוֹסֵף סוֹף פֶּרֶק הַשּׁוֹאֵל). אֲבָל אִם אָמַר לוֹ בֵּית 'בְּנֵה' אֲנִי מִשְׁכִּיר לָךְ וּנִפַּל הַבֵּית, כִּיּוֹן שֶׁלֹּא אָמַר לוֹ בֵּית 'זֶה', אֲלֵא 'כּוֹה', הַכוּנָה שֶׁמְשׁוּעָבֵד לְהַעֲמִיד לוֹ בֵּית אַחֵר וּבְדִיּוֹק כְּמוֹתוֹ, וְלִכֵּן חֵיב לְהַעֲמִיד לוֹ בֵּית בְּמִדַּת אֲרָבָה וּמִדַּת רֶחֱבֹה שֶׁל בֵּית זֶה שֶׁהָרָאשׁוֹן, וְאֵינוֹ יִכּוֹל לִזְמַר לֹא הָיָה עֲנִין דְּבָרֵי אֲלֵא שְׂיִהְיֶה קְרוֹב לְנֶחֱרֵה אוֹ לְשׁוֹק אוֹ לְמִרְחִין בְּנֵה, אֲלֵא חֵיב לְהַעֲמִיד לוֹ בֵּית בְּמִדַּתוֹ וּבְצִדּוֹתָיו וְאֵף עַל

כַּפּ. מִשְׁמַע מִלְשׁוֹן הַשּׁוֹ"ע שֶׁאִם לוֹ שִׁילָם לוֹ עֲדִיין אֵין חַיִּיב הַמִּשְׁכִּיר לְתַקְּנוֹ. וּבִסְמ"ע כֹּתֵב שֶׁלֹּא הֵבִין דִּין זֶה, דְּכִיּוֹן שֶׁהָבִית קִיִּים, מְשׁוּעָבֵד הַמִּשְׁכִּיר לְתַקְּנוֹ, וְהַסְכִּים עִמּוֹ הַגֵּר"א. וְהַנְּתִיבוֹת כֹּתֵב לִיִּישׁב דַּיִן הַמִּשְׁכִּיר מְשׁוּעָבֵד לְתַקֵּן מִכִּסּוֹ, אֲלֵא רַק דְּמִי הַשְּׁכִירֻת מְשׁוּעָבֵדִים לְתַקֵּן הַבֵּית, וְלִכֵּן אִם כָּבַד שִׁילָם עַל הַהַמְשָׁךְ, צָרִיךְ הַמִּשְׁכִּיר לְתַקֵּן מִדְּמִים אֵלוֹ שְׁקִיבֵל, וְהִ"ה אִם לֹא שִׁילָם, יִכּוֹל הַשּׁוֹכֵר לְתַקֵּן מִהַדְּמִים שֶׁעֲדִיין לֹא שִׁילָם, אֲבָל א"צ הַמִּשְׁכִּיר לְהוֹסִיף מִכִּסּוֹ. ל. אֲבָל בַּהֲשִׁיר לוֹ בֵּית 'זֶה', אֵין יִכּוֹל לְהוֹצִיאוֹ מִבֵּית זֶה אִפִּי' לְבֵית יָפֶה מִמֶּנּוּ [ש"ך].

פי ש'אינו נאָה כְּכַנִּינוּ וּבְקָשׁוֹ אַבְל א"צ להעמיד לו בית שיהיה קרוב לנהר או למרחץ כמותו, דלא לזה התכוון כשאמר 'כזה', אלא רק לגדולו, ולכן גם א"צ שיהיה נאה כמותו (נמוקי יוסף הנ"ל). לְפִיכָךְ כיון שצריך להעמיד לו בית באותו גודל בדיוק, אִם הָיָה הראשון קָטָן לֹא יַעֲשֶׂנוּ אֶת הַשְּׁנִי גָדוֹל כִּי הוּא מַעֲדִיף בֵּית קָטָן וְלֹא גָדוֹל, וְכֵן אִם הָיָה גָדוֹל, לֹא יַעֲשֶׂנוּ קָטָן, הֵיחָד שֶׁל חֹדֶר אַחֵד, לֹא יַעֲשֶׂנוּ שְׁנֵי, אִם הָיָה שְׁנֵי, לֹא יַעֲשֶׂנוּ אַחֵד. וְכֵן לֹא יַפְחֹת מִתְחַלְלוֹנוֹת שֶׁהָיוּ בּוֹ כִּי עִי"ז יֵשׁ בְּבֵית פַּחוֹת אֹר, וְלֹא יוֹסִיף עָלֵיהֶם כִּי עִי"ז כּוֹתְלֵי הַבַּיִת חֲלָשִׁים יוֹתֵר, וְלֹכֵן כָּל שֵׁנִי לֹא יַעֲשֶׂה אֶלָּא מְדַעַת שְׁנֵיָהֶם. הַגֵּס: נִשְׁרָף הַבַּיִת, דֵּינִי כְּנֶפֶל דְּבַבִּית זֶה א"צ להעמיד לו בית אחר, ומחשב לו שכרו רק לפי מה שגר בו (מרדכי פרק האומנין ומשנות מיומיו דמשפטים סימן מ"ו). כתב הסמ"ע שיש להגיה כאן ולהוסיף: ויש אומרים שמשלם לו כל שכרו, מיהו אם נִשְׁרָף כָּל הָעִיר, הָיָה מִפְּתֵי מְדִינָה וּמִנֶּכְה לֹא מִן שְׂכִירוֹתָיו מֶה שָׁלָא דָּר בּוֹ, בֵּין הַקְּדִים לֹא שָׁכְרוּ אוֹ לֹא אַבְל כְּשֵׁאיִנו מַכֵּת מַדִּינָה ס"ל לִישׁוּעָה זֶה דֹּאֵין מִנְכָּה מִשְׁכְּרוֹ, כִּיּוֹן דְּשִׁכְרוֹת לִיוִּמוֹ הָיוּ כַּמְכִירָה לֹא (שם נמרדכי וסם נמשנות מיומיו דמשפטים). הַמְשַׁכֵּיר בֵּית לְחֹבֶר וְבִזְמַן שֶׁהַשְּׁכִיר לוֹ הוּא בְּמַצֵּב נְפוֹל, וְדֹאֵי אֲדַעְתָּא דְּלִבְנוֹתוֹ הוּא מוֹגִיר הַתְּכוּון לְהַשְּׁכִיר לָהּ (נמוקי יוסף סוף פרק השואל).

יח הַמְשַׁכֵּיר עָלֶיהָ סָתָם הֵיחָד לוֹ בֵּית וְעַלֶּיהָ עַל גִּבָּה וְהַשְּׁכִיר לְחַבְרֵי עַלֶּיהָ 'סָתָם', וְנִפְלָה הָעַלֶּיהָ חֵיב לְהַעֲמִיד לֹא עָלֶיהָ. אִמְרוּ לוֹ עַלֶּיהָ 'זוֹ' אִנִּי מִשְׁכִּיר לָךְ, וְנִפְלָה, אִין חֵיב לְהַעֲמִיד לוֹ עַלֶּיהָ אַחֲרַת, אִמְרוּ לוֹ עָלֶיהָ 'זוֹ' שָׁעַל גִּבִּי בֵּית זֶה' אִנִּי מִשְׁכִּיר לָךְ וְנִפְלָה הָעַלֶּיהָ אַבְל הַבֵּית קִיִּים, כִּיּוֹן שֶׁהוֹסִיף שַׁע"ג בֵּית זֶה הָרִי שְׁעָבֵד בֵּית לְעַלְיָה וְכָל זְמַן שֶׁהַבֵּית קִיִּים חֵיב לְתַקֵּן לוֹ עַלִּיתוֹ. וְלֹא רַק כַּשְׂכָּל הָעַלִּיָּה נִפְלָה, אֲלֵא אִפִּי רַק חֶלֶק מִמֶּנָּה נִפְלָה וְחֹסֶר לוֹ חֶלֶק בְּשִׁימוּשָׁה, חֵיב לְתַקְנָהּ, לְפִיכָךְ, אִם נִפְחֲתָה הָעַלִּיָּה בְּשִׁיעוּר שֶׁל אֲרִבְעַ מִסְּפָחִים שׁוֹה שִׁיעוּר חֲשׁוֹב שִׁמְחִסִּיר לוֹ שִׁימוּשׁ בְּכֹזָה שֶׁטָּח אוֹ יוֹתֵר, חֵיב הַמְשַׁכֵּיר לְתַקְנָהּ, וְאִם לֹא תִקְּנוּ, הָרִי הַשּׁוֹכֵר יוֹרֵד וְדָר בְּבֵית עִם בַּעַל הַבֵּית ואִין יִכּוֹל לֹמַר לוֹ שִׁישְׁתַּמֵּשׁ לְמַטָּה רַק בְּשִׁיעוּר שִׁחְסֹר לוֹ, כִּי יִכּוֹל לְטַעוֹן שֶׁאִינוֹ רוֹצֵה לְגוֹר בְּשָׁנִי מִקּוּמוֹת, אַבְל אִין יִכּוֹל לְהוֹצִיא אֶת בַּעַ"ב מִבֵּיתוֹ לְגַמְרִי, אֲלֵא גַר עִמּוֹ יַחַד, וְנִכְנָס וְיִוצֵא דְרָךְ פְּתַח הַבֵּית עַד שִׁתְּקָן לוֹ אֶת הָעַלִּיָּה ואִין יִכּוֹל לֹמַר לוֹ שִׁיעֵלָה בְּסוּלָם לְעַלִּיתוֹ וּמִשָּׁם יִירֵד לְתוֹךְ הַבֵּית, אַבְל אִם נִפְלָה כָּל הַבֵּית וְהָעַלִּיָּה, אִין צָרִיךְ לְבָנוֹת לוֹ אַחֵר, בֵּינָן שְׁאִמְרוּ לוֹ 'בֵּית

לא. מבואר במחנה אפרים שבפירוש שמשכיר לו ע"מ שיקדים לשלם השכירות מראש, לכו"ע שכירות ליומו ממכר הוא, ואם אח"כ אירע אונס לבית, פטור המשכיר להחזיר השכירות לשוכר.

זה. הגה: אבל אם נפלה העליה צריך לבנותה כל זמן שהבית קיים בא לחדש שלא רק אם נפחתה קרקעית העליה, צריך לתקנה, אלא ה"ה אם נפלה כולה, צריך לתקנה כל זמן שהבית קיים (טור).

בז סיון

יט השכיר לו עליה 'זו' ע"ג 'בית זה', והיו שתי עליות זו על גב זו והשכיר לו את העליונה, ונפחתה העליונה, דר בתחתונה כי העליה התחתונה נחשבת בית שמשועבד לזו שעליה, ואין השוכר יכול לדור בבית שתחת העליה התחתונה. אבל אם השכיר לו את התחתונה ונפחתה התחתונה והבעה"ב רוצה לתת לו לגור בעליונה, הרי זה ספק אם ידור בעליונה או בבית כי יתכן שיכול לטעון שהסכים לטפס לעליה אחת ולא לשתי עליות, לפיכך, לא ידור בבית, כי בספק הבעה"ב מוחזק, ואם דר אפי' רק התחיל לגור שם^ל, אין מוציאין אותו משם.

ב מעשה באחד שאמר לחברו דלית (פירוש, גפן מדלית על חילן ספירותיו אפרסקין) 'זו' שעל גבי 'אפרסק תחת' אני משכיר לך, ונעקר לך, ונעקר אילן האפרסק ממקומו אבל הוא קיים וראוי לנטיעה מחדש, ובא מעשה לפני חכמים, ואמרו לו תיב אתה להעמיד האפרסק כל זמן שהדלית קיימת כיון ששיעבד אפרסק 'זה' לדלית 'זו', וכן כל ביוצא בזה. הגה: ודוקא בפי האי גונא שהאפרסק צדין בעולם, רק שנעקר ממקומו, אבל אי נקצץ, לא מחיב להעמיד לו אחר דשיעבד רק אפרסק 'זה'. וכן אם נפל הבית שתחת עליה והעליה לא נפלה כי עומדת ע"ג עמודים, ואמר לו עליה שעל גב בית 'זו', אין צריך להעמיד בית אחר כיון שהבית הקודם נעלם, ואם יבנה בית אחר, אין זה מה שהשתעבד לו (טור בשם הרמ"ה).

לב. מייירי שדר שם בדיעת בעה"ב או ברשות בעה"ב דאל"ה נפסק לעיל בסעיף ט"ו שקרקע בחזקת בעליה עומדת אפי' אחר שכבר גר בה השוכר [קצות].

סימן שיג

המשכיר בית לחברו בבירה גדולה,

באיזה מקום רשאי להשתמש

ובו ר' סעיפים

בכ סיון

א המשכיר בית לחברו בבירה גדולה בית גדול עם הרבה חדרים והשכיר לו בו חדר אחד, הרי זה **מִשְׁתַּמֵּשׁ בְּיוֹזֵם** הבולטים מהכתלים וּבְחֹרֵי הַבִּתְלִים מבחוץ, אפי שאינם כנגד הבית ששכר **עַד אַרְבַּע אַמּוֹת**, וכן רשאי להשתמש בְּתַרְבִּיץ גינה **שֶׁל חָצֵר וּבְרַחֲבָה שְׂאֵחוּרֵי הַבָּתִּים**, וּמְקוֹם שֶׁנֶּחְגוּ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּעֵבֵי הַבִּתְלִים כששכר עליה, יכול להשתמש בעובי הכתלים למעלה, כי כל זה כלול בשם 'בית' שהשכיר לו. וּבְכָל אֵלוֹ הַדְּבָרִים הַזֵּלֵכִים אַחֵר מִנֶּהֱגָה הַמְדִינָה וְהַשְׁמוֹת הַיְדוּעִים לָהֶם.

ב המשכיר חצר סתם, לא השכיר הרפת שָׁבָה כי הרפת אינה כלולה בחצר.

בט סיון

ג הִנָּכַל שֶׁבְּחָצֵר מחמת הבהמות שמסתובבות בחצר, אם בעל הבית והשוכר שניהם חפצים בו, **הָרִי הוּא שֶׁל שׁוֹכֵר**, לְפִיכָךְ אם שניהם אינם חפצים בו, כיון שהוא שייך לשוכר, הוא מְמַסֵּל בּוֹ לְהוֹצִיאֹו. וְאִם יֵשׁ שָׁם מִנֶּהֱגָה הַזֵּלֵכִים אַחֵר מִמֶּנְהֶם. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים, בְּשִׁחְיוֹ הַבְּהֵמוֹת שֶׁעָשׂוּ הִנָּכַל שֶׁל שׁוֹכֵר אוֹ הַזּוֹבֵל מחמת תשמישו של השוכר בבית, אֲבָל אִם הַבְּהֵמוֹת שֶׁל אַחֲרִים שעברו דרך החצר, הִנָּכַל שֶׁל בַּעַל הַחָצֵר, שֶׁחָצְרוֹ שֶׁל אָדָם קוֹנֶה לוֹ חֲפָצֵי הַפֶּקֶד שֶׁהִגִּיעוּ לַחֲצִירוֹ שֶׁלֹא מִדַּעְתּוֹ, אִף עַל פִּי שֶׁהָיָה שְׂכֻמָּה בְּיַד אַחֲרִים וְהַזּוֹבֵל של הבהמות שעברו כאן מסתמא הפקידים בעליו^ל. הַגֵּס: מִיָּהוּ, אִם קָלַטוּ הַשׁוֹכֵר אֶת הַזּוֹבֵל כְּשִׁיוֹצֵא מִן הַבְּהֵמָה בְּכָלִי מִן הָאֹוִיר, וְלֹא נָח בְּחָצֵר, הָרִי שֶׁלּוֹ כִּי רַק קִרְקַעִית

לג. זו דעת הרמב"ם. ויש ראשונים שחולקים וס"ל שקונה לשוכר. וכל זה בחפצי הפקר, אבל כשיש דעת אחרת מקנה ומתכוונת להקנות לשוכר, לכו"ע קונה השוכר [ש"ך]. והקצות אומר שגם להרמב"ם חצר המושכרת קונה לשוכר, ורק בזבל שבחצר ס"ל לרמב"ם שקונה למשכיר, כיון שהמשכיר חצר לא השכיר רפת שבה, וממילא משייר בחצר זכות קנייה בזבל שמגיע מהבהמות שברפת.

החצר קונה ולא אויר החצר, וה"ה אם העמיד את הכלי ע"ג קרקעית החצר, דקונה ע"י כליו, דיש לו רקות להשתמש בחצר להעמיד שם כליו (טור ס"ו).

ד והאפר היוצא מהתנור וכירה שמושכרים לשוכר, הן של שוכר. אפלו אחרים אופין ומבשלין כיון שמעורב באפר של השוכר עצמו, אין דעתו של משכיר עליו (טור גסס הרמ"ה).

סימן שיד

מה הדברים שעל המשכיר לעשות או על השוכר ובו ב' סעיפים

ל' סיון

א המשכיר בית לחברו חייב לתקן לו כל דבר שהוא מעשה אומנות, ולפיכך חייב להעמיד לו דלתות כשחסרים או שנתקלקלו, ולפתח לו החלונות שנתקלקלו או שעדיין לא עשאו, ולחזק את התקרה אם התלעו הנסרים שמונחים ע"ג הקורות שבתקרה, ולסמך את הקורה שגשגרה אם נשברה אחת מן הקורות צריך לתקנה, ולעשות נגר ומנעול נגר היינו מוט ברזל שתוחבין אותו באיסקופא ונועלין את הדלת מבפנים, ומנעול הינו מה שנועלין מבחוץ. וכן אם השכיר לו עליה ונפחתה נעשה חור בהמעזיבה הטיח שטחין אותו ע"ג קרקע העלייה שהיא התקרה של התחתון ונתתקרה והקורה שתחת המעזיבה בארבעה מפתחים שהוא שיעור חשוב להניח עליו כלי, ועי"ז חסר לו מקום חשוב לשימוש, לכן חייב לתקנה, וכן כל פיצוצא בזה מדברים שהם מעשה אמן, והם עקר גדול ביישיבת הבתים והחצרות. הגה: ואף על פי שנקנס שם השוכר ונראה שלא היו שם דברים אלו, לא אמרינן דנתפסים במה שראו דאמרינן שסמך על מה ששכר 'בית', ובלי דברים אלו אינו נקרא בשם בית, וסמך שהמשכיר יתקן זאת, אלא על המשכיר לתקן. תקן המשכיר דברים אלו, ונשברו תוך ימי השכירות, אם אמר לו בית זה, אין צריך להעמיד לו אחר כיון שאמר לו 'זה' לא נתכוון אלא להעמיד לו בית מתוקן בשעה שנתן לו, ומה שיקרה אחר"כ כבר אין לו אחריות ע"ז, ולכן נתבאר לעיל סי' שי"ב סעי' י"ז דבבית 'זה' אם נפל פטור

מלבנותו. אבל אם אמר לו בית 'סתם', צריך לתקנו כל ימי השכירות (נמוק)
יוסף פרק השאלה והגהות מימוני פ"ו דשכירות). וצ"ל לעיל סימן שי"ב סעיף י"ז
שם הביא המחבר יש מי שאומר שרק אם הבית נפל, אין חייב לבנותו, אבל אם
נתקלקל באופן שעומד לתיקון, חייב המשכיר לתקנו.

ב דבר שהוא מעשה הדיוט מוטל על השוכר לעשותו, ולכן השוכר חייב לעשות
מעקה ומזוזה כתיבת המזוזה אע"פ שהוא מעשה אומן, מ"מ מוטלת על
השוכר, כי היא חובת מי שגר בדירה^ל, ולתקן מקום המזוזה משלו. וכן אם רצה
לעשות סלם לגג, דסולם לעלייה חייב המשכיר, דכלי זה א"א להשתמש כלל בעלייה
או מרוב לשם נופל כל המים מהגג, או להמית בגו ישר עושים טיח שלא יכנסו
המים לתקרת העלייה, הרי זה משל עצמו. הגה: והוא הדין כל דבר שאינו
מעשה אמן (טור). ובכל אלו הענינים הולכין אחר מנהג המדינה (טור נכס
הרמז"ס).

סימן שמו

דין המשכיר בית על תנאי

ובו ד' סעיפים

א' תמוז

א שכירות קרקע נשבר בדרךים שהוא נקנה בהם דהיינו בכסף שטר חזקה
וקנין סודר^ל. ואין אונאה לשכירות קרקע כמו במקדית קרקע לעיל
סי' רכ"ז סעי' כ"ט נתבאר שאין אונאה לקרקעות מדרשא דכלל ופרט וכלל, ודין
שכירות כדין קרקע (הרא"ש כלל א' סימן ו').

ב בשם שמתנה אדם כל תנאי שירצה במקדית, כך מתנה בשכירות וא"צ קנין
מיוחד על התנאים, אלא כשהחזיק בבית, נתחייב גם בתנאים. וכל מי

לתקן. והקצות מקשה מלעיל סי' שי"ב סעי' י"ז שאם הבית קיים ונתקלקל עד
שמסוכן לגור בו, חייב המשכיר לתקנו, והרמ"א לא חולק עליו, וסותר למש"כ כאן,
וצ"ע. והיום נהגו לחייב את המשכיר אם נתקלקל בתוך ימי השכירות, אם לא שהיה
בפשיעת השוכר או ע"י א' מבני ביתו, דאז על השוכר לתקנו [ערוך השלחן].
לה. וכשיצא מן הדירה אסור לו ליטול את המזוזה דנחשב שמזיק את הבית בידיים
דע"ז ישלטו בה מזיקין.

לו. כשקונה בכסף ושטר יכול לעשות קנין גם אם החולת לאחר זמן, משא"כ חזקה
או קנין סודר מהני רק אם מתחילה מיד תקופת השכירות [הגה' סמ"ע].

שֶׁמִּמְכְּרוּ מִמְכָּר בְּנִכְסָיו, שְׂכִירוֹתָו שְׂכִירוֹת, וְכָל מִי שֶׁאֵין לוֹ זְכוּת ואפשרות לְמַכֵּר כְּגוֹן חֹרֶשׁ שׁוֹטֵה וְקָטָן אוֹ שִׁיכּוֹר, אֵין לוֹ יְכוּלָּת לְהַשְׁכִּיר, אֲלָא אִם בֵּן מִי שֵׁשׁ לוֹ הָרֹת בְּלֶבֶד בְּאוֹתוֹ קָרָקַע וְהִגּוֹף אֵינוֹ שָׁלוּ, שָׁוָה שׁוֹכֵר וְאֵינוֹ מוֹכֵר כִּי הַשְׂכִּירוֹת הוּא שִׁמּוּשׁ בְּפִירוֹת, וְזֶה הָרִי שֶׁלוֹ וְלֹכֵן יִכּוֹל לְהַשְׁכִּיר מִה שֵׁשׁ לוֹ, מִשְׁא"כ לִמְכּוֹר, הֵינּוּ מְכִירַת גּוֹף הַדְּבָר, וְזֶה אֵינוֹ שָׁלוּ^א.

ב' תמוז

ג הַשׁוֹכֵר בֵּית מַחְכְּרוֹ וְמוֹעֵץ שֶׁשָּׂכְרוֹ עַל תְּנָאי שְׂכָנִים עִמּוֹ דִּיּוּרִין אֲחֵרִים, וְהַמְשַׁכֵּיר מִבְּחִישׁ, כִּיּוֹן שֶׁהַמְשַׁכֵּיר נִחְשָׁב לְמוֹחָזֵק וְשָׂעֵב הַמְשַׁכֵּיר הִסֵּת שְׁלֵא הִתְנָה בּוֹ. וְהוּא תָּרִין לְכָל טַעֲנוֹת שְׂכִינֵיהֶם. וְעֵצָה לְעֵיל סִמֵּן שִׁי"ב סְעִיף ט"ז וְלִקְמָן סִמֵּן שִׁי"ז סְעִיף ב' גַּם שֵׁם נִתְבָּאָר כָּלל זֶה.

ד רְאוּבֵן שָׂכַר מִשְׁמֵעוֹן נֶעֶר לְשִׁמְשׁוֹ, וְאָמַר לוֹ שֶׁמִּעוֹן לְסִמָּךְ עָלָיו שְׁהוּא מִתְחַיֵּב לְשָׁלֵם לוֹ כָּל מַה שֶׁיִּפְסִיד בְּהִיּוֹת הַנֶּעֶר בְּבִיתוֹ ע"י שִׁיזִיקוֹ כֹּל מִינֵי הִזִּיקוֹת, אָף עַל פִּי שְׁלֵא תִּיהָ קִנְיָן בְּדָבָר, חֲזָב וְלֹא נִחְשָׁב הַתְּחַיִּיבוֹת בְּדִבְרִים, כִּי כָּל תְּנָאי שְׂכִירוֹת אֵינוֹ צָרִיךְ קִנְיָן וְכִיּוֹן שֶׁסִּיכְמוֹ זֹאת קוֹדֵם הַשְׂכִּירוֹת, נִחְשָׁב כְּתָנָי שְׁבַשְׂכִּירוֹת^א.

סימן שמו

המשכיר בית לחברו לזמן קצוב ורצה השוכר להשכירו לאחרים

ובו ג' סעיפים

ג' תמוז

א הַמְשַׁכֵּיר בֵּית לְחֶבְרוֹ לְזֶמֶן קָצוֹב וְרָצָה הַשׁוֹכֵר לְהַשְׁכִּיר בְּבֵית לְאַחֵר, מְשַׁכֵּיר עַד סוֹף זְמַנּוֹ^א, וְהוּא שְׁלֵא יִהְיֶה מִנֵּן בְּנֵי בֵּית הָאֲחֵר

ל. בסמ"ע חידש דאע"פ שיש לו גוף לפירות, מ"מ אין יכול 'למכור' זכות זו, אלא יכול רק להשכיר, ויש חילוק ביניהם כי הקונה שדה לפירותיו רשאי לזוּרְעָה או לנטוע בה כל מה שירצה או להובירה, משא"כ שוכר, וכאן אינו רשאי למכור לאחר רק להשכירו עיי"ש טעמו. ובנתיבות תמה עליו וס"ל דיכול אף למכור זכות זו. לה. דעת הנתיבות דאע"פ ששמעון לא שוכר ולא משכיר, וראובן שכר את הנער מעצמו, רק שמעון ערב עליו שלוקח ע"ע כל נזק שייעשה ע"י הנער, נתחייב דהוי כערב בשעת מתן מעות שמתחייב אף בלי קנין. לז. ואין בזה משום אין השוכר רשאי להשכיר, דזה רק במטלטלין שיכול להעלימם

יותר מבני ביתו דנשתעבד לו ביתו רק למנן בני ביתו ולא יותר^א. ואם אמר לו המשכיר למה תמרח ותשכיר ביתי לאחרים, אם לא תרצה לעמד בו, צא והניחחו ואני פוטר אותך משכירותו, שומעין לו משום 'אל תמנע טוב מבעליו'^ב. הגה: ועין לעיל סימן שי"ב סעיף ז' שרשאי להשכיר רק לאדם הגון כמותו. ואם השוכר רוצה לצאת מן הבית ולהניחו קף בלא דיוורין, ורוצה לשלם למשכיר, יכול המשכיר להשכירו לאחרים ואם כבר קיבל שכירותו מהשוכר, איצ' להחזיר לו, ומה שמקבל כעת שייך למשכיר, ואם עדיין לא שילם לו, צריך המשכיר לנכות מחובו של השוכר מה שמקבל מהשוכר החדש. והטעם שהמשכיר רשאי לעשות זאת, משום דביתא מיתבא בתיב בית שגרים בו נשאר מיושב על תקנו, משא"כ כשלא גרים בו מתקלקלים הדברים והכתלים, ועוד טעם 'ושאיהי יפת שער' בית שלא גרים בו נעשה משכן לשדים ורוחות (ישעיה נד, יז) (מרדכי פרק חוקת). מי שנתן ביתו לאחר במתנה או השכירו לאחר, ושייר הבעלים פה לעצמו ששכיר רצה יכול לדור עם המקבל מתנה או עם השוכר בבית, יכול למכר כחו לאחר, ובלבד שלא יהו בני ביתו של השני מרבים^ג משל הבעה^ד (משנת רשב"א אלף קמ"ה). ויש מחלוקים בין אם שיר לעצמו חלק מסים כגון חצי הבית, או יוכל למכרו לאחר זכות זו, אבל אם שיר לעצמו חלק שאינו מסים, כגון ששייר לעצמו זכות דיוכל לסלקו לגמרי מהבית, אינו יכול למכרו או להשכיר זכותו לאחר היינו אם מכר את הבית לאחר, אין הלה יכול לסלק את המקבל מהבית לגמרי, דזכות זו א"א למוכרו (ריב"ש סימן רנ"ו). מי שנתן לאחר זכות דירה בביתו ואין המקבל צריך לאותה

או להזיקו, וכן בשדה שיכול לזורעה שלא כראוי ולהזיקה, משא"כ בבית יכול להשכיר לו ולהתנות שיחזירה כמו שקיבלה [סמ"ע].

מ. אולי היה כן בימיהם שתקוני הדירה אח"כ היה מוטל על המשכיר, אבל בזמנינו שכותבים בשטר השכירות כששיוצא מהדירה על השוכר להחזיר את הדירה במצב שקיבלה, הוי כזה נהנה וזה לא חסר, ומה לו להקפיד בריבוי דיורים, דהוי כמדידת סודם [כסף הקדשים].

מא. איירי שמשכירו באותו מחיר, דאם משכירו ביותר יקר, באופן זה לא שייך אל תמנע טוב מבעליו.

מב. דברי הרמ"א תמהוין, דודאי המשייר זכות לעצמו יכול להשכירו גם למי שבני ביתו מרובים ואין חולק בזה [ט"ז].

מג. אע"פ שבסעיף ב' מבואר דשניים ששכרו יחד, אין יכול להשכיר חלקו לאחר בלי הסכמת השני כיון שצריך לגור עם האחר, י"ל דשאני הכא שהדבר תלוי בדעתו של הבעה"ב, השוכר מראש מוותר על הזכות שלו למחות, כיון שמדובר בבעלים שזכותו לעשות ככל העולה על רוחו [סמ"ע].

דירה, נראה לי דיוכל המקבל להשכירו או למכרו לאחר שבני ביתו אין מרבים ממנו, ולא גרע כח המקבל מתנה מפת המשייר לעצמו שאם שייר לעצמו זכות לדור עם המקבל, יכול להשכירו לאחר כנ"ל, ה"ה המקבל יכול להשכיר זכותו לאחרת, דכח המקבל גדול משל הנותן דהרי נותן בעין יפה נותן. ועין לעיל סימן קנ"ד סעיף כ"ח.

ב' אע"פ שנתבאר בסעיף הקודם שהשוכר יכול להשכיר זכותו לאחר במקומו, מ"מ שנים ששכרו בית בשתפות לדור בו יחד, אין אחד מהשתפין יכול להושיב אחר במקומו לדור עם השני במקומו, אפלו יש לו לשני דיוורין פחותים ממנו, כי יכול השני לומר כיון ששכרנו על דעת לגור ביחד, אותה אני יכול לקבל אבל אחר איני יכול לקבל, ואינו יכול לבדו לחלק את הבית לשניים וכל אחד יגור בנפרד בחלקו, כיון שתפית אינו שלהם, אלא שכור להם לזמן ובדבר שהוא שלו לזמן אין יכול לכופ לחלוק. ועין לעיל סימן קע"א סעיף ט', דיש חולקין וס"ל דגם בשכירות יכול לכופ לחלוק כשיש כדי חלוקה לכל אחד.

ד' תמוז

ג' ראובן הלוח משכן ביתו למלוה לזמן, והתנה שאחר הזמן יהיה רשות לשוכר היינו המלוה שדר בו כעין שכירות, כי מנכה מההלוואה סכום מסוים בכל חודש שגר בו [בגד] לדור בו הוא וסיעתו ומשפחתו, או למשכן או להשכיר למי שירצה, יש מי שאומר, שכיון שאפלו בלא תנאי רשאי להשכיר או למשכן למי שבני ביתו אינן מרביין וכנ"ל בסעי' א', ומפני התנאי שהתנה שיוכל להשכיר למי שירצה, על כרחך בא להוסיף בזכותו, ולכן רשאי להשכיר ולמשכן אפלו למי שיש סיעה גדולה מסיעתו.

מ"ז'ל שם: ראובן שנתן או מכר כאחד הבית לשמעון והחצר ללוי, והיו חלונות פתוחים מהבית לחצר, אם רצה אותו שזכה בחצר לבנות בפניהם הרשות בידו. וה"ה אם מכר או נתן החצר ושייר הבית לעצמו, דרשאי אותו שזכה בחצר לבנות בפני החלונות, ו"א דאין יכול לבנות, אלא אם כן הרחיק ארבע אמות: הגה - מכר הבית ושייר החצר לעצמו, ו"א דאינו יכול לסתום חלונותיו, דמוכר בעין יפה מוכר, והוא הדין לנותן. ויש חולקין.

מה. ובסמ"ע הקשה דכאן סתם המחבר כשיטה שא"א לכופ לחלוק, ושם סתם כשיטה החולקת, ולכן כתב לחלק דבבית שיש היזק ראה, ואם יחלוק יצטרך לעשות מחיצה, בזה א"א לעשות מחיצה בבית שאינו שלו, משא"כ בחצר או בשדה שיכול לחלוק ע"י סימן כל שהוא, יכול לכופ אף בשדה מושכרת, ולפ"ז אין שום מחלוקת.

סימן שיז

אמר השוכר פרעתי שכר הבית,

והמשכיר אומר לא פרעת

ובו ר' סעיפים

א השוכר שאמר נתתי שכר הבית שנתחייבתי בו, והמשכיר אומר עדין לא נמלטתי, בין שהיתה הסכמ השכירות בשטר [או בעדים] בין שהיתה בלא עדים, אם תבעו בתוך זמן השכירות, כגון ששכרו לשלשים יום ותבעו תוך שלשים (טור), על השוכר להביא ראיה דכיון ששכירות אין זמנה לשלם אלא לבסוף, חזקה שאין אדם פורע בתוך זמנו, או יתן מה שתובע ממנו ויחרים קודם שישלם על מי שלקח ממנו שלא כדיון, או וחוז' מהחרם אם ירצה יטען עליו בדימים שנתן תחלה טענה בפני עצמה היינו אחר שישלם לו יתבענו בב"ד שיש בידו מעות שהגיעו אליו שלא כדיון, ואם הלה יטען ברי שלקח ממנו כדיון, ישיביענו הקטן. ואם תבעו המשכיר לאחר שלשים יום, אפלו בתחילת יום שלשים אע"פ שאין יכול לתובע עד סוף היום, מ"מ ביום שנשלם בו הזמן יתכן שאדם מזדרז ומשלם, וכיון שהשוכר מוחזק על המשכיר להביא ראיה שלא נפרע ויוציא ממון מהשוכר, או אם לא מצא ראיה ישובע השוכר שכתב נתן לו שכרו, ויפטר. וכן אם שכר ממנו וסיכמו שהתשלום לא יהיה כל' יום, אלא שיתן לו השוכר שנה בשנה, ותבעו בתוך השנה, נחשבת כל השנה כתוך זמנו, ולכן על השוכר להביא ראיה שפרע, ואם תבעו לאחר השנה, ואפלו ביום אחרון של השנה, על המשכיר להביא ראיה. ועין לעיל סימן ע"ח סעיף ג' בתבעו ביום שלשים ואמר פרעתי היום, דנאמן.

ה' תמוז

ב המשכיר בית לחברו, בשטר, לעשרה שנים, ואין בו זמן מתי נכתב השטר, וממילא לא יודעים ממתי מתחיל מנין העשר שנים, השוכר אומר עדין לא עבר מזמן השטר אלא שנה, והמשכיר אומר כבר עברו ושלמו שני

מו. ואפי' שהיה השכירות בשטר, נאמן השוכר לומר שפרע, ואינו דומה למלוה בשטר שאין נאמן לומר פרעתי, דהתם כל מהות השטר להוכחה שכ"ז שהוא בידו סימן שלא פרע, משא"כ שטר השכירות נעשית לעצם השכירות.

השכירות ושכנת עשרה שנים, על השוכר להביא ראיה דבכל טענות על הזכות לגור בבית, המשכיר נחשב מוחזק, ולכן אם לא הביא ראיה, ישבע המשכיר הסת ויוציאו. והוא הדין בשאר טענות שביניהן כגון שמחולקים לגבי סכום הקציצה (מרדכי סוף פרק השואל). ומיהו, יש אומרים, דאם הוא לאחר זמן השכירות ואינו בתוך זמנו, באופן שכול לומר פרעתי ממילא יכול לומר ששבר בפחות, או לא שכרתי מעולם ויכול לטעון לקוח הוא בידי, ממילא נאמן לומר כמה שנים נשאר לו עוד לגור, ונפל טענה בין המשכיר והשוכר, אף על פי שערקע בחזקת בעליה עומדת, מ"מ השוכר נאמן במגו ולא נחשב מגו להוציא, דלטענתו מיד שירד לקרקע כבר זכה בה לכך וכך שנים (נמוקי יוסף פרק השואל והמקבל).

ג שומר השכירות או שומר המשכנתא שכתוב בו 'שנים' סתם ולא כתוב כמה שנים, בעל הפרות היינו המלוה או השוכר אומר שלש, ובעל הפרקע אומר שנים או ששניהם מודים ששכר לשלש שנים, רק השוכר טוען שעדיין לא כלה זמן השכירות, והמשכיר טוען שכבר גר בה ג' שנים, וקדם זה השוכר או המלוה ואכל הפרות היינו שגר בה כפי טענתו, הרי הפרות בחזקת אוכליהם, עד שיביא בעל הפרקע ראיה אע"פ שהמשכיר נחשב מוחזק, מ"מ כיון שהדבר יכול להתברר ע"י השוכר, א"כ אם נוציא ממון מהשוכר, יצטרכו הב"ד אח"כ לחזור ולהוציא ממון מהמשכיר, ולא מטריחים את הב"ד בחינם, ולכן אין מוציאין ממון ומאפשרים לשוכר לחפש ראיה. ויש מי שאומר, שאם יראה בית דין שלא יוכל השוכר או הממשכן המלוה לברר עוד דבריו, מוציאין מידו דשוב אין חשש שיטריחו את הב"ד בחינם.

ו' תמוז

ד אכלה השוכר או הממשכן שלש שנים, וכבש השומר ואמר לחמש שנים יש לי פרות כי כך היה ההסכם, ודורש לגור שם עוד שתי שנים, ובעל הפרקע אומר שההסכם היה רק לשלש שנים, וכבר גר שם שנים אלו, ואמר לו המשכיר לשוכר הבה שטרך, ואמר השוכר שהשטר אכר, השוכר נאמן במגו, שאילו רצה אמר לקוחה היא בירי, שהרי אכלה שלש שנים לכן נאמן ששכרה לחמש שנים. ודוקא שאין עדים שהיא משכרת או ממשכנת בידו, וגם בעל הפרקע לא מזה ממילא יש לו מגו דלקוחה, הא לא הכי אם יש עדים שירד לשדה בתורת משכנתא או בשכירות, או שהבעלים מיחה בו שלא יוכל להחזיק שני חזקה, אינו נאמן דאין לו שום מגו, וממילא אינו נאמן.

סימן שיח

השוכר ריחיים מחברו ושוב לא נצטרך

וכו סעיף אחד

א השוכר ריחיים מחברו וההסכם היה שישתכן לו עבור המשכיר עשרים סאה בכל חדש בשכרו הטחינה היתה במקום דמי שכירות, והעשירי בעל הרתחים וקנה ריחיים לעצמו, והרי אינו צריך למתן שם ורוצה לקבל דמי הטחינה במקום הטחינה עצמה, אם יש לשוכר חטים שצריך למתן לעצמו או לאחרים, כופין אותו לתן דמי' טחינת עשרים סאה, שזו מדת סדום היא דזה נהנה וזה אין חסר. ואם אין לו אפשרות לטחון עבור אחרים, יכול לומר אין לי דמים, והריני מותן לך כמו ששכרתי, ואם אין אתה צריך, קח את מה שאטחון לך ומכר לאחרים וגם אין לו למי למכור, אינו יכול לחזור מהסכם ההשכרה.

סימן שיט

מי שהמעה חברו עד שהכנים פירותיו לביתו

וכו סעיף אחד

ד' תמוז

א מי שהכנים פירותיו לבית חברו שלא מדעתו, או שהמעה שקידש אשה משום שהיה צריך לבית להכנים פירותיו עד שהכנים פירותיו ואח"כ שלח לה גט, והניחם והלך^י, יש לבעל חבית זכות למכר לו מאותם הפירות כדי לתן שכן הפועלים שמוציאין אותם ומשליכים אותם לשוק. ומדת חסידות הוא

מו. זו שיטת הרמב"ם שהשווה הכנים לחצר חברו שלא מדעתו להטעהו עד שהכנים. ורבינו ירוחם הביא שיש חולקים וס"ל דבהכנים לחצר חברו שיכול להוציאם שלא מדעתו, היינו דווקא בחצר דלא קיימא לאגרא, דעביד איניש דינא לנפשיה, אבל בחצר דקיימא לאגרא דבעל הפירות לא לוקח ממנו את חצירו, אלא נתחייב לו מעות השכירות, אין יכול להוציא את הפירות לחוץ. ושיטת הרא"ש דבין בקיימא לאגרא ובין בלא קיימא לאגרא אף דיכול להוציא את הפירות מדין עביד איניש דינא לנפשיה, מ"מ אין יכול ליקח דמי הפועלים מתוך הפירות רק בהטעהו,

שְׂוִדֵּיעַ לְבֵית דִּין וְיִשְׁכְּרוּ בְּמִקְצַת דְּמֵיהֶם מְקוֹם, מְשׁוּם הַשְׁכַּת אֲבֵדָה לְבָעָלִים, אִם עַל פִּי שְׂלָא עָשָׂה כְּהֶנָּה. וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּצָרִיף לְהוֹדִיעוֹ תַּחֲלָה, וְרַק אִם נֶאֱנָסוּ לְאַחַר שְׁהוֹדִיעוֹ, פְּטוּרִים (הרא"ש וטור).

וגם אין יכול להוציאו למקום הפקר אלא רק בהטעהו, דכאשר עשה כן יעשה לו. מח. משמע שלדעת הרמב"ם והמחבר מדינא א"צ להודיעו, והוא רק מידת חסידות. אמנם דעת הסמ"ע שמדינא יכול להוציאו לשוק וחייב להודיע לבעליו שהוציאו לשוק, ועושה זאת כי אין רוצה שייכנס לביתו, ואם לא עשה זאת חייב מדינא לשלם לו. ומידת חסידות להודיע לב"ד כדי שיוציאוהו מביתו קודם דמוציאם לשוק.

הלכות חכירות וקבלנות

סימן שכ

מקבל או חוכר מחברו היאך יתנהגו זה עם זה

ובו ה' סעיפים

א אַחֲרֵי הַשּׁוֹכֵר מִחֲבֵרוֹ שָׁדָה לְזוֹרְעָה וְהַתְּבוּאָה תִּהְיֶה שֶׁל הַשּׁוֹכֵר, או ששוכר בָּרֵם לְאָכַל פְּרוֹתָיו וְהַתְּשׁוּלֹם עַל הַשְּׂדֵה או הַכֶּרֶם יִהְיֶה בְּדָמִים וְזֶה נִקְרָא שוֹכֵר רְגִיל, או שְׂשֻׁכֵּר מִמֶּנּוּ וְהַתְּשׁוּלֹם נִקְבַּע מִרֹאשׁ בְּסֻכּוֹם פְּרוֹת קְצוּבִים אִפִּי לֹא יִצְמַח כְּלוּם או פָּחוֹת מִכְמוֹת זו, יִצְטָרֵךְ לִהְיוֹת לוֹ מִמָּקוֹם אַחֵר, או שְׂסִיכְמוֹ עַל מִין פִּירוֹת אַחֵרִים מִמֶּה שְׁזוֹרַע, דִּין אַחֵר יֵשׁ לָהֶם, וְהַשּׁוֹכֵר בְּפִירוֹת הוּא נִקְרָא חוֹכֵר.

ח' תמוז

ב הַמִּקְבֵּל שָׁדָה או פָּרֶדֶם בְּדִי לְעֵבֶד אוֹתוֹ וְלִהְיוֹצִיא עָלָיו יִצְיָאוֹת, וְיִתֵּן לְבַעַל הַתְּרִקָּע שְׁלִישׁ הַתְּבוּאוֹת או רִבְעֵי או מֶה שִׁיתֵּנוּ בִּינִיחָם וְאִם לֹא יִצְמַח כְּלוּם, לֹא יִקְבַּל בַּעַ"ב כְּלוּם, הוּא נִקְרָא מְקַבֵּל. הֵגֵד: וְאִין פּוֹתְבִין שְׁטָר בִּינִיחָם עַל מֶה שְׂסִיכְמוֹ בִּינִיחָם, אֲלֵא מִדַּעַת בַּהֲסַכְמַת שְׁנֵיהֶם, וְהִטְעַם שְׂצָרִיךְ אֶת הַסַּכְמָתָם, מִשּׁוּם שֶׁמִּשְׁנַכְתֵּב הַשְּׁטָר אֵין יְכוֹלִין לְחַזֵּר בּוֹ וְלֹכֵן א"א לְכַתּוֹב בְּלִי הַסַּכְמָתוֹ, דִּהֲכַתִּיבָהּ הוּי חוֹב כְּלִפּוּי, וְטַעַם נֹסֵף שְׂצָרִיךְ אֶת הַסַּכְמָת הַמִּקְבֵּל או הַחוֹכֵר, מִשּׁוּם דִּהְיוּ לָהּ בְּמִלָּה בְּשְׁטָר שְׁטוּרְפִין עִ"ז מִמִּשְׁוֹעַבְדִּים, וְלֹא כָל אֶחָד חִפֵּץ שִׁיְהִי שֹׁטֵר עַל שְׁמוֹ. [וְדוּקָא כִּשְׁהַתְּחַיִּיבוֹת קְצוּבָה מִרֹאשׁ, דִּאלִ"ה אֵין טוֹרֵף מִמִּשְׁוֹעַבְדִּים]. וְהַמִּקְבֵּל נוֹתֵן שְׂכָר הַתְּכִיבָה מִן הַשְּׁטָר כִּיּוֹן שֶׁהַקְּבֵלָה וְכַתִּיבָתָהּ הִיא לְטוֹבָתוֹ (טור).

א. אבל אם צמחו פירות בשדה אע"פ שאינם טובים כמו הפירות שבשוק, יכול לתת לו את אלו וכדלקמן סי' שכ"ג.

ב. באופן שהמקבל מוציא את ההוצאות, הדרך שכל הפירות שלו ונותן לבעה"ב רק שליש או רבע, אבל באופן שהבעה"ב נותן את ההוצאות, והוא רק עובד בשדה, זה נקרא 'אריס', ובזה הדרך שהוא מקבל רק רבע או שליש.

ג. הקצות חולק על הסמ"ע שבשטר כזה לא גובים ממשועבדים דהוי רק שטר ראייה. והפירוש במחבר והוי כמלוה בשטר, ולכן אין לחזור בו, וזה טעם אחד.

שלחן ערוך ה' חכירות וקבלנות | סימן שכ המבואר קמז

ג כל דבר שהוא לסיני הארץ שלולא דבר זה אין הקרקע נשמרת, כגון גדר וחפירה סביבו, בעל הקרקע חייב בו לעשותו על חשבונו. וכל דבר שהוא שמיירה יתרה, החוכר או המקבל חייב בו. כמו כן הבעה"ב מחוייב לתת לחוכר את עיקר הדברים הנצרכים לעבודתו, אבל הדברים שבאים רק להקל על עבודתו, מוטל על החוכר להביא, ולכן הקרדש שחופרין בו הארץ, והכלים שנושאים בהם העפר, והדלי והכד וכיוצא בהם שדולים בהם המים, מוטל על בעל הקרקע דבהם עושים את עיקר העבודה. והמטות המקומות שמקבצים בהם המים שמוציא מהם את הזבל המעכב את זרימת המים לשדה, מוטל על החוכר או על המקבל שהוא רק להקל עליו שלא יצטרך לסחוב את המים מרחוק. ויש אומרים דבחובר אין על בעל השדה כלום כיון שצריך לתת את כמות הפירות שסיכמו אפי' אם לא יצמח כלום, א"כ אין למחכיר עם השדה כלום, משא"כ מקבל שנותן רק מתוך מה שיצמח. [וכ"ש שוכר בדמים שאין לו כלום עם השדה] (טור נשס יז אומרים ושהי מסתגל), וכן נראה לי וגם הטור כתב על שיטה זו דהכי מסתברא.

ט' תמוז

ד בין חוכר בין מקבל, מקום שנהגו לקצר התבואה ולא לעוקרה מהשורש אינו רשאי לעקר, ומקום שנהגו לעקר, אינו רשאי לקצר, ואיזה מהם שפא לשנות, חבירו מעבב עליו דפעמים נחא לבעה"ב שיישאר השורש בקרקע כדי לזבלה, ופעמים א"צ לזבלה ולכן מעדיף שהשדה תישאר נקיה בלי שרשים בקרקע, ולפעמים המקבל מעדיף לעוקרה כדי להשתמש בקש לבהמתו, ופעמים מעדיף לקצור שהוא פחות טורח, ולכן כל א' יכול לעכב מלשנות מהמקובל. ובמקום שנהגו לחרש אחר הקצירה כדי לעקור את השרשים שלא יחזרו ויצמחו, צריך לחרש, אפלו אין מנהג לנבש עשבים רעים והוא נבש אותם, והיה מקום לומר שזה תחליף לחרישה, קמ"ל דלא, שמה לא ניכש כל הצורך. ואם פרש בשעת הנבוש שעושה זה כדי שלא יחרש, ושתק בעל השדה, גלי דעתה דניחא לה שזה יהיה תחליף לחרישה, וקמ"ל דמהי אע"פ שלא פירש זאת בשעת קבלת השדה. ואם נהג לנבש, והוא אינו רוצה, אין שומעין לו אפלו אם ירצה במקום זה לחרש אחר הקצירה כדי לעקר העשבים כי אולי בנתיים ישתרשו זרעי העשבים הרעים ויצמחו אחרי החרישה.

ה אם נוהגין שהחוכר שדה סתם נוטל חלקו גם באילנות שבו היינו שהוא קיבל לעבוד על זריעת התבואה וקצירתה, שבזה יש טירחא, ומלבד זה יש שם אילנות שמוציאים פירות בלי עבודה, וקמ"ל שיש לו חלק בהם אע"פ שלא טרח בהן, ואפלו אם הוסיף בעל השדה בחלק החוכר יותר מהמקובל, מ"מ נוטל חלק באילנות והבעה"ב אינו יכול לומר הוספתי לו בחלקו כדי שלא תפח חלק

קמח שלחן ערוך הל' חכירות וקבלנות I סימן שכא המבואר

בְּאִילָנוֹת. וְאִם נִהְיָ שָׁלֵא לְמַל חֶלֶק בְּאִילָנוֹת, אִזּוּ חֵם שֶׁל בְּעַל הַשָּׂדֶה אִפְּלוּ
אִם הַחוֹכֵר הוֹסִיף בְּחֶלֶק שֶׁל בְּעַל הַשָּׂדֶה וְאִין יִכּוֹל לומר שֶׁהוֹסִיף בְּחֶלֶק הַבַּעֲהָ"ב
כְּדִי שִׁטּוֹל חֶלֶק בְּאִילָנוֹת.

סימן שכא

המקבל בית השלחין ושדה האילן ויבשו

ובו ב' סעיפים

ר' תמוז

א הַחוֹכֵר אִזּוּ הַמִּקְבֵּל שָׂדֶה מִחֵבֶרֶת, וְהוּא בֵּית הַשְּׁלָחִין שֶׁטַעוֹן הַשְּׂקִיָּה תְּמִידִית
וְלֹא דִי לוֹ בַּגְּשָׁמִים, וְכִדִּי לַחֲסוֹךְ בְּטִירְחָא לְהַבִּיא מִים מִהֶנָּה, רִגְלִים לַחֲפּוֹר
סְמוּךְ לַשָּׂדֶה עַד שֶׁמִּגִּיעַ לְמִי מַעֲיִין שֶׁמִּמֶּנּוּ מִשְׁקָה אֶת הַשָּׂדֶה אִזּוּ בֵּית הָאֵילָן שָׂדֶה
תְּבוּאָה שֶׁגִּדְלִים בָּהּ גַּם אֵילָנוֹת, שֶׁנִּתְבָּאָר בְּסִימָן הַקּוֹדֵם שֶׁנִּטְלָה חֶלֶק בְּפִירוֹת הָאֵילָן אַע"פ
שֶׁבָּהֶם לֹא טוֹרַח כֻּלָּל, וְיָבֵשׁ מִעֵינֵי בֵּית הַשְּׁלָחִין וְעַדִּין לֹא פָּסַק הַנֶּהֱרֵךְ הַגָּדוֹל,
אִלָּא אִפְשָׁר לְהַבִּיא מִמֶּנּוּ בְּדִלִי רַק הִיא טִירְחָא יוֹתֵר גְּדוּלָּה, אִזּוּ שֶׁנִּקְצֵץ הָאֵילָן
שֶׁל בֵּית הָאֵילָנוֹת וְאִין לוֹ אֶת הַפִּירוֹת שֶׁהִיא אִמּוֹר לִקְבֹּל בְּלִי טִירְחָא, אִינוּ מְנַכָּה
לוֹ מִחֵבֶרֶת דְּמוֹל הַשּׁוֹכֵר גֵּרָם לַהֲפָסֵד. וְאִם מִכַּת מְדִינָה הִיא, כְּגוֹן שֶׁיָּבֵשׁ הַנֶּהֱרֵךְ
וְאִין לוֹ אִפְשָׁרוֹת לַהֲשֻׁקוֹת אֶת הַשָּׂדֶה אִזּוּ כִּיבִיא מִמָּקוֹם רְחוֹק מְאוֹד, נִחְשָׁב כְּמַכַּת
מְדִינָה וּמְנַכָּה לוֹ מִחֵבֶרֶת. הַגֵּם: וְכֵל זֶה בְּחֵבֶרֶת שֶׁצָּרִיךְ לַתֵּת לוֹ אִפִּי לֹא יַצְמַח
כְּלוּם, וְכִיוֹן שֶׁקִּשָּׁה לַהֲשֻׁקוֹת, א"כ רּוֹצִים לְחַיִּיבוֹ אִפִּי בְּאוֹפֵן שֶׁלֹּא יַצְמַח פִּירוֹת,
לְכֵן זֶה תְּלוּי אִם הוּא מַכַּת מְדִינָה אוֹ לֹא, אֲבָל בְּקַבְּלָנוֹת שְׁנוֹתָן לְבַעֲלִים מִתּוֹךְ
הַפִּירוֹת שֶׁיַּצְמַחוּ, אִינוּ מְנַכָּה לוֹ כְּלוּם, אִלָּא חוֹלְקִין בָּמָה שֶׁנִּמְצָא כְּפִי תַנָּאם
וְאִם לֹא יַצְמַחוּ פִירוֹת מִחֻמַּת שִׁפְסָק הֶנָּה, לֹא יֵתֵן כְּלוּם (הַמְגִיד פֶּרֶק מ' דְּשִׁכְרִית
וּג"י ר"פ הַמִּקְבֵּל). וְהָא דְּאִמְרִינָן אִם מִכַּת מְדִינָה הוּא מְנַכָּה לוֹ מִן חֵבֶרֶת, הוּא
הַדִּין בְּכָל פִּיּוּצָא בְּזָה, דְּכָל מְקוֹם שֶׁנִּפְסַד הָעֵנֶיךָ לְגַמְרִי וְע"ז הִיא מִכַּת מְדִינָה,
מְנַכָּה לוֹ מִשְׁכִּירוֹתוֹ. וְאִם אִפְשָׁר לְתַקְּנוֹ עַל יְדֵי טִירַח וְתַחְבּוּלוֹת, אִינוּ מְנַכָּה
לוֹ (הַמְר"ס פְּדוּוּאָה סִימָן ל"ט). וְכָל מְקוֹם שֶׁמְנַכָּה לוֹ, אִין חֲלוּקָה בָּמָה שֶׁעֶבֶר
אוֹ לְהַבָּא. וְכֵן פָּסַק מְהֵרָם עַל מִלְּמַד שֶׁגִּזַּר הַמּוֹשֵׁל שֶׁלֹּא יִלְמַד עִם נַעֲרִים,
דְּהָיָה מִכַּת מְדִינָה וְכָל הַהֲפָסֵד גַּם עַל לְהַבָּא עַל בְּעַל הַבֵּית וְצָרִיךְ לְשַׁלֵּם לוֹ עַל
כָּל מִזֶּה שֶׁפָּסְקוּ בִּנְיֵיהֶם (מַרְדְּכִי פֶרֶק הָאוֹמֵנִין). וְיֵשׁ חוֹלְקִין וְסָבִירָא לְהוֹ דְּמִבְּאָן
וְלְהַבָּא בְּדִין חֲזָרָה קָאִי שֶׁהַבַּעֲהָ"ב יִכּוֹל לְחַזּוֹר בּוֹ מִשְׁכִּירוֹתוֹ וּלְשַׁלֵּם לוֹ רַק עַל

שלחן ערוך הל' חכירות וקבלנות I סימן שכא המבואר קמט

מה שכבר לימד, כמו דאמרינן לעיל סימן ש"י לענין השוכר חמור ומת דמשלם רק על חצי הדרך שהשתמש בחמור, ואם לא חזר איהו דאפסיד אנפשה ומחל (מהר"ם פדוואה הנוכר לעיל). והפסידא הראשונה נראה לי עקר דבעה"ב אין יכול לחזור בו ומשלם כל מה שפסק.

ב ה"ה עומד בתוך השדה שהיא בית השלחין ויש בה מעיין או שדה שיש בה אילנות ואמר לו 'שדה זו' אפי' לא אמר 'בית השלחין', או אפי' עמד מחוץ לשדה ואמר לו 'בית השלחין זה' אני משכיר לך, 'בית האילן הזה' אני משכיר לך, יבש המעין או נקצץ האילן מנפה לו מחכירו, שחרי הוא עומד בתוכה ולא היה צריך לומר 'הזה', וא"כ בהכרח לא אמר לו 'הזה' אלא כמי שאומר במות שהיא עתה עם מעיין או עם אילנות אני משכיר וכיון שיבש המעיין או נקצץ האילן, מנכה לו מחכירו. הגה: ויש אומרים דוקא שנקצצו האילנות שלא נשאר מטע עשרה לבית סאה וממילא אינה נקראת שדה אילן, ויבש המעין כלו, אכל אם נשאר מטע עשרה לבית סאה שעדיין שם 'שדה האילן' עליה, או שלא יבש המעין לגמרי רק יש בה פחות מים וצריך להתכופף יותר בשביל לדלות את המים, אינו מנכה לו (טור). לפיכך, אם לא היה עומד בתוכה, ואמר לה בית השלחין אני משכיר לך ולא אמר 'זה', או שעמד בתוכה ולא אמר 'בית השלחין', או בית האילן, ויבש המעין או שנקצץ האילן, אינו מנכה לו מחכירו. הגה: ויש אומרים דוקא שאמר מחכיר לחוכר דלמחכיר אין ענין להקפיד להחכיר דווקא בית השלחין, ולכן גם אם אמר שמשכיר בית השלחין, אינו בתורת קפידא אא"כ אמר 'זה' או שעמד בתוכה ואמר בית השלחין, אכל אם אמר חוכר למחכיר בית השלחין אני חוכר ממך אפי' לא אמר 'זה' ולא עמד בתוכה, ודאי התכוון בתורת קפידא, ולכן מנכה לו אף על פי שאינו עומד בתוכה (טור נסח הרמ"ה והמגיד פרק ח' דשכירות ונמוקי יוסף פרק המקנל).

ד. נסכם את שיטות הפוסקים בדין ניכוי במכת מדינה. שיטת מהר"ם פדווא"א על העבר משלם הכל, ועל העתיד יש לו זכות לחזור בו מהסכם החכירות, ורק באופן שאין יכול לחזור בו, יש דין ניכוי. שיטת מהר"ם במלמד שגזר המושל שלא ללמד תורה, דצריך לשלם לו כל שכרו. שיטת הסמ"ע כל אחד סופג את הנזק ובין לענין לעבר ובין לענין לעתיד משלם חצי, וזה הכוונה 'נכה'. שיטת הש"ך לענין בית פוסק כמהר"ם פדווא"א, ולענין מלמד פוסק כמהר"ם, ומיישב את הסתירה כיון שבמלמד אין מעשה חזרה, ובסוף השנה הוי כלעבר ולכן משלם הכל, משא"כ בית יכול לצאת מהבית. שיטת התיבוב שכיסת הש"ך ומיישב את הסתירה שבמלמד כיון שאסור לקחת כסף על תורה ומשלם רק על שימור התינוקות, ובזה אין את גזירת המושל דהאונס רק על הלימוד, ולכן משלם הכל.

סימן שכב

המקבל שדה מחברו ואכלה חגב או נשרפה ובו ב' סעיפים

יא נמוז

א החוֹבֵר או השׁוֹכֵר שֶׁהָיָה מִחְבְּרוֹ נָקַט חוֹכֵר או שׁוֹכֵר, כִּי בִּמְקַבֵּל שְׁנוֹתָן לֹא רָק מִמָּה שֶׁצִּמַּח, אֵין נִפְ"מ בְּדִין מִכַּת מְדִינָה, כִּי בְּכָל אֹפֶן נוֹתֵן לוֹ חִלְקוֹ לִפִּי מַה שֶׁצִּמַּח, וְאִכְלָה חֲגַב אוֹ נִשְׂרָפָה, אִם אֵרַע דָּבָר זֶה לְרַב הַשְּׂדוֹת שֶׁל אוֹתָהּ הָעִיר, מִנְּכָה לוֹ מִחְבְּרוֹ הַכֹּל, לִפִּי הַתַּפְסֵד שֶׁאֵרַעוּ כִּיוֵן שֶׁאֵירַע כֵּן לְרֹב הַשְּׂדוֹת, נִחְשָׁב לִמְכַת מְדִינָה שֶׁמִּנְכָּה לוֹ מִחְבְּרוֹ, כִּיוֵן שֶׁזֶה מֵרָאָה שֶׁאֵינוֹ מִחֲמַת מִזֵּל הַשׁוֹכֵר, אֵע"פ שֶׁשָּׁלוּ נִיּוּק יוֹתֵר מְכֻלָּם". וְאִם לֹא פִּשְׁטָה הַמִּנְכָּה בְּרַב הַשְּׂדוֹת, אֵינוֹ מִנְּכָה לוֹ מִחְבְּרוֹ אֶף עַל פִּי שֶׁנִּשְׂתַּדְּפוּ כָּל הַשְּׂדוֹת שֶׁל בְּעַל הַתַּקְרָק וְלֹא אִמְרִינוּ שֶׁזֶה רָאִיהָ שֶׁהוּא מִחֲמַת הַמִּזֵּל שֶׁל הַמִּשְׁכִּיר, דֶּה־מִּשְׁכִּיר יִכּוֹל לֹמַר שֶׁהִקְבֵּה הָיָה יִכּוֹל לִרְחֹם עָלָיו וְלֹהֲשֹׁאִיר לוֹ מֵעַט פִּירוֹת בִּשְׂדֵה זֶה כִּדְכַתִּיב 'כִּי נִשְׁאֲרֵנוּ מֵעַט מִהֲרֵבָה', וְזֶה שֶׁלֹּא נִתְקִיִּים כֵּן בו, הוּא רַק מִחֲמַת מִזֵּלוֹ שֶׁל הַשׁוֹכֵר. נִשְׁתַּדְּפוּ 'כָּל' הַשְּׂדוֹת שֶׁל הַשׁוֹכֵר אוֹ הַחוֹבֵר גַּם הַשְּׂדוֹת הַפְּרָטִיִּים שְׁלוֹ, אֶף עַל פִּי שֶׁפִּשְׁטָה הַמִּנְכָּה בְּרַב הַשְּׂדוֹת, אֵינוֹ מִנְּכָה לוֹ מִחְבְּרוֹ, שָׂאִין זֶה הַתַּפְסֵד תַּלְוִי אֲלֵא בַּשׁוֹכֵר מִכָּךְ שְׂרֹואִים שֶׁכָּל שְׂדוֹתָיו לָקוּ.

ב הַתִּנָּה עָלָיו בְּעַל הַתַּקְרָק שֶׁיִּזְרַעֲנָה חֲטִיִּם, וְיִזְרַע שְׂעוּרִים אוֹ שֶׁלֹּא יִזְרַע כָּלָל, אוֹ שֶׁיִּזְרַע וְלֹא צִמְחָה, אֶף עַל פִּי שֶׁבֶּא חֲגַב אוֹ שֶׂדֶפֶן וְהִכָּה רַב הַמְּדִינָה, אֵינוֹ מִנְּכָה לוֹ מִחְבְּרוֹ דֶּה־מִּשְׁכִּיר יִכּוֹל לֹמַר לוֹ אֲנִי הַתַּפְלָלִיתִי שֶׁהַחֲטִיִּים שֶׁזֶרַעַת 'צִלְחוּ', וְאִם הָיִית עוֹשֶׂה כִּפִּי שֶׁסִּיכַמְנוּ הָיָה מִתְקִיִּים בִּי הַפֶּסֶק 'וְתִגְזֹר אוֹמֵר וְיִקֵּם לְךָ', וְרַק בְּגַלֵּל שִׁשִּׁינִית אוֹ שֶׁלֹּא זִרְעָתָה, לֹא הַתְקִימָה תַּפְלִיתִי. וְבוֹרְעָה וְלֹא צִמְחָה הַטַּעֲנָה שֶׁאִם הָיָה זֹרַע הָיָה מִתְקִיִּים בּוֹ הַפֶּסֶק 'לֹא יִבוֹשׁוּ בַּעַת רַעָה וּבִימֵי רַעֲבוֹן יִשְׁבְּעוּ', וְעַד מִתִּי חֵיב לְהַטְפִּיל וְלִזְרַע פַּעַם אַחֲרַת אִם לֹא צִמְחָה, כָּל זְמַן שֶׁרָאִי לִזְרִיעָה בְּאוֹתוֹ מְקוֹם. הִנֵּה: וְדוֹקָא בְּקַבְלָנִית יִכּוֹל לַחֲיִיבוּ לִזְרֹעַ עוֹד

ה. כתב הנימוק"י אע"פ שרוב השדות זרועות חטים ושלו שעורים, מ"מ תולין מכה מזרע לזרע אחר. וכתב הסמ"ע דהני מילי שיש גם מיעוט חטים שלקו, אבל אם הרוב שלקו הן רק שעורים וכל החטים לא לקו, והוא זרע חטים ולקה, לא תולים במכת מדינה.

ו. ומה שחייב לזרעה כמה פעמים, לשיטת הרמב"ם והטור והמחבר הוא דווקא בלא

שלחן ערוך ה' חכירות וקבלנות | סימן שכג המבואר קנא

פעם^א, ואין יכול לומר לו שיביא לו פירות מהשוק, כי חפץ דווקא בפירותיו שלו, אכל בחכירות יכול לקנות לו פירות מן השוק ונותן לו חכירתו ואין חייב לזרוע שוב (נמוקי יוסף פרק המקנל).

סימן שכג

המקבל שדה מחברו ולקתה בעומריה ובו סעיף אחר

יב תמוז

א החובר שדה מחברו בעשרה בורים חטים, ולקתה, אע"פ שחוכר מחוייב לתת מה שסיכמו אף אם לא צמחה כלל, מ"מ אם צמחה ולקתה, נותן לו מתוכה. היו חמין נפות, לא יאמר לו הריני לוקח מן השוק חמין ביענויות, אלא נותן לו מתוכה דהיינו שנותן לו ממה שצמח בתוכה הן כשזה טוב במיוחד והן להיפך. הגה: במה דברים אמורים שנותן לו מתוכה אפי' לקתה, שלא שנה ממה שסיכמו בנייהם. אכל שנה, בגון שהתנה לזרעה חמין והוא יתן לו שעורים בחכירותו, וזרעה שעורים ולקתה, אינו נותן לו מתוכה אלא קונה לו שעורין מן השוק כיון שמראש ההסכם היה שיתן לו שעורים מהשוק^ב (טור). חבר מוכנו ביום בעשרה סלים ענבים והקריסו^ג (פירוש, הפיגו טעמם ונחממנו, וגרסא רש"י דכדוס ופירוש שהמליעו) אחר שנבצרו, וכן עמרים שלקו אחר שנבצרו, נותן לו מתוכן דסוף סוף הן מה שגדלו בשדה, ואיירי שלא נתקלקלו מחמת פשעתו שהשאירן בשדה יותר מדאי. אכל אם חכרו בעשרה בדים יין, והחמין, חוב לתן לו יין טוב דאומרים שהשדה הוציאה פירות טובים, ורק היין החמין אחר^ד, כי החמצת היין תלויה במזלו של בעליו^ה.

זרעה כלל, דיכול לומר לו מה שלא צמחה כי עדיין לא הגיעה עת הזריעה, אבל בזרעה ואכלה חגב כשזה מכת מדינה, מנכה לו מיד. ושיטת רש"י דגם באכלה חגב צריך לזרעה פעם שנית לרבי ופעם שלישית לרשב"ג [סמ"ע]. ז. כתב הט"ז דדבר פשוט שאין יכול לחייבו לזרוע שוב אחר שכבר זרע פעם אחת ולא צמחו ויתן לו כפי מה שסיכמו חצי או שליש, ורק בחוכר שרוצה לתת פחות ממה שסיכמו צריך לזרוע עוד פעם, ודברי הרמ"א תמוהים. ח. אה. ולכאורה נראה דה"ה להיפך, דבאופן זה אם שינה שעורים טובים במיוחד, גם יכול לתת לו שעורין מן השוק. ט. ואם התנה לתת לו מיין הנעשה מענבי שדה זו, ודאי יכול לתת לו, כיון שלא פשע כלום [סמ"ע].

סימן שכד

המקבל שדה לזרעה מין ידוע ובא לשנותה

ובו סעיף אחר

א החובר שדה מחברו לזרעה שעורים, לא יזרעה חטים, מפני שהחטים מכחישות את הפרקע יותר מהשעורים, חכרה לזרעה חטים, יזרעה שעורים כי זה מכחיש פחות את הקרקע. חכרה ע"מ לזרעה קטנית, לא יזרעה תבואה דמכחיש יותר, תבואה, יזרעה קטנית דמכחיש פחות. ויש אומרים בהפך תבואה, לא יזרעה קטנית דמכחיש יותר, קטנית, יזרעה תבואה דמכחיש פחות. והמחלוקת תלויה בגירסאות בגמ' (טור ס"ב). ובבבלי וכו' צא בה אף בחכרה לזרעה תבואה לא יזרעה קטנית, מפני שהקטנית שם מכחשת את הארץ וכ"ש בחכרה לזרוע קטנית לא יזרעה תבואה. הגם: ויש אומרים בהפך, דבבבלי יכול לזרע מה שירצה ששם כל המינים מכחישים אותו דבר (טור). יש אומרים דכל זה בחכירות, אבל בקבלנות יכול לשנות אפלו לדבר המכחיש דכיון שהבעלים מקבל לפי מה שהקרקע תוציא, נח לו שיכחיש את הקרקע ובלבד שיקבל פירות ששוים יותר (טור וכו'). ויש חולקין וסבירא להו להיפך שאפלו לדבר שאינו מכחיש אינו יכול לשנות בקבלנות דכיון שמקבל ממה שיצמח, ודאי כיון שהתנה על מין מסויים, משום שהוא זקוק דווקא למין זה' (המגיד פרק ח' דשכירות).

סימן שכה

המקבל שדה מחברו אם רשאי לזרעה פשתן

ובו סעיף אחר

יג תמוז

א המקבל שדה מחברו לשנים מועטות פחות משבע שנים, לא יזרעה פשתן כי הפשתן מכחיש חזק את הקרקע ואין חוזר לאיתנו רק אחר שבע שנים,

שלחן ערוך הל' חכירות וקבלנות | סימן שכו **המבואר** קנב

ואין לו בקורת שקמה וכיוצא בה מין אילן סרק שכורתים ענפיו לקורות ואין חוזר לכמות שהוא עד שבע שנים, ולא בשבח האילנות שיצאו מאליהם בשדה בקיבל שדה לזרעה וצמחו אילנות מאליהן במקום שהיה ראוי לזריעה, אין נוטל בהם כלום, אבל מחשבים לו מקום האילנות כאלו היה בהם אותה מין זרע שזרע בכל השדה, והוא שצמחו האילנות במקום הראוי לזריעה. הנה: ויש אומרים דאם הוא אומר דגם הוא היה נוטע אילנות באופן שרשאי לעשות זאת ולא נחשב לשינוי המכחיש, צריך לתן לו מן האילנות כאלו נטען. אבל אם אומר שיותר היה חפץ לזרע מלטע אילנות, אם האילנות ראויין לטע במקום אחר צריך לתן בו בשבילם דמי נטיעות העומדים לטע כיון שיכול לעוקרן ולנטוען במקום אחר, ואם אינן ראויין לטע במקום אחר, אינו נותן לו אלא דמי עצים כיון שהיה חפץ לזרוע ולא ליטע (טור ס"ז). אבל אם יצאו במקום שאינו ראוי לזריעה, אין מחשבים לו כלום. ואם קבלה ממנו לשבע שנים, וזריעה רק שנה ראשונה פשתן ויש לו בקורת שקמה וכיוצא בה ואם חכרה ליותר משבע שנים, יכול לזרעה פשתן רק באופן שיישאר שבע שנים בלי זריעת פשתן.

סימן שכו

המקבל שדה לזריעה שומשמן וזריעה חמין

ובו סעיף אחר

א המקבל שדה מחברו לזריעה שומשמן וזריעה חמין והשומשמן מכחישים את הקרקע יותר מהחמין אבל שווים יותר, ועשתה חמין ששנין כמו שהיתה ראויה לעשות מהשומשמן, אין לו עליו אלא תרעמת דאין לו היוק ממון, אבל יש לו טירחא כי זקוק לשומשמן ויצטרך למכור את החמין כדי לקנות שומשמן". עשתה פחות ממה שהיא ראויה לעשות מהשומשמן, משלם לו המקבל כפי מה שהיא ראויה לעשות מהשומשמן ואין יכול לומר לטובתך התכוונתי שלא תכחיש הקרקע. עשתה חמין יותר ממה שהיא ראויה לעשות מהשומשמן, אין המקבל יכול לטעון שרוצה ליטול מהרווח יותר מחלקו, כי עבד קשה שיצליחו החיטים והנותן הרויח שלא הוכחשה קרקעו, אלא חולקין לפי התנאי שביניהם, אף על פי שמשתכר בעל הפרקע שלא הכחישה הקרקע.

יא. עוד אפשר לפרש שיש למקבל תרעומת שהשקיע בחיטים שמכחישים את הקרקע פחות, ומקבל רק חצי מהחמין [סמ"ע ו"ך].

קנר שלחן ערוך הל' חכירות וקבלנות | סימן שכו המבואר

סימן שכו

דין מקבל שבא להסתלק ועדין לא נגמרו הזרעים ובו ב' סעיפים

יד תמוז

א מקבל שחולק עם הבעלים במה שהשדה מצמיחה שְׁהִינֵעַ זְמַנּוֹ לְהַסְתַּלֵּק מִהַשְׂדֵּה לפי הזמן שקבעו ביניהם, וְהָיוּ שָׁם וְרָעִים צמחים או פירות שְׁעָדִין לֹא הִנִּיעַ התבשלו די כדי לְהַמְכֵּר, או שְׁנַמְרוּ וְלֹא הִנִּיעַ יום השוק לְמוֹכְרוֹ, שְׁמִין אוֹתָן כמה הם שווים כעת וְנִטְלַח חלקו מִבְּעַל הַפְּרָקַע.

ב בָּשָׂם שְׁחֻלְקִין הַמִּקְבֵּל וּבְעַל הַפְּרָקַע בְּתַבּוּאָה עֲצֻמָּה, בְּךָ חֻלְקִין בְּתָבָן וּבְכָשׁ שֶׁהֵן פְּסוּלֵת הַתַּבּוּאָה. בָּשָׂם שְׁחֻלְקִין בְּנִין, בְּךָ חֻלְקִים בְּזִמְרוֹת בענפי האילן שהדרך לקוצצן ולהשתמש בהם. אֲבָל תְּקֵנִים שְׁמַעְמִידִין תַּחַת הַנֶּפְתִּים, אִם קָנוּ אוֹתָם בְּשִׁתְפוּת הָרִי אֵלּוּ חֻלְקִים בָּהֶם, וְאִם הֵם מוֹשֵׁל אַחֵר מִהֶם דַּפְעָמִים הֵנוּתֵן מְבִיא אוֹתָם וּפַעֲמִים שֶׁהַמִּקְבֵּל מְבִיא אוֹתָם, רָאָה לַעִיל סִי ש"כ סעי' ג', זֶה שֶׁקָּנָה אוֹתָם הָרִי הֵם שָׁלוּ, וְכֵן כָּל בִּיּוֹצֵא בָּזָה.

סימן שכח

דין מקבל שרוצה להסתלק מפני רעת השדה ובו ב' סעיפים

טו תמוז

א הַמִּקְבֵּל שָׂדֶה מִתְכַּבֵּר, וְלֹא עֲשֵׂתָה מַסְפִּיק פִּירוֹת, וְלֹכֵן רוצה המקבל לחזור בו מקבלתו, וְלֹא לַעֲבוֹד בַּשָּׂדֶה, אִם יֵשׁ בָּהּ שְׁמוּצִיאוֹת פִּירוֹת בְּדִי לְחֻצִּיאָה סְאֵתִים יִתֵּר עַל הַחֻצִּיאוֹת, תֵּיב הַמִּקְבֵּל לְטַפֵּל בָּהּ, שֶׁכֶּךָ בּוֹתֵב לְבַעַל הַפְּרָקַע אֲנֵא אָקוּם וְאֶזְרַע וְכו' וְאֶעֱמִיד כְּרִי לְפָנֶיךָ וְתַטֵּל חֶלְקֶךָ וְכו' הָרִי שֶׁהַתַּחֲיִיב לַחְרוֹשׁ וְלִזְרוֹעַ בִּשְׁבִּיל הָעֵמִיד כְּרִי וְלִיטֵל מִמֶּנּוּ חֶלְקוֹ, וְסֵאֲתִים אַחֵר שִׁיעוֹר הַהוּצָאָה הוּא שִׁיעוֹר שֶׁל הָעֵמֶדֶת כְּרִי. וְאֶפְלוּ לֹא קָתַב בָּךְ, כִּיּוֹן שֶׁהַדֶּרֶךְ לַכְּתוּב קָמָן דְּקָתַב

שלחן ערוך ה' חכירות וקבלנות | סימן שכט המבואר קנה

דמי כי קיבל על דעת המנהג² (המגיד פרק י"ח דשכירות וצ"ח יוסף גסס הסוס' והרא"ש).

ב לא עבדה, אלא הובדחה השאיר אותה בורה בלה או מקצתה, שמיין אותה כמה היא ראוייה לעשות, ונותן לו חלקו שיהיה מניע לו כי היו רגילים לכתוב שאם לא יעבוד ישלם לו ממיטב, ואפי' לא כתב, כאילו כתב כנ"ל. ואם התנה עמו אם אוכיר ולא מעביר אשלים אלה וזו, הרי זו אסמכתא דאין לו גמירות דעת להתחייב יותר ממה שמגיע לו, ואפי' אמר לו לא חלה התחייבותו ואינו חייב לשלם אלא נותן כפי מה שראוייה לעשות בלבד.

סימן שכט

המקבל שדה לזמן ומת והניח בן

ובו סעיף אחד

טז תמוז

א המקבל שדה מחברו לזמן ידוע, ומת והניח בן, לא יאמר תן לי מה שאכל אביר באופן שהאב קיבל לחלקו יותר ממה שצמח עד יום מותו, והנותן רוצה שיחזיר לו את העודף, והבן אומר שמוכן להמשיך את עבודת אביו, שומעין לו, וכן תנן לא יאמר לו תן לי מה שעשה אבי כשלא קיבל כלום, והבן רוצה לגמור העבודה ולקבל הכל, והנותן רוצה לתת לו רק כפי מה שעשה, אלא שמיין מה שעשה עד עת מותו ויתן לו דמידי הולכין לפי המוחזק, אפילו שיהיה עמו לזמן קבוע.

סימן של

המקבל שדה ליטע כמה אילנות

ובו ה' סעיפים

א המקבל שדה מחברו ליטע, מקבל עליו בעל השדה עשר בוראות (פירוש, עשרה אילנות צורים ושוממים לכל סאה אילנות יפים) לסאה שאם עשר אילנות מתוך סאה לא הוציאו פירות, אין לו טענה על המקבל שלא עבד כראוי, כי זה

יב. לולא דמסתפינא הוה אמינא דהג"ה זו אין מקומה כאן אלא בסעיף ב' [חות יאיר].

קנו' שלחן ערוך ה' חבירות וקבלנות | סימן של המבואר

הדרך". ויש אומרים למאה (טור ס"א וצית יוסף נשם רמז"ס), ואם יש אילנות שלא הוציאו פירות תתר על שיעור זה, מנגלגלין עליו את הכל כי זה ראה שלא עבד כראוי, וממילא משלם גם על העשר הראשונים.

יז תמוז

ב מקום שנהגו שיהיה הנומץ אילנות נוטל חצי השבח ובעל הפרקע החצי, ונמץ והשביח ונמץ והפסיד שחלק מהאילנות השביחו וחלק הפסידו באופן שלא היה אמור להפסיד כך, ובסך הכל יש שבח יותר מההפסד, מ"מ מחשבין לו חצי מהשבח שיש לו, ומנבין לו מתוך השבח שמגיע לו את מה שהפסיד [ונוטל השאר]. ואפלו התנה על עצמו שאם יפסיד לא יטל כלום, תרי זה אסמכתא ואין מנבין לו אלא מה שהפסיד.

ג נמץ הנומץ והשביח ורצה להסתלק באמצע העבודה, שנמצא בעל הפרקע צריך להוריד ארים אחר במקומו, תרי בעל הפרקע מוריד ארים וסמם ארים נוטל שלישי מן השבח (טור), ויטל בעל הפרקע החצי ולא יפסיד כלום ויטל הארים שלישי, והשתות הנשאר של נומץ שהרי סלק עצמו בצינונו היינו שקיבל עליו לשתול אילנות ולכן אמור לקבל חצי מהשבח, אבל ארים שרק עובד בשדה ולא טורח בנטיעת האילנות, נוטל רק שלישי, וכאן היה שבח י"ב דינרים, לכן הבעה"ב נוטל ו' כפי המגיעו, ומחציו של הנוטע, יטול הארים השני ד' דינרים, וישאר לו רק שתי דינרים שהוא שתות. מיהו, לא יוכל להסתלק בלא רשות בעל השדה משמע שאף באופן שמוכן לקבל שתות, צריך לזה הסכמת בעל השדה, אבל הש"ך חולק דבאופן זה אין צריך הסכמת הבעלים (נמוקי יוסף פק המקנל).

יח תמוז

ד כל שתל שנוטל החצי בפרות כשם שנוטל בפירות כך נוטל החצי בנפנים שהקיניו והפסידו להוציא פירות, דהדרך היה שחולקים בהם בדרך שחולקים בזמורות כל שנה. אבל אם שטפן נהר או עקבן הרוח וצריך לשכור ארים אחר שישתול מחדש, אין לו לראשון בהם אלא רביע היינו באופן שהם שווים י"ב דינרים, והארים החדש יקבל שלישי דהיינו ד' דינרים, א"כ נשאר ח' דינרים, ורבע מהם היינו ב' דינרים דהיינו שתות מכל הסכום וכמו בסעיף הקודם.

ה מנע הארים שהתנה שייטל החצי, ובעל השדה מנע שלא התנה עמו אלא לתן לו השלישי, הולכים אחר מנהג המדינה.

יג. ומיירי במקום שנוטעים יותר מעשר לבית סאה, כי לפי המנהג הפשוט בגמ' שנוטעים רק י' לב"ס, לא יתכן שהכל יהיו בוראות וייפטר [סמ"ע].

הלכות שכירות פועלים

סימן שלא

השוכר פועלים ינהג עמהם כמנהג המדינה

ובו ג' סעיפים

יט תמוז

א השוכר את הפועלים ואמר להם אחר שכבר שכן להשכים להקדים יותר מהמקובל ולהעריב או לאחר יותר מהמקובל, מקום שנהגו שלא להשכים ושלא להעריב אינו יכול לבטל, ואפלו הוסיף על שכרו, כיון שלא התנה בן בשעה ששכרו ואינו יכול לומר שלכן הוסיף על שכרו, דיכולים לומר שהבינו שכונתו הייתה שיעשו לו עבודה יותר משוכחת. הגם: לא היה מנהג ברור בעיר מתי מתחילים לעבוד ומתי מסיימים לעבוד, או שאמר להן אני שוכר אתכם פדיון תורה, חיבין לצאת מביתם בזריחת השמש ולעשות מלאכה עד צאת הכוכבים היינו שזמן העבודה היא מהזריחה עד צאת הכוכבים, רק בתחילת העבודה היציאה מבית הפועל על חשבון הבעה"ב, כיון שהיציאה היא לצורך העבודה, ובסוף היום, חזרת הפועל על חשבון, שאינה לצורך העבודה (טור ס"ד). ובערב שבת, מקדים עצמו לשוב לביתו בשיעור זמן שיוכל למלאות לו חבית של מים ולצללות לו דג קטן ולסמ"ע שיעורו בדג גדול ולהדליק את הנר (שס ס"ה נסס הירושלמי). לא היה מנהג בעיר, אבל רב אנשי העיר באין ממקום שיש שם מנהג, אולינן בטר מנהג העיר שבאו משם. הלך ממקום שנהגו להשכים ולהעריב למקום שנהגו שלא להשכים ולהעריב כדי לשכור שם פועלים או אפכא, אולינן בטר המקום ששוכר שם הפועלים אבל אם הפועלים באו למקומו של הבעה"ב, הולכים לפי מקומו של בעה"ב (נמוקי יוסף ר"פ הפועלים נסס הירושלמי). ואינו קרוי מנהג אלא דבר השכים ונעשה הרבה פעמים, אבל דבר שאינו נעשה רק פעם אחת או שני פעמים אינו קרוי מנהג (ריב"ז סימן תע"ה).

א. נראה לי שמן התורה חייב הפועל לעבוד י"ב שעות, ומה שכתבו בגמ' ובשו"ע מזריחה עד צאה"כ, היינו בימי ניסן ותשרי שהיום והלילה שווים, אולם בחורף צריך לעבוד על חשבון שעות הלילה, ובקיץ עובד רק בחלק משעות היום [ערוך השלחן].

קנה שלחן ערוך הל' שכירות פועלים | סימן שלב המבואר

ב מקום שנהגו לזון שהבעה"ב נותן מזון לפועלים, וזון, לספק בגזירות או בתמרים וכיוצא בהם, וספק, הכל במנהג המדינה.

כ תמוז

ג השוכר את הפועל ויש כמה מחירי פועלים בעיר, ואמר לו שישלם לו כאחד וכשנים מבני העיר, מחשבין היתר הגבוה שבשכירות והפחות שבשכירות, ומה שביניהם נותן החצי, כגון אם היתר בשש והפחות בארבע, נותן להם חמש.

סימן שלב

דין האומר לשלוחו צא ושכור לי פועלים, ושכרן יותר ממה שאמר לו

וכו ו' סעיפים

א אמר לשלוחו צא ושכר לי פועלים בשלשה דינרים, וחלף ושכרן בארבע דינרים, אם אמר להם השליח שכרכם עלי שאחריות התשלום על השליח, נותן להם ארבעה כיון שאחריות התשלום עליו, קובע מה שהוא סיכם עימם בד', אע"פ שהמלאכה שעשו יש שעושים אותה בג', ונוטל מפעל הפית שלשה כיון שיש שנשכרים רק בג', ומפסיד אחד מביתם כיון שהבטיח להם ד', והבעה"ב לא התחייב ד'. ויש אומרים אם קל הפועלים אינן נשכרים רק בארבע וא"כ העבודה שעשו לבעה"ב שווה ד', אע"פ שהבעה"ב גילה דעתו שאינו חפץ לשלם יותר מג', מ"מ הפעל הפית נותן לשליח ד' דינרים כפי מה שהנהגו שנתן לו עבודה ששווה ד"ה (טור ס"א ועין צ"ח). ואם אמר להם השליח שכרכם על

ב. ואפי' במקום שנהגו לזון, וגם הוא פסק עמהם לזון, לא אמרין דמדפסק בפירוש ע"כ התכוון להוסיף יותר מהרגיל, אלא נותן להם לפי המנהג [סמ"ע].

ג. אבל השוכר את הפועל סתם, או עשה מלאכה בלי קציצת שכר, נותן לו כפי שכר הפחות שבפועלים [קצות].

ד. ואם קצתן בג' וקצתן בה' וקצתן בו', אין נותן לו כשער הבינוני ה', אלא חצי ההפרש בין ג' לו', והיינו ד' וחצי [סמ"ע].

ה. כתבו הסמ"ע והש"ך, שאף הרמב"ם מודה בזה, ומה שהרמ"א כתבו בלשון י"א, משום שמשמעות השו"ע לא כך, אבל האמת שגם השו"ע מודה בזה.

כתב הרמ"ה דאף אם העבודה שווה יותר מד', אין יכול לטול מבעה"ב יותר ממה ששילם לפועלים, דאין יכול לעשות סחורה בפרתו של חבירו.

שלחן ערוך ה' שכירות פועלים | סימן שלב המבואר קנט

בַּעַל הַבֵּית ואין לכם שום תביעה עלי, אע"פ שהבטיח להם ד', אין בזה שום התחייבות, כיון שפירש שההתחייבות היא על בעה"ב, וא"כ ההתחייבות היא רק מה שבעה"ב גילה דעתו, ולכן **נִזְתָּן לָהֶם בַּעַל הַבֵּית בְּמִנְהַג הַמְדִּינָה** היינו ג' כמו שאמר בעה"ב, וכן אם הָיָה בְּמִדְיָנָה מִי שֶׁנִּשְׁכַּר בְּשִׁלְשָׁה וּמִי שֶׁנִּשְׁכַּר בְּאַרְבָּעָה, מ"מ עליהם היה מוטל לפרש שאינם משכירין עצמן אלא בד', וכיון שהסכימו להשכיר עצמן ע"ד שהאחריות על בעה"ב, היה להם לברר מה התחייב, ולכן **אֵינוֹ נִזְתָּן לָהֶם אֲלֵא שְׁלִשָּׁה** כמו שאמר לשליח, וַיֵּשׁ לָהֶם תַּרְעֻמַּת עַל הַשְּׁלִיחַ שהטעה אותם שאמר להם ששוכרן בד', והיו יכולים לטרוח ולהשכיר עצמם בד'. בָּמָה דְּכָרִים אֲמֹרִים, בְּשָׂאִין מְלֶאכֶתָּן נִכְרָת שֶׁאֵין נִכְרַ כְּמָה שְׁוֹהָ מָה שֶׁעָשׂוּ, כְּגֹן שֶׁחִפְרוּ וְנִתְמַלְאָה הַחֲפִירָה מִיָּם, אֲכָל אִם הִיְתָה מְלֶאכֶתָּן נִכְרָת וְהָיָה שְׁוֹהָ אַרְבָּעָה הֵינּוּ שֶׁשִּׁכְּרוּ לַמִּלָּאכָה פְּשׁוּטָה, וְהֵם עָשׂוּ יוֹתֵר מִמָּה שֶׁהִתְחַיְּבוּ וַיֵּשׁ שֶׁנִּשְׁכְּרוּ לַעֲשׂוֹת מִלָּאכָה יָפָה כּוֹז בַּד', נִזְתָּן לָהֶם בַּעַל הַבֵּית אַרְבָּעָה, שְׂאֵלֹו לֹא אָמַר לָהֶם שְׁלֹוּחַ אַרְבָּעָה לֹא מְרַחֵו וְעָשׂוּ שְׁוֹהָ אַרְבָּעָה וְטַעַנְתָּם שֶׁכִּיֹּן שֶׁהִשְׁלִיחַ סִיכָם עֵינָם מִחִיר יוֹתֵר מִהֶרְגִּיל, הִשְׁקִיעוּ וְעָשׂוּ עֲבוּדָה יוֹתֵר טוֹבָה, וְלִכֵּן מְגִיעַ לָהֶם ד'.

כא תמוז

ב אָמַר לוֹ בַּעַל הַבֵּית שְׂכֹוֹר לִי בְּאַרְבָּעָה, וְחִלְף הַשְּׁלִיחַ וַיִּשְׁכַּר בְּשִׁלְשָׁה, אָף עַל פִּי שְׂמֵלֶאכֶתָּן שְׁוֹהָ אַרְבָּעָה וְנִרְאָה כֵּן לַעֲיִינוֹ, מ"מ אֵין לָהֶם אֲלֵא שְׁלִשָּׁה, שְׁחָרִי קָבְלוּ עַל עֲצָמָם לַעֲבֹד בִּג', וַיֵּשׁ לָהֶם תַּרְעֻמַּת עַל הַשְּׁלִיחַ שֶׁיֵּשֶׁה מַדְעַת בַּעַה"ב שֶׁהִסְכִּים לִשְׁלֹם לָהֶם ד' כְּפִי הַשִּׁכָּר בְּשׁוֹק, וְלֹא הִיָּה לוֹ לִמְנוּעַ טוֹב מִבְּעָלֵיו דִּהֵינּוּ מִהַפּוּעֵלִים וְלֹא שָׁנָא אָמַר שְׂכָרְכֶם עָלֵי, אוֹ שְׂאֵמַר לָהֶם שְׂכָרְכֶם עַל בַּעַל הַבֵּית כִּיֹּן שֶׁהֵם הִסְכִּימוּ לַהֲשִׁכִּיר עֲצָמָן בִּג', לִכֵּן אָף בִּאִמֵּר שֶׁכִּרְכֶם עַל בַּעַה"ב לֹא מִסְתַּכְלִים עַל מָה שֶׁבַע"ב הִסְכִּים לִשְׁלֹם ד' (טור ס"א).

ג אָמַר לוֹ בַּעַל הַבֵּית בְּשִׁלְשָׁה, וְחִלְף הַשְּׁלִיחַ וַאֲמַר לָהֶם בְּאַרְבָּעָה, וַאֲמָרוּ 'הֵרִינוּ בָּמֹו שְׂאֵמַר בַּעַל הַבֵּית', אֵין דְּעָתָם בְּתוֹסַפַּת אִמְרָה זוֹ לַפְחוֹת מִהִשְׁכָּר שֶׁסִּיכָם עֵינָם הַשְּׁלִיחַ, וְלִהֲסִיכָם לְקַבֵּל ג' בְּאֹפֶן שֶׁבַע"ב אָמַר ג', אִפִּי שֶׁמִּלֵּאכֶתָּן יִהְיֶה שְׁוֹהָ ד', אֲלֵא רַק שְׁיִיתָן בַּעַל הַבֵּית יָתֵר עַל אַרְבָּעָה אִם אָמַר יוֹתֵר מִד', וּמִמִּילָא דִּינָם כֵּאִילוֹ לֹא אָמְרוּ כְּלוֹם וְדִינוּ כְּדִלְעִיל סֵעִי א', וְלִפְיָכָה, שְׁמִין מָה שֶׁעָשׂוּ, אִם שְׁוֹהָ אַרְבָּעָה, נִזְתָּלִין אַרְבָּעָה מִבַּעַל הַבֵּית, וְאִם אֵינוֹ שְׁוֹהָ אוֹ שְׂאֵינוֹ דְּרֹעַ, אֵין לָהֶם אֲלֵא שְׁלִשָּׁה כִּיֹּן שֶׁאִמֵּר לָהֶם שֶׁשִּׁכְּרוּ עַל בַּעַה"ב, וְהוּא אָמַר ג'. הִנֵּה: וְאִם אָמַר הַשְּׁלִיחַ שְׂכָרְכֶם עָלֵי, בְּכָל עֲנָן נִזְתָּן לָהֶם אַרְבָּעָה,

ו. ואם שכרם בסתמא ואין הפועלים יודעים שהוא רק שליח, דינו כמו שאמר שכרכם עלי, וכמו שנתבאר לקמן סי' של"ט סעי' ז' [ש"ך].

קס' שלחן ערוך ה' שכירות פועלים | סימן שלב המבואר

וכן אם לא היו פועלים נשכרים רק בארבעה אפי' אמר שכרכם על בעה"ב, משלם ד' אע"פ שאמר ג', כיון שעבודתן שווה ד', ואין כאן ויתור מצידם, כיון שלא אמרו להם מעולם שבעה"ב אמר ג', ולכן אע"פ שאמרו מה שאמר בעה"ב, לא התכוונו לפחות משכרן המקובל (טור ס"ג).

כב תמוז

ד אמר לו בעל הבית בארבעה, והלך השליח ואמר להם בשלשה, ואמרו לו 'כמו שאמר בעל הבית', אף על פי שבעה"ב אמר ד', והם אמרו כמו שאמר בעה"ב, ואע"פ שפלאכתן שנה ארבעה היינו שכל הפועלים נשכרים למה ששכרן בד', מ"מ אין להם אלא שלשה, שחרי שמעו שלשה וקבלו עליהם. הגה: בעל הבית שאמר לפועלים עשו עמי מלאכה בארבעה דינרים 'כמו שעשו חבריכם' אצלי, ואמרו 'כמו שעשו חברינו', ואשתכח דיהיב להו יותר מד', צריך לתן לאלו כמו לחבריהם כיון שהטעה אותם שאמר להם שנתן לחבריהם ד' ואינו נכון, והם נשכרו לו כמו ששילם לחבריהם, משא"כ באופן של המחבר השליח לא הטעה אותם אלא שכרם בג' (זית יוסף גסס תלמידי רש"א). בעל הבית שהטעה פועלים ואמר להם עמי בארבעה כמו ששאר פועלים נשכרים, ונמצאו נשכרים ביותר, או שהפועלים הטיעו בעל הבית בכי האי גוונא, כיון שהיתה טעות בסיכום שביניהם הוי כאלו לא שכרו זה את זה כלל, ובאופן שלא פסקו ביניהם כלל הדין הוא שנותן להם כפחות שפפועלים ואם יש כמה מחירים בשוק, נותן להם כפי הפחות שביניהם. [ואם פסקו בפירוש כפי שנשכרים רוב הפועלים, נותן להם כפי הרוב]^א (רצנו ירוסם נכ"ט ח"א גסס רש"א). בעל הבית ששכר פועל ואמר לו לתן לו חפץ בשכרו, יכול לתן לו אחר כך

ז. בגמ' הוי בעיא דלא איפשיטא, דשמא כיון שאמר כמו שאמר בעה"ב, והוא אמר ד', דעתו על ד', וכיון שנשאר ספק, א"א להוציא מבעה"ב, ומ"מ אם תפסו ד', מהני תפיסתו [לשיטות שבכל בעיא דלא איפשיטא מהני תפיסה], ומהני אף במקום שכל הפועלים נשכרים בג' [ש"ך]. ולכן בשכירות קרקע כיון שהבעלים נחשבים מוחזק, אם ראובן שלח שליח לשכור לו בית בג' והשליח שכר בב' ואמר המשכיר כמו שאמר המשלח, מספק צריך לפרוע ג' [קצות]. והנתיבות כתב דזה דווקא אם השליח חזר לראובן ואמר לו שהמשכיר אמר כמו שאמר המשלח.
ח. והש"ך חולק וס"ל דסוף סוף כיון שאמר להם ששוכרן בד' אע"פ שהטען וא"ל כמו ששכר את חבריהם, ואותם שכר ביותר מ"מ גילה בדעתו שאין חפץ לשלם יותר מד', וא"כ הוי כמו הדין של המחבר שאמרו כמו שאמר בעה"ב, דלא מהני שבעה"ב אמר בד', כיון שסו"ס השליח אמר בג', ולכן פוסק שמשלם רק ד'.
ט. ודעת הש"ך דבהטעה בעה"ב את הפועלים וא"ל ששכר פועלים בד', אע"פ שנתברר שהטעה, מ"מ נשכרו ע"ד מה שאמר, והסכימו לכך, וממילא לא בטלה פסיקתו, ונותן להם כמו שפסק.

שלחן ערוך הל' שכירות פועלים | סימן שלב המבואר קסא

דמי, הואיל ולא משך החפץ לא קנאו דחפץ אין נקנה בכסף אלא רק במשיכה, והעבודה שעבד נחשב כשילם דמים עבור החפץ, ולא קנה עד שמשך, וכיון שלא משך יכול הבעה"ב לחזור בו ואין צריך לתת לו דווקא את החפץ, אלא יכול לתת לו רק כפי דמי החפץ שפסקו (ס' ח"א ואשר"י ור"נ פרק גמרא דע"א ומשנה מהר"ם דפוס פראג סימן קס"ה).

ה שָׂכַר בַּעַל הַבַּיִת את הפועלים בַּעֲצָמוֹ בְּסָלַע, וְנִדְּלָלָה הַמְּלָאכָה אפשר להשיג פועלים במחיר יותר זול, ולכן הָרָאָה לָהֶם בַּעַל הַבַּיִת פְּנִים זֹעֲפוֹת, וּפִסְחוּ בְּדַבָּרִים שלא יכעס ולא ירצה לחזור בו משכירתם, ונתפייס ע"י דבריהם, אִינּוּ יָכוֹל לֹאמַר לֹא נִתְּפִיחוּ אֵלָּא עַל דַּעַת שְׂתַּפְּחוּ מִשְׁכָּרְכֶּם בְּפִי הַמַּחֲזִיר הַהוּא, שֶׁהֵם יֹאמְרוּ לֹא פִּסְחוּ אֵלָּא לְדַעַת שֶׁנַּעֲשֶׂה הַמְּלָאכָה מִזְבָּח וְיִתֵּר מִהֶרְגִּיל וְכָן עָשִׂינוּ. הגה': וַיֵּשׁ מִחֻלְקִין, דָּאם בַּעַל הַבַּיִת אָמַר בְּפִירוּשׁ אֵינִי נוֹתֵן לָכֶם אֵלָּא כֶּף וְכך, דפירט הסכום ולא חזר בו בסתם, וְהָיָה יָכוֹל לִחְזֹר בְּלֹא תַרְעֻמַּת שַׁחֲזֹרו פועלים תחילה שיכולים לעשות כן כדלקמן של"ג ס"ה, ואח"כ נמלכו ורוצים לחזור ולעבוד, אלא שכעת בעה"ב חוזר בו ואומר שאינו רוצה שיחזרו לעבוד אלא בסך פלוני, אָף עַל גַּב דִּחְזֹרוּ וּפִסְחוּ אִינּוּ נוֹתֵן אֵלָּא בְּמָה שֶׁאָמַר כִּיוֹן שֶׁאִמְרוּ בְּפִירוּשׁ בְּאִיזָה סָכּוּם הוּא מִסְכִּים. [ומבואר דבאופן שאין יכול לחזור בו בלי תרעומת, אע"פ שחזר בו ואמר סכום מסוים, לא מהני חזרתו] (נמוקי יוסף פרק האומנין). וְכָן לְהִיפֹךְ אִם הֻקְרָה הַמְּלָאכָה וְכַת פועלים נשכרים ביותר יקר, ולכן הֵם הָרָאוּ לוֹ פְּנִים זֹעֲפוֹת וְרָצוּ לִחְזֹר בָּהֶם וּפִיִּסְם בְּדַבָּרִים וְנִתְּפִיִּסוּ, אִינּוּ יָכוֹלִים לֹאמַר לֹא נִתְּפִיִּסְנוּ אֵלָּא עַל דַּעַת שְׂתַּפְּחוּ עַל שְׂכָרֵינוּ בְּפִי הַיָּקָר, שֶׁהוּא יֵשִׁיב לֹא פִּסְתִּי אֵלָּא עַל דַּעַת לְהוֹסִיף לָכֶם אֲכִילָה וְשִׁתִּיה וְכָן עָשִׂיתִי.

בג תמור

ו אִם הַמְּלָאכָה שָׁוָה חֲמִשָּׁה, וּשְׂכָרָם בְּאַרְבָּעָה בְּהִסְכָּמָתָם, וְאח"כ הוֹלָה מִלֹּאכָה זו וְעָמְדָה עַל אַרְבָּעָה שְׁכָל הַפועלים נשכרים כעת בארבעה, נוֹתֵן לָהֶם אַרְבָּעָה. ולא יוכל לומר לָהֶם גַּם עֲתָה תִּקְחוּ דִּינָר פָּחוֹת מִמָּה שֶׁשָּׁוָה שִׁכְלוֹם לומר לא הסכמנו לישכר בפחות מכולן, אלא שראינו שאינך יודע בכמה באמת נשכרים הפועלים וסברת שכולם נשכרין בד', ומחוסר ברירה הסכמנו למחיר זה, משא"כ כעת שאתה גם יודע שזה המחיר שכולם נשכרים, אין סיבה להסכים בפחות מכולם (טור ס"ה). וְכָן אִם שָׂכַרְנָה בְּיוֹתֵר דִּינָר מִהָרְאוי, וְהֻקְרָה הַמְּלָאכָה, אִינּוּ יָכוֹלִים לֹאמַר גַּם עֲתָה תוֹסִיף לָנוּ דִּינָר יוֹתֵר מִהָרְאוי לְפִי הַיָּקָר שֶׁל עֲבָדֶיךָ דְּהַבַּע"ב יֹאמַר לָהֶם מִתְחִילָה הִסְכַּמְתִּי כִּי חֲשַׁבְתִּי שֶׁזֶה הַמַּחֲזִיר וְלֹא הָיָה לִי בְּרִירָה, אֲבָל כַּעַת אֲנִי יוֹדֵעַ מִה הַמַּחֲזִיר הָאִמִּיתִי, וְאֵין לִי עֵינִן לְשַׁלֵּם יוֹתֵר מִהַמַּחֲזִיר הָרְגִיל.

סימן שלג

השוכר את הפועל ובא הפועל לחזור קודם שהתחיל

או אחר בן

ובו ח' סעיפים

א השוכר את הפועלים והמעני את הפעל חפית ורוצים לחזור בהם, או הפעל חפית המענה אותם ורוצה לחזור בו, אם אין הפסד ויכולים להשכיר עצמם לאדם אחר, או שהבעה"ב יכול להשיג פועלים אחרים אין להם זה על זה אלא תרעומות ולא טענת חיוב ממון, כי אין לאף אחד שום הפסד רק טירחא. הגם: ויש אומרים ד' מה שיכול בעה"ב לחזור בו עם תרעומת היינו כשלא עשו שום קנין, אבל אם משך הפעל חפית פלי אמונות של הפועל שעושה בהם מלאכה אפי' החזיר אח"כ את הכלי לפועל, מ"מ סגי לקנין, וה"ה אם עשו קנין סודר, אין הפעל חפית יכול לחזור בו דהוי קנין גמור, ונתחייב לתת עבודה לפועל ולשלם לו שכרו, ו באופן שעשו קנין, כמו שהבעה"ב לא יכול לחזור בו, גם לא הפועל יכול לחזור בו אם הוא קבלן דבלי עשיית קנין יתבאר לקמן סעי' ד' דאפי' התחיל במלאכה יכול לחזור בו, רק ידו על התחתונה, אבל בקנין גמור, חייב לעשות מה שסיכמו (טור נכס ר"ח), אכל אם הוא שכיר יום שמקבל לפי שעות עבודה ולא לפי קבלנות להביא עבודה מסויימת, יכול לחזור כמו שנתבאר שאין עליו רק תרעומת, ולקמן סעי' ג' יתבאר הטעם. (מוס' והלא"ה ריש פרק הזהב). מיהו, גם בפועל, אם כלי האומנות עדיין ביד בעה"ב, יכול לעצב פלי אומנותו ולשפר אחרים עד דמי הכלי"א (מרדכי פרק האומנין וגי' נכס תלמיד

י. ובאופן שאין טירחא להשכיר עצמן במקום אחר, אין אפי' טענת תרעומת [ש"ך]. ומשמע שללא טענת טירחא אין איסור לחזור בו, ולא הוי מחוסר אמנה. וכל זה לשיטות לעיל סי' ר"ד סעי' י"א דבהשתנה המחיר מותר לחזור בו, ואין מחוסר אמנה, דרך בחזור בו בלי סיבה יש מחוסר אמנה. אבל לשיטות שבכל גווני יש מחוסר אמנה, ה"ה הכא אסור לחזור בו אף ללא טענת טירחא [סמ"ע]. יא. והש"ך תמה דכיון שאפי' בקנין יכול הפועל לחזור בו, מה מהני שהגיע כליו לבעה"ב, דלא מהני מדין משכון, דמנה אין כאן, משכון אין כאן, וכתב דאף דאינו ראוי לחלוק על הרמ"א, מ"מ ירא שמים יחזיר את הכלי לפועל. והנתיבות רוצה לומר שאין כוונת הרמ"א למכור את הכלי ולשכור בדמיו פועל אחר, אלא הכוונה שהכלי רק השתעבד לבעה"ב לעשות בו את המלאכה שהתחייב עליו, ויכול לשכור

שלחן ערוך ה' שכירות פועלים | סימן שלג המבואר קסג

רשנ"א והמגיד פרק ט'). **בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים** שהבעה"ב יכול לחזור בו ואין עליו אלא תרעומות, **בְּשָׂלָא הִלְכוּ** עדיין הפועלים לשדה, וממילא לא נחשב שהתחילו מלאכתו. **אֲבָל הִלְכוּ תַּחֲמָרִים** ששכרן להביא תבואה ולא **מִצָּאוּ תְּבוּאָה, פּוֹעֲלִים** ששכרן לחרוש את השדה ו**מִצָּאוּ שָׂדֶה בְּשָׂהִיא לָחֶה** וא"א לחורשה כך, או **שִׁשְׁבָּרָם לְהַשְׁקוֹת הַשָּׂדֶה וּמִצָּאוּהוּ שְׁנֵת מֵלֵא מִים** וא"צ להשקותה, **אִם בִּקֵּר בַּעַל הַבֵּית מְלֹאכְתּוֹ מִכַּעֲרָב וּמִצָּאָהּ שְׁצָרִיכָה פּוֹעֲלִים** ואח"כ קרה אונס שהבעה"ב לא אשם בו, וא"א לבצע את העבודה, **אִין לְפּוֹעֲלִים בָּלוּם** כיון שהבעה"ב אנוס, ולא היה צריך לדעת אונס זה, ו**מָה בְּיָדוֹ לַעֲשׂוֹת, וְאִם לֹא בִּקֵּר** ואם היה מבקר היה רואה שאין צריך למלאכתו, וממילא נחשב פושע, וכיון שכבר התחילו במלאכתו, אין יכול לחזור בו, וצריך לשלם להם שכרן, [אפי' לא גרם להם שום נזק, וגם בלי ששכרן לא היו מוצאים עבודה אחרת, מ"מ חייב לשלם להם כיון שהתחילו בעבודה], אולם אין נותן להם שכר שלם, אלא **נֹתֵן לָהֶם שְׂכָרָן בְּפֹעֵל בְּמָל, (פִּירוּשׁ, שֶׁמֶן מִי שֶׁהִסְמִיר עֲנָמוֹ לְמִלְאכָה זו וְכֵן חֲמַר שֶׁהִסְמִיר חֲמור לְהִנָּח מִשְׁאוֹ, כִּמְהָ הִיָּה רוֹעֵה לַפֶּתַח מִשְׁכָּנוֹ וְלִישָׁנֹו נִטְלָה רִיקוֹן), שְׂאִינֹו דּוּמָה הִבָּא מְעוֹן לְבָא רִיקוֹן, וְעוֹשֶׂה מְלֹאכָה לְבְּמָל** וכיון ששווה להם לקבל פחות כסף ולנוח מעבודתו, משלם להם כך".

כד תמו

ב בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים שהבעה"ב יכול לחזור בו ואין לָהֶם עָלָיו אֵלָּא תַּרְעוּמוֹת **בְּשָׂלָא הִלְכוּ, דְּיוֹקָא בְּשָׂלָא** היו יכולים לְהַשְׁכִּיר עַצְמָם אֲמִשׁ **בְּשִׁשְׁבָּרָם בַּעַל הַבֵּית** זה ממילא לא גרם להם נזק בזה ששכרן וכעת חוזר בו, **אֲבָל אִם לולא ששכרן הָיוּ נִשְׁכָּרִים אֲמִשׁ, וְעַכְשָׁיו כִּשְׁחֹזֵר בּוֹ אֵינָם נִשְׁכָּרִים כָּלָל** כי כבר לא מוצאים מי שצריך פועלים, **הָרִי זֶה בְּדָבָר הָאֲבוֹד לָהֶם** וחייב מדין גרמי, [והקצות כתב שחייב מדין שבת], ואין נותן להם שכר שלם, אלא **נֹתֵן לָהֶם שְׂכָרָם בְּפֹעֵל בְּמָל** כמו שנתבאר בסעיף הקודם, **וְאִם נִשְׁכָּרִים בְּפָחוֹת** אם כן מוצאים עבודה, אבל בפחות ממה שיכלו להשיג אתמול, **מִשְׁלָם** את הַפְּחָת ההפרש במחיר מלא כיון שכעת עובדים ולא נחים". **וְאִם הִלְכוּ** ואחר שכבר הלכו רוצה הבעה"ב

פועל אחר שישתמש בכלי זה למלאכה.

יב. ובט"ז הביא בשם תשובת רש"י שהוא מחצית משכרן.

יג. אה. צ"ב למה המחבר חזר על כל הסעיף הקודם כמעט במלואו, היה לו רק להוסיף ענין גרמי.

יד. ואם הפועל רוצה לקבל כפועל בטל, ואינו רוצה לעשות את המלאכה שיכול לקבל עליה שכר פחות ולקבל את ההפרש, דעת הב"ח שזכותו לדרוש זאת, אבל השי"ח פוסק דזכותו של בעה"ב לכופו לעשות מה שיכול ולקבל את ההפרש.

קסד שלחן ערוך הל' שכירות פועלים | סימן שלג המבואר

לחזור בו ונדקא שְהִלְכוּ עֲצָמָם, אֲבָל לֹא שְלוּחָם דדין הליכה הוא מדין תחילת מלאכה, וזה שייך רק בהם עצמם ולא בשלוחם (המגיד פ"ט נש"מס), אף על פי שְלָא חיו מוצאים לְהַשְׁכִּיר עֲצָמָם אִמְשׁ, מ"מ נותן לָהֶם שְׂכָרָם כיון שהתחילו במלאכה^ז, אבל נותן רק כפועל בְּמַל, והוא שְׁעָבְשׁוּ אֵינֶם נִשְׁכָּרִים בְּלָל. אֲבָל אִם מוצאים מִי שְׁשִׁשְׁכִּירָם בְּשִׁכְרוּתוֹ באותו מחיר, אֵין לָהֶם אֵלָא תַרְעֻמָּת. וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּאִפְלוּ לֹא מִצְאוּ רַק מְלָאכָה כְּבֵדָה מְזוּ, רַק שְׂרוּצִים לְהוֹסִיף בְּשִׁכְרָן, צְרִיכִין לְהַשְׁכִּיר עֲצָמָן בְּמָקוֹם אַחֵר לְמַלְאכָה כְּבִידָה וקשה יותר, כיון שמוכנים להוסיף להם על תוספת קושי המלאכה (מרדכי פרק האומנין נ"ס מהר"ס). וְיֵשׁ חוֹלְקִין דַּאיִנוּ מִחוּיִב לַעֲשׂוֹת עֲבוּדָה יוֹתֵר קִשָּׁה מִמָּה שְׁקִיבֵל עַל עֲצָמוֹ, אִפִּי בְּתוֹסֶפֶת שְׂכָר^ח (נ"ט יוסף נ"ס תלמידי רש"ז^ה). וְאִם אֵינֶם מוצאים לְהוֹיֹת נִשְׁכָּרִים אֵלָא בְּפָחוֹת, מְשַׁלֵּם לָהֶם אֶת הַפָּחוֹת הַהִפְרֵשׁ. וְכָל אֵלוֹ תְּרִינִים בְּשָׁלָא בְּקָר בְּעַל חֲבִית מְלָאכְתּוֹ מְבַעֵרָב, שֶׁהוּא בְּפִשְׁעֵתוֹ, אֲבָל אִם לֹא הִיָּתָה פִּשְׁעֵת בְּעַל חֲבִית בְּדָבָר בְּלָל, תָּרִי זֶה אָנוּס, וְנִפְטָר כְּמוֹ שְׁנִתְבָּאָר. הִנֵּה: וְעַיִן לְקַמֵּן סִימָן שֶׁל"ד סְעִיף ב' שֶׁם נִתְבָּאָר בְּאִיזָה אוֹנוֹס פֶּטוּר הַבְּעָה"ב וּבְאִיזָה אוֹנוֹס לֹא נִפְטָר. מְלָמֵד שֶׁהַשְׁכִּיר עֲצָמוֹ לְשִׁתִּי שְׁנִים וְהִתְחִיל שְׁנָה רִאשׁוֹנָה, מְקַרֵּי הִתְחַלָּה גַּם לְשָׁנָה שְׁנִיָּה כיון שֶׁהִכֵּל נִחְשָׁב שְׁכִירוֹת אַחַת, וְהוּא הָדִין כָּל פּוֹעֵל שֶׁהַשְׁכִּיר עֲצָמוֹ לְתַקּוּפָה מְסוּיֵמָת, דִּתְחִילַת הָעֲבוּדָה נִחְשָׁבַת הִתְחַלָּה לְכָל הַתְּקוּפָה (הגהות מרדכי פרק האומנין).

ג. אע"פ שאמרנו שאם התחיל הפועל במלאכתו, אין הבעה"ב יכול לחזור בו, הני מילי הבעה"ב אבל התחיל הפועל בְּמְלָאכָה, וְחָזַר בּוֹ בְּחֻצֵי חַיּוֹם, חֲזוּר. וְאִפְלוּ קָבַל כְּבָר דְּמִי שְׁכִירוֹתוֹ וְאֵין בִּידוֹ כֶּעֶת לְשַׁלֵּם לְבְּעַל חֲבִית, מ"מ יָכוֹל לְחַזֵּר בּוֹ וְתַמְעוֹת חֹב עָלָיו [ולא נחשב מחמת זה כדבר האבד שאפ' פועל אין יכול לחזור בו], שְׁנֵאמַר 'כִּי לִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים' (ויקרא כה, נה), ודורשים שבני

פו. ואם שכרן במחיר יותר גבוה מהמקובל, אע"פ שמוצאים עבודה במחיר הרגיל, צריך לתת להם את ההפרש כפי שפסק כיון שהתחילו במלאכה [ש"ך].
 זו. והש"ך כתב דהרשב"א לא חולק, ומודה שאם מוכנים להוסיף כסף, חייב לעשות זאת, והרשב"א איירי שאין מוסיפים לו כסף ע"ז, רק היה מקום לומר שנאמוד כמה שווה תוספת זו והבעה"ב ישלם לו, רק איירי שתשלום זה יותר מתשלום הפועל בטל, ולכן הבעה"ב מעדיף לשלם את הפועל בטל ולא לשלם לו את התוספת, וע"ז כתב הרשב"א דזכותו של בעה"ב לומר לו או שתקבל כפועל בטל, או שתעבוד את העבודה הקשה בלי תוספת תשלום.
 יו. שיטת הקצות דפועל יכול לחזור בו מדין גירעון כסף של עבד עברי, ולכן כתב דיכול לחזור בו רק כשמשלם מה שקיבל ודלא כהשו"ע, והנתיבות דחה דבריו, והסכים עם השו"ע והש"ך.

שלחן ערוך הל' שכירות פועלים | סימן שלג המבואר קסה

ישראל עבדים רק להקב"ה ולא עבדים לעבדים ואם יהיה מחוייב לעבוד לבעה"ב, נחשב כאילו הוא עבד, ואין רצון הקב"ה בכך, ולכן יכול תמיד לחזור בו, ועי' לא נחשב לעבד. [ומ"מ דין זה הוא רק בשכיר יום שעובד לפי זמן, דזה נחשב כעבד, אבל קבלן שמקבל עבור ביצוע העבודה, לא נחשב כעבד, ואין יכול לחזור בו, ויתבאר דינו בסעיף הבא].^י הנה: ומהאי טעמא שאסור לעשות עצמו כעבד לשני, אסור לפועל, אפלו מלמד או סופר, להשפיר עצמו להיות בבית בעל הבית בקבוע שלשה שנים דשלש שנים נחשב לעבדות כדכתיב בישעיה (מ,ד) שג' שנים נמשכ כשני שכירי (הגהות מרדכי פרק האומנים).

כה תמוז

ד ביצד דין הפועל שחוזר בו אחר שהתחיל, כיון שרשאי לחזור כנ"ל, לכן שמיין לו מה שעשה, ונזיל יחסית לפי הכמות שעשה. בין הוקרה המלאכה וכעת יעלה לבעה"ב יותר לגמור את המלאכה או הוזלה וכעת יעלה לבעה"ב פחות לגמור את המלאכה, מ"מ אין מקבל יותר מחלקו שעשה^כ, ודוקא שחוזר סתם כי אין רוצה לעבוד, לכן כיון שרצון התורה שלא יהיה עבד, רשאי לחזור, אבל אם חוזר מפני יקר כי יכול להשיג עבודה אחרת במחיר יותר יקר, אין שומעין לו כי עדיין רוצה להישאר עבד, ולכן לא מקבל את זכות החזרה, מאחר שכבר התחיל לעבוד (עור גסס ר"י). ואם קבלן הוא שאין לו זכות לחזור, ולכן אם חזר באמצע עבודתו, שמיין לו את שעתיד לעשות, (ע"ל סימן קע"ו סכ"ג), בין

יח. ואפי' עשה קנין, יכול לחזור בו כדי שלא יהיה עבד, ודלא כשיטת הריטב"א שכתב שבקנין אין חזר בו [ש"ך]. ובפתי תשובה הביא הרבה אחרונים שפסקו כהריטב"א.

יט. דווקא כשיש לו מעות למזונות וכסות, דבכה"ג אסור למכור עצמו לעבד, אבל כשאינו לו לדברים אלו, דמותר למכור עצמו אף לעבד לשנים רבות באופן זה כדאיתא בגמ', כ"ש מותר להשכיר עצמו לפועל לג' שנים [ש"ך].

כ. והש"ך כתב דלג' שנים שרי דהוי שם שכיר, ורק ליותר מג' שנים יוצא מתורת שכיר ומקבל שם עבד.

עוד כתב הש"ך דשיטת התוס' והמרדכי דכיון שפועל יוצא בלי שטר שחרור, לא נחשב עבד ומותר להשכיר עצמו לכמה שנים.

כא. הסמ"ע הביא שיטת הטור דבפועל אם סיכמו על ח' דינרים על כל העבודה וחזר באמצע היום והוזלה ויכול לגמור בב' דינרים צריך לתת לפועל ו' דינרים, וכן בבעה"ב החוזר בקבלן, דידו על התחנות, ובאופן זה צריך לתת לקבלן ו' דינרים, ונדחק בפירוש דברי הרמ"א או שהוזלו. ובש"ך כתב דלא מצא כן בשום פוסק וגם אין שום סברה לומר כן, ומצא בטור ישן דליתא להך דינא, ולא יתן יותר מד' דינרים עבור חצי עבודה. והקצות מסכים עם הטור, כיון שחזרת פועל הוא מדין גירעון כסף, כפי הגירעון הוא רק ב' דינרים, לכן יקבל ו' עבור חצי היום שעבד, אך קבלן שאין בו דין גירעון כסף לא יקבל יותר מד'.

קסו' שלחן ערוך הל' שכירות פועלים | סימן שלג' המבואר

שְׁהוּזָלָה בַּעַת שֶׁשָּׁכְרוּ שֶׁשָּׁכְרוּ בּוֹל יוֹתֵר מִהַמְחִיר הַרְגִּיל בֵּין שְׁלָא הוּזָלָה, בֵּין שֶׁהוּזָלָה הַמְּלָאכָה אַחֵר בְּךָ בִּשְׁעָה שֶׁחֹזֵר בּוֹ מַחִיר הַפּוֹעֲלִים נַעֲשֶׂה יוֹתֵר זֶל בֵּין שְׁלָא הוּזָלָה, שְׁמִינ' לֹא מִה שֶׁעָתִיד לַעֲשׂוֹת כִּי מִה שִׁיעֵלָה לִבְעָה"ב לַגְּמוּר אֵת הַמְּלָאכָה, יִנְכֵּה מִשְׁכְּרוֹ. בִּיצֵד, קָבַל מִמֶּנּוּ קָמָה לְקַצֹּר בְּשִׁטִּי סְלָעִים אוֹ שֶׁקָּבַל עַל עֲצָמוֹ לַעֲשׂוֹת בְּךָ וְכָךְ חֲבִיט שֶׁל יֵינ אַע"פ שֶׁהַמְּלָאכָה צָרִיכָה לְהִיעָשׂוֹת בְּתַקּוּפָה מוֹגֵדֶרֶת, מ"מ כִּיּוֹן שֶׁשָּׁכְרוּ לֹא תִּלּוּי בִּשְׁעוֹת אוֹ יָמִים, אֵלֹא בְּתוֹצָאָה שֶׁל הַמְּלָאכָה, נִחְשָׁב לִקְבֹּל (תְּרוּמָה הֶדֶשׁ סִימָן ט"ז), קָצֵר חֲצִיָּה וְהַנִּיחַ חֲצִיָּה, בְּגֵד לְאַרְגָּן בְּשִׁטִּי סְלָעִים שֶׁהֵם שְׁמוֹנֶה דִּינָרִים, אָרְגָּן חֲצִי וְהַנִּיחַ חֲצִי, אֵינוֹ מִקְבֵּל סֵלַע כְּשִׁיעוֹר חֲצִי הַעֲבֹדָה, אֵלֹא שְׁמִינ' לֹא מִה שֶׁעָתִיד לַעֲשׂוֹת, אִם הָיָה שָׁוָה אִם כִּדִּי לַגְּמוּר אֵת הַעֲבֹדָה יִצְטָרֵךְ בַּעַד"ב לִשְׁלֹם שֵׁשׁ דִּינָרִים אוֹ מִשּׁוּם שֶׁהִתְיַיֵּקְרוּ דְּמֵי הַפּוֹעֲלִים, אוֹ מִשּׁוּם שֶׁכָּךְ לֹקָחִים עַל חֲצִי עֲבֹדָה, נֹתֵן לֹא שֶׁקָּל ב' דִּינָרִים, וְשֹׂאֵר הַשֵּׁשׁ יִשְׁלֹם לִקְבֹּל הַשְּׁנִי, אוֹ יִנְמְרוּ בַּעֲצָמָן אֵת מְלָאכָתָן וְיִקְבְּלוּ כָל שְׁכָרָם, וְאִם הָיָה הַנִּשְׁאָר יָפָה שְׁנֵי דִינָרִים שֶׁהוּזָלוּ הַפּוֹעֲלִים וְאִפְשָׁר לְהַשִּׁיג פּוֹעֵל לַגְּמוּר אֵת הַמְּלָאכָה בְּשְׁנֵי דִינָרִים, אֵין הַקְּבֵל מְרוּיחַ מִכָּךְ שִׁיּוּכֵל לִקְבֹּל שֵׁשׁ דִּינָרִים, אֵלֹא אֵינוֹ נֹתֵן לוֹ אֶלְאִי סְלָע, שֶׁחֲרִי לֹא עָשׂוֹ אֶלְאִי חֲצִי מְלָאכָה וְשׁוּוִיָּה לִפִּי מִה שֶׁפִּסַּק עֲמוּ רַק ד' דִּינָרִים^כ. הַגִּס: וְכַעַל הַבֵּית הַחֹזֵר בּוֹ גַּם אֲצֵל פּוֹעֵל דִּינוֹ בְּקִבְלָן, שִׁידוֹ עַל הַתַּחְתּוּנָה כִּיּוֹן שֶׁאֲסוּר לוֹ לַחֲזוֹר בּוֹ (טו).

ח בְּמִה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁפּוֹעֵל רָשָׁא לַחֲזוֹר בּוֹ, אַע"פ שֶׁנִּגְרַם הַפֶּסֶד לִבְעָה"ב שֶׁצָּרִיךְ לְהוֹסִיף כֶּסֶף לַפּוֹעֵל הַשְּׁנִי, רַק בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ אֲבוּד שִׁיּוּכֵל לְהַמְתִּין עַד שִׁישִׁיג פּוֹעֲלִים בְּמַחִיר יוֹתֵר זֶל, וּבִנְתִּיִּים לֹא יִהְיֶה שׁוּם נֹק לַעֲבֹדָה שֶׁהִתְחִיל בָּהּ הַפּוֹעֵל, אֲבָל בְּדָבָר הָאֲבוּד שֶׁחִיבִים לַגְּמוּר מִיד אֵת הַעֲבֹדָה, וְאִי אִפְשָׁר לְהַמְתִּין, בְּגִזָּן בְּשִׁטָּתָן שֶׁשָּׁכְרוּ לְהַעֲלוֹת מִהַמְּשָׁרָה, אוֹ שֶׁשָּׁכְרָה חֲמוּר לְהַכִּיָּא חֲלִילִין לְמֵת אוֹ לְכֹלָה וְכִיּוֹצֵא בָּהֶם שֶׁצָּרִיךְ אוֹתָם כַּעַת וּמִיד, אַחֵר פּוֹעֵל וְאַחֵר קָבָלָן, אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ וְאִם חֹזֵר בּוֹ יִתְבָּאֵר הָדִין לְהֵלן, מְשָׁרְתָת אוֹ עֶבֶד שֶׁל בַּעַל הַבֵּית, מְקָרִי דָבָר הָאֲבוּד, דְּכַעַל הַבֵּית שֶׁמַּחְזִיק מִשְׁרֵתָת אוֹ עֶבֶד, בְּדֶרֶךְ כָּלֵל לֹא יָכוֹל לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בַּעֲצָמוֹ, וְעַל יָדֵי זֶה נֶאֱבָד שְׁלֹו וְלִכֵּן נִחְשָׁב דְּבַר הָאֲבָד^כ (תְּרוּמָה הֶדֶשׁ

כב. וְאִם כִּדִּי לַגְּמוּר אֵת הַמְּלָאכָה יַעֲלֶה לוֹ ח' דִּינָרִים, אֵין נֹתֵן לוֹ כְּלוּם, וְאִם יִצְטָרֵךְ לִשְׁלֹם יוֹתֵר מִח' דִּינָרִים, א"צ הַקְּבֵל לִשְׁלֹם מִכִּיסוֹ כְּלוּם. וְאִם הַבַּעֲה"ב תִּפּוּס בְּנִכְסִים שֶׁל הַקְּבֵלָן, כְּתָבוּ הַב"י וְהַסַּמ"ע בְּדַעַת הַטּוֹר, שִׁיּוּכֵל לִקְחַת מִנְכָּסִים אֵלֹא וְלִשְׁכּוֹר פּוֹעֵל שִׁיגְמוֹר הַמְּלָאכָה. וְהַש"ךְ חוֹלֵק שֶׁאֵין זֶה כּוֹונַת הַטּוֹר, וְרַק כְּשִׁכְלֵי הָאֲמָנוּת בִּידוֹ, נִשְׁתַּעֲבֵד הַפּוֹעֵל שִׁישְׁכּוֹר מְכֻלּוֹ לְהַשְׁלִים עֲבֹדָתוֹ.
כג. וְשִׁטַּת הָרַב"ד וְכֵן הוּא בְּתוֹסַפְתָּא דְּכִיּוֹן דְּכַעַת חֲצִי עֲבֹדָתוֹ שׁוּוֹה רַק ב' דִּינָרִים, גַּם הוּא מִקְבֵּל עַל הַחֲצִי שֶׁנַּעֲשֶׂה רַק ב' דִּינָרִים [ש"ך].
כד. הַש"ךְ כָּתַב דֵּאִינוּ יוֹדַע מ"ט הִבִּיאוּ הַב"י וְהַרְמ"א דִּין זֶה בְּפִשְׁיטוּת, וְהִרִי הַתְּרוּה"ד

שלחן ערוך ה' שכירות פועלים | סימן שלג המבואר קסו

סימן שכ"ט, אלא אם בן נאננס, בגון שחלה הוא או אשתו ובניו (ת"ה סימן שכ"ט) או ששבע שנים לו מת שבוה רשאי לחזור בו אפי' בדבר האבד (ל' הטור). ומיהו, אינו צריך לשלם להם כל שכרם, רק מה שעשוהו, וידם על העליונה היינו שאין ידן על התחתונה, ודינו כפועל החוזר בדבר שאינו אבד (טור שס והרא"ש ורש"י ושאר פוסקים, ע' ס"ק כ"ה). ראה בהערה הקדמה לדברי הרמ"א דלהלן ו' ואם חזר בעל הבית וקבלן לאחר שעבר האנס, סתם בלי להתנות כלום, ויחזרו ועשו אחר כך מלאכתן, צריך לשלם להן כל שכרן ואינו מנכה להן כלום (טור שסס אכ"ז הרא"ש והוא נפסקיו). אבל בלאו הכי, מנכה לו כל ימי חליו או אנסו, אף על פי שלא חזר בו הפועל רק לא עשה מלאכתו בימים אלו (תוס' ורשב"א ותשובת מימוני ס"ס קנין סימן ל"א). והוא הדין למלמד שחלה שנגזף לו דמי חליו כמו בפועל, ואם קיבלו בעה"ב בסתם, צריך לשלם לו כל שכרו. ומיהו, הני מילי כשעדיין לא שילם להם, ובא כעת לשלם, דא"צ לשלם על הזמן שחיסרו, אא"כ קיבלו בסתמא, אבל אם כבר קבל הפועל או המלמד שפרו, יש אומרים דאינו צריך להחזיר (שם נשת"מ מימוני ונמרדכי, עין נס"ק כ"ה). ומלמד החוזר בו, מקרי דבר האבד דכל רגע שהתניק אינו לומד הוי דבר האבד, ולכן אסור לו לחזור בו. וכן סופר המקבל לכתב ספר אחר וחוזר

נשאר בסוף דבריו בצ"ע, וכתב דא"א להוציא מיד הפועל, והכל לפי ראות עיני הדיין, והנתיבות והשב הכהן (הובא בפ"ת) תירצו בדבר האבד יש שני דינים, חדא דאסור לפועל לחזור בו, ואם חוזר ידו על התחתונה, ודין שני דבעה"ב שוכר עליהן או מטען וכדלקמן, וא"כ י"ל דרק לענין זה דשוכר עליהן דמוציא מהם ממון, בזה נשאר התירוץ בצ"ע, אבל לענין דאסור להם לחזור וידן על התחתונה, בזה פשיטא ליה דנחשב דבר האבד, ולענין זה פסקו הרמ"א בפשיטות. כה. והיינו באופן שנהנה עכ"פ ממה שעשו, שהשיג פועלים לגמור את הדבר רק שעלה לו יותר כסף, אבל אם לא השיג פועלים והלך לאיבוד מה שכבר עשו, פשוט שא"צ לשלם על מה שעשו, דהא לא נהנה מכך כלום [נתיבות]. כו. בגמ' מבואר דאם חלה הפועל אין מקבל על הזמן שלא עבד, אלא רק על מה שעבד, וכ"כ השו"ע כאן, והקשה התוס' מאי שנא מעבד עברי שאם חלה עד ג' שנים, א"צ להשלים מה שלא עבד, וא"צ להחזיר שכרו שקיבל, והרא"ש תירץ דאיירי שאחר שחלה קיבלו בסתם, ובזה בעבד א"צ להשלים, אבל אם דורש ממנו להשלים, אכן צריך להשלים כמו בפועל כאן, ומהר"ם מרוטנבורג (הובא ברא"ש ובמרדכי) תירץ דתלוי אם הקדים לו שכרו או לא וכמו שכתב כל זה ברמ"א. כז. והש"ך חולק על שני הדינים של הרמ"א וס"ל דבין בחזו וקיבלו בסתמא, ובין בהקדים לו שכרו, מנכה לו מה שלא עבד, ואינו דומה לעבד עברי, דשאני עבד שגופו קנוי, ולכן כל שלא החסיר יותר מחצי זמן עבודתו, הרי מזלו של בעה"ב גרם, משא"כ בפועל שאין גופו קנוי, כל שלא עבד לא מגיע לו שכרו, וכן הוא דעת התוס' וכמה ראשונים, והסכים עמו הקצות החושן. כח. ונפ"מ דאם מעמיד לו מיד מלמד אחר במקומו, או שחזר בו בזמן שממילא התניק לא לומד, יכול לחזור בו [ש"ך].

קסח שלחן ערוך הל' שכירות פועלים | סימן שלג המבואר

בו, מקרי דבר האבוד כי ספר שכתוב בשני סוגי כתב יד, הוי ספר מקולקל, אא"כ במקום שאין קפידא בכך (תשבות מימוני הנ"ל ומרדכי פרק האומנין). מלמדיו, דינן בשאר פועלים שצריכין לעשות פמנהג להשכים או להעיר, כמו שנתבאר סימן של"א, ואסור למלמד לעשות מלאכתו עם בשעת הלמוד או לנער להיות ער בלילה יותר מדאי, או להרבות במאכל דכל דברים אלו גורמים למיעוט איכות הלימוד עם התינוק, וכל המשנה ידו על התחתונה ומעבירין לה מעבירין אותו מעבודתו (מרדכי פרק האומנין נגס היושלמי והגהות מימוני סוף הלכות שכירות). שבר עצמו לזמן, יש לו דין פועל שיכול לחזור בו, אבל אם שבר השכיר את עצמו ללמד עם התינוק ספר או חצי ספר ואין מקבל שכרו לפי ימים או חודש אלא כשיגמור ללמדו, לכן יש לו דין קבלן (הגהות מימוני פ"ט משכירות). וצ"ע לקמן סימן של"ד ושל"ה עוד מדיני מלמד. ובדבר האבד אם לא נאנס וממילא אסור לו לחזור, וחזר בו, אם הבעה"ב היה מוציא פועלים אחרים לשבר בששבר את אלו, ועבשיו אינו מוצא ועומד להפסיד את עבודתו מחמת חזרת הפועל, שובר עליהם או ממצען אפי' לא התחילו עדיין במלאכתו. הנה: ואם אחר שחזר בו הפועל מצא היה יכול למצוא פועלים אחרים [לשכר] במחיר שסיכם עם הראשונים, ובמקום לשכור אחרים העצה את אלו והבטיח להם שאם יחזרו יקבלו יותר כסף, והסכימו לחזור ולעבוד, צריך לתן להם כפי מה שפסק להן באחרונה דרך באופן שאין יכול למצוא אחרים רשאי להטעות אותם וכדלקמיה, משא"כ כשיכול למצוא אחרים לא (טור ס"ג נגס הרא"ש). ביצד ממצען, אומר להם סלע קצצתי לכם בואו וטלו שתים, עד שיגמרו מלאכתם במחשבה שיקבלו יותר, ובפועל לא יתן להם אלא מה שפסק תחלה, ואפלו נתן להם השתים כי לא הסכימו לעבוד עד שיקבלו קודם את התוספת, מ"מ מחזיר מוציא מהם התוספת כיון שזה חלק מהשיעבוד של מי

כט. ואף שכתב הרמ"א לעיל שמלמד נחשב דבר האבד וא"י לחזור בו, איירי באופן שיכול להעמיד לו מלמד אחר, או דאיירי שבזמן ששכרו לא היה יכול להשיג מלמד אחר, וממילא לא נחשב לדבר האבד שאסור לו לחזור [ש"ך]. ל. דאם גם בשעה ששכרו לא היה יכול להשיג פועל אחר, ופשתנו כבר היה שרוי, א"כ לא הוא גרם לו להפסיד. והש"ך הביא כמה ראשונים שחולקים, שגם באופן זה כיון שהסכים להשכיר עצמו וידע שהוא דבר האבד אם יחזור בו, אין לו זכות לחזור בו, ואם חוזר בו, שוכר עליו או מטעו. דווקא כשהפועל יודע שיש פועלים אחרים ואומר לבעה"ב צא ושכור אחרים, אבל אם אינו יודע שאפשר להשיג אחרים, ובכ"ז חוזר בו, אע"פ שהבעה"ב יודע שיש פועלים אחרים, רשאי להטעותו [ש"ך]. והקצות והנתיבות חולקים על הש"ך וס"ל דנותן כל שכרו.

שלחן ערוך הל' שכירות פועלים | סימן שלג המבואר קסט

שמשכיר עצמו לדבר האבד. הגה: פועל שעושה כחנם עם בעל הבית, יכול לחזור אפילו בדבר האבד היינו שא"צ לעבוד בחנם, ורשאי לחזור בו אם בעה"ב לא מוכן לשלם לו שכרו, אבל אם הבעה"ב מוכן לשלם והוא חוזר בו, ובזמן שהתחיל לעבוד היה יכול להשיג פועלים, חייב לשלם לו הפסדו מדין גרמי"ב (מהר"ק שטש קל"ג).

כו תמוז

ו ב'צד 'שוכר עליהם', שוכר [כצ"ל - סמ"ע] פועלים אחרים וגומרים מלאכתן שלא תאבד, וכל שיוסיף שיצטרך להוסיף לאלו הפועלים האחרים על יותר ממה שפסק לראשונים נזמל מתראשונים וצריכים לשלם זאת משלהם, עד כמה שוכר עליהן, עד כדי שכרן של ראשונים דהיינו שאם שכרן בח' דינרים ליום, יכול לשכור רק עד ט"ז דינרים שהוא כפל שכרן ואם היה להם קמון תחת ידו שהוא תפוס בממונם, אפי' שלא נתנוהו לו בתורת קנין או משכון, שוכר להשלים המלאכה אפילו עד ארבעים או חמשים וזו בכל יום לכל פועל וה"ה יותר, עד כפי השיעור שדרך בעה"ב לשכור פועלים לדבר האבד, אף על פי ששכר הפועל בשלישה או ארבעה. הגה: ואם לא שכר עליהם אחרים ואבד מלאכתו, אין הפועלים חבבים לשלם לו הִזְקוּ דלא נעשו שומרים שלו לחיובם מכח פשיעה, וראה להלן (נמוקי יוסף פרק האומנין). ויש אומרים הא דשוכר עליהן עד ארבעים או חמשים וזו, הינו דוקא שפסק פלי אומנותם דבזה הבין הפועל שלא ישכור פועלים אחרים, וממילא חייב עצמו שאם יחזור בו, ישכור פועל אחר עד דמי הכלי, אבל שאר דברים, לא וזו דעת יחיד, ואין הלכה כן (מרדכי פרק ה"ג). ודוקא בדבר האבד שאינו קמון, כגון מלמד או פדומה לזה שאין הפסד ממנו, אלא הפסיד את הלימוד של בנו או הבאת החלילין לגישואין או ללוויה, אבל בדבר האבד של קמון כגון פשתן שרוי שאם לא מעלהו, נאבד, צריך לשלם לו כל הִזְקוּ מדין גרמי"ב (תרומת הדשן סימן שכ"ט הגהת אש"י).

לב. וי"א שגם בזה פטור, דהיה עליו לאסוקי אדעתיה שיחזור בו, כיון שעשה זאת בחנם [נתיבות].

לג. בנימוקי יוסף שהביא הרמ"א לעיל שאין חייב לשלם הִזְקוּ, משמע דאיירי אף בנזק ממוני, רק הרמ"א הכריע כוותיה רק בהִזְק שמינו של ממון [הגר"א]. והש"ך תירץ דלעיל איירי הרמ"א שהיה יכול לשכור פועלים אחרים, רק המתין מלשכור אולי יסכים הפועל לחזור בו, ובנתיים שוב לא השיג פועלים, ולכן כתב דפטור, וכאן איירי שמיד לא היה יכול להשיג פועלים, ולכן חייב מדינא דגרמי. והנתיבות תירץ שהרמ"א הביא לעיל שיטת הנימוק"י בשיטת המחבר ששוכר עליהם רק עד כדי שכרן, א"כ בהכרח שאינו חייב לשלם לו הִזְקוּ, שאם היה חייב לשלם לו כל ההִזְק ודאי שעדיף לפועל שישכור עליהם אפי' במחיר גבוה כדי להיפטר מהנזק, והרמ"א

קע שלחן ערוך הל' שכירות פועלים | סימן שלג המבואר

ז במה דברים אמורים ששוכר עליהן אפי' ביותר משכרו, רק כשאין שם פועלים אחרים לשכור בשכרן שפסק עמהם להשלים המלאכה, אבל אם יש פועלים לשכור בשכרן, ואמר לו הפועל צא ושכור מאלו והשלים מלאכתך, בין שכיר בין קבלן אין לו עליהם אלא תרעמת ודינו כחור דבר שאינו אבר, ושמן לשכיר מה שעשה, ולקבלן מה שעתיד לעשות כמו שנתבאר לעיל סעי' ד'.

כז תמוז

ח אמר לאמן עשה לי דבר פלוני חפץ או בגד ואקחנו ממך דהיינו שאמר לו שיעשה וימכרו לו בתורת מקח ולא בתורת פועל, ועצמו האמן, ואחר כך אינו רוצה לקחתו, והוא דבר שאם לא יקחנו מיר, יפסיד, חייב מדין גרמי, אבל אם יכולים למוכרו כעת או יותר מאוחר, אינו חייב, ומוטל הטירחא על האומן למוכרו^ל. הנה: שליח צבור שהשפיר עצמו עם מנהיגי העיר לשנה בתנאי כך וכן, ואחר כך לשנה השניה השפיר עצמו לבני העיר הזאת לשנה נוספת, אבל עם מנהיגים שניים וכ"ש כשהשכיר עצמו עם המנהיגים הראשונים, ולא התנה עמהם התנאים שהתנה עם הראשונים, מ"מ ודאי על תנאי הראשון השפיר עצמו^ל. ודוקא שחזר והשפיר עצמו בשנה שניה, אבל אם עמד עמקן בשתיקה, לא אמרינן דנשאר על תנאי הראשון כיון שלא שכרוהו בפירוש מחדש, בטלה קציעתו^ל (ריצ"ש סימן תע"ה ומהר"ק שרש קי"ח). האב שהשפיר בנו גדול למלאכה אצל אחר, וקצץ עמו שכרו, אף על פי שאינו מעלה לו

כאן שסובר שחייב לשלם כל הנזק, באמת יסבור שבדבר האבד של ממון שוכר עליהם אפי' יותר מכדי שכרן.

לד. לעיל סעי' ה' ברמ"א הבאנו בהערה בשם הש"ך דדוקא כשהפועל יודע שיש פועלים אחרים והוא אומר לו צא ושכור מאלו, משא"כ כשרק הבעה"ב ידע מכך, אין זכות טענה לפועל למה לא שכר פועל אחר בשכרו. לה. ודוקא כשעשאו האומן משל עצמו, דבזה החפץ שלו רק מוכרו לזה שהזמין, אבל עשאו דבר של המזמין, כיון שקי"ל דאין אומן קונה בשבח כלי, א"כ החפץ נשאר של המזמין, וחייב לשלם כל שכרו מדין פועל [ש"ך].

לו. ודוקא כשהשכיר עצמו סתם בלי שום פירוט, אבל אם סיכמו על הסכום ולא הזכירו את התנאים, כיון שכן נכנסו לסכם על הסכום ולא פירטו את התנאים, ודאי שיותר עליהם [ש"ך].

לז. וא"כ גם שכרו לא יקבל אלא רק כפחות שבפועלים, וצ"ע [ש"ך]. והש"ך חולק וס"ל דגם בשתיקה ממשיך השכירות עם כל התנאים הקודמים. וגם הט"ז כתב שדברי הרמ"א תמהוין ומחלק בין מתנות שנתנו לו שאינם מעיקר החיוב, אין מחוייבים בשנה שניה, אבל כל תנאי השכירות ממשיך בשתיקה, וכן המנהג פשוט ומעשים בכל יום ששלוחי ציבור בקהילות הגדולות אינם מתקבלים בכל שנה מחדש, ונשארים עם כל זכויותיהן.

שלחן ערוך הל' שכירות פועלים | סימן שלד המבואר קעא

מזונות ואין סמוך על שלחנו, וממילא שכר הפעולה של הבן, מ"מ קציצת האב קיימת, ונדאי נ"חא ל"ה במ"ה שְׁעוּשָׁה הָאֵב וְנוֹטֵל כְּפִי מֵה שְׁקָצֵב הָאֵב, עַד שְׁעָה שְׁיִחְזוּר בּוֹ י"ה (משנת רמז"ן סימן ק"ה). מְלַמֵּד אֶצֶל בַּעַל הַבֵּית, שְׁאָמַר לוֹ או אפי' כתב לו בַּעַל הַבֵּית לָךְ מַעֲמָדִי, וְנִתְרַצָּה הַמְלַמֵּד לִילָךְ, יוֹכַל הַבַּעַל הַבֵּית לְחַזֵּר בּוֹ וּלְעַקְבּוֹ, דְּהָאֵב אֵינוֹ יָכוֹל לְמַחֵל שְׁעִבּוּדוֹ שֶׁל נַעַר וְכִשְׁהַתְחִיל לִלְמוֹד עִם הַבֵּן, לֹא הִשְׁתַּעֲבַד רַק לָאֵב, אֲלֵא גַם לַנַּעַר. וְלֹא הִשְׁיַעֲבֹד לַנַּעַר, מֵהֵנִי אֲמִירָתוֹ שְׁפוּטָרוֹ מֵעֲבֹדָתוֹ וְא"צ שֹׁטֵר, כִּיִּן שְׁפוּעַל אֵין גּוֹפּוֹ קִטִּי וְלֹא הוּי כַּעֲבַד עֲבָרִי שְׁצָרִיד שֹׁטֵר (מרדכי ריש פרק האומנין ומשנת רש"א סימן תתע"ג ורצי ירוסם נכ"ט ח"ג). מִיָּהוּ, בְּשֹׁאֵר פּוֹעֵל, אִם אָמַר לוֹ בְּפָנָי שְׁנִים וְה"ה בֵּינוֹ לְבִין עֲצֻמוֹ לָךְ מַעֲמָדִי, פְּטוּר בְּלֹא מַחִילָה הֵינִי אִם כָּבַר קִיבַל שְׁכָרוֹ, וְא"צ לְהַחזִיר לוֹ, אִפִּי לֹא אֲמַר בְּפִירוּשׁ שְׁמוּחַל לוֹ. וְיֵשׁ אוֹמְרִים אִם אָמַר לוֹ דֶּרֶךְ פְּעֵם, שְׁאִינוֹ פְּטוּר דְּמַחִילָה דֶּרֶךְ כַּעַם אֵינָה מַחִילָה (רצי ירוסם הנ"ל ז' הדעות).

סימן שלד

השובר את הפועל להשקות השדה, והשובר מלמד

וחלה בנו

ובו ד' סעיפים

א הַשּׁוֹבֵר אֶת הַפּוֹעֵל לְהַשְׁקוֹת הַשָּׂדֶה מִנְּה הִנְהָר מִנְּהוּר מִסּוּיִם, וְפָסַק הִנְהָר בְּחֻצֵּי הַיּוֹם וְאִי אִפְשָׁר לְהַשְׁקוֹת מִמֶּנּוּ, אִם אֵין דֶּרֶכּוֹ לְהַפְסִיק וּמִמִּילָא גַם הִבְעָה"ב לֹא הִיָּה צָרִיד לְהַעֲלוֹת עַל דַּעְתּוֹ שִׁיקְרָה אוֹנֵם כּוֹה, אוֹ אֶפְלוֹ שְׁדָרְכּוֹ לְפָסַק וְגַם הַפּוֹעֵל יוֹדֵעַ דֶּרֶךְ הַנְּהָר, פְּסִידָא דְּפּוֹעֵל וְאֵין בַּעַל הַבֵּית נוֹתֵן לוֹ בְּלוֹם אִפִּי לֹא כְּפוּעַל בְּטָל, אִף עַל פִּי שְׁנֵם בַּעַל הַבֵּית יוֹדֵעַ דֶּרֶךְ הַנְּהָר דְּכָל אוֹנֵם שֶׁשְׁנֵיהֶם יוֹדְעִים שִׁיכּוֹל לְקַרְוֹא, אוֹ שְׁנֵיהֶם לֹא יוֹדְעִים, פְּסִידָא דְּפוּעַל דְּכִיּוֹן שְׁהוּא הַמוֹצִיא, עֲלֵיו לְהַתְנוּת שֶׁאִם יִקְרָה אוֹנֵם כּוֹה, יִקְבַּל שְׁכָרוֹ. אֲבָל אִם אֵין הַפּוֹעֵל יוֹדֵעַ דֶּרֶךְ הַנְּהָר, וְבַעַל הַבֵּית יוֹדֵעַ א"כ הַתְּבִיעָה עַל בַּעַה"ב מ"ט לֹא הוֹדִיעַ מֵרָאשׁ לְפוּעַל

לח. ומיירי שהבן יודע שהאב קצץ עבורו, וכיון שהולך לעבוד, נ"ח"ל בכך, אע"פ שאינו יודע פרטי הקציצה, ולפי"ז ה"ה אם אדם אחר שאינו אביו שעשה כך, מהני [ש"ך]. ועי' נתיבות שחולק שבאב מסתמא מהני בין לתיקון ובין לעוות, ובאדם אחר נ"ח"ל רק כשבא לתקן

קעב שלחן ערוך הל' שכירות פועלים | סימן שלד המבואר

שיכול לקרוא דבר כזה, ולכן נותן לו שכר בפועל בטל. הגה: וכן בכל אגס שארע לפועל, בין ששניהם היו יודעין שדורף האגס לבא או ששניהן אינן יודעין, הוי פסידא פועל. אבל אם בעל הבית יודע והפועל אינו יודע, הוי פסידא דבעל הבית (טור ס"ב). ואם הוי מבית מדינה, עין לעיל סימן שכ"א סעי' א' דיש אופנים שיד הפועל על העליונה. מי ששכר בית לדור בו, ומת בתוך זמן השכירות, אין צריך לשלם לו רק מה שדור בו, דבעל הבית הוי בפועל כיון שהוא בא להוציא מיורשי השוכר והוי לה להתנות כיון שהוי אונס ששניהם לא היו צריכים לדעת (מרדכי פרק האומנין). מיהו יש חולקין דס"ל דשכירות קונה, וכשמת מזלו של השוכר גרם, וצריך לשלם, אפי' עדיין לא שילם (בית יוסף קס"ב ס"ז צ"ב משמע משכר רש"א אלף וכ"ח וצ"ח מוספות פרק חזקת ות"ה סימן שכ"ט, וכן משמע משכר רש"א שהציא הצי"ל סימן של"ה). לכן כיון שיש בזה מחלוקת, לכן אם כבר קבל השכר בלו, אין צריך להחזיר בלו אפי' לא על מה שהבית בטל, ומרויח מעט מכך שאין משתמשים בו"ב, כן נראה ל"ב. אם ברחו מחמת שנוי ארץ שיש מגיפה בעיר, הוי כשאגס אגס, והוי פסידא פועל או הקלמ"ד ואם רוב העיר ברחו, נחשב כמכת מדינה (משכר מהר"ל סימן מ"א ומהר"ם פדוואה סימן פ"ו).

כח תמו

ב שכר להשקות שדהו ובא מטר בלילה בענין שאינו צריך, אינו נותן לו בלו דרוב השדות כשירד גשם, אין צריכים השקאה, ונחשב כאונס שעל שניהם לדעת. וכן אם בא הגשם בחצי היום ושוב א"צ לעבודתו, אינו נותן לו מחצי היום ואילך בלו. אבל אם בא הנגר והשקה את השדה, נותן להם כל שכר, מן השמים נסתתעו שיקבלו שכרן בלי לעבוד, והטעם שכיון שהנהר בא ע"י חריצין לשדות, רק הבעה"ב יודע אם עשה חריצין, ואין הפועל יודע זאת אף אם גר בעיר זו, ולכן מקבל שכרו, ולא רק כפועל בטל מכא הסברא שמשמים סייעוהו. הגה: שכר פועלים לחפר שדהו ובא מטר בלילה בענין שאין יכולין לחפר כי האדמה רטובה, אם לא ראו הפועלים הקרקע ואין מכירין את השדה שצריכין לעבוד בה, אם ע"י גשם שוב אין ראויה לחרישה, כי רוב השדות לא נמנעות מחרישה מחמת הגשם, ולכן הלכו לשדה וכשהגיעו ראו שא"א לעבוד בה, כיון

ל"ב. וכן יוכל להשכירו לאחרים ויקבל פעמיים שכירות, גם מהשוכר הראשון וגם מהשני [סמ"ע שט"ז סק"ג והובא בנתיבות קצ"ד סק"ג].
מ. והש"ך פסק דהעיקר דשכירות לא נחשב כמכר, ולכן צריך להחזיר עכ"פ את ההנאה שהבית בטל.

שלחן ערוך ה' שכירות פועלים | סימן שלד המבואר קעג

שבעה"ב מכיר את שדהו והם לא מכירין, לכן פסידיא דבעל הבית הוא, דהוי לה להודיעם מראש שאם יהיה גשם שלא יבואו. יש אומרים דאם בקר בעל הבית המלאכה מבערב וראה שצריכה פועלים אע"פ שהפועלים לא ראו את השדה, מ"מ פטור בכל ענין כי מה היה לו לעשות, כיון שהיה סבור שהיא ראויה לחרישה, משא"כ כשלא ביקר אותה מבערב, היה לו להעלות על דעתו אולי לא תהיה ראויה לחרישה מחמת לחותה, ונתחייב לפועלים (הכל נטור ס"ב). ועיין לעיל סימן של"ג סעיף א' וב' שם נתבאר דין זה עם עוד פרטים. יש אומרים הא דאמרין דאם ארע אנס הוי פסידיא דפועלים, הינו ששכרם למלאכה ידועה להשקות שדה, וגם להשקות שדה מסויימת, אבל אם שכרן סתם, יכול הפועל לומר תן לי מלאכה אחרת קזו וכן אם שכרו לשדה סתם, יכול לומר תן לי להשקות שדה אחרת"א (מנומת הדשן סימן שכ"ט).

ג במה דברים אמורים שאם הגיע גשם וא"צ לעבודתו, אין מקבל שכרו, רק בפועל. אבל מי שפסק עם אריסו שאם ישקה שדה זו ארבע פעמים ביום ימל חצי הפרות, וכל האריסין שהם משקין שני פעמים אינם נזמלים אלא רביעי הפרות ורק מחמת ההסכם על הוספת העבודה הסכים לתת לו יותר מהרגיל, ובא המטר ולא הצרך לללות ולחשקות, נזמל חצי הפרות כמו שפסק עמו, שהאריס בשתת ואינו בפועל דפועל מקבל עבור עצם העבודה, ולכן מקבל אף אם לא יצמח שום פירות, וממילא כשלא עבד אין מקבל כלום, אבל אריס שמקבל רק כשיצמחו פירות, ממילא כשיצמחו פירות מקבל כפי ההסכם, גם אם לבסוף לא נצרך לתוספת עבודתו, דמזולו גרם.

כט תמוז

ד מי ששכר מלמד לבנו, וחתלה חתלמיד, אם אינו רגיל באותו חלי והוא הדין אם מת הנער (מרדכי ריש פרק האומנין), ואפלו אם רגיל באותו חולי והמלמד מהעיר ומכיר בו, פסידיא דמלמד כיון שהוא אונס שעל שניהם לידע או שעל שניהם אין לידע, דבכה"ג פסידיא דפועל"ב. אבל אם רגיל בחלי ואין המלמד מכיר בו, כגון שאינו מן העיר ואין מכיר תיעוק זה, והאב מכיר בו, לכן פסידיא

מא. ועי' לקמן סי' של"ה סעי' א' דכמו שהפועל יכול לדרוש לקבל עבודה אחרת, ה"ה אם נגמרה העבודה באמצע היום, יכול הבעה"ב לתת לו עבודה אחרת, כשלא סימנו על עבודה מסויימת.

מב. ואם אחר שהבירא חזר וקבלו סתם ולא התנה על מה שהחסיר, צריך לשלם לו כל שכרו, כמו בפועל שחלה וקיבלו סתם כדלעיל סי' של"ג סעי' ה' ברמ"א [סמ"ע]. ועי"ש בהערה שהש"ך חולק בזה.

קעד שלחן ערוך הל' שכירות פועלים | סימן שלה המבואר

דבעל חפית, ונותן לו כל שכרו משלם ולא כפועל בטל, הגם: דכל לומדי תורה יותר נוח להן ללמד מלילך בטל וממילא אין לו שום הנאה ממה שלא היה צריך ללמד את הבן²² (טור ס"ו), ועין לקמן סימן של"ה סעי' א' עוד פרטי דינים מחמת סברה זו. קצת דיני מלמד, ביוזרה דעה סימן רמ"ה. וביוזרה דעה סימן רמ"ח סעיף ה' מדין אשה שהשפירה מלמד לבנה אם בעלה יוכל למחות. ועין לעיל סימן פ"א סעיף א' וסעיף ז'²³ מי שאמר לחברו ללמד עם בן חברו אם חייב לשלם. ועין לעיל סוף סימן רל"ז אם יש משום השגת גבול אצל מלמד. ועין לעיל סימן של"ג דיני הרבה מדין מלמד.

סימן שלה

השוכר את הפועל למלאכה סתם או למלאכה ידועה

ובו ג' סעיפים

א השוכר את הפועל למלאכה ידועה, ונשלמה בחצי היום [דבשכרו ולא אמר מלאכה ידוע, יכול לתת לו כל עבודה אפי' קשה ממנה, וא"צ להוסיף אפי' בשכרו], אם יש מלאכה במוחה ולא קשה יותר ממנה או קלה ממנה, עושה יכול לחייבו לעשותה, ואם אין לו עבודה אחרת לתת לו, נותן לו שכרו כפועל במל כי צריך לשלם לו על כל היום כיון שהתחיל במלאכה, אבל כיון שסוף סוף אינו עובד בפועל, מקבל על החלק היותר כפועל בטל. הגם: ואם לו עצמו אין מלאכה לתת לו, ורוצה לקח מחברו מלאכה כזו ולתן לפועל, הרשות בידו כיון שהשתעבד לעבוד כל יום זה מה שיתן לו. ויש אומרים דאם רוצה להוסיף בשכרו, צריך לעשות אפלו מלאכה כבדה מן הראשונה²⁴ (הכל נמרדכי פרק

מג. ז"ל הרשב"א: ולענין פירעון, תלוי בראיית ב"ד שאם רואים שמלמד זה טורחו בלימודו הנאה היא לו כישיבתו בטל, נותן לו שכרו משלם, ואם לאו נותן לו שכרו כפועל בטל עכ"ל.

מד. ז"ל שם: מי שאמר לחתנו העשירי: תלמד עם בנך ואני משלם לך, פטור, כיון דלאו עני הוא ובלאו הכי חייב ללמד עם בנו, יכול לומר משטה הייתי בך, ואע"ג דלא טעין, טענין ליה, אע"ג דלא טענין ליה בשאר משטה.

מה. ז"ל שם: הנה, מי שהתנה עם בחור ללמוד עם בן חברו. בפני אבי הבן, ואבי הבן שתק, שתיתק כהודאה דמיא; ואף על פי שלא דבר האב כלום, דהוי ליה לאב לאסוקי אדעתיה ולמחות.

מו. לעיל סימן של"ג סעי' ב' כתב הרמ"א חידוש יותר ממה שכתב כאן, דבעה"ב יכול לחזור בו אף אחר שהתחיל הפועל, אם הפועל יכול להשיג עבודה אחרת ואפי'

שלחן ערוך ה' שכירות פועלים | סימן שלה המבואר קעה

האומנין). ואם היה הפועל מתחופרים או עובדי אדמה וכיוצא בהם, שדרבם למרח הרבה ואם לא יעשה מלאכה יחלה וממילא אין לו שום הנאה מלהיות פועל בטל, כי הוא מעדיף לעבוד, נותן לו כל שכרו משלם^{טו}. ומה שאמרנו שאם אין לו מה לתת לו, צריך לשלם לו על כל היום, הוא דקא שלא הראה לו אותה מלאכה תחלה ולכן לא מוטל עליו להתנות על מצב זה, אבל אם הראה אותה לו והפועל ראה שלא היה בה מלאכת יום ולא התנה שאם ייגמר העבודה באמצע היום ישלם לו על כל היום, אינו נותן לו כלום לאחר ששלמה, כמו שנתבאר בסימן שפדס זה דכל מה ששנייהם יודעים יש לפועל להתנות^{טז}. ואם שכרו סתם למלאכת יום אחד, יכול לשנותו ממלאכה קלה לכבדה כיון שמתחילה היה יכול לתת לו את המלאכה הכבדה, ולכן גם אין צריך להוסיף לו כסף ע"ז. הגה: מלמד שחלה התלמיד, נתבאר בסוף סימן של"ד באיזה אופן צריך לשלם למלמד כל שכרו (עור ריש סימן של"ד ורמז"ן נמשנה סימן א'), ובמקום שהוא פסידא דבעל הבית וצריך לשלם למלמד, צריך לתן לו שכרו משלם ולא כפועל בטל, דמלמד הוא כמו סוג הפועלים דאי לא עבדי חלשי כי מלמד נהנה ללמד כי פקודי ה' ישרים משמחי לב, ואין לו שום הנאה לישיב בטל. ואפלו יש לו תלמידים אחרים שלומד עמהם אין יכול לומר לו הרי אתה מקבל עבור נערים אחרים, דדבורא לאחד דבור למאה והיה יכול ללמדו ביחד עם שאר הנערים, וע"ז התחייב לו, וכשלא מלמד נער זה מפסיד מה שמגיע לו (צ"ת יוסף צסס הרשב"א סימן אלף מ"מ ורזי ירוסס נכ"ט ח"ג). וכיון ששכרו ללמד נער מסוויים אין בעל הבית יכול לתן לו נער אחר ללמד עמו כי זה נחשב לעבודה יותר קשה, כיון שאין שני נערים שווים, ויש חילוקים בהבנתם, או במשמעת אצל המלמד (משנה רמז"ן סימן א'). ויש אומרים דיוכל לתן נער אחר המבין וחרף בראשון כיון ששכרו ללמד הכל תלוי בחריפות הילד, ולא בשאר התנאים, אבל לא קשה מקצו כשזה באותו מחיר, דבתשלום יותר כתב לעיל ס"א שתי דעות

כבדה ממנה, אם יוסיפו לו על שכרו [סמ"ע].
מ. אה. לכאורה נראה לומר דגם בזמינו שייך לומר שאדם מוכן להיות פועל בטל על יום אחד, אבל באופן שצריך לשלם לו שכר כל החודש כפועל בטל, ודאי שאינו רוצה, כי צריך להביא פרנסה לביתו ולשלם כל הצטרכיותיו, ואם יקבל חצי ממשכורתו [כשיטת הט"ז בשם תשובת רש"י לעיל סי' של"ג], ודאי לא יסכים לכך. ויתכן שתשובת רש"י הוא רק כשקשה לשערכמה מוכן להוריד משכרו ולישיב בטל ולא שכך משערים תמיד.

מח. ודווקא שלא שכרו ליום אחד, אלא ששכרו למלאכה זו עד שתיגמר, אבל שכרו ליום אחד, יכול הפועל לומר ממה ששכרת אותי ליום אחד אע"פ שאני רואה שאין בה כדי יום אחד, משום שחשבתי שיש לך לתת לי עבודות במקום אחר עד סוף היום [סמ"ע].

קעו שלחן ערוך הל' שכירות פועלים | סימן שלה המבואר

בזה (מרדכי פרק האומנין), וכן נראה לי להורות. והא דצריכין לתן למלמד שכרו משלם ולא כפועל בטל, הינו דוקא אם נראה לבית דין שנהנה בלמודו יותר מבטולו, אבל אם נראה לבית דין שגוח לו בבטול, אינו נותן לו אלא בשאר פועל בטל (תשובת רש"א סימן תרמ"ג וסימן אלף מ"ב). המלמד עם בן חברו שלא מדעת האב ותובע אח"כ שכרו מהאב, יש אומרים דחייב לשלם לו כדין היורד לתוך שדה של חברו שלא ברשות, שיתבאר לקמן סימן שע"ה סעי' א' דאם עומד לכך מקבל כל שכרו (מרדכי שם והגהות מרדכי שם). ויש חולקין כיון דמצוה קעביד, אמרינן שלכן עשה זאת ולא כדי לקבל שכרו (תשובת רש"א סימן תרמ"ה). ואם אחד אומר למלמד למד עם בני, ולא קצב לו שכירות, צריך לתן לו כפי מה שנותנים אחרים וצריך לתת כפי הפחות שבמלמדים (מרדכי ה"ל גסס מהר"ס). בעל הבית ששכר מלמד ואמר שלחן אצל קרובו לנסותו אם יוכל ללמוד עם הצער, והמלמד לא הלך, ואחר שלמד עמו וטוען האב שלא צריך לשלם לו כי לא נבחן אצל קרובו, אומר המלמד שיינסנו עדין ויראה שידוע ללמד, ועד מעיד שלא ידע ללמד עמו בשעה שהתחיל ללמוד, והמלמד מכחישו, הדין עם המלמד וצריך לשלם לו, מאחר שידוע עכשיו מוקמינן לה אחזקה שידע כבר ולולא העד היה נוטל בלי שבועה מכח החזקה, וכיון שיש עד אחד נגדו נשבע נגד העד ונוטל שכרו (מרדכי פרק מי שמת). רב שהיה בעיר בקה שנים והורה לקהל בלי לקצוב מראש שכר ע"ז, ואחר כך קצבו עמו שכר להבא, לא יוכל לתבע על מה שבער, דודאי מחל להם בזה ששתק ולא תבע שכרו בשעה שקצבו עמו על להבא (מהר"ס פדוואה סימן מ'). פועל שקבל עליו כל אגס אם ייאנס החפץ ישלם לבעה"ב, ובא אגס דלא שכיח קלל, שטור, שעל מנת בן לא התנה אבל שכיח ולא שכיח, כלול בקבלתו (צ"ח יוסף ס"ס ש"ז וכן הוא גס"ס פרק מי שאלחו). אחד ששכר סוס על שמונה ימים לילך למקום אחד, ובאשר הלך שני ימים נמלה וחזר למקומו, יכול לעשות באלו ששה ימים עם הסוס מה שירצה, להשקירו בעיר להביא עצים או שאר מלאכות המיוחדות לסוסים באותה עיר כמו שכתב השו"ע בפועל שיכול לתת לו עבודה אחרת, ואע"פ שבפועל אין יכול לתת לו עבודה יותר כבדה, כאן אף על פי שזו המלאכה קבדה מן הראשונה יכול לתת לו,

מ. הש"ך טוען שגם המרדכי שמחייב איירי רק באופן שמתחילה גילה דעתו שרוצה שילמד עם בנו, ואפי' נימא שהמרדכי מחייב, מ"מ מוכיח מהגמ' בנדרים שמותר למודד הגנה ללמוד עם בנו אפי' במקום שנוטלין ע"ז שכר, משום דמצוה קעביד, ועי' דאין יכול לתבוע שכרו. ועי' בבית היילל הובא בשער המשפט מה שיישב בזה. והגר"א חולק דשתיקה הוי כחודאה על טענות שביניהם ולא הוי כמחילה.

שלחן ערוך ה' שכירות פועלים | סימן שלו המבואר קעו

דְּיָנִיתָא לֵה לַמְשָׁכִיר שֶׁתֵּהֵא בְּהִמָּתוֹ בְּעִיר וְעוֹשֶׂה מְלָאכָה כְּבִדָּה יוֹתֵר מִמָּה שֶׁתִּלְךָ לְמָקוֹם רְחוֹק וְיֵשׁ כְּמָה סִיכוּנִים בְּדִרְכִּים (מִשׁוּבָּה מִיּוֹמֵי דַּמְשַׁפְּטִים סִימָן כ"ד).

א' מנחם אב

ב' הַשׁוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֵל לְהִבְיָא לוֹ שְׁלִיחוֹת חֶפֶץ מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, וְהִלְךָ וְלֹא מֵצָא שָׁם מַה שְּׂיָבִיא, נוֹתֵן לוֹ שְׂכָרוֹ מִשְׁלָם^א. הַגֵּה: דְּהָרִי כָּבֵד עֲשֶׂה שְׁלִיחָתוֹ (הַמְּגִיד פ"ט). אֲכַל אִם שָׁלַח שְׁלִיחַ עִם אִגָּרָת, וּמֵצָא בְּאִמְצַע הַדֶּרֶךְ אֶת מִי שֶׁנִּשְׁלָחוֹ אֵלָיו וְחָזַר וְלֹא הוּצָר לִילֵךְ אֶת כָּל הַדֶּרֶךְ שֶׁנִּשְׁכַּר עָלָיו, אֵין לְשַׁלֵּחַ כְּלוֹם עַל מַה שֶׁלֹּא הִלְכֵּי אֵלָּא אִם בֵּן הָיָה לְבַעַל הַבֵּית לִידַע וְלֹא לְשַׁלֵּחַ, דָּאז הָיָה פְּסִידָא דְּבַעַל הַבֵּית כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעִיל סִימָן שִׁל"ד (מִרְדְּכִי פֶרֶק הָאוֹמֵנִין וְהַגֵּהוֹת מִרְדְּכִי דְקִדּוּשִׁין). וְאִם הָיָה דְּכָר כְּבֵד מַה שְּׂיֵשׁ לוֹ לְהִבְיָא וְכַעַת שְׁחֹזַר רִיקָם מְרוּיַח שֶׁא"צ לִישָׂא מִשָּׂא כְּבֵד, מְנַכֵּחַ לוֹ מִשְׁכָּרוֹ, שְׂאִינִי דְיוֹמָה בָּא טַעוֹן לְבָא רִיקָם, אֵלָּא אִם בֵּן הוּא מְאוֹתָם אֲנָשִׁים שֶׁדִּרְכָּם לְטַרַח וְאִינִים נִהְיִים מִמְּנוּחָה וְכנ"ל תַּחֲלִילַת סֵעִי א'.

ג' שְׂכָרוֹ לְהִבְיָא תְּפוּחִים לְחוֹלֶת, וְהִלְךָ וְהִבְיָא וּמֵצָא שְׁמֵת אוֹ שֶׁהִבְיָא וְאֵין לוֹ שׁוֹם צוּרֵךְ בָּהֶם, לֹא יֹאמֵר הַמְשָׁכִיר טַל מַה שֶׁהִבְיָא בְּשִׁכְרָךְ כִּי אֵין לִי צוּרֵךְ בָּהֶם, אֵלָּא כִּיֹּן שַׁעֲשֵׂה שְׁלִיחוֹתוֹ, נוֹתֵן לוֹ כָּל שְׂכָרוֹ וְאֵין יוֹכֵל לְשַׁלֵּם לוֹ בְּחִפְצִים אַחֲרִים וְכִמוֹ שִׁיתְבָּאֵר בְּסִימָן הַבָּא סֵעִי א', וְכֵן כָּל כִּיֹּצֵא בְּיוֹם.

סימן שלו

השוכר את הפועל לעשות בשלו

והראהו בשל חבירו

ובו ד' סעיפים

ב' מנחם אב

א' הַשׁוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֵל לַעֲשׂוֹת בְּשָׁלוֹ וְהִרְאָהוּ בְּשָׁל חֲבֵירוֹ, שֶׁהַפּוֹעֵל אֵינוֹ יוֹדֵעַ שֶׁהִשְׁדָּה לֹא שָׁלוֹ, אִפִּי לֹא אִמֵּר לוֹ שֶׁשׁוֹכְרוֹ בְּשָׁלוֹ, אוֹ כִּשְׁהַפּוֹעֵל יוֹדֵעַ

נא. שכרו משלם הכוונה שכר פעולה, אבל אם סיכם עמו מחיר גבוה מהמקובל, ודאי שזה רק אם יעשה שליחותו, וכיון שלא קיים שליחותו יתן לו כמו המחיר הרגיל בשוק [נתיבות].

גב. הסמ"ע תמה, דהרי עשה מה שנשלח והביא את האגרת למי שהיה צריך להגיע

קעה שלחן ערוך ה' שכירות פועלים | סימן שלו המבואר

שהשדה אינה שלו, אבל השוכר אמר לו ששוכרו בשלו, כיון ששכרו לעשות בשלו, נחשב שהוא מתחייב לשלם לו, ולכן השוכר נזתן לו לפועל שִׁכְרוּ מְשָׁלֵם וְחוֹזֵר השוכר וְנוֹמֵל מִחֲבָרוֹ מבעל השדה מֵה שֶׁהִתְנַהוּ כמה ששווה העבודה שעשה בשדהו, והשוכר אֵינוֹ יָכוֹל לֹאמַר לוֹ לפועל מֵל מֵה שֶׁעָשִׂיתָ בְּשִׁכְרְךָ כי חיוב התשלום לפועל הוא במזומן, וחיוב השוכר לשלם לפועל ואין יכול לומר לו שבעל השדה ישלם לו הוא אִפְּלוֹ לֹא אָמַר לוֹ בפירוש שִׁכְרְךָ עָלַי, אֲלֵא שִׁכְרוּ סְתָם כיון ששכרו לעשות 'בשלו'. אֲבָל אִם שִׁכְרוּ לַעֲשׂוֹת בְּשֵׁל חֲבֵרוֹ שאמר לו תעבוד בשדה של פלוני, או שאמר לו שדה זו והפועל יודע שהשדה אינה שלו סְתָם ולא אמר לו 'שכרך עלי', יָכוֹל לֹאמַר מֵל מֵה שֶׁעָשִׂיתָ בְּשִׁכְרְךָ כי הפועל יודע שהשדה לא שלו, ולא אמר לו שהוא מתחייב לשלם לו, וא"כ הפועל יודע שהוא עובד מעצמו בשדה של אחר, ולכן בעל השדה יכול לומר לו איני חפץ בעבודתך וטול מה שעשית לעצמך. וְאִם אָמַר לֵה 'שִׁכְרְךָ עָלַי', כיון שחייב עצמו בתשלום עבודתו, אֵינוֹ יָכוֹל לֹאמַר לוֹ בֵּן. הַגֵּס: שִׁכְרוּ בְּפָנֵי חֲבֵרוֹ בעל השדה וְשָׁתַק חֲבֵרוֹ, שְׁתִּיקָה כְּהוֹדָאָה ונחשב שבעל השדה התחייב לשלם לפועל שכרו וְחֵיב לָתֵת לוֹ שִׁכְרוֹ. וְהוּא הִדִּין בְּשׁוֹכֵר מְלָמֵד לְבֵן חֲבֵרוֹ שאם שכרו בפניו, מתחייב לשלם למלמד. אָחֵד שֶׁאָמַר לַחֲתָנִי העשיר תִּלְמַד עִם בְּנִךְ וְאֲנִי אֶשְׁלֵם לָךְ, פְּטוּר מִלְּשַׁלֵּם לוֹ כיון שיש באפשרותו לשלם או ללמוד בעצמו, יכול לומר לו משטה הייתי בך, כיון שהאב חייב ממילא ללמוד עם בנו (מרדכי פרק זה צורר).

ב השוֹבֵר אֶת הַפּוֹעֵל לַעֲשׂוֹת בְּשָׁלוֹ אוֹ לְלַקֵּט לוֹ דָּבָר שֶׁל הַפֶּקֶר, א"ע פ' שהפירות הם שלו כי גם בפירות של הפקר מיד כשהגביהו עבדו הבעלים, זכו בו, ובידו לתת אותם לפועל, מ"מ אֵינוֹ יָכוֹל לֹאמַר לוֹ מֵל מֵה שֶׁעָשִׂיתָ בְּשִׁכְרְךָ כי החיוב לשלם לפועל הוא במזומן. וְאִם נִתְרַצָּה הַפּוֹעֵל לִמְלוֹ בְּשִׁכְרוֹ וְאַחֵר קָדַח הָזֶר בּוֹ, אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, וְהוּא שֶׁעָשָׂה מְשִׁיכָה אוֹ הִנָּהֳהָ בפירות וכבר זכה בהם או שְׁהוּא בְּרִשְׁתּוֹ של הפועל כגון שהביאם לרשותו או לתוך כליו, דזכה בהם, וקיבל שכרו, ושוב אין יכול לחזור בו.

אליו. ולכן מפרש כוונת המרדכי שמצאו ליסטים בדרך, ומחמת זה לא יכל לעשות שליחותו, ולכן לא מגיע לו שכרו. נג. כתב המרדכי בשם מהר"ם (הובא בסמ"ע) שדווקא בקש ותבן אין יכול לומר לו טול מה שעשית בשכרך, אבל בחיטין ושעורין שהוא דברי מאכל, יכול לומר לו. ועיין במרדכי שכן נראה לו בחלום, וכתב הש"ך ע"ז שדברי חלומות אין מעלין ואין מורידין. וכתב הרש"ש שהש"ך חולק רק בחיטין ושעורין, אבל בפת אפוי וכיו"ב, מודה הש"ך.

שלחן ערוך ה' שכירות פועלים | סימן שלו המבואר קעט

ג' מנחם אב

ג שָׂכְרוּ לְשֹׂמֵר לוֹ דְּבַר שֶׁל הַפֶּקֶד והפועל יודע שזה הפקר, ואין השוכר מתחייב בשכרו, יָכוֹל לומר לוֹ מַל מַה שֶׁעָשִׂיתָ בְּשִׁכְרָה, לְפִי שֶׁעָדִין לֹא זָכָה בּוֹ בְּעַל הַבֵּית, וְיִלָּךְ הוּא וְיִקְדִּים וְיִזְכָּה בּוֹ כִּי אִם אַחֵר יִזְכָּה בּוֹ יִישָׁאֵר קֶרֶחַ מִכָּאֵן וּמִכָּאֵן.

ד הַשּׁוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֵל וְנִתְּנָהוּ וְנִתְּנָהוּ בְּאֶנְדְּרִיא לְעִבְדֵת הַמֶּלֶךְ, אֵינּוּ הַפּוֹעֵל לֹא יָכוֹל לומר לבעה"ב הֲרִינִי לְפָנֶיךָ וְתַעֲבֹד עִמִּי, כִּי כִּיּוֹן שֶׁאֵינוּ יָכוֹל לַעֲשׂוֹת זֶה מִחֲמַת פְּקוּדַת הַמֶּלֶךְ, אֵלָּא אֵינוּ נוֹתֵן לוֹ אֵלָּא רַק כְּפִי מַה שֶׁעָשָׂה עִמּוֹ.

סימן שלו

דין אכילת פועל בשעת מלאכה, ממה אוכל או מתי אוכל ובו כ' סעיפים

ד' מנחם אב

א נאמר בתורה שפועל רשאי לאכול בשדה או בכרם בשעת מלאכתו, ובסימן יתבאר מתי וזאי לכך. פועל העושה מלאכה לבעל הבית בדבר מאכל, הרי זה אוכל ממה שהוא עושה, אפילו אינו עושה לא בדין ולא ברגליו, רק שנושא על כתפו קמ"ל דלא נימא דבעין דומיא דשור שעושה המלאכה בידיו וברגליו, ואסור להסמו שלא יאכל דהוקש לבהמה שיש אסור דאורייתא לחוסמה בשעת מלאכה. ואם הסמו אע"ג שמחוייב מלקות כי עבר על לאו, מ"מ שלומי משלם לה מלקי לא לקי אע"פ שתמיד כל מי שמתחייב מלקות ותשלומין, לוקה ואינו משלם, כאן יש מיעוט שאינו לוקה, דכתיב 'כנפשו', מה אצל נפשו אם חסמת אינך לוקה, אף בפועל כן (טור נשם הרמ"ה).

ב במה דברים אמורים שאוכל, בשעה גידולי קרקע בקמח רק בשעת גמר מלאכה, בגזן בוצר ענבים, ומוסק בזיתים, ואורה בתאנים, וגידר בתמרים דכתיב 'ואל כליך לא תתן' דאירי בשעה שהוא נותן לכליו

ג. בגמ' דרשינן בכרם רעך ולא בכרם הקדש, וה"ה בשדה גוי אין אוכל למ"ד גזל עכו"ם אסור מה"ת [ש"ך]. ורעק"א חולק על הש"ך שלא יתכן שפועל אצל גוי יהיה יותר גרוע מכשעובד אצל ישראל, ולכן מפרש שהמיעוט הוא שמותר לתת גם לכליו ולא רק לאכול בכרם, משא"כ אצל ישראל אסור לעשות זאת.

קב' שלחן ערוך הל' שכירות פועלים | סימן שלו המבואר

של בעה"ב, אז הוא זכאי לאכול, וכשעובד בתלוש מהפרקע, רשאי לאכול רק ק"מ. ש"נמ"ר סוף מלאכה המחייבת אותו בחיוב האחרון שבו וכמו שמבאר והולך, וליף מ'לא תחסום שור בדיושו' דאיירי שעובד בתלוש קודם שנתחייב במעשרות. אכל העושה בדבר שאין גדולי פרקע, כגון החולב והמחבץ (פירוש, המוילא חמאה מן החלב, ערוך יש אומרים המקפה את החלב צקצה להיות נקרה, רש"י צפ"י דשנת) והמנבן עושה גבינה, אינו אוכל כיון שבתורה מופיע רק דייש וכרם שהם עבודה בגדולי פרקע. וכן העושה במחבר שלא בשעת גמר מלאכה, כגון העו"ד בגנבים או מכסה שרשי האילנות. ואפלו המנבש בבצלים ושומים, כגון שעוקר את הקמנים מן הגדולים, לא יאכל מהם, ואף על פי שהוא גמר מלאכת הקמנים שראויים לאכילה, מ"מ לא נחשב שעושה את המלאכה בהם, משום שעקר המלאכה לצדד הגדולים לתרחיב להם ועדין לא נגמרה מלאכתו.

ה' מנחם אב

ג' העושה בתלוש לאחר שנגמרה מלאכתו למעשר, כגון בורל (פירוש, שנדקו זו נזו ומדלגן) בתמרים ובגרוגרות שכבר נתחייבו במעשרות, אינו אוכל מהם. שכל דבר שאין אחר חיוב מעשר חיוב אחר, כגון תאנים וענבים [כשבצרן לאכילה דנתחייבו במעשרות כשאספן בכלי, דאילו לקטן לעשיית יין אין מתחייבים במעשרות עד שייעשו יין] לאחר שנתחייבו למעשר, אינו אוכל מהם דילפינן דומיא דדייש שעדיין לא נגמרה מלאכתו, ובדבר שיש בו חיוב אחר, כגון חטים העומדים שבסתמא הן עומדים לעשות פת שחייבת בחלה, לכן אע"פ שכבר נתחייבו במעשרות, כיון שיש עוד חיוב נוסף של חלה, אוכל עד ש"נמ"ר מלאכתו להתחייב בחלה כשיתן מים בקמח, ולאחר מכן אינו אוכל אבל שאר מיני דגן שסתמא אין עומדים לפת אלא לתבשיל מיד כשמירחן ונתחייבו במעשרות, שוב אינו אוכל.

ד' הבורל בתמרים רעים שלא נתבשלו כל צרכו, ונותנים אותם בסל ומתחממים ומתרככים שם, אע"פ שכבר עשאן קציעות וכעת צריך לחתוך מהם, מ"מ כיון שעדיין לא ראויים לאכילה עדין לא נגמרה מלאכתו ויכול לאכל מהם.

ה' מנחם אב

ה' נפתחו חביותיו ונתפרסו עגוליו ושכרו לעשות בהם לסתום את החביות, או שנשפכו למקום אחר ושכרו לחזור ולמלאות את החביות, וכן בעיגולים

שלחן ערוך ה' שכירות פועלים | סימן שלו המבואר קפא

נתפרדו מדביקותם, אבל ניכר שכבר היו מדובקים, לא יאכל הפועל מהם, שִׁכְבָּר נְתַחֲיָבו בְּמַעֲשֵׂר. בְּמָה דְּכָרִים אֲמֹרִים, בְּשִׁירְדַע הַפּוֹעֵל שֶׁנִּפְתָּחוּ וּמִמִּילָא כְּשֶׁהַשְּׂכִיר עֲצָמוּ יָדַע שֶׁאֵין לוֹ זְכוּת אֲכִילָה בָּהֶם, אֲכָל אִם לֹא יָדַע, וְסָבּוֹר שֶׁעָרְבָן לֹא נְתַחֲיָבו בְּמַעֲשֵׂר כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁפָּךְ לִגְת וְצָרִיךְ לַחֲזוֹר וּלְדַלּוֹת מִשֶּׁם לַחֲבִיּוֹת, וּבַעֲיִיגוּלִים נִתְפָּרְדוּ וְנֵאִים כְּמוֹ שֶׁעָרְבָן לֹא הוֹדְבָקוּ מֵעוֹלָם, וְלִכֵּן סָבּוֹר שֶׁעָרְבָן לֹא נְתַחֲיָבו בְּמַעֲשֵׂר, תֵּיב לְעֵשֶׂר וְלִהְיוֹתָלָא כִּי הַשְּׂכִיר עֲצָמוּ עַל דַּעַת שְׂיוֹכֵל לֵאכּוֹל מִהַפִּירוֹת, וְחִישַׁב זֹאת לְעֲצָמוּ כַּחֲלָק מִשְׁכָּרוֹ.

ו' הַשּׁוֹמֵר בְּמִחְבָּר, אִפְּלוּ בְּשַׁעַת גְּמַר מְלֵאכָה שֶׁהִתְחִילוּ לְבַצּוֹר בְּצַד אֶחָד, וְהוּא שׁוֹמֵר בְּצַד הַשְּׂנִי שֶׁעָרְבָן מִחוּבָר, אֵינִי אוֹכֵל כִּי שְׂמִירָה לֹא נִחְשַׁבְתָּ מִלֵּאכָה כִּיוֵּן שֶׁאֵין עוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה, וּבִתְרוּהָ אֵיירִי כְּשֶׁעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה. אֲכָל הַשּׁוֹמֵר בְּתָלוּשׁ עַד שְׁלֵא נִגְמְרָה מְלֵאכָתוֹ שֶׁשׁוֹמֵר עַל הַפִּירוֹת אַחֵר שֶׁכָּבֵר נִתְלָשׁוּ, אָף עַל פִּי שְׂאִינוֹ אוֹכֵל מִן הַתְּנִיחָה דֵּאִינוּ עוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה, מ"מ אוֹכֵל מִהֶלְבֹּת מְדִינָה מִחֲמַת שְׁנִיחָנוּ בֵּן וְעַל דַּעַת כֵּן הַשְּׂכִיר עֲצָמוּ.

ז' מנחם אב

ז' יָכוֹל הַפּוֹעֵל לֵאכּוֹל אִפִּי יוֹתֵר מִשְּׁכָרוֹ, כְּגוֹן שֶׁשְּׁכָרוֹ אֵינִי אֱלָא דִּינָר אִפִּי הֵכִי יָכוֹל לֵאכּוֹל קִשּׁוֹת אוֹ בּוֹתֶבֶת שְׂוָה סֵלַע שְׁהוּא ד' דִּינָרִים, וּמִכָּל מְקוֹם מְלָמְדִין אוֹתוֹ שְׁלֵא לְעִשּׂוֹת בּוֹ, כִּדִּי שְׁלֵא יִמְנְעוּ מִלְּהַשְׁכִּירָו מִלְּשׁוֹכְרוֹ. הַגִּס: יֵישׁ אוֹמְרִים דְּקָא שְׁשָׁכְרוּ לְעִשּׂוֹת כָּל הַיּוֹם יָכוֹל לֵאכּוֹל יוֹתֵר מִשְׁכָּרוֹ, אֲכָל אִם לֹא שָׁכְרוּ רַק לְלִקֵּט קִשּׁוֹת אֶחָד, לֹא יֵאכְלֵנוּ דֵּאִין יָכוֹל לֵאכּוֹל רַק אַחֵר שֶׁהִתְחִיל לִהְיוֹת בְּכִלְיוֹ שֶׁל בַּע"ב כְּדִלְהֵן, וְכִיוֵּן שֶׁשְּׁכָרוֹ לְקִישּׁוֹת אֶחָד וְהִנִּיחוּ בְּכִלְיוֹ שֶׁל בַּע"ב, שׁוֹב אֵין לוֹ מִמָּה לֵאכּוֹל. וְאִפְּלוּ שָׁכְרוּ כָּל הַיּוֹם, לֹא יֵאכְל קִשּׁוֹת הָרֵאשׁוֹן שְׁלִקֵּט, אֱלָא יִתֵּן תְּחִלָּה לְכִלְיוֹ שֶׁל בַּע"ב הַבֵּית וְאַחֵר כֶּף יֵאכְל הוּא (טור ס"ו).

ח הֵיךְ מִשְׁמֵר אֶרְבָּעָה אוֹ חֲמִשָּׁה עֶרְמוֹת שֶׁל חֲמִשָּׁה בְּנֵי אָדָם שְׂיוֹכֵל לֵאכּוֹל מִכַּח הַלְכוֹת מְדִינָה, לֹא יִמְלָא כֶּרְסוֹ מֵאֶחָד מֵהֶן, אֱלָא אוֹכֵל מִכָּל מִלְּפִי חֲשִׁבּוֹן כִּיוֵּן שֶׁמִּלֵּאכְתָּ הַשְּׂמִירָה נַעֲשִׂית עַל כּוֹלֵן בֵּבַת אַחַת, מִשְׁא"כ כְּשֶׁהַשְּׂכִיר עֲצָמוּ לְעִשּׂוֹת מִלֵּאכָה בְּכִמָּה שְׁדוֹת, רִשְׁאִי לְמֵלֵא כֶּרְסוֹ בְּשִׁדָּה הָרֵאשׁוֹן שְׁעוֹבֵד בָּהּ.

ח' מנחם אב

ט הֵיךְ עוֹשֶׂה בְּתֵאנִים, לֹא יֵאכְל בְּעֵנְבִים אִפְּלוּ שָׁכְרוּ לְעִשּׂוֹת בְּשִׁנְיָהם הַתְּנִיחָה הַתִּירָה רַק בְּשִׁעָה שְׁנוֹתֵן לְכִלְיוֹ שֶׁל בַּע"ב מִמִּין זֶה, אֲכָל יָכוֹל הוּא לִמְנַע עֲצָמוּ מִלְּאֲכָל עַד שֶׁמִּנְיַע לְמְקוֹם הַיְּפּוֹת אַע"פ שְׁעוֹבֵד בְּעֵנְבִים, רַק רֹצֵה לֵאכּוֹל מֵעֵנְבִים יוֹתֵר טוֹבִים, וְאוֹכֵל כְּדִי צָרְכוֹ, וְה"ה שְׁמוֹנֶע עֲצָמוּ מִהֶתֵּאֲנִים עַד שִׁיגִיעַ

קפב שלחן ערוך הל' שכירות פועלים | סימן שלו המבואר

לענבים ואוכל. לפיכך, הפועלים עד שלא חלבו שתי וערב בנות והענבים עדין לא התרסקו, נחשב שעובד בענבים, ולכן אוכלים רק ענבים ואין שותים תירוש, מפני שאין מלאכתו נפרת בנין, ותוה לה בעושה במין זה ואוכל במין אחר, אבל משחלבו שתי וערב שכבר ניכר שיש גם יין, ונחשב שעובדים בשניהם, לכן אוכלים בענבים ושותים בתירוש.

י תיה עושה בגפן זה לא יאכל בגפן אחר הגמ' מסתפקת בזה, אם יכול לאכול כיון שזה אותו מין, או לא כיון שזה אילן אחר, ולכן לכתחילה לא יאכל ואי אכל לא מפקין מינה ולא מנכין מאגרה לא מנכים משכרו. ומיהו, גפן שפדלית על גב חברתה, ועושה באחד מהם, יכול לאכל מהשניה כיון שזה אותו מין ומודלית ע"ג אותו עץ, אבל בגפן המודלית ע"ג תאנה תלוי בספק הנ"ל ולא יאכל לכתחילה, ואם אכל לא מוציא ממנו.

ט' מנחם אב

יא אין רשאי לאכל אלא בשעת עשיית מלאכה ממש, ולא שישב ויאמר מנעתי עצמי עד עתה ולא נטלתי לאכל, ועל כן אשב עתה ואנוח ואכל. ומפני תקנת בעל הבית שלא יתבטל ממלאכתו כי כשאוכל בשעת עבודה עובד יותר לאט, אמרו חכמים שאחר שגמר מלאכת שורה זו והולך לתחתיל שורה אחרת, יכול לאכל אף על פי שאינו בשעת מלאכה, ששוב הוא לבצע הבית כדי שלא יתבטל.

יב בפסוק כתוב שאוכל ענבים ודורשים 'ולא ענבים ודבר אחר' עמם, ולכן לא יאכל עם הענבים פת או דבר אחר כדי שיאכל הרבה מהענבים, ולא יאכל במלח למתקו. ואם קצין עם בעל הבית שיאכל עד שעור כך וכך, אוכל בין בפת בין במלח בין בכל דבר שירצה כיון שבכל אופן רשאי לאכול עד שיעור שקצין.

י' מנחם אב

יג אסור לפועל למין הענבים דדורשים 'ואכלת' ולא מוצין, וכן אסור לו להבהב השקלים באור או לתפרק על גב הקלע כי זה גורם לאכול מהם יותר,

נו. הט"ז חולק על המחבר, כיון שזה איבעיא בגמ' והבעיא ב"ב מוחזק קודם שנולד הספק, הוי כתפיסה, ובפרט לשיטת המחבר שכל ספק בגמ' מהני תפיסה, לכן כאן אין להוציא ממנו מבעה"ב לחייבו לשלם כל השכירות. ועי' נתיבות סי' שמ"ק שבדרא דממונא לא מהני ספק פירעון. ולפי"ז מיושבת קושיית הט"ז, כיון שיש כאן ודאי חיוב שכירות וספק אם נפטר ע"י אכילתו, לכן חייב לשלם לו כל שכירותו.

שלחן ערוך ה' שכירות פועלים | סימן שלו המבואר קפג

ודין הבהוב והפרכה בסלע הוא ספק בגמ', ולכן אם אכל אין מוציא מידו, **אִפְּלוּ אִין מְתַבְטֵל מִמְּלֹאכְתּוֹ בְּהִכְהוּב אוֹ בְּהִפְרָכָה** כגון שעושה זאת ע"י אשתו או בנו.
יֵד אִסוּר לְפֹעֵל לֵאכֹל מִמָּה שֶׁהוּא אוֹכֵל אֲכִילָה גָּסָה כי דורשים 'כדי שבעד' ולא אכילה גסה.

יא מנחם אב

מִזֶּה רִשְׁאֵי הַפֹּעֵל לְמַכֵּל פֶּתוֹ בְּצִיר (פירות, לחלות היוצא מכניסה ועצירת הדג), בְּדֵי שִׁיאֲכַל עֲנָבִים הִרְבָּה מחמת מליחות הציר, כי המיעוט הוא רק שלא יתקן את הפרי עצמו שע"י יאכל יותר, אבל מותר לגרום לפועל עצמו שיאכל יותר.
וְרִשְׁאֵי בְּעַל הַבֵּית לְהַשְׁקוֹת אֶת הַפֹּעֵל וְיוֹ, בְּדֵי שֶׁלֹא יֵאכַל עֲנָבִים הִרְבָּה דעושה את המניעה בפועל ולא בפירות.

**מִזֶּה פֹּעֵל שֶׁאָמַר לְבָעַל הַבֵּית הֵן לְאַשְׁתִּי וּבְנֵי מָה שֶׁהָיָה לִי לֵאכֹל, או שֶׁאָמַר הִרְנִי נִטְלָה מִמֶּנִּי קִעֻט מָה שֶׁנִּמְלָתִי לֵאכֹל, לְאַשְׁתִּי וּבְנֵי, אע"פ שכבר הגביהם וזכה בהם, מ"מ אִין שׁוֹמְעִין לוֹ דוכות האכילה אינו משום תוספת בשכרו, אלא חסד וחנינה כמתנות עניים, והתורה זיכתה זאת רק לו, אא"כ התנה כן מראש.
אִפְּלוּ נִזִּיר שֶׁהָיָה עוֹשֶׂה בְּעֲנָבִים וְאָמַר תִּנְנוּ לְאַשְׁתִּי וּבְנֵי, אִין שׁוֹמְעִין לוֹ.**

יב מנחם אב

יֵד פֹּעֵל שֶׁהָיָה עוֹשֶׂה הוּא וְאַשְׁתּוֹ וּבְנָיו וְעַבְדּוֹ שְׂכוּלִים עוֹבְדִים עִמּוֹ בַּשָּׂדֶה, וּמִמְּלֵא כוֹלֵם רְשָׁאִים לֹאכֹל, וְהִתְנָה עִם בְּעַל הַבֵּית שֶׁלֹא יֵאכַל לא הוא ולא הן **מִמָּה שֶׁהֵם עוֹשִׂים, אִם הֵם גְּדוּלִּים וּמִדַּעְתָּן בִּידְעָתָן (טור סי' יו'), לא יֵאכְלוּ כי הסכימו לתנאו, וויתרו על זכותן, אֲכָל אִם הֵם קְטַנִּים ואין מחילתן מחילה, לכן לא מהני תנאו כלפס, אע"פ שכלפי עצמו מועיל תנאו, ולכן יֵאכְלוּ דַּמְשָׁל אביהם שבשמים הן אוכלים.**

יח הָאוֹכֵל בְּשֶׁעָה שָׁאִין לוֹ זְכוּת לֵאכֹל, וְכֵן אִם הוֹלִיךְ בֵּידוֹ מִמָּה שֶׁעוֹשֶׂה או שֶׁנָּתַן לְאַחֲרִים, עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה כשאוכל או נתן לאחרים שלא כדין, עובר בלא תגזול או לא תגנובו, וכשמוליך לביתו עובר גם על 'ואל כליך לא תתן'.

יג מנחם אב

יט אִין הַפֹּעֵל רִשְׁאֵי לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּלִילָה אִפִּי כשעושה מלאכה לעצמו וְלְהַשְׁכִּיר עֲצָמוֹ בַּיּוֹם דַּחֲלַשׁ ע"י המלאכה בלילה. וְכֵן לֹא יִרְעֵב וְיִסְתַּף

נו. קמ"ל דלא תימא דכיון שהבעה"ב יודע מראש שהוא נזיר, שכרו ע"ד שיתן לאשתו ובניו [סמ"ע]. והש"ך כתב דבגמ' מבואר דנזיר פשיטא טפי שאין רשא, דאומרים לנזיר שיתרחק מלעבוד בכרם.

קפד שלחן ערוך הל' שכירות פועלים | סימן שלה המבואר

עצמו לחסוד ממונותיו ויִאכיל מוונותיו לִבְנָיו, מִפְּנֵי כְּפֹל מְלֹאכְתּוֹ שֶׁל פֶּעַל חֲבִית, שֶׁהָרִי מְחַלֵּשׁ כּחוֹ שְׁלֵא יוּכַל לַעֲשׂוֹת מְלֹאכֶת פֶּעַל חֲבִית בְּכַח הָרְאוּיָהּ.

כּ מִזְהָר הַפּוֹעֵל שְׁלֵא יִכְפֹּל מִזְמַן עֲבוּדָתוֹ מִעֵט כָּאֵן וּמִעֵט כָּאֵן, אֲלֵא חֵיב לְדַקְדֵּק עַל עֲצָמוֹ בְּזִמָּן וּלְעִבּוֹד כּל הַזְמַן בְּלִי בִּטּוֹל, שֶׁהָרִי הַקָּפִידוֹ בַּפּוֹעֵל עַל בְּרָכָה רְבִיעִית שֶׁל בְּרִית חֲמוּזִין שְׁלֵא יִכְרֹךְ אוֹתָהּ מִשּׁוּם בִּטּוֹל וּמִנּוּ שֶׁל בַּעַ"ב, אַע"פ שֶׁהוּא זְמַן מוֹעֵט בִּיתְרָנִי. וְכֵן חֵיב לַעֲבֹד בְּכָל כּחוֹ, שֶׁהָרִי יַעֲקֹב הַצֹּדִיק אָמַר 'כִּי בְּכָל כּחִי עֲבַדְתִּי אֶת אֱבִיכִי' (צִרְאִים לֵא, ו), לְפִיכָּה, נִמְלֵךְ שֶׁכָּרוּ אֶת בְּעוֹלָם הָהָא, שֶׁנֶּאֱמַר 'וַיִּפְרֹץ הָאִישׁ מְאֹד מְאֹד' (צִרְאִים ל, מֵג).

סימן שלה

דין אכילת בהמה בשעת מלאכה, ואיסור חסימתה ובו מ' סעיפים

יד מנחם אב

א כתיב 'לא תחסום שור בדישו', דמזה ילפינן שבהמה אוכלת בתלוש, ובפועל כתיב שאוכל כשעובד בכרם היינו במחובר בזמן גמר מלאכה, וילפינן אחד מהשני וכמו שנתבאר פרטי דיני אכילת פועל בסימן הקודם, ולכן תְּהַמָּה אוֹכֵלֶת בָּל זִמָּן שֶׁהִיא עוֹשֶׂה בְּגִדוּלִי קָרָקַע לְמַעַט דְּבָרִים שְׂאִינִם גִּידוּלִי קָרָקַע וְכִדְלֵעִל, בֵּין בְּמַחְבֵּר בִּשְׁעַת גִּמְר מְלֹאכָה בֵּין בְּתִלּוּשׁ קוֹדֵם שֶׁנִּגְמַר מְלֹאכְתּוֹ לְמַעֲשֵׂרוֹת, וְאוֹכֵלֶת מִמִּשְׁוִי שֶׁעַל גִּבָּהּ כְּמוֹ בַּפּוֹעֵל שְׂאֹכֵל אִפִּי מִמִּשְׁא שֶׁעַל כִּתְפוֹ אַע"פ שְׂאִין עוֹבֵד בִּידּוֹ וּרְגִלּוֹ עַד שֶׁתִּהְיֶה פּוֹרֶקֶת שֶׁשׁוּב אֵין חֲשׁוֹב עוֹסֶקֶת בְּמֹלָכָה, וּבְלִבָּד שְׁלֵא יוּכַל בִּידּוֹ וְיִאֲכִילָנָה דְּכִתִּיב לֹא תַחֲסוּם שְׁלֵא יִמְנַעְנָה מְלֹאכּוֹל, אֲבָל לֹא הוֹתֵר לְהַאֲכִילָנָה בִּידִים.

גה. אַע"פ שֶׁמְבֹאֵר לֵהֲלֹךְ ס"י שֶׁל"ח סַע"י ט' דְּרִשְׁאֵי הָרַעִיב בַּהֲמָתוֹ כְּדִי שֶׁתֹּאכֵל יוֹתֵר מִהַשְּׂדֵה שְׁעוֹבֶדֶת בָּהּ, שְׂאִי בַּהֲמָה שְׁעִיקֵר מֵאֲכֹלָה הוּא מִתְבּוֹאֵה, וְלִכֵּן מִיד שֶׁתִּתְחַלַּל לְעִבּוֹד כְּבִי יִהְיֶה לֵה אוֹכֵל וְכֹחַ לְעִבּוֹד, מִשְׁא"כ אִדָּם עִיקֵר מֵאֲכֹלוֹ אִינוּ פִּירוֹת, וְלִכֵּן אִם יִרְעִיב עֲצָמוֹ אַע"פ שֶׁיֵּאֲכֹל בְּכֶרֶם יִישָׁאֵר חֵלֶשׁ [סמ"ע].
נט. ע"י או"ח ס"י קצ"א ס"ב דְּבִזְמַנֵּינוּ לְעוֹלָם פּוֹעֵל מְבָרֵךְ אַרְבַּע בְּרֻכּוֹת, שְׂאִין דֶּרֶךְ בִּנְיָא לְהַקְפִּיד בְּכֹךְ, וְאַדְעָתָא דְּהָכִי שֶׁכֵּרֵן שִׁיבְרֻכוֹ כְּרִגִּיל.

שלחן ערוך ה' שכירות פועלים | סימן שלח המבואר קפה

ב כל חמונע בהכמה מלאכל בשעת מלאכת, לוקח, שְׁנַאמֵר 'לא תחסם שור בְּרִישׁו' (דברים כה, ד). אע"פ דכתיב 'שור', אֶחָד שור ואֶחָד כָּל מִינֵי בְּהֵמָה וְחֵיהָ בֵּין מִמָּאִים בֵּין מְהוּרִים דִּילפִינן שור שור משבת ושם כתיב 'וכל בהמתך', ואֶחָד חֲרִישָׁה ואֶחָד כָּל שָׂאָר מְלָאכֹת שֶׁל גְּדוּלֵי כֶרְקַע, וְלֹא נֶאמַר 'שור בְּרִישׁו' אֲלֵא בְּהֵמָה שֶׁכך הוא הדרך, שדשים עם שור, והדרך שאוכל מהדייש, וה"ה שאר בהמות ושאר מלאכות.

טו מנחם אב

ג אֶחָד תְּחַסֵּם אוֹתָהּ בְּשַׁעַת מְלָאכָה, ואֶחָד תְּחַסֵּם אוֹתָהּ מִקֶּדֶם שֶׁהִתְחִילָה לַעֲבֹד וְעָשָׂה בָּהּ מְלָאכָה וְהִיא חֲסוּמָה, אֲפִלּוּ חֲסוּמָה בְּקוֹל שְׁעִי שֶׁגַּעַר בָּהּ נִמְנָעָה וְלֹא אָכְלָה, לֹאֲכָה דְּקוֹל נִחְשָׁב מַעֲשֵׂה שְׁלוּקָה עָלֶיהָ.

ד שֶׁכֶּר בְּהֵמָה וְחֲסוּמָה וְדָשׁ בָּהּ, לֹאֲכָה וּמִשְׁלֵם לְבָעָלִים שְׁעִי שֶׁחֲסוּמָה הוֹצֵרֵךְ הַבְּעָלִים לְהַאכִּילָה מִשְׁלוֹ, וְקִבְּעוּ חֲכָמִים שֶׁהִשְׁיִיעוּר הוּא אֲרֻכָּעָה קִבֵּין לְפָרָה שְׁלִשָּׁה קִבֵּין לְחִמּוֹד וּשְׁיִיעוּר זֶה הֵינּוּ בְּכָל יוֹם, וּבְדִישָׁה מְרַבָּה שְׁנֵי לָהּ לְדוֹשׁ כָּל הַיּוֹם עַל עֲבוֹדַת יוֹם שְׁלֹם, וְאִם עֲבַד בָּהּ חֶלֶק מִהוּם, מִשְׁעַר לִפִּי עֵרֶךְ זֶה (נִמּוּקֵי יוֹסֵף פֶּרֶק הַפּוֹעֲלִים נֶשֶׁם רַעֲז"ט), אע"פ שֶׁתִּמִּיד לֹאֲכָה וְאִינוּ מִשְׁלֵם, דְּכָתִיב 'כְּדִי רִשְׁעֹתָי מִשּׁוּם רִשְׁעָה אַחַת אֶתָּה מַחֲיִיבוּ, שֶׁאִנִּי הִכָּא שֶׁמִּשְׁפָּעַת מְשִׁיכָה בְּתַחֲבִיב בְּמוֹנֵנוֹתֶיהָ, וְאִינוּ חֵיב מְלָקוֹת עַד שֶׁיִּדְּוֹשׁ בָּהּ חֲסוּמָה כִּיוֵן שֶׁהַחֵיב לֹא בּוֹמֵן אֶחָד, לֹא נִחְשָׁב שְׁנֵי עוֹנְשִׁים עַל מַעֲשֵׂה אֶחָד, וְלִכֵּן חֵיב בִּשְׁנֵיהֶם.

טז מנחם אב

ה יִשְׂרָאֵל תִּדְּשׁ בְּפָרְתוֹ שֶׁל גֹּי וְאִפִּי גַם הַדִּישָׁה שֶׁל הַגֹּי, עוֹבֵר מִשּׁוּם 'לֹא תִחַסֵּם' דֶּהֱאִסוּר הוּא עַל הַגְּבֵרָה הַחוּסָם, וְגֹי שֶׁדָּשׁ בְּפָרְתוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל אִפִּי בְּדִישׁוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל, הַיִּשְׂרָאֵל אֵינוֹ עוֹבֵר מִשּׁוּם 'לֹא תִחַסֵּם' אע"פ שִׁידוּעַ מִהַחֲסִימָה, דִּאִין עוֹשֶׂה מַעֲשֵׂה.

ו אִמֵּר לְגֹי חֲסֵם פָּרְתִי וְדוֹשׁ בָּהּ בְּזֶה פִּשְׁטָה הַגֵּמ' שֶׁאִסוּר, מִשּׁוּם דִּאֲמִירָה לְגֹי אִסוּר בְּכָל אֲסוּרִין, בְּמֹו בְּשִׁבְתָּ (טוֹר נֶשֶׁם הַרָ"ט וְרַע"ט) וְהַמִּגִּיד סוֹף הַלְכוֹת שְׁכִימוֹת), וְאִם יִשָּׁב לָהּ קוֹץ בְּפִתָּה מֵאִלּוּי וְדָשׁ בָּהּ וְהָיָה אוֹכְלָתָהּ,

פ. עי' ש"ך יו"ד סי' רצ"ד סק"ד למסקנא שאסור בין אם הפרה של ישראל ובין אם התבואה של ישראל, אבל מותר לומר לגוי חסום פרתך ודוּש תבואתך. וכן מסקנת המשנ"ב סי' ש"ז ס"ק ע"ג שמוּתָר לומר לגוי בשבת קח בשר שלך ובשל אותו לצרכך, אבל אסור לומר בשבת קח בשר שלי ובשל לצרכך.

קפו שלחן ערוך הל' שכירות פועלים | סימן שלה המבואר

או רביץ ל' ארי מבחוי' ומחמת הפחד אינה אוכלת צ"א, או הרביץ בנה מבחוי' ומחמת רחמיה על בנה אינה אוכלת, הרי שצמא ואינו משקה אותה ובגלל צמאונה אינה אוכלת, פירש עור על תדיש כרי שלא תראה את התבואה ולא תאכל, כל זה וביצא בזה אסור כל הני הוי ספיקות שלא נפשו ואסור מספק, ואינו לוקה כיון שלא עשה מעשה חסימה בידים.

יז מנחם אב

ז הנה הדבר שהוא עושה בו רע לבני מעיה ומזיקה, או שהיתה חולה, ובמצבה הנוכחי אם תאכל מזה תתרי' (פירוש, מולי מעיס שמואלה רעי כמים), מתר' למונעה, שלא תקפידה תורה אלא על הנאותה וחרי אינה נהנית דהאוכל מזיקה.

ח פרות המחלכות על התבואה לפי שידם לתן תהדך שסטו מן הדרך והולכות ע"ג הדישה לקצר הליכתן, אינו עובר [על] 'לא תחסם' כי הוא לא התכוון לדוש בה, ולכן אין איסור לחוסמה. סגה: שעורין שהשרו במים ומקבשין אותן בתנור ואחר כך דשין אותן בפרות להסיר קליפותיהן, אין בהם משום 'בל תחסם', משום שפבר נתחייב במעשר ולומדים מפועל שהמצוה רק קודם חיוב מעשר, אבל משום מראית העין, שלא יאמרו שחוסם פרתו כי לא כולם יודעים ששעורים אלו כבר נתחייבו במעשר, מביא מעט מאותו המין ותולה בצנארה שתאכל ממנו אבל באופן של המחבר אין מראית העין כי כולם רואים שהולכת כדי לקצר דרכה (טור סי"ג).

יח מנחם אב

ט רשאי השוכר להאכילה פקיעי עמיר (פירוש, אגדת קש של שגלים שדוש, רס"י), כרי שלא תאכל תרבה מתדיש סימן של"ז סעי' ט"ו דאם אין עושה חסימה בגוף הפועל או הפרה רק עושה שהיא תהיה שבעה, אין בזה איסור, ורשאי בעל הפרה להרעיבה כרי שתאכל תרבה מתדיש צ"ב.

סא. בשני אלו דווקא נעשה מאיליו, אבל אם הוא הושיב לה קוץ בפיה או שהוא הרביץ ארי מבחוי', נחשב מעשה, ולוקה. אבל בהרביץ בנה מבחוי', כיון שלא ברור שלא תאכל, לא הוי מעשה שייחשב ללקות עליו, וכן בפרש עור ע"ג הדישה, כיון שלא ראתה את התבואה ולא עושה את החסימה בגופה, אין לוקה עליו. סב. ראה לעיל סימן של"ז סעי' יט דאסור לפועל להרעיב עצמו ע"מ לאכול בכרם, ועיי"ש בהערה שביארנו, הטעם שכאן מותר.

סימן שלט

לתת שכר אדם בהמה וכלים בזמנו, ומתי זמנו

ובו י"א סעיפים

א מצוה לתת שכר שכיר בזמנו דכתיב 'ביומו תתן שכרו', ואם אחריו עובר בלאו 'לא תלין' או 'לא תבוא עליו השמש' וכדלקמן, אחר שכר אדם ששכר פועל או קבלן או בהמה או כלים כגון שכירות רכב. אבל על שכר קרקע כגון שכירות דירה, יש מי שאומר שאינו עובר טעמו מדאיצריך בתוספתא לרבות עבדים, ש"מ שקרקע אינו עובר. ויש חולקים וס"ל דעובר גם על קרקע, ובאיסור דאורייתא יש להחמיר^כ.

יט מנחם אב

ב כל חפצו שכר שכיר ואין עומד לשלם לו כלל^כ באלו נזמל נשמתו דכתיב 'ואליו הוא נושא את נפשו', ועובר בהמשה לאוין לא תגזול, לא תעשוק שכר שכיר, לא תעשוק את רעך, לא תלין, לא תבוא עליו השמש^כ ועשה ביומו תתן שכרו.

ג איזה זמן שבוה מקיים את המצוה, ואם מאחר עובר על הלאו, שכיר יום שסיים לעבוד בסוף היום ממש, יש לו זמן לתנו לו כל הליילה, לא נתנו לו, עובר עליו בבקר משום 'כל תלין' (ויקרא יט, יג) שנחשב שהלין שכרו בלילה. שכיר לילה שסיים לעבוד בסוף הלילה ממש זמנו לתנו לו כל היום, לא נתנו לו, עובר עליו בערב משום 'ביומו תתן שכרו' ולא תבוא עליו השמש' (דברים כז, טו) ועל העשה עובר בתרוויחו. הגה: ופועלים דיין, שאין עושין מלאכה עד הלילה ונשאר זמן עד השקיעה, ודינו כשכיר שעות שיתבאר בסעיף הבא, גיין ששקעה עליו חמה עובר עליו משום ביומו תתן שכרו ולא תבוא עליו השמש,

כ. ובתלוש ולבסוף חיברו, תלוי במחלוקת ראשונים אם נחשב כתלוש או כמחובר, ויש לחוש לאוסרים כיון דהוי איסור דאורייתא [קצות]. ונפ"מ לתשלום מנוי למקוה, דהספסלים והמים נחשב כתלוש ולבסוף חיברו, וחלק מהתשלום, הוא על דברים אלו.

כד. וה"ה אם גורם לו שיתייאש מתביעת שכרו, שיחשוב שיותר לא ישלם לו, דעובר על לא תעשוק [כסף הקדשים].

כה. אע"פ שלא אחד על שכיר יום ולא א' על שכיר לילה, ס"ל לרמב"ם והשו"ע שכל פועל עובר על שניהם. והני חמשה לאוין הם כשאין משלם כלל, אבל כשעומד לשלם, רק דוחה, עובר רק על לאו אחד, השייך לו [סמ"ע].

קפח שלחן ערוך הל' שכירות פועלים | סימן שלט המבואר

ואם המשיך ועשה מלאכה עד הלילה או שהמשיך מעט ועבד בלילה, יש לו זמן כל הלילה אף על פי שלא שָׁכְרוּ אֲדֻעָתָא דְהָכִי (אגרה) אע"פ ששכרו ע"ד המנהג הרגיל שגומרים ביום, מ"מ חיוב התשלום לשכירות אינה אלא כשמוסיים לעבוד, וכיון שסיים בלילה, זמנו עד הבוקר (נמוקי יוסף נגס מוספות פרק המקבל).

כ מנחם אב

ד שָׁכִיר שְׁעוֹת שְׁעוּבָה רַק חֶלֶק מֵהַיּוֹם או מהלילה, אִם כָּלָה שְׁכִירוֹתוֹ בַּיּוֹם באמצע היום, יֵשׁ לוֹ תַּשְׁלוּם כָּל אוֹתוֹ יוֹם עד השקיעה, אִם כָּלָה כְּלִילָה, יֵשׁ לוֹ תַּשְׁלוּם כָּל אוֹתוֹ הַלַּיְלָה עד עלות השחר.

ה שָׁכִיר שָׁבֵת שָׁכִיר לַשְׁבּוּעַ יָמִים, שָׁכִיר חֲדָשׁ, שָׁכִיר שָׁנָה, שָׁכִיר שְׁבֻעַ לַשְׁבּוּעַ שְׁנִים, יֵצֵא בַּיּוֹם קוֹדֵם הַשְׁקִיעָה גּוֹבֵה כָּל אוֹתוֹ הַיּוֹם, יֵצֵא כְּלִילָה גּוֹבֵה כָּל אוֹתוֹ הַלַּיְלָה.

כא מנחם אב

ו גם בקבלן יש את הלאו והעשה, רק זה לא נקבע לפי סיום העבודה, אלא בנתינת העבודה לבעליה, ולכן נִתַּן מְלִיתוֹ לְאִמּוֹן לְתַקְנָה בְּקַבְּלָנוּת, וּנְמִירָה, כָּל זְמַן שֶׁהַמְּלִית בְּיַד הָאִמּוֹן אֵינוֹ עוֹבֵר כִּיּוֹן שֶׁהָאִמּוֹן תּוֹסֵף בִּידוֹ חֶפֶץ שֶׁל בַּעַ"ב כִּנְגַד שְׁכָרוֹ. נִתְּנוּ לוֹ אֲפִלּוּ בְּחֶצִי הַיּוֹם בִּיּוֹן שֶׁשֶׁקֶעָה עָלָיו חֲמָה, עוֹבֵר מִשּׁוּם 'כָּל תֵּלִין' הַכוּונה עַל לֹא תְּבוֹא עָלָיו הַשִּׁמְשׁ, שֶׁשֶׁקַּלְנוּת הִיא בְּשִׁכְרוֹת לַעֲנִין הַחִיּוֹב לְפָרְעוֹ בְּזִמְנוֹ כִּיּוֹן שֶׁאִין אוֹמֵן קוֹנֵה בִּשְׂבַח כָּלִי, לִכֵּן נִחְשַׁב שְׁכָרוֹ כְּשִׁכְרוֹת פּוֹעֵלִים.

ז הָאוֹמֵר לְשַׁלּוּחַ יֵצֵא וְשָׁכֵר לִי פּוֹעֵלִים, וְשָׁכֵרָם, וְאָמַר לָהֶם הַשְׁלִיחַ שְׁכָרָכֶם עַל בְּעַל הַבַּיִת, אִין שׁוּם אֶחָד מֵהֶם עוֹבֵר עַל כָּל תֵּלִין הַבַּעַ"ב לִפִּי שֶׁלֹא הוּא שְׁכָרָם, וְהַשְׁלִיחַ לִפִּי שֶׁאִין פְּעוּלַת הַפּוֹעֵל עִמּוֹ, וּמִיָּהוּ, בְּעַל הַבַּיִת עוֹבֵר בְּאִסּוּר דְּרַבֵּנּוּ מִשּׁוּם 'אֵל תֹּאמַר לְרֵעֶךָ לֵךְ וְשׁוּב וְיֵשׁ אֶתְךָ' (משלי ג, כח), וְעוֹבֵר ע"ז רַק אִם אֵינוֹ מְרֻד וּמִכְבֹּן לְדַחְזוֹתָם. וְאִם לֹא אָמַר שְׁכָרָכֶם עַל בְּעַל הַבַּיִת, אֲפִלּוּ לֹא אָמַר לָהֶם שְׁכָרָכֶם עָלַי, אֲלֵא שְׁכָרָם סִתְּםָם, כִּיּוֹן שֶׁאִין יוֹדְעִים שֶׁאִין הַשְׁדָּה שֶׁלּוֹ הוּא חֵיב בְּשִׁכָּרָם כִּמּוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר לַעֲיֵל רִישׁ ס' שֶׁל"ו, לְפִיכָּה, הוּא הַשְׁלִיחַ עוֹבֵר מִשּׁוּם 'כָּל תֵּלִין'. הִגֵּה: מִיָּהוּ, אִם הַפּוֹעֵלִים יוֹדְעִים שֶׁאִין הַמְּלָאכָה שְׁלֹו, אִין הַשְּׁלִיחַ עוֹבֵר אִפִּי בְּסִתְּמָם כִּיּוֹן שֶׁבִּאֻפֵּן זֶה אִין שְׁכָרָם עָלָיו וְכַדְלַעֲלֵל רִישׁ ס' שֶׁל"ו (טור ס"ו נגס הר"ש שֶׁהִיא לוֹמֵר כֵּן לְדַעַת הַרַ"ם ס').

פו. וכל זה כשעושה את הפעולה בחפץ של בעה"ב, אבל כשעושה את הפעולה בחפץ של עצמו, כגון ששכרו לכתוב ספר או שטר, וכותב על נייר של עצמו, ודאי ל"ח לפועל אלא למכר ואין עובר [קצות בשם מהר"א ששון]

שלחן ערוך ה' שכירות פועלים | סימן שלט המבואר קפט

כב מנחם אב

ח עבר זמנו ועבר כבר על האיסור, אין בעל הבית עובר יותר משום כל תלין
דהאיסור הוא רק בבוקר או בלילה ראשון, ומכל מקום חוב לתן לו מיד
מדברנו, ובכל עת שישקחא בלי שום סיבת טירדא עובר על לאו של דבריהם,
שנאמר 'אל תאמר לרעה וגו' לך ושוב ויש אתך'.

ט שכיר שמכיר בבעל הבית שאין דרכו להיות בידו מעות בסיום העבודה
אלא רק ביום השוק, אינו עובר בכל תלין דעל דעת כן השכיר עצמו
שלא ישלם לו מיד בסיום עבודתו, ולכן אפלו יש לו מעות ותבעו בבוקר ראשון,
מ"מ אינו עובר מטעם הנ"ל, ובימים השוק ואילך, אם אינו נותן לו אין עובר על
כל תלין, כיון שאינו בוקר ראשון וכנ"ל, אלא עובר רק משום אל תאמר לרעה וגו'
לך ושוב. הנה: והוא הדין הני שאין דרכן לשלם עד שיחשבו עם הפועלים,
אינם עוברים עד שיחשבו עמיהם אפי' תבעו סכום שודאי חייב לו, כיון שאין הדרך
לשלם עד שיחשבו את הסכום הסופי, אדעתא דהכי השכיר עצמו, ואחרי שחישב
עמו עובר רק על האיסור דרבנן (נמוקי יוסף פרק המקבל).

כג מנחם אב

י אין בעל הבית עובר משום כל תלין אלא אם כן תבעו השכיר בסיום
עבודתו, דכתיב 'לא תלין אתך', מדעתך, לאפוקי כשלא תבעו, לא תבעו,
או שתבעו ולא היה לו או מעות לתן לו דלא נחשב שמלין שכרו 'אתו', כיון
שאינו לו, או שהמחהו אצל שליחני לתן לו שאמר לשולחני שיתן שכרו במקומו
וקבל עליו השולחני לתן לו, שוב אינו עובר דאין שכרו 'אתו', אפלו אין לבעל
הבית ביד שליחני כלום רק הסכים בתורת טובה. ומכל מקום, אם רצה השכיר
לחזור בו שלא לקבל מהשליחני אלא מבעל הבית, הרישות בידו דכיון
שהשולחני יכול לחזור בו, כיון שאין לבעה"ב אצלו כלום, לכן אפי' לא חזר בו, יכול
הפועל לחזור בו. אבל אם יש לבעה"ב אצל השולחני כסף, דתו אין יכול לחזור בו דזכה
בו הפועל במעמד שלשתן, אף הפועל אין יכול לחזור בו. הנה: ואם קנו מידו

ס. כתב בספר חסידים: כשתשכור סופר לכתוב לך, תתנה עמו שלא תעבור על כל
בל תלין, שמה כשיבוא זמן פירעון לא יהיה לך מעות ברווח ליתן לו, ואין זה מתנה
ע"מ שכתוב בתורה [ש"ך]. ובזוהר פ' קדושים מבואר שאף כשאין הפועל תובע, אין
לעכב השכירות, רק יתן לו ואם צריך למעות יחזור וילוו ממנו [שער המשפט].
ובשו"ע הגרש"ז כתב בשם האריז"ל דאף כשאין לו מעות, דאין עובר על כל תלין,
מ"מ מידת חסידות ללות ולפרוע שכר שכיר בזמנו [פתחי תשובה].

קצ' שלחן ערוך הל' שכירות פועלים | סימן שלט' המבואר

מהשולחני שמתחייב לשלם לפועל, וממילא אין יכול לחזור בו, אף הפועל לא יוכל לחזור בו (הרא"ש שם וטור, וע"ל ר"ס נ"א).

יא דיני שכיר שנשבע ונוטל, נתבאר בסימן פ"מ.

סח. ז"ל שם בסעי' ב': השכיר כיצד, השכיר שעושה מלאכה אצל בעל הבית ותבע שכרו, ואמר ליה בעל הבית: פרעתיך כל שכרך, או קצתו, אפילו היה שכרו פרוטה ובעל הבית אומר נתתים, נשבע השכיר בנקיטת חפץ, כעין של תורה, ונוטל. אפילו היה השכיר תובע את הקטן, הרי זה נשבע, ונוטל. ועיי"ש עוד כמה פרטי דינים.

הלכות שאילה

סימן שמ

השואל חייב באונס, ובהמה שמתה מחמת מלאכה,
ואם שלחה על יד בנו או עבדו
ובו ח' סעיפים

כד מנחם אב

א השואל מחברו בהמה או מטלטלים ונאנסו בידו, כגון שמת או נשבר או נשפה, חייב אע"פ שהוא אנוס לגמרי, מ"מ כיון שכל הנאה שלו שאין משלם על שימוש, חייבתו התורה אף באונס. הגם: ודקא שארע האנס מבח השואל, אבל אם ארע האנס מבח המשאל שגם אם לא היה שואלו ממנו היה קורה אונס זה, פטור. ולכן מי ראובן שיש לו משכון אצל גוי דהיינו שהגוי הלווה לו, וראובן נתן לו משכון על הלוואתו, וראובן השאילו לחברו שמעון לקח ללוות עליו מגוי זה עוד מעות והגוי יחזיק את המשכון עבור שתי הלוואות, ונשרף המשכון בבית הגוי, והמשכון שווה יותר מההלוואות, והגוי לא משלם לו את ההפרש, פטור השואל, דהא בלא הכי היה נשרף מבח המשאל (מרדכי פרק השואל). ואין צריך לומר וכל שכן שחייב בגניבה ואבדה. אבל כל קלקול שארע שאפילו שומר שכר שפטור באונסין, חייב בגניבה ואבדה. אכל כל קלקול שארע בה מחמת מלאכה ששאלה בשבילה, לא מבעיא אם רק הכחשה מחמת מלאכה שהוא פטור, אלא אפלו מתה מחמת מלאכה, פטור כי לא שאלה על מנת להעמידה ברפת, אלא כדי לעבוד עמה מלאכה זו, וכשהסכים להשאילו למלאכה זו, בהכרח היה ע"ד שאם יקרה לה משהו מחמת המלאכה יפטור, והוא שלא

א. ואין המשאל יכול לטעון תן לי מה שנפטרת מחובך ע"י משכונך, דמשיא הוא דריחמו על השואל.

ב. הקשה הנתיבות מאי שנא ממתה בבית השואל, דהשואל חייב אע"פ שהיתה מתה גם בבית המשאל, דמלאך המוות מה לי הכא מה לי התם. ומתרץ דעיקר טעם הפטור הוא משום שהשואל השני לא עשה קנין במשכון ולא נתחייב בשמירתו, ואפי' לשיטות לעיל סי' רצ"א סעי' ד' דא"צ קנין, מ"מ איירי שהבעלים נסתלק משמירת החפץ, וזה עבר לשמירת השומר, משא"כ הכא שלא חל שום שינוי מצד הבעלים.

יִשְׁנֶה לַעֲשׂוֹת בָּהּ דְּבַר אַחֵר חוּץ מִהַמְּלָאכָה שֶׁשְּׂאֵלָהּ בְּשִׁבְלֶיהָ, שָׂאֵם שְׁנֵה וְעָשָׂה בָּהּ מְלָאכָה אַחֶרֶת חוּץ מִהַמְּלָאכָה שֶׁשְּׂאֵלָהּ בְּשִׁבְלֶיהָ, אִפְּלוּ הִיא קָלָה מִמֶּנָּה, תִּלְיִן דְּמַחְמַת אוֹתָהּ מְלָאכָה שֶׁשְׁנֵה מֵתָה וְהִינּוּ רַק בְּאוֹפֵן שִׁישׁ צַד וּאִפְּי צַד רְחוֹק לִוְמֵר שְׂמֵתָה מִחֲמַת הַשִּׁינוּי, אֲבָל כְּשֶׁאֵין מָה לְתַלּוֹת וְדֹא פֶטוּר דְּמוֹתֵר לִשְׁנוֹת לְמַלְאכָה קְלָה הִימְנָה.^ג וְאִפְּלוּ בְּאוֹתָהּ מְלָאכָה עֲצֻמָּה שֶׁשְּׂאֵל לַעֲשׂוֹת עִמָּה אִפְּשֵׁר לַעֲשׂוֹת אִפְּשֵׁר לְהַתְחַיֵּב מִחֲמַת הַשִּׁינוּי, בְּגוֹן שֶׁשְּׂאֵלָה לְחֶרֶשׁ, וְחֶרֶשׁ בָּהּ בְּיוֹם וּבִלְלִיָּה שְׁלֹא בְּדֶרֶךְ כָּל הָאָרֶץ דְּתוֹלִים שְׂמֵתָה מִחֲמַת הַשִּׁינוּי, וְעַל דֵּעַת זֶה לֹא הִשְׁאִילוּ.

ב נִכְחַשׁ הַבֶּשֶׂר מֵאֵלִיּוֹ, וְכּוֹפֵל לְחֹזֵר אַע"פ שִׁכְעַת שׁוּוֹה פְּחוֹת, פֶּטוּר כִּי הַחֹזֵר אֶת הַבְּהֵמָה עֲצֻמָּה לְבַעֲלֶיהָ, וְסוֹפָה לְחֹזֵר כִּפִּי שְׁהִיתָה, וְאַע"פ שֶׁבִּנְתִּיִּים אֵינָה יְכוּלָה לְעַבּוֹד כְּרֹאוּ, אֵין דִּין 'שְׁבַת' בְּבֵהמָה.^ה אֲבָל אִם נִכְחַשְׁהָ מֵאֵלֶיהָ שְׁלֹא מִחֲמַת הַמְּלָאכָה, וְשׁוּוֹה כְּעַת פְּחוֹת וּמֵתָה אַחֵר בָּהּ, שֶׁהוּא חֵיב לְשִׁלֵּם, בִּינֵן מְאִינָה בְּעֵין מִשְׁלֵם כִּמוֹ שֶׁהָיְתָה בְּשַׁעַת שְׂאֵלָה דְּכַחֲשִׁיתָה תַּחֲלִיל מִיתַתָּה, סְכּוּם הַחִיּוֹב חָל כִּפִּי שַׁעַת הַהִכְחָשָׁה, אֲלֵא שֶׁאִם מַחֲזִירָה בְּעֵין, אֵין עָלֶיּוֹ שׁוֹם חִיּוֹב.

כה מנחם אב

ג כְּמוֹ שֶׁאִמְרֵנוּ שֶׁאִם מֵתָה מִחֲמַת עֵצֶם הַמְּלָאכָה שְׁעָלֶיהָ הוּשָׁאֵלָה, פֶּטוּר, הוּא הָדִין הַשְּׂוֹאֵל בְּהִמָּה מִחֲבָרָו לִילֵךְ דֶּרֶךְ יָדוּעַ, וּכְאֹו עָלָיו לְסִטִּים בְּאוֹתוֹ הַדֶּרֶךְ, אוֹ חֵיּוֹת רַעוּת, וְאַנְסוּת מִמֶּנּוּ, חֲשִׁיב שֶׁפִּיר מֵתָה מִחֲמַת מְלָאכָה כִּי שֶׁאֵלָה ע"מ לִילֵךְ עִימָה בְּדֶרֶךְ, וְהַמְשָׁאֵל יוֹדַע שֶׁיִּתְכַּן שִׁיבּוּא לִיסִטִּים אוֹ חֵיּוֹת וְיִאֲנִסוּהָ מִמֶּנּוּ, וְע"ד זֶה הִשְׁאִילָהּ.^ה סֵגָה: וְיֵשׁ חוֹלְקִין בְּזֶה וְסִבִּירָא לָהּ דִּלָּא מְקַרֵּי מִחֲמַת מְלָאכָה, דִּחְרִי אָף בְּלֹא הִלִּיכַת הַדֶּרֶךְ אִפְּשֵׁר שֶׁיִּבְא לָהּ אִנֶּס בְּזֶה וְרַק בְּאוֹפֵן שֶׁהַמְּלָאכָה עֲצֻמָּה גְּרָמָה לָהּ הָאוֹנֶס, נִחְשָׁב שֶׁפִּשַׁע הַמְשָׁאֵל שֶׁהִשְׁאִילָה לְמַלְאכָה

ג. והט"ז סובר שאפ"י אין צד רחוק שמתה מחמת השינוי, חייב, כיון ששואל חייב באונסין, רק יש פטור כשמתה מחמת מלאכה, ואם זה לא בדיוק המלאכה שסיים עליה, אע"פ שמותר לו לשנות למלאכה קלה, מ"מ חייב, שמצאה קפידא מקום לנוח. ד. לעיל סימן ש"ז סעי' ו' הביא השו"ע בשו"ע שמחמת פשיעתו נעשה מכה בבהמה ואין יכולה לעבוד כמה ימים, דפטור כי אין שבת בבהמה, ויש מחייבים, כי בהמה עומדת להימכר, וע"י מכה זו שווה כעת פחות, והרמ"א כתב דהעיקר כהפוטרים מכח דינא דסעיף דידן דהוכחשה וסופו לחזור פטור, וכן הבי"ו בסימן דידן תולה דין זה באותה מחלוקת והסכים עמו הש"ך, ודלא כסמ"ע כאן דר"ל שכאן לכ"ע פטור ע"י בדבריו.

ה. ודוקא באופן שאם היה בעיר היה יכול לצעוק והיו עוזרים לו ובדרך לא היה מ' שיעזור לו, לכן נחשב אונס זה כמתה מחמת מלאכה, אבל באופן שגם בעיר לא היו עוזרים לו או שזה היה שלא בפניו, ה"ז כאונס רגיל ששואל חייב בו [נתיבות].

זו, משא"כ כאן לא פשע כלל, ולכן חייב השואל באונסיה (עור נשם הרל"ש). אבל המשאיל לחברו שונא אתו לרדף עכברים, ותקפוה ואכליה העכברים, מקרי מחמת מלאכה, דבא לה האגס מחמת המלאכה שעבורה שאל את החתול, וכל פיצא בזה (טור). בהמה שנתגיגעה במלאכתה ונתחממה ומתה אחר כך, או נקשלה בדרך ונפלה ומתה, מקרי מחמת מלאכה דשאלה לילך בדרך ויגיעת הדרך או מכשוליו גרם לה שתמות. ודוקא שהרגיש בעודו במלאכה שנתחממה, וממילא ברור שמתה מחמת זה, אבל אם לא הרגיש מיד, לא יכול לשבע דמתה מחמת מלאכה, דדילמא בלאו הכי נמי היתה מתה (שם נשם ר"י והרל"ש).

ד השואל בהמה, חייב במוזנותיה משענה שמשכבה עד סוף ימי שאילתה וה"ה שמתחייב באונסיה מיד כשמשכבה אע"פ שעדיין לא התחיל להשתמש בה. ואם השתמש בה חייב באונסיה אע"פ שלא משך. הגה: ויש אומרים דלא בעינן משיכה, אלא מיד שנסתלקו הפעלים מתחייב במוזנותיה ובאונסיה (טור כדעמ הר"י והרל"ש). וצ"ע לעיל ריש סימן רצ"א סעי' ה' ויש"ז סעי' ב', אם מתחייב בשמירה בלי קנין. ואם בחש בשרה בחשא דלא הדר (כי בכח החוזר נתבאר דינו לעיל סעי' ב'), חייב לשלם מה שפחתה בדרמים. ואם היה תכחש מחמת מלאכה, פטור, וישבע שבועת השומרים שמתחמת מלאכה בחשה.

כו מנחם אב

ה השואל פרה מחברו, ושלחה לו המשאיל ביד בנו או ביד שלוחו או ביד עבדו, אפלו שלחה לו ביד בנו או ביד עבדו או ביד שלוחו של שואל, ומתה קדם שתבגם לרשות השואל, הרי זה פטור כיון שלא עשה זאת בהסכמתו, לא נחשב שהפרה הגיעה לרשותו של שואל ולא נתחייב בה. ואם אמר לו

ו. שאל כלי זיין להילחם בהם ונפלו הלוחמים ביד השונאים ולקחו את הכלי זיין, דעת הסמ"ע דנחשב מתה מלאכה כמו בהרגוה העכברים. ודעת הש"ך דלא דמי דלא הכלים עושים את המלאכה אלא בעל המלחמה, ודומה לאנסוה ליסטים בדרך, ותלוי בשתי הדעות שם.

ז. כ"כ הרא"ש והטור. ובב"י תמה דכיצד אפשר לחייבו מספק. ותירץ הש"ך דהוא מחוייב שבועה שמתה מחמת מלאכה, וכיון שא"י להישבע אמרין מתוך שא"י להישבע משלם. ועי' בקצות החושן שהאריך בזה ותולה במחלוקת ראשונים אם בכה"ג נחשב א"י אם נתחייבתי ולא שייך מתוך, או דנחשב כא"י אם פרעתי וחייב מכח מתוך.

ח. אע"ג דהמשאיל יכול לחזור מההשאלה כ"ז שלא משך, מ"מ כיון שלא חזר בו, נתחייב השואל מיד כשנסתלק המשאיל משמירתה [סמ"ע].

השואל שלחה לי ביד בני או ביד עבדי או ביד שליחי, או ביד בנה או ביד עבדו העבדי [ולא הכנעני כפי שיתבאר בסעיף הבא] או ביד שליחה, או שאמר לו המשאיל תריני משלחה לך ביד בנה או עבדו או ביד שליחה, או ביד בני או ביד עבדי העבדי או ביד שליחי, ואמר לו השואל שלח, ושלחה ומתה בדרך, הרי זה חייב כיון ששלח על ידם בהוראתו, נחשב משיכתם כאילו משך השואל.

ו שלחה לו המשאיל ביד עבדו הכנעני, אף על פי שאמר לה השואל 'שלח', ומתה, פטור, כיון שידו ביד רבו ועדין לא יצאה מרשות המשאיל.

כז מנחם אב

ז אמר לו השואל הכישה במקל והיא תבא מאלוהי, ועשה המשאיל כך, אע"פ שהמשאיל הוציאה מרשותו על פי השואל, מ"מ אין השואל חייב בה עד שתבגס לרשותו.

ח וכן בשעה שפחזרה השואל לבגלים, אם שלחה ביד אחר ומתה קדם שהגיע לרשות המשאיל, הרי זה חייב, שעדין היא באחריות השואל. ויש אומרים דהיא הדין אם החזירה ליד אשת המשאיל ונאנסה, חייב (נ"מ יוסף מס"ב נ"ס הרשב"א) (ועין לעיל בסימן ע"ב ס"ל ונ"ס ק"מ מ"ש מו"ק), ועין לעיל בסימן רצ"א סעיף כ"א דכל המפקיד על דעת אשתו ובניו הוא מפקיד, ואף יכול להחזירה ליד אשת המפקיד, מ"מ שואל שכל הנאה שלו, חמור טפי ולא מהני אע"כ מחזירו ליד המשאיל עצמו. ואם שלחה ביד אשת המשאיל על ידי אחר ומתה, פטור. שלחה ביד עבדו הכנעני של השואל, אף על פי שאמר לו המשאיל שלח, אם מתה בדרך, חייב, שיד העבד ביד רבו ועדין לא

ט. כן הוא דעת הרמב"ם ועוד ראשונים, ודלא כדעת הרא"ש שמחייב אף בהכשה במקל. והש"ך הבין שהדבר תלוי במחלוקת הרמב"ם והרא"ש לעיל סי' רצ"א סעי' ד' ובסי' ש"ז אם חייב שומרים בעינן קנין, ודעת הרא"ש שמיד שנסתלקו הבעלים משמירת החפץ, חל חיוב על השומר, וה"ה הכא, ולכן תמה על הרמ"א שכאן הסכים עם המחבר ושם הביא דעת הרא"ש שחולק, והנתיבות תירץ דמה דהרא"ש מחייב בסילוק שמירה, הוא רק כשהשומר יכול לשמור על החפץ, משא"כ הכא אף דהכשה במקל על פיו, אין השומר יכול לשמור.

ולכאורה יש להקשות שיתחייב מדין ערב דהרי הוציאה מרשותו על פיו, וכתב בנתיבות דלא מבעיא לשיטות הראשונים דאם אמר לו זרוק מנה לי, אין חייב מדין ערב, כיון שלא הגיע ליד בר דעת, ה"ה הכא דאין מתחייב, אלא אפי' לשיטות שבזרוק מנה לי חייב, שאני התם דאין יכול להוציא מן היס, משא"כ הכא יכול לקחת את הבהמה בחזרה.

יצאה מיד השואל. במה דברים אמורים שאם שילחה ביד עבדו הכנעני של השואל חייב באונסים, בשהחזירה תוך ימי שאילתה, אבל אם החזירה אחר ימי שאילתה, יצתה מדין שאילה וחרוי הוא בשומר שָׂכָר. והוא תדין אם היא עדרו בביתו של שואל, בין שעבדו ימי שאילתה יצא מדין שואל וחרוי הוא בשומר שָׂכָר אע"פ שכבר נגמר ימי שאילתו, כיון שנהנה ממנו כל ימי שאילתו, תקנו שיישאר גם אח"כ כשומר שכר עד שיחזור ליד הבעלים. הגם: ואם אָמַר לוֹ שְׁלַח, וְעַד שְׁלַח הִסְפִּיק לְשַׁלַּח מֵת, לֹא יִשְׁלַח, דְּהֵא נָפַל קָמִי יָתְמִי וְצָרִיךְ הַסְכַּמְתָּם, ולא מהני הסכמת אביהם, ואם שְׁלַח, סָפַק אִם חֲזִיב בְּאַחֲרֵיתוֹ וְלַעֲלִי סִימֵן כִּכ"ב סע' א' כתב השו"ע דאפי נתן לו הרשאה, אם מת, בטלה הרשאתו, וא"כ כאן יתחייב בתורת ודאי' (מרדכי ר"פ השואל).

סימן שמא

השואל מחברו חפץ סתם או לזמן קצוב ובו ח' סעיפים

כח מנחם אב

א השואל מחברו כלי או בהמה סתם בלי לקבוע זמן להשאלה, חרי המשאיל תובעו בָּכָל עֵת שִׁינָצָה שיחזירו לו, ואינו כסתם הלוואה שהיא לשלשים יום, כיון שחוזר בעינו. וכל זמן שלא תבעו, רשאי להשתמש בו, ודינו כשואל שחייב באונסין. שאלו לזמן קצוב, בין שמשך וזכה בו, אין הבעלים יכולים להכריחו להחזירו מתחת ידו עד סוף ימי השאילה אבל כל זמן שלא משך, יכולים הבעלים לחזור מהסכמת ההשאלה, ואפלו מת השואל, חרי היוצאים משתמשים בשאילה עד סוף הזמן כיון שאביהם זכה בזכות ההשתמשות במשך הזמן שקבעו, חרי ירשו זכות זו, ופרטי דיני היורשים יתבאר לקמן בסעיף ג'.

ב אע"פ שנתבאר בסעיף הקודם שאם לא קבע זמן להשאלה, יכול לתובעו מיד, מ"מ יש דברים שמונע בהסכמת ההשאלה שהיא לפחות לזמן מסוים, משום שזה דרך השימוש בצורך זה, ולכן השואל פוגדק מחברו לְלִינָה, אין פחות מיום

י. אבל אחר שנגמרה זמן ההשאלה הוי כשו"ח, דכל הטעם ששואל אחר זמנו נחשב לשו"ש. והואיל ונהנה מהנה, וכאן שנהנה מאביהם, והוא אמר לשלחה ולהיפטר, אע"פ שמת בנתיים ואסור לו לשלחה, מ"מ אין כאן הנאה חדשה, ולכן נשאר רק שומר חינם [ערוך השלחן].

אחרי, ואם שאלו לשביתה, אין פחות משני ימים, לנשואין, אין פחות משלשים יום כי צריך את המקום לשלשים יום. שאל חלוק מכתבו לילך בו לבית האבל, שיעורו כדי שילך ויחזר, שאלו כדי ללבוש לילך עמו לבית המשתה, שיעורו כל אותו היום, שאלו לעשות המשתה שלו ללבוש את החלוק במשתה פרטי שלו, אין פחות משבעה ימים. ויש אומרים שאם שאל חלוק לילך לבית האבל אינו רשאי לטלו עד שיצאו ימי אבלות, וברגל עד שיצאו ימי הרגל, ובמשתה עד שיצאו ימי המשתה (טור נסס הרא"ש). וצ"ע ביו"ד סימן ש"מ סעיף ל"ו, שהמחבר סתם כדברי הרמ"א כאן.

כט מנחם אב

ג הנ"ח להם אביהם פרה שאולה ששאל פרה ומת, משתמשים בה היורשים כל ימי שאילתה כיון שנתחייב באונסיה כל ימי שאילתה, נחשב כשלו, ובניו הסמוכים על שלחנו ממשיכים להשתמש בה כבחיו, ואין חיבין באונסיה אפלו נשתמשו בה כיון שלא הם ששאלוה, לא חל עליהם חיוב אונסין, אבל חיבים עליה בשומר שבר כיון שנהנים ממנה שיכולים להשתמש בה, נחשבים כשוכר שחייב בגניבה ואבדה (וע"ל סימן ע"ג ס"ו), אפלו לא נשתמשו בה כיון שיש להם זכות להשתמש בה, נחשבים כשוכר אף אם בפועל לא השתמשו. [ודווקא שידעו שהיא שאולה, ואינה של אביהם], ויש מי שאומר, שאם אמר המשאיל ליתומים תחזירו לי תפדה שהשאילתי את אביכם או קבלו עליכם חיוב אונסים, שומעין לו כיון שכל מה שהסכים להשאיל לאביהם, רק משום שקיבל על עצמו לכל הפחות חיוב אונסין.

ד אם לא ידעו שהפרה שאולה, אלא חשבו שהיא של אביהם, ולכן מכתבה ואבילה, משלמים דמי בשר בזול, שהוא שני שלישים דיאמרו אם ידענו שהפרה לא של אבינו לא היינו אוכלים את הבשר, אבל אפי' אדם שאינו רגיל לאכול בשר מחמת יוקרו, אם יציעו לו בזול, יסכים לשלם, וחז"ל שיערו שאם מורידים לו שליש מהמחיר יסכים לקנות, ולכן משלמים שני שלישי כי זה שיעור שיווי הנאתו, והעור ישלמו בל"ו והעור שלהם, משום שקנאוהו בשינוי ע"י הטביחה, וע"י הערה².

יא. טעם ההיתר להשתמש, משום שכל המפקיד ע"ד בניו הסמוכים על שלחנו הוא מפקיד, וממילא השאיל מתחילה שגם הם ישתמשו, ומ"מ החיוב אחריות הוא רק על האב, ולענין אם נכסי האב משועבדים, תלוי בשתי השיטות בסעיף ד', דלרמב"ם באמת אם האב השאיר נכסים, הרי הם משועבדים לשלם מה שהתחייב. ולשיטת הראש החיוב חל רק בשעת אונסים ואז אין כבר נכסים לאב כי ירשוהו בניו. יב. כ"כ הסמ"ע. והנתיבות תמה מאוד דהא לא נתכוונו לגזול לחיובם רק מדיון מזיק וא"כ חייבים להחזיר העור לבעלים, וכן לענין הבשר, אם עדיין לא אכלוהו, ודאי

ואם הניח להם אביהם נכסים" ומכחזה, משלמים דמיה מנכסיו דנכסיו השתעבדו מיד אם יפשע בו, וכיון שלא הודיעם שהיא שאולה נחשב פשיעה מה שבגלל זה טבחה, ולכן אע"פ שכבר מת אביהם כבר חל השיעבוד על נכסיו".

ל' מנחם

ה השואל כלי מחברו לעשות בו מלאכה פלונית, כיון שמשפך השואל, אין המשאיל יכול להחזירו מתחת ידו עד שיעשה בו השואל אותה מלאכה דזה נקרא 'כל' ימי שאילתה". וכן אם שאל ממנו בהמה לילך בה למקום פלוני, אינו יכול להחזירה מיד השואל עד שילך בה לשם ויחזר.

ו השואל כלי מחברו להשתמש בו, ואמר לה השאילני דבר פלוני 'במזכרתך', בלומר כשאמר תיבה זו 'בטובתך', כוונתו, שאני מכירך שאין אתה משאיל לי דבר זה בדרך כל המשאילין שמסכימים להשאיל רק לזמן קצוב, והיינו עד שיצטרך לזה המשאיל ויבקש שיחזירוהו לו, אלא השאילני כפי מוצת לבך ונדרבותך שאינך מקפיד על הזמן, אם קנו מיד המשאיל על זה, הרי השואל משתמש בו לעולם, עד שיתבטל הכלי מלעשות מלאכתו ע"י שיישבר או יתמעך ויתקטן ולא יהיה ראוי למלאכתו, ויחזיר שבריו כשנשבר או שיריו כשהתמעך", ובאופן שנשבר במקצת אין השואל רשאי לחזר ולתקן הכלי או לעשותו פעם אחרת דבאופן זה ישתמש בו עד שיישבר לגמרי, והוא לא השאילו

חייבים להחזירו לבעליו, ואם מכרוהו, צריכים לתת כל שוויו לבעליו. וכ"כ הקצות דכוונת השו"ע הדעור או דמיו שייך לבעליו.

יג. בגמ' איתא דווקא אם הניח קרקעות, משום דמטלטלי דיתמי לא משתעבדי לחובות אביהם. והמחבר והרמב"ם סתמו שאפי' השאיר נכסים, דמשמע אפי' מטלטלין, משום דתקנו הגאונים שבזמנינו גובים אף ממטלטלי דיתמי.

יד. דעת הרא"ש שרק אם טבחה, נתחייבו נכסיו, אבל אם מתה הבהמה, לא חל חיוב על הנכסים, כי ס"ל שחיוב אונסין חל בשעת מיתת הבהמה ולא בשעת משיכה, ובשעה זו כבר לא היה האב בעולם. ול"ח תחילתו בפשיעה שלא הודיע לבניו שהפרה שאולה, וסופו באונס, כי האונס לא הגיע מחמת הפשיעה, משא"כ בטבחה דהאונס הגיע מחמת הפשיעה. ודעת הרמב"ם כלישנא קמא בגמ' דהחיוב אונסין חל בשעת משיכה, ולכן אם הניח נכסים, גובה המשאיל מהם אף במתה הבהמה. וזו [סמ"ע]. ולפי"ז אם השאיל לאחד פלאפון לשיחה, ומאריך בשיחה, אין יכול לקחתו ממנו עד שיסיים שיחתו.

טו. ואם נאנס קודם שנשבר, אין חייב לשלם למשאיל אלא דמי שבריו, כיון שממילא לא היה יכול לקבלו ממנו קודם שיישבר [טור]. וכל שואל שנאנס קודם שנגמרו ימי השאילה, אע"פ שחייב לשלם דמי החפץ, מ"מ צריך לנכות דמי הימים שהיה לו זכות להשתמש בחפץ זה [נתיבות].

אלא רק כל זמן שהוא במצב שהיה בזמן שאילתו. הגה: ויש אומרים: דהאומר השאילני כלי זה 'בטוב', שאול הוא לעולם, דבטובו משמע כל זמן שהכלי הוא טוב, ולכן אפלו החזירו למשאיל, חוזר ונוטלו ממנו כשיצטרף. ודוקא שנקנו על כך מן המשאיל, אבל לא קנו מן המשאיל, אינו נוטלו ממנו כשיחזירו. נשבר, מחזיר לו שבריו ואין יכול לתקנו, כיון שהשאילו כל זמן שהוא טוב (טור ס"ה נשם הרא"ש).

א' אלו

ו האומר לחברו השאילני כרדס לעד בו הפרדס הנה, עודד בו אותו הפרדס בלבד, ואינו רשאי לעד בו פרדס אחר, אפלו הוא כמותו. אמר לו לעדור בו 'פרדס', סתם, עודד בו פרדס אחד אי זה שירצה, אפלו פרדס שאינו שלו. שאלו לעד בו פרדסים הרבה שלו, עודד בו כל פרדסים שלו אבל אין יכול לעדור פרדסים שאינם שלו, דא"כ אין לדבר גבול ולא יצטרך להחזירו לעולם, משא"כ כששאל לפרדס אחד, כיון שרשאי להשתמש רק לפרדס אחד, יכול להשתמש אף לפרדס של אחר, ואפלו נשתת כל הפרקל בעדירה, מחזיר לו הנצב של עין. ויש מי שאומר, דדוקא באותה שנה יכול לעדור כל פרדסיו, אבל לא בשנה אחרת.

ח האומר לחברו השאילני שקת מקום של אסיפת מים זה, ונפל, אינו יכול לתור ולבנותו כיון שאמר 'זה' ונשבר, בטלה השאלתו. אמר לה השאילני שקת, סתם, ונפל, אע"פ שאין המשאיל חייב לבנותו שוב, או לתת לו

יז. אין בזה מחלוקת, אלא השו"ע דיבר באופן שהשאל לו 'בטובתך', דהיינו כפי טוב בעליו, ובאופן זה אם החזירו לבעליו בתורת החזרה, שוב אין יכול לכופו להשאילו שוב, והרמ"א איירי כששאל 'בטוב' של הכלי, אף אם החזיר לו, יכול לכופו להשאילו שוב, דזה היה התחייבות ההשאלה, כל זמן שהכלי טוב [סמ"ע]. והנתיבות סובר שאין הבדל אם אמר 'בטובתך' או שאמר 'בטוב', רק ההבדל דאם החזירו לגמרי לבעליו, אין יכול לכופו להשאילו שוב, ואם החזירו רק לשימוש, יכול לקחת ממנו בחזרה.

יח. לפי מה שכתב הטור לעיל ס' ש"ח סעי' ד' וס"י ש"א סעי' ד' דרשאי השוכר לשנות לדבר שהוא כמוהו, צ"ל הכא דרשאי לשנותו, אבל אם מתה אפי' שהיה מחמת מלאכה חייב [סמ"ע]. והנתיבות כתב דלעיל איירי בשוכר, אבל במשאל כיון שאמר זה, הוי קפידא, ואסור לשנות אפי' לדבר שהוא כמוהו, א"כ לא הקפיד ואמר סתם.

יט. אבל אם אמר פרדסים, אין עודד בו אלא שניים, דמיעוט רבים שניים [מג"מ]. והטור סובר שאפי' אמר פרדסים, יכול לעדור בו כל פרדסיו, וביאר הסמ"ע דכיון שאפשר לפרש בשני לשונות, השואל מוחזק, וכתב הנתיבות שיוצא נפ"מ בכל שואל אם יש ספק אם כבר נגמר זמן השאילה, דלמחבר המשאל מוחזק, ולסמ"ע והשו"ע השואל מוחזק והמוציא מחבירו עליו הראיה.

שוקת אחר, מ"מ אם השואל רוצה לבנותו, חוזר ובונה עד שישקנה כל שדותיו ואח"כ המשאיל ישלם לו הוצאות הבנייה. אמר לה השאילני 'מקום שקת' היינו מקום שיחפור וימצא שם מים, הרי זה בונה בכל מקום שירצה בקרקע המשאיל היינו שחופר וחוזר עד שימצא מקום עם מים, אבל ודאי זכות בחירת המקום נתונה ביד המשאיל, ובונה מקום השקת שישפיק לו להשקות ממנה כל שדותיו או כל בהמותיו לפי מה שהתנה עם המשאיל, והוא שלקח ממנו בקנין על זה.

סימן שמב

אין השואל רשאי להשאיל ובו סעיף אחד

ב' אלול

א אין השואל רשאי להשאיל לאחר מה ששאל, כיון שזה מטלטלין והשואל השני יכול להבריחו, אינו רוצה לסמוך עליו, [אא"כ רגיל משאיל זה להפקיד או להשאיל לאדם זה, דבכה"ג מוכח שסומך עליו], אפלו שאל ספר תורה, שעושה המשאיל מצוה בשאילתו בהשאלתו, מ"מ השואל אינו רשאי להשאיל לאחרים ולא אומרים שניחא ליה לאדם שיעשו מצוה בממונו, ואם עבר השואל והשאיל לאחרים, אפלו נתקלקל מחמת המלאכה ששאלו בשבילה, חב כי יתכן שהשני שינה ממה שהיה אמור לעשות עימה, אלא אם בן יוש לו לשואל הראשון רגליה שייכול לפטר בה אלו היה בידו דהיינו שיכול להוכיח שמתה מחמת מלאכה, ואם הוא היה עושה מלאכה זו, גם היתה מתה מחמת המלאכה, כמו שנתבאר כל פרטי דין זה בסימן רצ"א סעיף כ"ו. הגה: מיהו, דבר שאי אפשר להבדיל ולקפר בו, כגון בית או ספינה, מפר להשאיל (משונות רש"א אלף נ"ג ואלף קמ"ה). וצ"ע לעיל סימן שט"ז ששם מוכח דבבית מותר לשוכר להשכיר לאחר.

ב. בסי' רצ"ב כתב הרמ"א דמי שהפקידו אצלו ספרי לימוד, מותר ללמוד בהם. ובאו"ח סי' י"ד אסר הרמ"א ללמוד בספר של חבירו בלי רשותו. ומתוך הסמ"ע בחו"מ סי' ע"ב סק"ו דבמפקיד, כיון שידוע שהשומר ת"ח, מפקיד מראש ע"ד שילמד בו, משא"כ בבית חבירו או כשנמצא בביהכנסת, אסור ללמוד בספר חבירו שלא מדעתו. וכאן נתחדש שאפי' נתן לראובן רשות ללמוד בו, אסור לשמעון להשתמש בו, והטעם שלא אומרים ניחא ליה לאיניש שיעשו מצוה בממונו, כתב הש"ך בסי' ע"ב דכיון שיכול להיקרע וכליא קרנא לגמרי, אנשים מקפידים בזה.

סימן שמו

דין השואל אחר כלות זמן השאילה

ובו ב' סעיפים

א השואל הפיץ או כל דבר, לזמן מסוים, מיד כשיכלה הזמן חזר הדבר השואל לרשות המשאל להפטר השואל מאנשים, אפלו הוא עדין בביתו. ומכל מקום, חייב הוא בנזקה ואבדה בדין שומר שֶׁכָּר כיון שנהנה ממנה שהיה אצלו בשאילה בזמן ששאלו. ואם שֶׁלְחוּ לוֹ בְּתוֹךְ הַזְמַן בֶּיֶד עֶבְדוֹ אוֹ שְׁלוּחוֹ שֶׁל מִשְׁאֵל אוֹ שֶׁל שׂוֹאֵל, נִתְבָּאֵר בְּסִימָן ש"ט סעי' ח'.

ג' אלול

ב וכל זה בשואל, שבזמן ההשאלה היה לו זכות להשתמש בה בחינם, לכן הנאה זו מחייבתו כשומר שכר אף אחר הזמן, אבל שומר שֶׁכָּר או שוכר שדינו כשומר שכר לזמן, כיון שֶׁכָּלָה זְמַנוֹ ואמר לבעלים בוא וטול את שלך בְּלִתָּה שְׁמִירָתוֹ. ואפלו היא עדין בביתו, אינו עליה אלא שומר חנם אבל אם לא אמר לבעלים שיטלוהו, נשאר עליו דין שומר שכר.

סימן שדמ

מען שמתה מחמת מלאכה או רוצה לשלם או לישבע

ובו ד' סעיפים

א מען השואל שמתה מחמת מלאכה ורוצה להיפטר מחמת זה, אם הוא במקום שעדים מצויים, אינו נפטר בשבועה עד שיביא עדים שהוא בדרךיו, ושלם שנה בו. ואם הוא במקום שאין עדים מצויים, יִשָּׁבַע, כמו שנתבאר בסימן רצ"ד סעי' ב', שבמקום שיש עדים, לא יכול להיפטר ע"י שבועה. ואם התנה מתחילה שלא יִשָּׁבַע או שלא ישלם אם נזנכה או נאנסה, חבל לפי תנאו. הגה: אפלו לא קנו קנין על כך, דכל תנאי שומרים קיים אפלו בלא קנין כדלעיל סי' שט"ו סעי' ד' לענין שכירות (מרדכי פרק השואל). ודוקא דאתני קדם שפאה השמירה לידו, אבל לאחר ששעבד נפשה לא מצי לאתנניי

בדברים בעלמא אבל אם עשה קנין, מהני אפי' אחר שכבר בא לידו (מחמדי פרק המוצל).

ד' אלול

ב פשיטתא השואל, שמיין לו למשאל את השכרים, שאם שאל בלי ונשפר שמיין לו השכרים כמו שהיו שנים בשעת השכירה ונותנים לבעלים, ומשלים עליהם וכן הדין בכל השומרים והמוזיקין חוץ מגגב וגולן וכדלקמן סי' שנ"ד סעי' ה' וסי' שס"ב סעי' י"ג. ואם תזלו השברים בין שעת שכירה לשעת העמדה בדין וכל שכן אם הוקרו, שמיין אותם כמו שהיו שנים בשעת שכירה דאז חל עליו חיוב התשלומין, וכפי שוויים בשעה זו, נתחייב לשלם את היתרה. וכן אם שאל בהמה ומתה, שמיין כמה היתה שוה הנבלה בשעה שמתה, ונותן לו, ומשלים לו עליה. הנה: נגנבו השכרים או נאבדו [ואפלו נאנסו], השואל חייב דכל זמן שלא אמר להם שיטלו את השברים, אע"פ שכבר כלה הזמן, וגם אין החפץ ראוי לשימוש, מ"מ עדיין לא פקע ממנו דין שואל שחייב באונסין, אלא אם כן אמר למשאל טל את שלך דאז פקע ממנו דין שואל (נמוקי יוסף פרק השואל ונכ"ס ס"ט זה).

ג ראונו השואל חפץ לשמעון, ושמעון הפסידו, ואמר שמעון השואל לראובן המשאל השבע כמה היה שוה ואפרענו לו, והשיב בעל החפץ השבע אתה והפסידו וכוונת הבעלים שמסתמא השואל לא יודע כמה זה שווה, וממילא לא יוכל להישבע, ויצטרך לשלם, הדין הוא שלא מועילה לו לו עיצה זו, אלא ישבע בעליו כמה היה שווה החפץ ויפרע שכןגדו על פי שבועתו, ואם לא ישבע לא יפרע שכןגדו, ואינו נקרא מחויב שבועה ואינו יכול לשבע שמשלם עי' בהערה מה הטעם שלא אומרים מתוך כ"י.

בא. דוקא בשואל שאחר שבא לידו נעשה שלו, ושוב לא מהני דברים של המשאל, אא"כ קנו מידו ע"ז, אבל בשאר שומרים שהחפץ נשאר של המפקיד, יכול לפוטרו בדברים בעלמא אפי' אחר שבא ליד השומר [נתיבות].
בב. ולענין חיובו בגניבה ואבדה כשאמר לבעלים טול, דעת הסמ"ע דחייב, ודעת הגר"א דפטור מגניבה ואבדה אבל חייב בפשיעה. והכרעת הקצות והנתיבות דפטור לגמרי אפי' מפשיעה, כי א"א לחייב אדם בע"פ שישמור חפץ חבירו.
בג. האחרונים הקשו הא מודה ששווה עכ"פ פרוטה רק לא יודע כמה יותר, וא"כ בכל מודה במקצת שחייב שבועה דאורייתא ואינו יכול להישבע, אמרינן מתוך, ובסמ"ע תירץ דאירי שאומר הילך על מה שמודה, ועל השאר אומר איני יודע, דבכה"ג לא שייך מתוך. אי נמי דאירי שגם המשאל טוענו שמא, דאינו יודע אם הוא הפסידו בכלל. והש"ך תמה דאם איירי בשמא, כיצד יכול להישבע, ולכן תירץ דאירי שהשואל טוען בברי שלא הפסידו כלל. והנתיבות תירץ שטוען שנפסד

ה' אלול

ד נתבאר לעיל ששואל חייב באונסין ושוכר פטור באונסין. השואל פרה מחבר, שאלה חצי יום ושכרה חצי יום, או שאלה חיום ושכרה למחרת, או אם לקח שתי פרות ושאל אחת ושכר אחת, [ומתה אחת] מהן, המשאל המשאל ביום שהיתה שאלה מתה, ובאופן שהיה בשני ימים אומר המשאל בשעה שהיתה שאלה מתה, והשוכר אומר אני יודע, או שאמר השוכר בטענת ברי שכורה מתה, ביום שהיתה שכורה מתה, בשעה שהיתה שכורה מתה, והמשאל אומר אני יודע, או שהו אומר אני יודע וזה אומר אני יודע, בכל האופנים המוציא מחברו עליו הראיה ואם המשאל מבאי ראה כדבריו, חייב השואל לשלם, ואם לא היתה שם ראיה, בזמן שהמשאל טוענו ונדאי, ישבע [השוכר] {השומר} שבועת היסת ששכורה מתה באופן שטוען ברי, או נשבע שאינו יודע באופן שטוען שמא. ובזמן שהמשאל אומר אני יודע שאין יכול להשביעו היסת כי אין משביעין בטענת שמא, מ"מ ישבע השומר שבועת השומרים שמתה [בדרבה], ועל ידי גלגול ישבע השומר ששכורה מתה או שאינו יודע^כ. והוא הדין אם זה אומר שאלה מתה, וזה אומר שכורה מתה דיש שבועת היסת [חוץ מחיוב שבועת השומרים], או זה אומר אני יודע, וזה אומר אני יודע שבאופן זה אין שבועת היסת רק שבועת השומרים, ויכול לגלגל עליו שישבע שאינו יודע.

מחמת מלאכה, רק אינו רוצה להישבע. והגר"א תירץ דס"ל כהשיטות שבדבר שלא היה לו לידע, לא אמרינן מתוך.

כד. ולענין הלילה שביניהם, כתב ה"י בשם תלמידי הרשב"א דאם הדרך שבבילה
אחרי יום ההשאלה לנות בבית השואל, דינו כשואל על הלילה, ואם הדרך שהם
חוזרות ולנות בבית המשאיל, הרי בלילה דינו כבר כשוכר.

כ.ה. וגם באופן שהמשאיל שמא יכול להשביעו שמתה כדרכה ולגלגל עליו ששכורה מתה, רק נפ"מ באופן שיש עדים שמתה כדרכה או שמודה בזה, דבכה"ג אין שבועת השומרים, ולכן בדין הקודם יש עכ"פ שבועת היסת, משא"כ בדין השני.

וּכְלֹל זֶה הוּא דַּעַת הַרְמֵב"ם שְׁגָם בְּטַעֲנַת סִפְקֵי יֵשׁ דִּין גִּלְגּוּל. אֲבָל דַּעַת הָרַא"שׁ וְהַטּוֹר דְּאִינִי מִגְלִגְלִין מִכַּח טַעֲנַת סִפְקֵי.

סימן שמה

דין שאל פרה ושכר אחרת

ובו ב' סעיפים

א שאל שתי פרות, חצי היום בשאילה וחצי היום בשכירות ומתו שתיים, המשאיל אומר בזמן השאילה מתה, והלה אומר אחת מתה בזמן השאילה והאחרת איני יודע כיון שהוא מודה במקצת, הרי הוא חייב שבועה דאורייתא על השניה וכיון שאינו יכול להישבע, כי אינו יודע, הדין הוא שמתוך שאינו יכול לשבע ישלם השתים כ"י.

ו' אלול

ב וכן אם מסר לו שלשה פרות, שתיים שאולות ואחת שכורה ומתו שתיים מהן, והמשאיל אומר שתיים השאולות הן שמתו ותובע שישלם לו על שתיים, והשואל אומר אחת השאולה מתה ודאי, אבל השניה שמתה, איני יודע אם השאולה היא או השכורה כיון שמודה בחיוב אחת הו"ל מודה במקצת וחייב שבועה דאורייתא, ומתוך שאינו יכול לשבע, שתרי אומר איני יודע, ישלם השתים.

סימן שמו

דין פטור שאילה בבעלים עם כל דיניו, ובעל בנכסי

אשתו

ובו י"ט סעיפים

א השואל, והיה המשאיל עם השואל במלאכתו שעשה עבור השואל מלאכה מסויימת בשעשה שמשך השואל את הדבר השואל, אפלו נגנב או נאבד בפשיעה וכל שכן שלא בפשיעה או שנאנס, פטור, שנאמר 'אם בעליו עמו

כו. מה שאין כן בשאל אחת ושכר ומתה אחת בסוף הסימן הקודם, שאתה עומדת לפנינו וחוזרת לבעליה וכל הנידון הוא על השניה אם מתה בזמן שכירות או שאילה, לא נחשב מודה במקצת כיון דמה שקיים חוזר לבעליו הו"ל 'הילך', וממילא לא הוי מודה במקצת

לא יִשְׁלַם' (שמו"ב כג, יד), לא שָׁנָא הִיָּה עֲמֹ בְּשִׁאֲלָהּ, שֶׁהִשְׁאִיל אֶת עַצְמוֹ לַעֲשׂוֹת מְלָאכָתוֹ בַּחֲנֻם, לא שָׁנָא הִיָּה עֲמֹ בְּשִׁבְרוֹת שֶׁהִשְׁבִּיר עַצְמוֹ לוֹ שִׁקְיָל מִהַשְׁוֹאֵל תְּשׁוּמָה עֲבוֹר מִלֹּאכְתוֹ שְׁעֵשָׂה לוֹ, לא שָׁנָא הִיָּה עֲמֹ בְּאוֹתָהּ מְלָאכָה שֶׁל הַדְּבָר הַשְׁאוּל, לא שָׁנָא בְּמִלְאכָה אַחֲרֵת, אֲפִלּוּ אָמַר לוֹ הַשְׁוֹאֵל לְמִשְׁאֵל הַשְּׁקָנִי מִיָּם, וְהִשְׁקָהוּ וְהִשְׁאִיל לוֹ פָּרְתוֹ בְּעוֹד שֶׁהוּא מְשַׁקָּהוּ, הָיוּ שִׁאֲלָה בְּבָעֲלִים. אָבֵל אִם מִשְׁדֵּךְ תִּחְלַחֲכִי וְרַק אַחֵר בְּךָ הִשְׁקָהוּ הַמִּשְׁאֵל, אוֹ עֲשֵׂה לוֹ שָׂאֵר מִלֹּאכְתוֹ, לא הָיוּ שִׁאֲלָה בְּבָעֲלִים.

ד' אלול

ב לא שָׁנָא אִם בָּאוּ שִׁאֲלֵת הַבָּעֲלִים עִם שִׁאֲלֵת הַפָּרָה בְּאַחֵד, לא שָׁנָא הִיָּה הוּא כְּבֵר שְׁאוּל אוֹ שְׁבִיר לוֹ וְאַחֵר בְּךָ בְּעוֹדוֹ עֵדִין שָׁאוּל לוֹ אוֹ מוֹשְׁכָה לוֹ הַשְׁאִיל לוֹ פָּרְתוֹ, פְּטוּר, וְאֲפִלּוּ לא הִיָּה עֲמֹ בְּשַׁעַת שְׁבִירָה וּמִיתָה, אָבֵל אִם לא הִיָּה עֲמֹ בְּשַׁעַת שִׁאֲלָה וְאַחֵר בְּךָ שָׁאֵל אֶת הַבָּעֲלִים אוֹ הַשְּׁבִירָה, אֵין זֶה שִׁאֲלָה בְּבָעֲלִים, אִף עַל פִּי שְׁחִיָּה עֲמֹ בְּשַׁעַת שְׁבִירָה וּמִיתָה.

ג שָׁאֵל אֶת הַבָּעַל הַמִּשְׁאֵל, וְנִתְרַצָּה לְהִיּוֹת שְׁאוּל לוֹ מִיד כְּשִׁיצִטְרַךְ לוֹ, אִף עַל פִּי שְׁלֹא תִּחְלִיל בְּמִלְאכָת הַשְׁוֹאֵל בְּשַׁעַת מְשִׁיבַת הַפָּרָה, אֲלֵא הִיָּה רַק מִזְמִין וּמְכִין עַצְמוֹ לְלָכֶת, חֹשֵׁב שֶׁפִּיר עֲמֹ בְּמִלְאכָתוֹ. אָבֵל בְּאַמִּירָה שֶׁאִמָּר לְהִיּוֹת שְׁאוּל לוֹ, וְלֹא חֲבִין עַצְמוֹ לְמִלְאכָתוֹ, לא הָיוּ שִׁאֲלָה בְּבָעֲלִים בִּי.

ח' אלול

ד הַשְׁאִיל לוֹ בְּהִמָּתוֹ אוֹ הַשְּׁבִירָה לוֹ לְמִשְׁוִי, וְחִלָּף עִמָּה בְּעִלְיָה לְסַעֲדָה וְלִהְיֵת עִינָהּ, הָיוּ שִׁאֲלָה בְּבָעֲלִים, אִף עַל פִּי שֶׁמִּעַצְמוֹ וְלֹא עַל פִּי בִקְשָׁת הַשְׁוֹאֵל נִשְׁאָל לוֹ. וְדֹלָא בִּישׁ חוֹלְקִין בְּזֶה וּס"ד דְּרוֹקָא כְּשֶׁהַמִּשְׁאֵל עֲשֵׂה מִלֹּאכְת הַשְׁוֹאֵל ע"פ בִּקְשָׁתוֹ, נִחְשָׁב שִׁאֲלָה בְּבָעֲלִים (מַרְדְּכִי רִישׁ פֶּרֶק הַשְׁאוּל). וְאִם לא חִלָּף הַמִּשְׁאֵל אֲלֵא לְרֹאוֹת שְׁלֹא יוֹסִיף הַמִּשְׁוִי וְלֹא לְסִייעַ בְּעֵצֶם הַהִטְעָנָה, אֵין זֶה שִׁאֲלָה בְּבָעֲלִים כִּי עוֹשֶׂה זֹאת לְצוּרֵךְ עַצְמוֹ וְלֹא לְצוּרֵךְ הַשְׁוֹאֵל.

כו. המחבר לשיטתו לעיל סי' ש"מ סעי' ד' דנעשה שואל משעת משיכה, אבל הרמ"א שם סובר דמיד שנסתלקו הבעלים נתחייב השואל באונסין אף קודם משיכה, א"כ כאן אם נסתלקו הבעלים ואח"כ השקהו מים, לא יחשב שמירה בבעלים, וצ"ע על הרמ"א שלא העיר על דברי השו"ע [חכמת שלמה].
כה. דעת הש"ך בדעת התוס' דאם אמר לעשות מלאכתו מיד ולא לזמן אחר, נחשב שאילה בבעלים, אפי' לא התחיל להכין עצמו למלאכה.

שלחן ערוך הלכות שאילה I סימן שמו המבואר רה

וכן אם תפס לו השטעגר"ב היינו האוכף או הרצועות, ועשה כן כדי שלא יכאב לברהמה בזמן עליית השואל עליה, הוי לתקנת בהמתו ולא מקרי שאילה בבגלים (מרדכי הג"ל זשס ראז"ה).

ה אמר לו שומר לי ואשומר לך כעת, או שומר לי היום ואשומר לך למחר, נתפאר בסימן ש"ה סעי' ו', וראה בהערה כ"ב.

ט' אלול

ו האומר לשלוחו צא והשאל עם פרתני, אע"פ ששלוחו של אדם כמותו, מ"מ כאן אינה שאילה בבגלים, שנאמר 'אם בעליו עמו' (שמות כג, יד), וכיון שכתוב פעמיים 'בעליו עמו', דורשים הבעלים עצמם ולא שליח. ויש חולקין ואומרים דהוי ספק אם אומרים כאן דשלוחו של אדם כמותו ומספק אי אפשר לחייב את השואל, אבל אם תפס לא מפקינן (טור ס"ט זשס הרמ"ה). ואם אמר לעבדו הנעני צא והשאל עם פרתני, הרי זה שאילה בבגלים, שאין זה רק מתורת שליחות, אלא יד העבד כיד רבו. הגם: נשאל לו העבד בלא דעת רבו, לא מקרי שאילה בבגלים דלא אמרינן דנחשב כיד הבעלים אלא מדעתם (רמז"ס והמגיד פרק ז' דשאילה).

ז שתפים ששאל אחר"ל מחברו לצרכו הפרטי, הוי שאילה בבגלים כיון שהשותף המשאיל עמו במלאכתו בשמירת הדבר המשותף ביניהם.

י' אלול

ח האומר לחברו השאילני היום ואשאילך למחר, אינו שאילה בבגלים ואינו נפטר מחמת בעליו עמו, אבל אינו שואל כיון שאין כל הנאה שלו אלא דינו כשומר שכר וכדלעיל סימן ש"ה סעי' ו'. ויעוין שם דיש חולקים וס"ל דדינו כשמירה בבעלים.

כט. שם נתבאר שבשומר לי ואשומר לך היום, נחשב שמירה בבעלים, ובשומר לי היום ואשומר לך למחר, לא הוי בבעלים, אולם הוי שומר שכר דנהנה שהשני ישמור לו מחר. ובשואל לי והשאל לך למחר לא הוי שאילה בבעלים, ובשואל לי ואשאל לך מיד הוי מחלוקת, ולקמן סעי' ח' הביא רק שבשואל לי היום ואשאל לך למחר לא הוי בבעלים, דנקט מילתא שמוסכם לכו"ע [סמ"ע].

ל. כתב הגת"יב דהכוונה שהשואל ביקש מהבעלים, והעבד עשה זאת במקומם בלי דעתם, אבל אם העבד עשה סתם מלאכה עבור השואל ע"פ בקשתו, אפי' עשה זאת מדעת הבעלים, לא נחשב שאילה בבעלים, אלא כמו ששאל שתי פרות, ול"ח שאילה בבעלים, אלא רק כשהמשאיל עצמו עשה הוא או עבדו מלאכה עבור השואל לא. אבל שאלו זה מזה תלוי בדין השאילנו ואשאלך דתלוי במחלוקת לעיל סי' ש"ה סעי' ו'.

מ נכסי מלוג היינו נכסים שהכניסה האשה לבעלה לשימוש ולא קיבל עליהם אחריות, שדינם שהקרן שייך לאשה והפירות לבעל. שאל מהאשה פרה נכסי מלוג בהסכמת בעלה, ונשאל לו בעלה, או אשה ששאלה פרה לצורך נכסי מלוג שלה ונשאל בעל הפרה לבעלה, לא הוי שאילה בבעלים, משום דקנן פרות לאו בקנן הגוף דמי ולכן באופן הראשון לא נחשב הבעל כמשאיל ולא מהני מה שנשאל לשואל, ובאופן השני אע"פ שהבעל נהנה ממה שאשתו שואלת לצורך הנכסי מלוג, אבל אינו נחשב כשואל, ולא מהני מה שהמשאיל נשאל לבעל.

יא אלול

י שאל פרה לרבעה באיסור, דלא הוי שאלה כמו שאנשים רגילים לשאול או לראות בה שייראה כבעל נכסים, אבל לא שאלה להשתמש בה, ויתכן שצריך הנאה מהחפץ עצמו, או ששאלה לעשות בה מלאכה ששווה פחות משוה פרוטה דיתכן שלא נחשב ששאל ממנו, או ששאל שתי פרות לעשות בהן יחד שוה פרוטה דהספק אם הולכים לפי השואל והמשאיל ויש השאלה של פרוטה, או מסתכלים על הפרות הנשאלות וליכא פרוטה, הרי זה ספק אם דינו כשואל להתחייב באונסין^ל, וכן לענין אם יש בו פטור בעליו עמו, ואין מוציאין מידו של השואל^ל.

יא שאל משני שתפים ונשאל לו אחד מהם, וכן השתפים ששאלו ונשאלו לאחד מהם, הרי זה ספק בגמ' אם היא שאילה בבעלים אם לאו באופן הראשון הספק אם צריך שכל הבעלים יישאלו עמו, או מהני עכ"פ ליפטור מחלקו של שותף זה. ובאופן השני הספק אם צריך להישאל לכל השואל, או מהני עכ"פ לפטור חלקו של השותף השואל. לפיכך, אם מתה אינו משלם משמע שפטור על כולה, אבל לפי גירסתנו בגמ' וכמו שביארנו את הספק, הפטור רק על מחצה, ואם תפסו הבעלים אין מוציאין מידם^ל. ואם פשע בה, יש מחייבים ויש פוטרים נחלקו אם פשיעה הוי כמויק ולא שייך בו פטור דשמירה בבעלים^ל.

לב. אבל חייב בגניבה ואבדה כדין שומר שכר, דודאי אע"פ שהשתמשות אינה שווה פרוטה מ"מ נחשב שהשואל קיבל הנאה של שוה פרוטה [ש"ך].
 ויש להקשות מהשאלה לרבעה, הרי הבמה חייבת מיתה, והוי כאבדה מדעת, וצ"ל שהשאלה לרבעה בצינעא במקום שאין עדים. אה. אמנם יש להעיר דכיון דהרובע חייב מיתה, א"כ פטור על הפרה מדין קלב"מ.
 לג. ואם תפס לדעת המחבר ס' תי"ג סעי' א' מהני תפיסה בכל בעיא דלא איפשיטא, ולרמ"א לא מהני.

לד. תימא על הרמ"א שלא השיג על השו"ע ומשמע שמודה שמועיל תפיסה, ובסי' תי"ג ס"א חולק דל"מ תפיסה בבעיא דלא איפשיטא [ש"ך].
 לה. כן ביארו הסמ"ע והש"ך, ולפי"ז כבר סתם השו"ע בכמה מקומות דלא נחשב

יב אלול

יב מלמד תינוקות, והנזמץ לבני המדינה שהוא אריס של כל בני העיר, והמקוין להם דם או שהוא הרופא של העיר, והסופר שלהם שתפקידו לכתוב להם שטרותיהם כשצריכים לכך, כל אלו וכיוצא בהם, כיום ובשעה שהוא יושב בו לעשות במלאכתו, אם השאיל או השכיר לאחד מאלו שהוא עוסק במלאכתם הרי זו שמירה בבגדים, ואפילו פשע בה השומר פטור דשמירה בבעלים פטור אף בפשיעה וכדלעיל סעי' א'. אבל הוא ששאל או שכר מהם מבני העיר, חרב, שאינם שאולים לו. ויש אומרים שבזמן הראוי למלאכה הינו בשעות שהוא משועבד לעשות בקשתם כשיבקשו ממנו, אף על פי שבפועל כעת אינם עסוקים בה, לפי שאינו רשאי להשמיט מהמלאכה תחילת כל עת שצריכים לו, הוי לנביחה שאילה בבגדים, אפילו אם צריך בן העיר שמבקש שיעשה לו פעולה לתת לו שכר, מכל מקום מקרה ומשועבד הוא לעשות לו מלאכתו ולכן אע"פ שבפועל לא עשה עבורו מלאכה, עצם השיעבוד נחשב כעושה לו מלאכה, מדי דהוה אשתפים ששכרו שכיר חדש או שנה היינו שניים ששכרו פועל עבור שניהם, שבכל זמן שאחד מהם יצטרך לשירותו, משועבד לעשות לו בקשתו, דבכל שעה הוי שאילה בבגדים לכל אחד מהם והכא נמי הוא משועבד לכל בני העיר לעשות מלאכתם כשיצטרכו.

יג תרב השונה לתלמידיו, אם הם צריכים ומשועבדים לו ללמד עמו בכל מסכתא שירצה הוא, ואף אם התחילו כבר מסכתא אחת יכול הרב לשנותה לאחרת, אז הוי הם בשאולים לו, שהם עמו במלאכה, ואם שאל מהם הוי שאילה בבגדים ואם הם שאלו ממנו, לא הוי שאלה בבעלים, כי הוא לא משועבד להם. ואם הוא הרב צריך ללמד עמהם בכל מקום שירצה, אז נחשב שהוא נשאל להם, ואפילו שלא בשעת הלמודי, כיון שצריך ללמד עמהם בכל עת שירצה. ואם הדר תלוי בשניהם, שהמסכתא שהתחיל ונמרו, ואין תרב יכול לשנות המסכתא שלא מדעת התלמידים, ולא התלמידים בלא דעת תרב, אז אינם שאולים זה לזה כלל. ולפני המועדים, שהדרך לדרש

כמזיק. והגר"א הקשה דהשו"ע עצמו כתב לעיל סעי' א' ולהלן סעי' י"ב דבעלים פטור אף בפשיעה, ולכן ביאר דסברת הרמב"ם דמחייב דה"ל ס"ס לחיוב. לה דווקא לענין הרב שהוא עושה את פעולת הלימוד, וניכר מלאכתו יותר, בזה אף בשעה שאינו מלמד בפועל נחשב בבעלים מחמת השיעבוד, אבל באופן שהם משועבדים לו ללמוד המסכת שהוא רוצה, נחשב בבעלים רק בשעה שלומדים ממנו בפועל [סמ"ע]

לְעַם הַלְבוֹת הַמוֹעֵד וא"כ הרב מושעבד ללמוד לימוד מסויים, לכן נחשב שהוא נִשְׁאָל לָהֶם. הגה: וכן הדין בשְׁלִיחַ צְבוּר עִם קָהָל שְׁלוֹ, דָּאם הַקָּהָל אֵינָן יְכוּלִין לְהַשְׁמֵט מִמֶּנּוּ וצריכים לבוא להתפלל עמו הֵם בְּשִׂאוֹלֵיין לוֹ בשעת התפילה, וְאִם הוּא אֵינוֹ יְכוּל לְהַשְׁמֵט מִהֶן וחייב לבוא להיות ש"ץ כשדורשים ממנו, נחשב שהוא נִשְׁאָל לָהֶן אפי' שלא בשעת התפילה, אלא גם בשאר שעות היום (בית יוסף גסס הרש"ץ).

יג אלול

יד וְשִׁאֲלָה בְּבָעָלִים ואח"כ כשכלו ימי השאלה, לא החזירה לבעלים, אלא שִׁבְרָה והשכירות היתה שְׁלֵא בְּבָעָלִים, פְּטוּר, שֶׁשְּׂכִירֵתוֹ תִּלְוִי בְּשִׁאֲלָה כי כל חיובי שוחר כלול בחיובי שואל, ובכלל מאתים מנה, וא"כ לא התחדש כעת עליו חיוב חדש, שלא היה קודם, ולכן זה נחשב כהמשך אחד, ונחשב שגם זה היה בבעלים. **אָבֵל אִם שִׁבְרָה בְּבָעָלִים וְחֹזֵר וְשִׁאֲלָה שְׁלֵא בְּבָעָלִים** כיון ששאלה מחייבת יותר מהשכירות דמחייבו באונסין, מספק"ל לגמ' אולי לא נחשב כהמשך אחד, או דילמא כיון שסו"ס יש חלק מהחיובים שהם שווים בהם, נחשב כהמשך אחד, או שִׁאֲלָה בְּבָעָלִים וְחֹזֵר וְשִׁבְרָה שְׁלֵא בְּבָעָלִים וְחֹזֵר וְשִׁאֲלָה שְׁלֵא בְּבָעָלִים הספק הוא דכאן צריך לומר שתי פעמים שאחת כלולה בשניה, כדי שיתחבר ההשאלה הראשונה שהיתה בבעלים, ויתכן שזה לא אומרים, או שִׁבְרָה בְּבָעָלִים וְחֹזֵר וְשִׁאֲלָה שְׁלֵא בְּבָעָלִים וְחֹזֵר וְשִׁבְרָה שְׁלֵא בְּבָעָלִים גם כאן צריך להגיע לשתי פעמים לכולם יחד, בָּל אֱלֹו סָפֵק שְׁמִירָה בְּבָעָלִים הוּא ואין מוציאין מידו, ואם תפס הבעלים מהנה. הגה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים דָּאם שִׁבְרָה בְּבָעָלִים וְחֹזֵר וְשִׁאֲלָה שְׁלֵא בְּבָעָלִים, מְקַרְי שְׁמִירָה בְּבָעָלִים שיטה זו גרים בגמ' ואת"ל שבזה אמרין שכלול אחד בשני, יש להסתפק אם אומרים שתי פעמים וכו', וכיון שבא בדרך את"ל, נחשב שנפשט הספק, והרמב"ם והשו"ע לא גרסו בגמ' 'את"ל', ולכן ס"ל שהספק לא נפשט ט"ו (טור ס"ו גסס הר"ס).

טז וְיֵשׁ אוֹמְרִים שאע"פ שִׁבְרָה בְּבָעָלִים ואחר שכלו ימי השכירות הראשונה חזר וְשִׁבְרָה שְׁלֵא בְּבָעָלִים, הוּי שְׁנִיָּה בְּבָעָלִים כְּמוֹ הָרִאשׁוֹנָה כי זה נחשב כשכירות אחת, מ"מ אָבֵל אִם רִאשׁוֹנָה שְׁלֵא בְּבָעָלִים וְשְׁנִיָּה בְּבָעָלִים, אֵין הָרִאשׁוֹנָה גִּירָתָה אֶת הַשְּׁנִיָּה לְהִיּוֹת שְׁלֵא בְּבָעָלִים דלעיל סעי' ב' נתבאר

לו. הב"י הקשה על הטור שאע"פ שגרס בגמ' את"ל, הרי רק הגאונים ס"ל דזה נחשב שנפשט הספק, אבל הרא"ש והטור לא ס"ל כן, וא"כ אמאי פסק שנחשב שמירה בבעלים. ותירץ הדרישה שבמקומות שמסביר ג"כ נראה לפסוק כן, מודה הרא"ש שפוסקים כמו האת"ל.

שאם לא היה בבעלים בתחילת ההשאלה או השכירות, לא מהני שאח"כ נשאל לו, וא"כ היה מקום לומר שכמו שאמרנו שהשכירות השניה נחשבת כהמשך א' עם הראשונה לפוטרו, ה"ה להיפך לא יועיל שהשכירות השניה היתה בבעלים לפוטרו, קמ"ל דאזלינן לקולא ובאופן זה נחשב כשכירות נפרדת לפוטרו.

יד אלול

מזו בעל בנכמי מלוג של אשתו, אפלו פשע בהם ונאבדו, פטור, משום שנחשב שיהיה עמו במלאכתו דמשועבדת לו כל הזמן לעשות מלאכתו כשיצטרך וכדלעיל סעי' י"ב ל"ח.

יז אשה ששאלה מאדם אחר ואחר כך נשאת והבעל משתמש בחפץ שהאשה שאלה, הרי מה שהבעל משמש בחפציה נחשב בלוקח ואין לו דין שומר, לפיכך, אם הדבר השואל בהמה ומתה, הבעל פטור שאף על פי שהוא משתמש בה כל ימי שאילתה ושואל תמיד חייב באונסין, מ"מ כאן פטור אפלו פשע, מפני שהוא בלוקח. הגה: אכל לא מפטר מטעם שמירה בבעלים, דהא אין החפץ שלה רק שואל בידה ולכן אין זה נחשב ששאל ממנה, ולכן לא מהני שהיא משועבדת לו (ד"ע מדיוק הטור) וכן גזלן שהפקיד או השאיל דבר הנגזל, אף על פי שהיה במלאכת השואל, חייב שואל באונסין, דלא מקרי שאילה בבעלים אלא רק בבעל החפץ עצמו כשהוא נשאל לשואל (מרדכי ר"פ הגזל במל). ואע"פ שהבעל פטור דהוי כלוקח, מ"מ האשה חייבת לשלם כיון שהיא השואל, רק כיון שכעת אין לה ממון, עליה לשלם כשיהיה לה במזון (וע"ל סימן מכ"ד ס"י). ואם הודיע[ה] את בעלה קודם שהתחיל להשתמש בפרה, הודיעה לו שהיא שואלה, הרי זה נכנס תחתיה. הגה: ודוקא שישתמש בה לאחר שהודיעתו דכיון שנשתמש מוכח שהסכים לקבל עליו חיוב שואל (טור סעי' כ' נסס הרמב"ם פ"ג דשאלה), או שקבל עליו בפירוש להיות הוא השואל (סס נסס הראב"ד).

טו אלול

יח לוקח בהמה לשלשים יום, אע"פ שמשתמש בה בתורת לוקח, מ"מ כיון שמוטל עליו אח"כ להחזירה, אינו כלוקח גמור והרי הוא כשומר חנם עליה.

לח. הא דלא נקט הטעם שהבעל כלוקח ולא כשומר וכמו שנתבאר בסעי' הבא, דנפ"מ אפי' כשנסתלק מזכויותיו, מ"מ נפטר מחמת בעליו עמו [נתיבות]. ואפי' שאל ממנה קודם שנשאה, מ"מ כשנשאה נחשב להשאלה חדשה, וההשאלה השניה היתה בבעלים סמ"ע בשם טור [לג. והאחרונים הקשו מהסעיף הקודם בשאלה האשה דהבעל דינו כלוקח, ואמאי לא יהיה עליו דין שומר חנים, ועיי"ש בסמ"ע ובש"ך].

יט כל אלו החלוקים של שאילה בבעלים, נזחגין גם בן בכל השומרים דין שמירה בבעלים אע"פ שכתוב בתורה לענין שואל, ילפינן בגמ' ששייך בכל השומרים.

סימן שמו

דין הויק שור של שואל לשל משאיל או איפכא

ובו סעיף אחר

טז אלול

א שאל פרה בסתם, והויק שורו של שואל לשורו של משאיל, אפלו אם הוא תם, משלם השואל למשאיל נזק שלם, משום שאפלו אם הויק משור העלמא צריך לשלם, דמסתמא צריך לשמרו שלא יזק ושלם יזק וכיון שחייב לשלם מדיני שמירה ולא מדין שממונו הויקו, ולכן חייב נזק שלם. ואם קבל עליו שמירתו רק לענין שלא יזיק לאחרים, אבל לא שלא יזק שלא קיבל עליו שמירת גוף הפרה, אלא רק שלא יזיק אחרים, והויקו שורו של שואל, א"כ אין חייב מדין שואל אלא רק מדין שממונו הויקו, ולכן תם משלם חצי נזק, ומועד נזק שלם ואע"פ שפירש שאינו אחראי שלא יזק, מ"מ לא גרע מאם הויק שורו של שואל לשור של אדם אחר שחייב תם חצי נזק ומועד נזק שלם. ואי אוקה תורא דמשאיל לתורא דשואל, והשאילה היתה בסתם, בין תם בין מועד פטור המשאיל, כי השואל חייב על מה ששור זה מויק, ואם חייב על מה שמזיק לאחרים, כ"ש שבעל הפרה פטור על מה שהויקה לשורו של שואל. ואי אוקה לתורא דעלמא שואל בעי לשלומי, שעליו מוטל לשמרו שלא יזיק ומשלם כדן המשאיל תם חצי נזק ומועד נזק שלם. ואם קבל עליו לשמרו שלא יזק מאחרים אבל לא שלא יזיק, והויק לשורו של שואל, משלם לו המשאיל, תם חצי נזק, ומועד נזק שלם כדן ממון המזיק.

יו"ל בס"ד בסיוע מפעל
"אודיע אמונתך"

לעי"נ
אאמו"ר הגה"צ
רבי יעקב יצחק
ב"ר אברהם צבי גלינסקי זצ"ל
ואמי מורת הרבנית
מרת צביה
בת רבי חיים בנימין הלוי
זצ"ל